

גליון 331 | כשרות יחד | תשלום

אוסף

אוסף גלוסות מבית צוף הוצאה לאור

איש מופת יום מעלה

רסיסי אורה ממלכת חייו
עוד תמאן בעדים החקונל הסירא וכריפוא
רבי **דניאל פריש** זצ"ל
הנודע בחיבורו הגדול
'**מחנה מצבאי**' על הזוהר והקדוש
לדגל יום השנה והעשרים להחלוקתו

טורה חדשה
נרדף הדיב
קריאת התורה
עומק המושג

זכונה האמיני כוז במעמד הד סיני
שעינינו ראו ולא זה, ואזנינו שמעו ולא אחר...
על מה מבוססת האמונה? | הרה"ג מרדכי טענדל

כשתהתקך שעשועי – לא אובדים בעני
הרה"ג חנוך רוזני - חנוך לענר

אנשי אמת שונאי בצע
הנה"ח רבי מנשה ישראל ריימן - לקראת שבת

מעשה ונשמע - קבלה עול מנחות ועול תורה
מורו הרה"ג הגרמ"ה הרש - משנת רמ"ה

מדוי הברכה על סלח צדקה?
שיטת הגרמ"ב זילברברג

<p>מיון זכוכי מיון זכוכי מיון זכוכי</p>	<p>שיעור חומש שיעור חומש שיעור חומש</p>	<p>תוכנית שבת תוכנית שבת תוכנית שבת</p>	<p>מסמכים מסמכים מסמכים</p>	<p>מסמכים נוספים מסמכים נוספים מסמכים נוספים</p>	<p>מסמכים נוספים מסמכים נוספים מסמכים נוספים</p>	<p>מסמכים נוספים מסמכים נוספים מסמכים נוספים</p>	<p>מסמכים נוספים מסמכים נוספים מסמכים נוספים</p>
--	--	--	--	---	---	---	---

תזכון הענינים

אוסף הדעת

- 5 מומגד גרשי ידחים
משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל
- 7 משנת דמ"ה
מרן ראש הישיבה
הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א
- 9 חשבתי דרבי
נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל
- 11 ועד ליל שבת
מאת הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 13 מאמרי חסד לאברהם
הגאון רבי אורי יצחקי שליט"א
- 15 עינינו גל
מאמרי עין לא ראתה
- 19 חנוך לנער
הרה"ג חנוך דרורי שליט"א
- 21 אמונה בין בתרי הפרשה
הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א
- 22 מחשבות טובות
מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה
- 23 אז נדברו
מחשבות לבני הישיבות

אוסף ההלכה

- 29 שיעודי בינה
הגאון הגדול
רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
- 31 עטרת המועדים
שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
- 33 עומק הפשט
דיוני הלכה אקטואליים
- 37 פניני הלכה
מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר
- 43 שיעודי ליל שבת
הגאון רבי מרדכי בונם
זילברברג שליט"א
- 45 שיעודי דעה
מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א
- 47 בידור הלכה
בירורי הלכה אקטואליים
מתוך הסוגיות והפוסקים
- 49 תוספת שבת
מעלת השבת וקדושתה
- 51 בין אדם לחבירו למעשה
גיליון להעמקה במצוות
שבין אדם לחבירו
- 53 מחשבה קצרה על הדף
תפיסות עומק על סדר הדף היומי
- 57 מבחני לדעת
מבחן בדף היומי, במשנה ברורה
ובחפץ חיים ואהבת חסד

אוסף הפרשה

- 59 שיעוד חומש
מאת הגאון הגדול
רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- 61 נחל אליהו
משיעורי הגאון רבי אליהו
דיסקין שליט"א
- 63 מגיד דבריו ליעקב
הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים
- 65 בנתיבות הפרשה
הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א
- 67 יעלת חן
הגה"צ יצחק שמואל גמזו שליט"א
- 69 מים זכים
משא ומתן ופילפול בנידונים
ערבים ונחמדים
- 71 בנתיבות העיון
מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א
- 73 מענה יחזקאל
הרה"ג ר' יחזקאל הרטמן שליט"א
- 75 עבודת אהרון
מאת הגאון רבי יצחק
גבריאל פרוינד שליט"א
- 77 לקראת שבת
לקט נבחר מתוך העלון
הנפלא של "דרשו"
- 82 איש מופלא דום מעלה
רסיסי אורה ממסכת חייו של הגאון צדיק
המקובל חסידא ופרישא
רבי דניאל פריש זצ"ל
הנודע בחיבורו הגדול 'מתוק מדבש' על
הזוהר הקדוש
יריעה מיחדת לרגל יום השנה העשרים
להסתלקותו - י"ד בשבט תשס"ה

ברכות נאמנות

לידידנו ומכובדינו היקר
הגאון רבי **אברהם זנגר** שליט"א
מרא דאתרא רמת אברהם ב"ש
המחדש בטובו מידי שבת בשבתו
עם בני חבורתא קדישתא דישיבת מיד
חידושים מאידים
בגויים ומיוסדים
על גבי יסודות איתנים ומוצקים
בבקיאות בעמקות ובבהירות
ומוגשים לתפארה
על גבי הגיליון הנפלא והמיוחד
פניני הלכה
לדגל אידוסי בנו
הבה"ח **אלעזר מנחם מן** גי"ז
עב"ג תחי'
נכדת מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצוק"ל
יתן ה' שהבית הנבנה
יהיה מעון לשכינה
בית שמגדלים בו תודה ותפילה
ברוממות ובתפארה
וידאו דורות ישרים מבורכים
מתוך נחת ושמחה כל הימים
בודא עולם בקנין השלם זה הבנין
המברכים מכל לב
הרב נתן פלדמן
וחברי המערכת

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין גינזבורג שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור

נתן פלדמן

בכל נושאי האוסף ניתן לפנות בשלפון
02-5028765

אוסף גליונות מופיע בסיוע
הילכתא- לדעת לחיות כהלכה

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לבי'
אימיתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן זצוק"ל ע"פ חז"ל בלוקוט תהלים)

פרשת יתרו (שנה ו') תשפ"ה לפ"ק * גליון 206 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

דבריהם הם זכרונם

שלמות האמונה באה במעמד הר סיני

מבואר במפרשים כי הלשון הרביעי מלשונות של גאולה - 'ולקחתי' נאמר על מתן תורה, שאז נשלמה החירות הרוחנית של כלל ישראל. אמנם כבר קודם מתן תורה היו יחידים, האבות הקדושים, שהיו בשלמות, אבל שלמות המדרגה של כלל ישראל היתה במתן תורה, שאז זכו לטהרה שלמה וניתוק מוחלט מטומאת מצרים, ואז כבר הייתה השלמות של כלל ישראל, כמו שאמרו חז"ל (שבת קמו, א) שבשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני פסקה זוהמתן, וחזרו למדרגת אדם הראשון לפני החטא, ועל אותה שעה נאמר "אני אמרתי אלקים אתם ובני עליין כולכם" (עיי' ע"ז ה, א).

וזכו במעמד הר סיני לשמוע קול השם, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (מכות כד, א), ואחר כך 'משה ידבר' - ששים ריבוא אנשים שמעו את קולו של משה רבינו, וכי זה דבר טבעי? אדם אחד מדבר וששים ריבוא שומעים, ומלבדם היו גם נשים וטף, כולם שמעו את קולו של משה רבינו! ודאי שזה נס, כמו שכתוב 'והאלקים יעננו בקול', ופירש רש"י 'הקב"ה מסייעו לתת בו כוח להיות קולו מגביר ונשמע'. כזו בהירות האמונה היתה במתן תורה.

הדרגה השלמה של 'חירות עולם' הייתה במתן תורה בסיני, שאז זכו לשלמות קדושת ישראל.

יסוד האמונה - מעמד הר סיני

באמת האמונה היא דבר שכלי, ואברהם אבינו הגיע מעצמו לאמונה שאין בירה בלא בעלים (בראשית רבה לט, א), ובחובות הלכות שער הייחוד האריך בהרבה באיגרת תימן שהיה משוער, אבל כולם מודים במעמד הר סיני. ובספר הכוזרי לנו לחקור בשכלנו על האמונה, אלא מאמינים אנו שהיה מעמד הר סיני, וקיבלנו תורה מן השמים, ושמענו קול השם, כמאמרם (מכות כד, א) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום.

ואף הגויים אינם מכחישים מעמד הר סיני, אלא שהנוצרים אומרים שהיה אחר כך עוד נביא, וכן המוסלמים אומרים שהיה עוד נביא, שהרמב"ם כותב עליו באיגרת תימן שהיה משוער, אבל כולם מודים במעמד הר סיני. ובספר הכוזרי בהקדמה מובא שהיה ויכוח בין חכמי הנוצרים והמוסלמים, ואמר להם המלך הכוזרי, הן אתם שניכם מודים שהיה מעמד הר סיני, אלא שאתם נחלקים ביניכם אם היו שינויים אחרי זה, וכל אחד מכם מכחיש דברי חברו, אם כן שניכם שקרנים, והיחידות היא האמת הברורה שאין אדם מכחישה.

אבל אנחנו לא זקוקים לראיות, אלא אנו מאמינים שהיה מעמד הר סיני וקיבלנו תורה מן השמים, ורק הטבע החומרי משכיח את האמונה, לכן יש הרבה מצוות להזכיר ולחזק תמיד את האמונה.

בא חבקוק והעמידן על אחת

אמרו חז"ל (מכות כג, ב) שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה וכו' בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, חבקוק העמיד את כל התורה כולה על מצות האמונה 'אנכי ה' אלקיך'.

ויש להבין מה עם שאר מצוות התורה, סוכה ולולב, ציצית ותפילין וכו', ומהו שהעמיד חבקוק את כל התורה על מצוה אחת?

ונראה בפשטות כי אכן יש תרי"ג מצוות, אלא שקשה מאד לקיים את כל המצוות בשלמות לשם שמים, בדרגת 'העבודה התמימה' שכתב המסילת ישרים בתחילת הספר, וכדי שאדם יקיים את כל המצוות לשם שמים צריך שתהא האמונה חזקה, ועל ידי חיזוק האמונה יהיו כל המצוות יותר בשלמות.

[ג.ב. עיין עוד במאמר התשובה בס' ברכת שמואל שכתב ע"ז זה בביאור מאמר חז"ל, והרחיב הדברים יותר יע"ש].

ז'כל העם רואים את הקולות'

רואים את הנשמע

פירש רש"י שהיו רואים את הנשמע, מה שאי אפשר להיות במקום אחר.

ואין הכונה לראייה חושית, כי לא שייך בדרך הטבע מציאות כזו לראות את הנשמע, אלא זו ידיעה והשגה למעלה מן הטבע מכוח דרגה של קדושה, והשיגו השגות גדולות בכל העולמות העליונים, כמו שהובא ברש"י (דברים ד, לה) שהקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו שהוא יחידי.

והשגה זו קיימת רק כל זמן שדרגת הקדושה קיימת, שאז משיגים את אותן ההשגות ברוח הקודש, אבל ברגע שרוח הקודש מסתלקת, שוב לא שייך לראות ולזכור כלום, כי הידיעה היתה רק מכוח דרגת הקדושה, ולא בכוח הזיכרון הגשמי (והאריך בזה מרן זצ"ל במק"א).

וכעין זה מצינו בחובות הלכות שער חשבון הנפש (פרק ג' בחשבון העשירי) שכתב שיש מדרגה עליונה ממדרגות החסידות שאדם יכול לראות בלי עיניים ולשמע בלי אוזניים, והיינו שנעשה רוחני עד כדי כך שייכול לראות דברים שהעין אינה רואה אותם, ולשמע דברים שהאוזן אינה שומעת אותם.

ועי' עוד בזה בספר נפש החיים (גי, א) שביאר "שהיו שומעים את הנראה ורואים את הנשמע, רצונו לומר שכל כך נתבטלו מהם אז כל כוחות הגשמיות ונודרך השגתם מאד עד שכל מציאות עניינים המוחשיים הגשמיים שהיו מתחילה רואים אותם ראייה חושית, עתה נתבטלו אצלם מראותם בחוש ראותם ולא התבוננו בהם כלל, עד שדרך משל אם היה רוצה מי להבינם ענייני המוחשיים הגשמיים היה צריך לספר להם לשמע אוזן שישנם במציאות, והעניינים הרוחניים שתחילה היה צריך להבינם עניינם לשמע אוזן, עתה ראו בחוש ראותם ונפלאות השגתם".

והיינו כי מה שאדם רואה בעיניו ברור אצלו יותר ממה ששומע באוזניו, ובדרך כלל דברים גשמיים רואים בעינים בחוש, אבל רוחניות אין רואים בחוש אלא שומעים על זה, ובמתן תורה הגיעו לדרגה רוחנית גבוהה שכל הגשמיות שתמיד רואים בעינים, לא ראו במציאות אלא רק שמעו שיש דבר כזה, ואילו כל הרוחניות שהיא תמיד בגדר "נשמע", במתן תורה ראו אותה בעינים במחש ממש.

הקריאה מעוררת הזמן

הנה ידוע שבכל פרשה יש השפעה של הפרשה על הזמן, ואף שלא מפורש בתורה לקרוא הפרשה דוקא בשבוע זה, והרי במערבא היו גומרים את התורה רק פעם בשלוש שנים (כדאיטא במגילה כט, ב), ששם חילקו את הפרשיות באופן אחר ממה שאנו מחלקים ובכל שנה קראו בזמן הזה פרשה אחרת, אבל כיון שהמנהג המקובל ותקנת הקדמונים היא כפי שאנו נוהגים, לקרוא הפרשה בשבוע לאותו השבוע [עי' של"ה תורה שבכתב ריש פ' וישב].

כמו שידוע שהיתה פעם גזירה על ספרי התלמוד, וכתב המג"א (ס"ו תק"פ, הביאו במשנ"ב): "ביום הששי פרשת חקת נהגו יחידים להתענות, שבאותו היום נשרפו עשרים קרונות מלאים ספרים בצרפת, ולא קבעו אותו בימי החודש מפני שמתוך שאלת חלום נודע להם שיום הפרשה גורם גזירת התורה - זאת חקת התורה מתרגמינן דא גזירת אורייתא".

כלומר שהגזירה אינה שייכת ליום החודש אלא לפרשת השבוע, שבפרשה מרומז 'דא גזירת אורייתא', ואף שאין זה לשון התורה ורק בתרגום אונקלוס כתב כן, מכל מקום התרגום גם כן נכתב ברוח"ק ולכן הלשון של התרגום גם כן קובע את כל העניינים של הפרשה שבאותו הזמן.

ומעתה בשבוע שקוראים פרשת יתרו, שהיא פרשת קבלת התורה, ודאי שזה הזמן הראוי והמוכשר להצלחה בתורה.

אכן צריכים לכך השתדלות והכנה, כפי שהיה בזמן מתן תורה שהיו שלוש ימי הגבלה, כמ"ש 'היו נכונים לשלשת ימים', ומשה הוסיף יום אחד מדעתו (כדאיטא בשבת פז, א), וכל זה היה הכנה למתן תורה, כי אי אפשר לקבל תורה בלי הכנה.

וכן שנינו באבות (ביב, ב) "התקן עצמן ללמוד תורה שאינה ירושה לך", היינו שאדם צריך לתקן את עצמו שיהא מתוקן ללימוד התורה, ומי שאינו מתוקן לא שייך שיצליח בתורה, ומשמע שצריכים 'תיקון' מיוחד לזה, והאדם בטבעו כפי שהוא נולד, לפי טבע יצירתו בלי תיקון נוסף, אינו שייך לתורה, ונתבונן מהו התיקון שצריך לעשות כדי לזכות לתורה.

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן זצוקללה"ה לא פסקה ישיבה - הדרכה מעשית ללימוד המוסר (מאמר י"ב - חלק ב')

סדר לימוד המוסר

כמובן, שהתועלת המירבית בלימוד מוסר, באה ע"י לימוד עקבי ומסודר, שיש בו סדר לבניין של עליה ועבודה עצמית.

אלא שמאחר, וכפי שרבינו זצ"ל הדגיש, שעיקר תכלית המוסר הוא להשפיע על הנפש, [וכמו שהגדיר פעם כי המוסר "זהו ה"בניין" שנותן את המרץ להמשיך הלאה, לימוד המוסר הוא הכח הדוחף לכל המעשים הטובים..."], והשפעה שכזו שייכת דוקא באופן של התעניינות והתחברות, הרי דבר זה אינו עולה תמיד בקנה אחד עם סדר לימוד קבוע, אלא במציאת עניין בדברים לפי מקומו ושעתו.

לכך הורה רבינו כי המבקש 'להתחבר' למוסר, שיבחר מתוך ספרי המוסר היסודיים (שהוזכרו לעיל) איזה ענין או פרק שמושך את לבו, ויעסוק בו בסדר המוסר:

"...הסדר אינו מעכב בזה, אפשר להתחיל גם מהפרק האחרון, או מהאמצע, כל אחד לפי משיכת לבו. ואמנם המסילות ישרים סידר את ספרו כפי סדר הברייתא של רבי פינחס בן יאיר, שעל ידי זה יש יותר הצלחה, אבל גם אם לומדים שלא לפי הסדר זה מוטב, שיעבוד."

לכל אחד יש מה שמשפיע עליו ומעורר אותו לפי טבעו ומצבו, כפי שאמר פעם מו"ר הגה"צ ר"א א"א דסלר זצ"ל שיש ענין "אתערותא דלעילא" - שמן השמים נותנים לאדם התעוררות, ואמר הרב דסלר דונמא לזה, כשאדם מחכה באיזה מקום, כגון בחדר ההמתנה לרופא, ומונחים שם ספרים, או שמחכה באיזה בית ומונח שם ספר על השולחן, ופחם ספר מוסר וקרא בו, ונפחם לו בדיוק במאמר שמעורר אותו ומתאים לו לפי מצבו, וזהו אתערותא דלעילא, שמן השמים לגולגו שיתעורר, בלי שום השתדלות..."

וכך הורה רבינו פעם לשואלים איזה ספר מוסר ללמוד. והשיב: "מה שמעניין, יש ארבעה ספרים (הנ"ל), וילמד מה שמעניין..." שבו ושאלו - האם הוא יכול בכל יום להחליף מה שמעניין, או שכדאי שילמד משהו אחד עד הסוף? השיב רבינו: "אם זה מעניין, כי אם זה משעמם זה לא משפיע..." עוד שאלו: יש ענין לסיים ספר מוסר עד הסוף? ורבינו השיב: "צריך לסיים, אבל מה שמעניין, לא מה שמשעמם..."

ואמנם, כפי שמוכן מן הדברים, מי שכבר טעם טעמו של מוסר, ומעוניין לקנות את תועלתו כראוי, וחפץ לשם כך ללמוד ספר מוסר כמתכונתו, בודאי שאשריו טוב לו. ואל יחמה איך אוכל להתקדם בלימודי בלא התקדמות מעשית, וכגון הלומד מסילות ישרים, היאך שייך שיעבור ממדת הזהירות למדת הזריזות קודם שהשתלם בהירות:

"כבר אמר מרן המשגיח האור יחזקאל זצ"ל כי אין צורך להיות מושלם בהירות כדי להתחיל ולעסוק בזריזות, אלא צריך לקיים מה שבכוונה בכל מידה ומידה, קצת זהירות, קצת זריזות, וכן בכל המדרגות אפשר לקיים קצת מכל מדרגה גם לפני שיש שלמות במדרגות הקודמות לזה, קצת נקיות, קצת פרישות, קצת טהרה, ואפילו קצת קדושה, כל דבר קטן ברוחניות הוא גדול מאד, שזוכים בזה לתוספת מדרגה..."

"...צריכים לחזור כל הזמן על הידיעות האלו, וללמוד ספרי מוסר בקביעות כדי שלא לשכוח. ספר 'מסילות ישרים' יש שם המון ידיעות, ולא שייך ללמוד מידת הזהירות ומיד לקבל שלמות בהירות, אלא צריכים ללמוד את כל הידיעות, מה זה זהירות, מה זה זריזות, מה זה נקיות, טהרה ופרישות, עד מידת הקדושה, והידיעות משפיעות שבמשך הזמן יחשוב על זה הרבה פעמים, ויקיים את מה שלמד..."

לימוד בהתפעלות והתעוררות

צורת לימוד המוסר היא, לכתחילה, באופן שמשפיע על נפש הלומד. וכמובן, אין הכוונה דוקא באופן שיחוש את השפעתה מיד, שאין זה עיקר תועלת המוסר, אלא שירגיש שלימודו נעשה באופן שיקלטו דברי המוסר בנפשו כראוי, וכך יוכלו במשך הזמן לפעול את פעולתם.

מי שהעמיד את דרך לימוד המוסר באופן שכזה, הוא רבינו הגר"י סלנטר זללה"ה, אשר מלבד חיזושו בעצם קביעות לימוד המוסר, הוסיף לרוש שיהיה הלימוד ב'שפתיים' דולקות'. כלומר באופן של התפעלות והתעוררות הנפש, ולא כלימוד בעלמא.

"יש חלק נוסף שחידש הגאון רבי ישראל סלנטר ללמוד מוסר בהתפעלות, בשפתיים דולקות ובקול עצב, עם ניגונים שמעוררים את הנפש ומשפיעים על האדם... [אמנם, אין זה קול עצוב שגורם לעצבות, אלא להיפך, זה נותן שמחה וחיים מאושרים...]" "...ואם לומדים בשפתיים דולקות עם ניגון כמקובל בישיבות זה בודאי משפיע מאד..."

את צורת הלימוד 'בהתפעלות והתעוררות' כ"ל, מחלק רבינו לפי טבע הלומד: "...כל מי שלמד פעם מוסר בריכוז, מרגיש את התועלת שבוה. כל אחד ואחד לפי האופי שלו, יש מי שמקבל השפעה כשלומד בקול רם ובשפתיים דולקות כדברי רבי ישראל סלנטר, ויש מי שמקבל יותר תועלת כשלומד בשקט ובקול רגוע, כל אחד לפי הטבע שלו וכפי מה שמשפיע עליו..."

"...אין צריך דווקא באופן שחידש רבי ישראל סלנטר ללמוד בהתפעלות בשפתיים דולקות, אלא אפילו בלחיש, או התבוננות במחשבה, כל אחד לפי טבעו, יש בזה גם כן תועלת גדולה, ומשפיע מאד על כל ההיים"

"כשלומדים מוסר מתוך התעניינות ונהנים מהו אזי המחשבה תפוסה ומרותקת לדברי המוסר, ולא רק באופן שכתב רבי ישראל סלנטר ללמוד מוסר בשפתיים דולקות ובקול עצוב - שזה בודאי משפיע יותר - אבל אפילו מחשבה בלי דיבור גם כן משפיעה, כל מחשבות קדושות מקדשות את האדם, בין מחשבות של תורה ובין מחשבות של יראה"

"...כל מחשבה ודיבור וכל מה שמועיל משפיע, בפרט מחשבה משפיעה יותר מהכל, וכשאדם חושב וזוכר מה שמועיל בלבו את האמת ומרגיש את זה..."

צורת הלימוד

השלמה לנושא זה, של אופן השפעת המוסר על נפש הלומד, יש לראות בענין הבא, שהוא אופן הלימוד עצמו, אותו ביאר רבינו כשמנה את הסיבות לחוסר החיבור למוסר, והוא מפני שהוא נלמד בצורה שאין לה השפעה מספקת, ואלו דבריו:

"צריכים גם לדעת איך ללמוד מוסר, והדרך היא ללמוד בפשטות, כמו ילד קטן שלומד מסילות

ישרים, ללמוד את כל המסילות ישרים פעם ועוד פעם, ואי במשך הזמן הידיעות לבד משפיעות! וכל אחד מושפע לפי טבעו, ובאמת גם בזה צריכים יעוץ, ויש כאלה שיועדים להסביר ולייעץ.

ועיקר המוסר הוא שתהיה ביקורת עצמית, לשום אורחותיו ולראות מה הם המעשים והדיבורים והמחשבות שלו, ומה הוא יכול עוד, הכל ביישוב הדעת ובלי מתח, כי עם מתח לא שייך להצליח כלל..."

ורבינו הוסיף כי מלבד מה שלימוד המוסר יפעל חשבון הנפש אצל הלומד, אפשר שלימוד המוסר עצמו יהיה באופן של ביקורת עצמית:

"אפשר ללמוד פרק אחד במסילת ישרים, ולאחר שמסיימים, להתבונן ולחשוב מה חידש כאן המסילת ישרים, האם ידעתי מזה והאם אני מקיים ונמצא במדרגה הזאת? המסילת ישרים אומר דרכים כיצד לקנות את המדרגות ומה הם המפסידיים, ויש דרכים כיצד להשיג כל מדרגה..."

"...יש סדר קבוע חצי שעה בכל יום לחשבון הנפש, לדעת מה אני יכול ומה אני חייב, ומה הדרכים לקיים את זה, הקביעות הזאת זה דבר שמחזק מאד"

שלמות המידות

אחד הנושאים שהורה רבינו להתמקד בהם בלימוד המוסר, הוא ענייני מידות: "וכבר כתבו כל הפוסקים שהלימוד בספרי יראה זהו חיוב דאורייתא, ואם אין לומדים מוסר חסר בשלמות כל התרי"ג מצוות, צריכים להתעכב בפרט על תיקון המידות..."

"כל אחד ואחד צריך לחשוב על עצמו מה עם המידות שלו, אם הוא בשלמות מידות טובות או שאינו בשלמות..."

ומוסיף רבינו מבט, היאך על האדם לבחון את עצמו בזה: "...מי שמרגיש בעצמו חסרון במידות זהו סימן שהוא בעל מדרגה, והמרגיש בעצמו חסרון בענווה זהו סימן שהוא בעל דרגה במידת הענווה, אם כי לא בדרגה גבוהה של משה רבינו או אברהם אבינו, אבל זהו דרגה..."

אך מי שאינו מרגיש כלל חסרון בעצמו בשום מידה, זהו סימן לא טוב. וכתוב בחובת הלבבות על אדם כזה שמרגיש שהוא מושלם וכבר יצא ידי חובתו לשמים, וסבור שכבר עשה יותר מכוונתו ושער הבחינה אינו מחייב אותו יותר, והוא חושב שמגיע לו תודה על מעשיו, אין זה טוב.

ומעשה שהיה באחד שלמד בישיבה אחת וכשעלה לקיבוץ התבטא ואמר "כבר שלוש שנים תרמתי לבישיבה", כך הרגיש בעצמו שבשמירת הסדרים תרם לישיבה תרומה ימיומית ומגיע לו תודה עבור זה, כאילו שהפסיד משהו מזה. האם מבינים אתם איזו הבנה מוטעית יכולה להיות? כזה חוסר שכל וחוסר הבנה, מפני שלא למד חובת הלבבות ומסילת ישרים, לכן הוא סבור כך..."

פרט נוסף מביא רבינו, שמלמד על האופן הראוי ללימוד המוסר, ונותן הצצה לעולמו של אדם הקבוע במוסר:

"...ראיתי כתוב בשם הגה"צ רבי יוסף שלמה הורוויץ זצ"ל (ממקורבי מרן הרב מפניב' זצ"ל ומדמויות ההוד ששכנו בישיבה הק') שאמר, כי מי שתחזור הרבה פעמים על הפרק הראשון במסילת ישרים, יש לו זכר ארוך קצת, שמבאר את חובת האדם בעולמו, מדוע צריכים ללמוד מוסר, וכיצד אדם נהיה שלם ומושלם כלפי הבורא, אם הפרק הזה שגור על לשונו ואינו מסיח דעת מזה, הרי הוא אדם אחר לגמרי, וכל החיים שלו הם חיים אחרים..."

שיחות מוסר

להשלמת העניין, נציין מה שביאר רבינו, מהו עניינן של שיחות המוסר בישיבות. אשר בודאי מהותן הוא להיות חלק בלתי נפרד ממסגרת המוסר הקבועה, בה הארכנו עד כה. ונצרכת איפוא הדרכה נכונה בתכלית ותועלתן כדי שיביאו את תועלתן באמת.

רבינו הדגיש כי משום כך צורת אמירת השיחה תהיה להנחיל יראת שמים, ולא 'מאמר' מפולפל שאין בו לשומע שום תכלית מעשית: "יראת שמים תלויה גם בחינוך, שאדם מקבל חינוך של יראת שמים, יש חינוך שהבית מחנך, שבבית יש יראת שמים, וכן יש יראת שמים במוסדות החינוך, בבית הספר ובחיידר, בישיבה קטנה ובישיבה גדולה, והכל תלוי לפי מה שרואים שם, האם יש שם יראת שמים או שאין שם יראת שמים."

וגם יש שיחות מוסר בישיבות, וזה תלוי מה השיחה, האם השיחה מוסיפה יראת שמים, או שהיא סתם גורם מוסר בדברים אחרים, פשט בדברי אגדה, שאינו שייך ליראת שמים, והחיוב הוא להוסיף יראת שמים, שהיו שיחות עם יראת שמים!"

ואם נבקש ללמוד היאך ההנהגה הנכונה בזה, הלא יש לנו לקחת דוגמא ומעשה רב משיחותיו של רבינו, שנאמרו בצורה פשוטה, על עניינים הנצרכים חינוך, [וכידוע שבכל שיחה הרחיב בעיקר בעניינים שהובאו לפניו באותו שבוע, שראה מתוך כך את הצורך לעורר ולחזק בהם את השומעים].

והדבר מפעים, כיצד העמיד רבינו את דבריו בפשטות, בלא אמרות עמוקות, ובלא ביאורים יתרים. ואף שמענו מתלמידו הרה"ג רבי ישראל כהן שליט"א, כי שיחתו שמסר מידי שבוע בביתו, והיתה נקראת מתחילה בשם 'חומש שיעור', החלה אכן כשיעור בלילות שבת במתכונת של מאמרים על הפרשה, אלא שאחר כמה שבועות, בהם נשא רבינו דברים נפלאים בעומק הפשט וסידור הכתובים, החליט כי עדיף לנצל מעמד זה לומר דברי חינוך שתכליתם ותועלתם תהיה רבה יותר. ואכן זהה רבינו שדברי מוסרו שנאמרו במסגרת זו היו למשיבי נפש לכלל ציבור יראי ה' בהיקף שלא זכור כמותו.

ואם בדרך רבינו בשיחותיו עסקינו, נביא בזה את אשר העירנו פעם מריבץ תורה חשוב שליט"א, כי למרות שרבינו בשיחותיו עורר על דברים פשוטים וברורים, אך עוסק הוא רבות בדבריו בדרגות גבוהות, אשר ידמה לשומעים כי קשה מאד להשיגן, [וכבר הזכיר רבינו כי שמע מתלמיד מרן המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל, כי אינו מעורר על דבר אשר אינו אווזו בו... וכל זה רק בכדי לשבר את האוזן באלו דרגות אחז רבינו עצמו...].

וכמובן כוונת רבינו בכל זאת היתה להעמיד לפני השומעים סולם של עליה, על דרגותיו ומעלותיו, עד המעלות העליונות, בכדי שיתפוס כל אחד קצהו של החבל, כל אחד כפי הדרגה שאווזו בה, ועל ידי אחיזה זו יזכה להתעלות עוד דרגה ועוד דרגה, עד שיוכל לבוא לכלל המעלות וכו'.

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת יתרו תשפ"ה

נעשה ונשמע - קבלת עול מצוות ועול תורה

הוראת שעה

ארץ ישראל מתקיימת רק בזכות עמלי התורה

[מתוך משא בשיבת 'שערי שמועות' שבט תשפ"ה]

עם ישראל הוא 'עם חכם ונבון', והיינו שאינו מושפע מההציוניות כלל, שאף על פי שנראה שהעולם מתנהג על פי טבע, אנו מאמינים שיש השגחה פרטית על כל צעד ושעל. וכך זה ירשנו מאברהם אבינו, שהאמין בבוראו כנגד כל העולם.

היום יש ברחוב כל מיני דברים שמושכים בני תורה, ומי יודע אם היה אי פעם דברים כל כך מושכים מהיצר הרע, אמנם אנו צריכים לדעת היסוד הנ"ל שאנחנו 'בונים'! איננו שוכחים מה תכליתנו בעולם, כדברי המסילת ישרים (פ"א) 'שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה', וליהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי, והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים לימצא. זו התכלית שלנו, ואנחנו לא שוכחים את זה! למרות שכל העולם כולו הפוך וצועק 'ליהנות, ליהנות', אנחנו אומרים לא! התכלית שלנו להתקרב לקב"ה ולהתדבק בו, על ידי תורה ומצוות.

כיום יש בעיה עם הצבא. יש הרבה יהודים שנהרגו בצבא, רחמנא ליצלן, וזה מפריע לבחור, ויכול להיות שיש בחור שחושב 'אולי... אולי גם אני... אמנם מחשבה כזו היא חיצונית! זה לשכוח מה התכלית של בן תורה! בן תורה זה לא 'סטודנט לתלמוד', אלא בן אדם שהמציאות שלו היא רק להתקרב לה'! בעיקר על ידי תורה, וגם על ידי תפילה, מידות טובות, חסד, אמונה. זה בן תורה! לעלות ולהתקרב עוד ועוד.

לפעמים שואלים אותי אנשים, חלקם מהצבא, אולי אפשר שבחורים יהיו בצבא בין הסדרים, או בבין הזמנים. התשובה לזה היא לא!!! זה תרתי דסתרי!!! גם בבין הזמנים אדם נשאר 'בן תורה', יש לו אמנם זמן של מנוחה, - בבין הזמנים וכדומה, אבל גם בזמנים האלו הוא נשאר 'בן תורה' שתכליתו רק להתקרב לקב"ה על ידי לימוד התורה. זו המציאות שלו והמהות שלו! והמהות הזאת היא סתירה גמורה למהותו של חייל בצבא, זה לא יכול ללכת ביחד!

צריך להבין שארץ ישראל מקיאה את הרשעים! כמאמר הכתוב (ויקרא י"ח כח) 'ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה'. ומאחר ויש כאן בארץ ישראל אנשים שעושים דברים שאינם מתאימים, ממילא היתה הארץ צריכה להקיא אותם, ומה מחזיק את כלל ישראל בארץ ישראל, זה רק עמלי התורה, שתכליתם להיות קרובים לקב"ה בקדושה ובטהרה! בלי לומדי התורה היתה הארץ חריבה רחמנא ליצלן! וממילא אנחנו צריכים להיות גאים בזה שאנחנו בני תורה, ולא חס ושלום להיות מושפעים מהשטחיות והחיצוניות. אנחנו גאים שאנחנו מקיימים את כל העולם, ובפרט את ארץ ישראל!

הקב"ה יתן לנו את הכח להיות נבונים, ולא להסיח דעת חלילה כלל מתפקידנו, ועל ידי זה נזכה לגדול בתורה ובידיעת שמים, ולהביא לכך שיגדל כבוד שמים, וזה יביא בודאי לגאולה שלימה, במהרה בימינו אמן.

בתורה שבעל פה, כל תוספת של עמקות וישרות, היא קירבה יתירה לקב"ה, ותוספת של נצחיות.

דברים אלו פשוטים הם, אבל צריך להכניס את זה לראש, ולזכור שתכלית החיים הוא הדיקות בה', והדרך לזה היא על ידי לימוד התורה, וכל רגע שלומדים מוסיף דביקות, וכן תוספת באיכות הלימוד מוסיפה דביקות, וככל שהלימוד יותר בעיון יש בזה תוספת של דביקות בה'.

שאל אותי אברך, 'אני יודע שבעוד חצי שנה אהיה מוכרח לצאת מהכולל, אולי כבר אקדים לעזוב כבר עכשיו, כיון שכעת יש לי שעת הכושר למצוא מקום עבודה טוב, שהרי מה כבר אספיק ללמוד בחצי שנה זו'. השבתי לו 'חס ושלום! הרי חצי שנה של לימוד פירושו חצי שנה של נצחיות, לימוד התורה אינו נמדד רק במה שישאר לו ביד אחר כך, אלא יש תכלית בעצם הלימוד, שעל ידו דבקים בה'.

אלא שמלבד הלימוד והעיון בתורה ישנם שני תנאים שעלינו לזכור, בכדי לזכות להצלחה בלימוד. התנאי הראשון הוא תיקון המידות, וכפי שאומר רבינו יונה על המשנה באבות (פ"ג מ"ו) 'אם אין דרך ארץ אין תורה', וזה לשונו 'שצריך תחלה לתקן את עצמו במידות, ובוהו תשכון התורה עליו, שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות, לא שילמוד התורה ואחר כך יתקן המידות, כי זה אי אפשר'. כלומר, מה ששנינו ש'אם אין דרך ארץ אין תורה' אינו בתורת עונש על כך שלא תיקן מידותיו, אלא זו מציאות, וכפי שמבאר המהר"ל שהתורה היא דבר רוחני, ואינה נדבקת בדבר גשמי. וככל שאדם שקוע במידות רעות הוא יותר גשמי, ואינו יכול לידבק בתורה. וכפי שביאר ר' חיים מוואלאז'ין לאידך גיסא, שהסיבה שמשנה רבינו זכה להגיע לדרגה של 'אספקלריא המאירה', היינו מפני שהיה עניו מכל אדם.

אדם שחושב רק על עצמו זה נובע ממידות רעות! והתורה אינה שוכנת במקום שיש מידות רעות. כשאדם חושב רק על עצמו זה משפיע על כל מישורי החיים, על שלום הבית, על חינוך הילדים, על היחס עם השכנים, וכן הלאה. אנשים מבוגרים קשה להם לשנות את מידותיהם, אבל צעירים קל להם יותר להשתנות, ועל כן כדאי מאד לעבוד על זה בגיל צעיר, להתרגל לחשוב גם על אחרים, מה הם צרכים, ומה אני יכול לעשות לתועלתם.

התנאי השני לזכות להצלחה בלימוד הוא מיעוט התענוגים, וכפי שכתב רבינו יונה באבות (פ"ב מ"ב) על דברי המשנה 'התקן עצמך ללימוד תורה', ש'התקן' כולל גם את תיקון המידות וגם את מיעוט התענוגים, כי המרובה בעידונים לא תשכון בתוכו החכמה.

המקיים את שני התנאים הללו יוכל להיות בטוח בס"ד שיצליח להבין ולהעמיק ולזכור את הלימוד, ולהגיע לדביקות בה' יתברך, שהיא תכלית החיים. זכינו השם להצלחה בכל זה.

עומדים אנו בפרשת קבלת התורה, ועלינו לחזור ולשון את היסודות הפשוטים, ולהרחיב מעט לגבי העבודה הנדרשת בנוגע לקבלת התורה.

הגמרא במסכת שבת (נב) אומרת: דרש רבי סימאי, בשעה שהקדימו ישראל 'נעשה' ל'נשמע', באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל וקשרו לו שני כתרים, אחד כנגד 'נעשה' ואחד כנגד 'נשמע'.

יש לדייק בלשון חז"ל, שאמרו 'בשעה שהקדימו', ולא 'בשעה שאמרו', דהיינו, שהסיבה שקיבלו שני כתרים היא רק מפני שהקדימו 'נעשה' ל'נשמע', ואילו היו אומרים 'נשמע ונעשה' לא היו מקבלים שני כתרים. ויש להבין, מה השייכות בין הקדמת 'נעשה' ל'נשמע', לכך שזכו לשני כתרים. כמו כן יש להבין את עיקר העניין, מדוע באמת אמרו 'נעשה ונשמע', ולא 'נשמע ונעשה'.

הבית הלוי (פרשת משפטים) מבאר על פי הוזהר (ז"ח אחרי יז). 'נעשה' היינו קיום המצוות, ו'נשמע' הוא לימוד התורה. וידוע שיש שני עניינים בלימוד התורה, האחד, לימוד כדי לדעת את המעשה אשר יעשה, שאם לא ילמד כיצד ידע מה עליו לקיים. והשני, לימוד תורה לשם הלימוד עצמו, שיש בו מצות עשה כשאר מצוות.

נמצא, שכשעמדו ישראל בהר סיני לקבל את התורה, קיבלו עליהם את שני ענייני לימוד התורה, גם את הלימוד לשם ידיעת המעשה, וגם את הלימוד לשם הלימוד, ולפיכך אמרו 'נעשה ונשמע', שאילו היו אומרים 'נשמע ונעשה' היה יכול להתפרש שכל ה'נשמע' - שהוא לימוד התורה - הוא רק לצורך ה'נעשה', כדי שידעו מה לעשות, אבל כשהקדימו את ה'נעשה' ל'נשמע', אזי ה'נעשה' כולל גם את הלימוד הנצרך כדי לדעת מה לעשות, ואילו ה'נשמע' מתפרש על לימוד התורה כתכלית בפני עצמה, שגם כשכבר ידעו את כל מה שמוטל עליהם לעשות יעסקו בתורה לשם הלימוד עצמו, ולכך זכו לשני כתרים, אחד כנגד 'עול מצוות', ואחד כנגד 'עול תורה'.

גם הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"א) מרחיב בענין זה, ומבאר שענין ה'לימוד לשם לימוד' הוא כדי שעל ידו יגיע האדם לדביקות בקב"ה, שכן זו היא הדרך והצורה שקבע ה' שאפשר להשיג את ההשפעה הגבוהה ביותר מאיתו יתברך, להיקשר אליו ולהיידבק בו כביכול, שזו היא תכלית חיי האדם בעולם הזה.

כל לימוד ועסק בתורה, כל שורה בגמרא וכל תוספת, מביאים לתוצאה זו של דביקות בקב"ה, אלא שיש בזה מדרגות, כפי שכתב הרמח"ל שם, 'ונהנה זה פשוט, שכל מה שתתעלה ההשכלה תגדל יותר מדרגת ההשפעה שתימשך על ידה. ולא ישווה מי שישכיל לשון המקראות לבד, עם מי שישכיל כוונתם, ולא מי שישכיל הכוונה השטחית שבהם, עם מי שיעמיק בהם יותר, ולא מי שיעמיק בהם קצת, עם מי שיעמיק בהם הרבה'. התורה שבעל פה מסבירה את התורה שבכתב, וכל סברא שיש

בדין גר שטבל ואחר כך מל

ויאמר ה' אל משה, לך אל העם וקדשתם היום ומחר, וכבסו שמלותם (שמות יט י).

מחלוקת ראשונים בדין גר שטבל ואח"כ מל

הגמרא במסכת יבמות (מו.) מביאה את שיטת חכמים, שגוי הרוצה להתגייר וטבל ולא מל, או מל ולא טבל, אינו נעשה גר, עד שימול ויטבול. אלא שיש לדון, האם צריך לעשות דווקא כסדר הזה, למול ואחר כך לטבול, אבל אם טבל ואחר כך מל לא מועיל, או שאין הסדר מעכב.

ומצינו בזה מחלוקת ראשונים. דעת הרמב"ן (שם מו: ד"ה גתרא), דמהני גם באופן שטבל ואחר כך מל, ואילו דעת הרא"ה הרשב"א והריטב"א (שם), שאפילו בדיעבד אינו נעשה גר עד שיטבול לאחר המילה. אלא שנחלקו בטעם הדבר. הרשב"א מבאר הטעם, שמאחר ועיקר הגירות נעשית ע"י הטבילה, שנכנס בה לדת ישראל, לפיכך צריך לעשותה בזמן שיכול לחול בו הגירות וקדושת ישראל, ואילו הריטב"א מבאר הטעם, שאם טבל בעודו ערל מיקרי 'טובל ושרץ בידו', ולא עלתה לו טבילה כלל.

ראיית הרמב"ן ודחיית הרשב"א והריטב"א

והנה הרמב"ן הביא ראייה לשיטתו, שאם טבל קודם המילה עלתה לו טבילה, ממה ששנינו התם (עח.) 'נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה'. ומבואר שם בגמרא, שאפילו למאן דאמר 'עובר לאו ירך אימו' [שנמצא שאינו נכלל בגירותה, אלא צריך גירות לעצמו] אינו צריך טבילה לאחר שנולד, שכן טבילת האם עולה גם לעובר, וגופה אינו חוצץ בינו למים, משום 'דהיינו רביתיה'. ומוכח מכך שגר שטבל קודם המילה עלתה לו טבילה, שהרי עובר זה טבל קודם שנימול, ואף על פי כן אינו צריך לשוב ולטבול אחר מילתו. והרשב"א דחה ראייתו, דצריך לומר בהכרח שמה ששנינו שם 'בנה אין צריך טבילה' הכוונה 'בתה', דהיינו שרק באופן שילדה הגירות בת עלתה לה הטבילה, אבל אם ילדה בן אין הטבילה מועילה לו, מאחר ונעשית קודם המילה. והריטב"א בשם הר"ם דחה ראיית הרמב"ן, שמאחר ועובר במעי אימו אינו 'בר מילה', ממילא דינו עתה כנקבה, ונעשה גר ע"י טבילה בלבד [וכן מתבאר מדברי התוספות שם (מו: ד"ה מטבילין)].

הטבילה לעובר קודם מילה, היינו רק לענין 'טומאת ערלות', שהיא מעכבת את הטהרה, דכל זמן שסיבת הטומאה קיימת לא חלה הטהרה, אבל לגבי 'טומאת גויות' אין הערלות מעכבת את טהרת הטבילה, שכן הערלות אינה סיבת הטומאה של גויות.

ונמצא, שגר שקדם וטבל קודם המילה אין אומרים שהטבילה הראשונה לא פעלה כלום בחלות הגירות, שהרי הועילה להסיר את 'טומאת הגויות', אלא שמכל מקום הוא חייב לשוב ולטבול אחר המילה, כדי לטהרו מ'טומאת הערלות', וכל זמן שלא נטהר מ'טומאת הערלות' לא חלה הגירות.

ועל פי זה מיושבת קושיית האחייעור, שכן גם לדעת הרשב"א הסובר שמעוברת שנתגיירה בנה צריך מילה וטבילה, מכל מקום עדיין אפשר לומר שהגירות התחילה כבר בהיותו במעי אימו, כמו שנתבאר בדעת הרמב"ן, ואף על פי שהוא צריך טבילה נוספת לאחר המילה, הוא מחמת טומאת ערלות, אבל התחיל בו מעשה גירות בטבילה הראשונה, שהועילה לגבי 'טומאת הגויות'.

הטעם שהוצרך הרשב"א לומר שלא כהריטב"א

אלא שיש להקשות על תירוץ זה, שהרי הרשב"א ביאר הטעם שלא מועילה טבילה קודם מילה, שמאחר ועיקר הגירות נעשית על ידי הטבילה לפיכך היא צריכה להיות לבסוף, בזמן הראוי לחול בו קדושת ישראל גמורה, ולא ביאר כהריטב"א שהוא 'טובל ושרץ בידו', ולסברא זו לכאורה אין מקום לחלק בין 'טומאת גויות' ל'טומאת ערלות'.

וצריך לומר בזה, שבאמת הרשב"א מודה לסברת הריטב"א, שהטובל קודם מילה הוא כ'טובל ושרץ בידו', ולכן דווקא לגבי 'טומאת ערלות' לא מועיל הטבילה, אבל מועילה היא לגבי 'טומאת גויות', ומה שהוצרך לומר טעם אחר, משום שסובר שאין די בטעם הריטב"א, משום שאם הטבילה שקודם המילה היתה מועילה בשביל עצם הגירות [וכדעת הרמב"ן], זה היה גורם שיחול בו קצת גירות שפיקע את הטומאת ערלות, וממילא לא היה נחשב כ'טובל ושרץ בידו', ולפיכך הוסיף הרשב"א סברא, שצריך שהטבילה תכניסו לגמרי לקדושת ישראל, ועל כן לא מועילה טבילה לטומאת ערלות קודם המילה.

מצינו אם כן ג' שיטות לגבי עובר זכר שנתגיירה אימו. לדעת הרמב"ן הועילה לו הטבילה, אך מכל מקום אינו נעשה גר עד שייולד ויימול. לדעת הרשב"א לא הועילה הטבילה, מאחר וקדמה למילה, ואינו נעשה גר עד שייולד וימול ויטבול. ולדעת הריטב"א בשם הר"ם, משעה שטבלה אימו נעשה ישראל גמור.

קושיא לשיטת הסוברים שלא חלה גירות העובר עד שיוולד

הקשו האחרונים [ראה ח"י הגר"ט (ס"ה יא) ובאחייעור (ח"ב ס"ו ט)]: לדעת הרמב"ן והרשב"א, מהא דאמרין (שם חז.) 'גר שהיה לידתו בקדושה והורתו שלא בקדושה' [דהיינו שהתגיירה אימו כשהיתה מעוברת], יש לו שאר האם ואין לו שאר האב. ואסור באחותו או באשת אח מהאם. ואם נאמר שלא חלה גירותו אלא לאחר שנולד ונימול, אם כן הוה ליה כקטן שנתגייר לאחר שנולד, שאינו מתייחס כלל לאימו, ומותר גם באחותו מן האם. ויש שתירצו, שמאחר וטבל בעודו עובר נמצא שהתחילה גירותו קודם לידתו, ולפיכך הוא מתייחס אחרי אימו. וכעין זה מבואר ברשב"א (שם עא. ד"ה אלא), שגר שמל ולא טבל התחילה כבר גירותו, 'ונכנס קצת בדת יהודית', ולפיכך צריך לימוד מיוחד לכך שאינו אוכל בפסח, ואינו דומה לערבי מהול, שדינו ככל גוי, ופשוט הדבר שאינו אוכל בפסח.

אלא שהקשה האחייעור, שתירוץ זה יועיל רק לשיטת הרמב"ן, הסובר שהטבילה שטבלה אימו בעודו עובר מועילה לו, ואינו צריך לטבול שוב לאחר שנולד ונימול, ונמצא לשיטתו שאכן התחילה גירותו קודם לידתו, אבל לשיטת הרשב"א הסובר שרק בת אינה צריכה טבילה, אבל בן צריך להטבילו אחר המילה, אם כן נמצא שבעובר זכר לא התחילה הגירות כלל קודם שנולד, והדרא קושיא לדוכתה, מדוע הוא אסור באחותו מן האם, הרי דינו לכאורה כגר שנתגייר לאחר שנולד, שאינו מתייחס כלל לאימו.

הטבילה נצרכת לשני עניינים של טומאה

ונראה לומר בזה, שטבילת גירות באה להסיר שתי טומאות, האחת, 'טומאת ערלות', והשנית, 'טומאת גויות' [כמבואר בלשון הרשב"א שם 'לצאת מטומאת גויות']. וממילא אפשר לומר, שמה שנקט הרשב"א שלא מועילה

משנת הישיבה

מתוך סדרת ועדי הרכה לאברכים

עבודת התפילה (ב')

מחלוקת יסודית בין המבי"ט והמהר"ל בהגדרת תכלית התפילה

יום תמיד, ערב ובקר וצהריים, וחזורים ומבקשים על אותם הדברים, ואף על פי שעל רובם איננו נענים אין אנו נמנעים מלחזור ולהתפלל עליהם?

אלא, אומר המבי"ט, בהכרח 'שכוונת התפילה היא להכיר ולהורות, כי אין בעולם למי שראוי להתפלל כי אם לקל יתברך, שהוא אדון לכל העולם, ושאנחנו חסרים מכמה דברים המוזכרים בתפלה, ואנו זוכרים אותם לפניו, כדי שנקיר שאין מי שיכול לספק צרכינו ולהצילנו מכל צרותינו כי אם הקל יתברך, ועליו אנו משליכים יהבנו, ואנחנו יוצאים ידי חובתנו בהתפלל על הכוונה הזאת. וה' הטוב בעיניו יעשה, אם לקבל תפלתנו אם היא הגונה אם לאו'.

ביסוד זה נחלק המבי"ט על המהר"ל. לדעת המהר"ל תכלית התפילה היא כדי שהקב"ה יענה לנו וימלא את בקשותינו, אלא שצורת עבודתה היא התבטלות גמורה לקב"ה, והרגשה שהכול מאתו יתברך. אולם לדעת המבי"ט, תכלית התפילה אינה אלא כדי שיכיר המתפלל ממי ראוי לבקש, ולא כדי שיקבל את צרכיו, אלא ש'סוף השכר לבוא'.

המבי"ט, בספרו 'בית אלקים' (שער התפילה פ"ב ד"ה וכמו), מבאר את תכלית התפילה בדרך מיוחדת. לשיטתו, התפילה לא נועדה לכך שהאדם יקבל את צרכיו, אלא תכליתה להורות שאין בעולם מי שראוי להתפלל אליו אלא הקב"ה לבדו. וכן שירגיש המתפלל שהוא חסר כל, ואין מי שימלא את חסרונו אלא הקב"ה, ולכן הוא מפרט לפניו את צרכיו. כל הבקשות שבתפילה אין עניינן אלא להורות שרק אליו ראוי להתפלל, 'יסוף השכר לבוא'. ואף אילו היה האדם יודע שתפילתו לא תענה עדיין היה מוטל עליו להתפלל, כדי להגיע להכרה זו שאין לו ממי לבקש אלא מאיתו יתברך.

ולפי זה מיישב המבי"ט דבר תמוה בעניין התפילה. שהרי ברור לכל שאם יעמוד אדם לפני מלך בשר ודם ויחזור בפניו על אותה בקשה כמה וכמה פעמים, יכעס המלך על המבקש, שכן אם היה רוצה למלא את בקשתו היה עושה זאת כבר בפעם הראשונה או השנייה, ונמצא שאדרבה, ההפצרה פעם אחר פעם רק מזיקה למבקש ומרחיקה ממנו את מילוי בקשתו. וכיצד אפוא אנו עומדים ומתפללים לקב"ה בכל

השבת ה'רבי

נקודות אור על פי משנת הגאון רבי משה שפירא זצ"ל

פרשת יתרו

ב"אנכי ה' אלקיך" כלולים כל עיקרי האמונה וכאן נצטוונו ב"ציפית לישועה" [א']

מצות האמונה מחייבת את הידיעה שהוא יתברך הוא

המציאות ונכללת בזה גם ידיעת גילוי אלוקותו עלינו

והנה, מצות האמונה מחייבת את התפיסה שבורא העולם הוא אלקי עולם. הוא ברא הכל, והוא המציאות, מציאות כל הנמצאים תלויה בו, וממנו מצוי כל נמצא. וכמבואר ברמב"ם בתחילת הלכות יסודי התורה, שאם יעלה על הדעת ששום דבר לא נמצא, הדבר הזה לא יפגע במציאותו, ואם חלילה יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין שום דבר יכול להמצא, כלומר שהוא יתברך הוא המציאות עצמה. כל מה שאנחנו רואים נמצא מאיתו אולם המציאות עצמה זה הוא יתברך. זאת האמונה. האמונה שהוא עילה וסיבה, פועל לכל הנמצאים, והוא אמרו אנכי ה' אלקיך.

אמנם, ישנה תוספת במצות האמונה שנאמר בה "אלקיך" המתייחס במסוים אלינו. הקב"ה לא אמר אנכי ה' אלקים אלא אנכי ה' אלקיך. הכונה בזה שהוא פונה אלינו ומייחד ומייחס את השגחתו עלינו במיוחד, כפי שנתבאר בדברי הגר"א. למדנו מכך, וכך מפורש בראשונים, שמצות האמונה כוללת גם את הידיעה הזאת. כשם שאנחנו יודעים שהוא שורש כל המציאות כולה, רצונו יתברך הוא זה שהמציא כל נמצא, וכל מציאות בעולם היא ממנו, נוסף כאן גילוי מיוחד "אנכי ה' אלקיך". היינו, הוא פונה אלינו ומתגלה אלינו במסוים. אלקותו עלינו גם היא שייכת לעצם מצות האמונה, אנכי ה' אלקיך.

כל שלש עשרה העיקרים כלולים במצות האמונה

עוד עלינו לדעת, שכל שלש עשרה העיקרים כולם, הם פרטים בקיום מצות האמונה. כל העיקרים הם אופנים שעל ידם אנחנו מקיימים בשלמות את מצות האמונה אשר כוללת את כל אותם העיקרים.

בהרבה מהראשונים מצאנו שחקרו [כל חלקו הראשון של ספר העיקרים עוסק בזאת] היכן יש לנו רמז שישנם עיקרים וענפים בתורה, ובדברי חז"ל מצאנו את המושג "כופר בעיקר", שהוזכר מעט מאד בש"ס וכן בהגדה של פסח, אולם לכאורה, מנא לן שישנה מערכת שלמה הנקראת עיקרים, שכל הכופר באחד מהם נחשב כופר גמור ויוצא מכלל ישראל כפי שפוסק הרמב"ם,

התורה עצמה מגלה שיציאת מצרים היא עיקר

באמת, התורה עצמה מגלה לנו שיש מציאות כזו, בזה שהיא תולה מצוות רבות מאד, וייתכן שאף את כל המצוות, ביציאת מצרים. היינו, התורה עצמה עשתה את יציאת מצרים לעיקר שעליו תלויות הרבה מאד מצוות היוצאות מיציאת מצרים כענפים, וקבעה בזה שיש כאן עיקר וענפים.

כך אנו מוצאים אף במצות השבת בלוחות השניים בפרשת ואתחנן "שמור את יום השבת לקדשו וגו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך וגו' על כן ציוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת". כאן כתוב שאף השבת נסמכת ליציאת מצרים, וכיון שמי שמאמין בשבת מאמין בכל התורה ומי שכופר בה כאילו כפר בכל התורה כולה, למדנו שבעצם כל התורה כולה נשענת על יציאת מצרים.

שם אלקים מיוחד בכך שהוא מתייחס אלינו – "אלקיך"

הדיברה הראשונה בעשרת הדיברות היא "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים". הנה, בשם אלקים ישנה הטיה שאינה קיימת בשאר השמות, והיחס אלינו מצטרף לעצם השם. כך אנו מוצאים גם אלקינו, אלקי, אלקיו. כל ההטיות האלו מצטרפות לעצם השם, ולא מצאנו כן בשאר שמות [לבד משם א-ל שנאמר בו א-ל].

הגאון כותב באדרת אליהו בתחילת חומש דברים על הפסוק "ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמר" וז"ל "ומה שפתח בשני שמות אלו שהם כלל כל התורה כולה וכל השמות", והוא עניין אחד, התורה כולה וכל השמות, כי כל התורה כולה זה שמותיו יתברך "כי הקב"ה הוא נסתר מצד עצמותו ונגלה מצד מעשיו". פירוש, כי כביכול בורא העולם, מהותו, הנקראת בלשון הקדמונים עצמותו, זאת מהות נסתרת שאין לנו בה שום השגה ותפיסה, וכל גילוייה הם כולם רק מצד פעולותיו. וממשיך הגאון "ולכן אנו אומרים בכל ברכה לשון נגלה ונסתר", היינו שפותחים בלשון נגלה ברוך אתה ה' ומסיימים בלשון נסתר כגון אשר קדשנו וכן בכל הברכות, "ושם הויה ברוך הוא הוא מורה על צד עצמותו יתברך ואלקים הוא מורה על השגחתו על בריותיו", היינו, שני שמות אלה הם, כביכול, הוא כשלעצמו בשם הויה, ובשם אלקים נמצאת כל מערכת היחס אלינו בכל פעולותיו ובהשגחתו עלינו. וכך היא לשון הנביא בישיעיהו (מ"ה ט"ו) "אכן אתה א-ל מסתתר א-להי ישראל מושיע". וכך כשאנו פונים ומדברים אליו הוא עצמו כביכול מסתתר ואינו מתגלה, אולם הוא מתגלה ביחס אלינו כ"אלקי ישראל מושיע".

והמשך דברי הגאון "ולכן כתוב בכל פרשת בראשית שם אלקים לבדו", משום שכל המערכת של פעולת הבריאה היא כולה גילוי פעולותיו, "ובהשגחתו יש שני עניינים, השגחה כללית דהיינו על כל בריותיו ועל כל העולם בכללות והשגחה פרטית שמשגיח על ישראל לבד וכנגדו הוא שם אלקים וכן בתורה יש נעלם ונגלה כידוע ולכן פתח בשני שמות אלו, ולכן אומרים בכל ברכה ה' אלקינו מלך העולם דהיינו השם מצד הנעלם ואלקינו שהוא משגיח עלינו בפרטות, ומלך העולם שאע"פ שמשגיח עלינו בפרטית משגיח גם כן על כל העולם כולו בכללות ומושל עליהם", ומוסיף הגאון "וכן אומרים בתפלה בשבת במנחה אתה אחד ושמן אחד פירוש אתה אחד מצד עצמותו יתברך ושמן אחד מצד בריותיו בשם נגלה אע"פ שמנהיג כל בריה ובריה בפני עצמה וכל אחת הנהגתה משונה מחברתה אע"פ ככולו הוא אחד", היינו כל הנהגה כולה, כל הגילוי כולו מצטרף להיות בסופו של דבר גילוי אחד, וישנו גילוי נוסף, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

עד כאן לשון הגאון בתוספת ביאור, ועיי"ש המשך דבריו בזה. וכפי המתבאר, זה הוא שם אלקינו, שהוא משגיח עלינו בפרטות.

מעתה, כל זה נאמר לנו כאן, כשבורא העולם פתח ואמר לנו אנכי ה' אלקיך. וכידוע שכאן בפסוק זה כתובה מצות האמונה כפי שפותח הרמב"ם בספר המצוות "מצוה הראשונה היא הצווי אשר צונו להאמין האלוהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאות והוא אמרו ית' אנכי ה' אלקיך".

וכל הגילויים כולם, כל זה כלול במצות האמונה.

כיצד שייכת האמונה והציפיה לביאת המשיח למצות האמונה

ודאי, זו סוגיא רחבה, אמנם עתה נעסוק לבאר מדוע האמונה בביאת המשיח היא חלק ממצות אנכי ה' אלקיך. לכאורה זו צריכה להיות פרשה בפני עצמה, ומדוע היא צריכה להיות חלק ממצות האמונה ולהיכלל בה. והרי כאמור, האמונה באנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים כוללת את האמונה בביאת המשיח ובכל י"ג העיקרים, ומי שאינו מאמין נחשב כופר בעיקר, דהיינו שהוא עוקר את מצות האמונה, מצות "אנכי ה' אלקיך".

בספר מצוות קטן (סמ"ק - להר"י מקורב"ל מבעלי התוספות) כתוב במצוה הראשונה, במצות התלויות בלב, "לידע שאותו שברא שמים וארץ הוא לבדו מושל מעלה ומטה ובד' רוחות כדכתיב (שמות כ') אנכי ה' אלהיך וגומר". היינו המצוה הראשונה היא לדעת שמי שברא את השמים ואת הארץ הוא מושל ומשגיח בכל, וכל הבריאה היא שלו כלשון הפסוק כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות, "וכתיב וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד ודרשו חכמים אפילו באויר. לידע, פירוש לאפוקי מן הפילוסופין שאמרו שהעולם נהוג מאליו במזלות. ואין לו מנהיג ולא דבר, ואפילו קריעת ים סוף ויציאת מצרים וכל הנפלאות שנעשו במזל היו, ויש לנו להאמין כי שקר הם דוברים, אכן הקדוש ברוך הוא מנהיג את העולם כולו ברוח פיו, והוא הוציאנו ממצרים ועשה לנו כל הנפלאות ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה שנאמר מה' מצעדי גבר כווננו".

והמשך דברי הסמ"ק "ובזה תלוי מה שאמרו חכמים (שבת דף ל"א) ששואלין לאדם לאחר מיתה בשעת דינו צפית לישועה והיכן כתיב מצוה זו" - היינו, הוא מקשה היכן כתוב בתורה שצריך לצפות לישועה, ובאמת צריך להבין מנין לנו שצריכים לצפות לישועה, זאת קושיא גדולה. והנה, כל הדברים ששואלים אדם כשמכניסים אותו לדין הם על עצם האפשרות לתת לו עולם הבא, על עצם האפשרות לתת לו שכר. נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה, כל אלו הם דברים שאדם שאינו עושה אותם מוציא את עצמו מהאפשרות לזכות לשכר. וכן, כששואלים אותו עסקת בפריה וברביה, הרי כתוב "לא תוהו בראה לשבת יצרה" ואדם שאינו עוסק ביישובו של עולם אין לו חלק בעולם, וממילא אין לו חלק בקיום. ואחר כך, פלפלת בחכמה, כל אלו הם דברים הנוגעים לעצם השכר. אולם שאלה זו של "צפית לישועה" נראית אכן כשייכת למעלה מסוימת אבל לא מובן למה היא שאלה עיקרית לדין, והרי כשמכניסים את האדם לדין לא נכנסים כעת לפרטים, אלא עתה מבקשים לדעת אם האדם הזה הוא בר שכר או לא בר שכר, האם דוחים אותו על הסף או שדנים כמה שכר מגיע לו, וכך הם כל השאלות. אם כן, לכאורה מה ל"צפית לישועה" ולזה, מדוע צפית לישועה היא שאלה כל כך מכרעת. זה הקושי שנמצא בכוונת שאלת הסמ"ק "והיכן כתובה מצוה זו", היכן כתוב שאדם צריך לצפות לישועה.

ממשיך הסמ"ק ומיישב "אלא ש"מ בזה תלוי", היינו במצות אנכי המתבארת כאן "שכשם שיש לנו להאמין שהוציאנו ממצרים דכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגומר. ועל כרחיך מאחר שהוא דיבור" [ובהגהת רבנו פרץ שם על הסמ"ק מבאר "כלומר, מאחר שאנכי ה' אלהיך הוא אחד מעשרה דברות, וכל הדברות הם ציונים, כמו כן אנכי הוא צווי, והאיך משמע, אלא ודאי ה"ק וכו'"] הכי קאמר, כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם כך אני רוצה שתאמינו בי שאני ה' אלהיכם ואני עתיד לקבץ אתכם ולהושיעכם וכן יושיענו ברחמי שנית, כדכתיב (דברים ל') ושם וקבצך מכל העמים וגומר" [וברבנו פרץ שם בהגה"ה "אם כן צפית לישועה מצוה כתיבה היא מאנכי ולכך שואלין עליה"].

כך מיישב הסמ"ק את שאלתו היכן כתובה מצוה זו, היא כתובה בדברה הראשונה, הציפיה לישועה שייכת לעיקר האמונה, ונצטוינו עליה במצות האמונה, אמנם הדברים שתומים וצריכים ביאור, היכן כתוב במצוה זו של אנכי שצריך לצפות לישועה, ושם מבאר הסמ"ק כשם שאני רוצה שתאמינו בי שאני הוצאתי אתכם מארץ מצרים כך אני רוצה שתאמינו וכו' אולם צריך לבאר איך דבר זה מונח כאן, עכ"פ למדנו שהסמ"ק מתייחס לשאלתנו ובא לבאר שהאמונה בביאת הגואל שייכת לעיקר האמונה, והיא כתובה בעיקר מצות האמונה.

בהמשך השיעור בעז"ה בשבוע הבא, נתבונן בהבנת הדברים.

אולם באמת, עיקר הדבר כבר כתוב בדברה הראשונה "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", היינו, כל המצוות שאנו מצווים נסמכים על יציאת מצרים. כלומר, התורה עצמה עשתה את יציאת מצרים לעיקר שממנו יוצאים רוב מצוות התורה כענפים. וכך הם שבת וכל המועדים, רביית, שרצים, מאכלות אסורות, הונאה, משקלות, את הכל תולה התורה ביציאת מצרים.

כיון שהתורה עצמה כותבת שתכליתה של יציאת מצרים היא "למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתו בם וידעתם כי אני ה'". כל יציאת מצרים באה כדי לגלות את האמונה, וכלשון הכתוב "למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ" "למען תדע כי אין כה' אלקינו" "למען תדע כי לי הארץ" הכל נעשה למען תדע. למדנו אם כן, אחר שיציאת מצרים ניתנה לנו בתורה כעיקר, וממנו יוצאות המצוות כענפים הצומחים מיציאת מצרים, אשר היא עיקר האמונה, מכאן שהאמונה היא השורש, והמצוות כולם, כל התורה והמצוות שאנחנו חייבים בהם, הם כענפים מתוך עיקר, זה הדבר שהוא עיקר וכל מי שחלילה כופר בעיקר מוציא את עצמו מכלל ישראל, מפקיע את עצמו מכלל מקבלי התורה.

מצות האמונה "אנכי" נקבעה על יציאת מצרים הכוללת את כל העיקרים

מעתה, כשבורא העולם נותן לנו את מצות האמונה באמרו אלינו "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", כאן נקבעה מצות האמונה על כל מה שנלמד מיציאת מצרים. כלומר, בכלל מצות האמונה של אנכי ה' אלקיך כלול כל מה שנכלל ב"אשר הוצאתיך מארץ מצרים". מעתה עלינו להבין שכאן נכללים כל עיקרי האמונה, אחר שיציאת מצרים היא שלימדה אותנו גם השגחה וגם למי כל העולם כולו שייך, מי הוא זה שכל אשר חפץ עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות, כל זה הרי נלמד מיציאת מצרים. וכך נלמדים מיציאת מצרים גם כל העיקרים הראשונים השייכים לאלקותו יתברך, שהוא אחד ושאינו גוף, אחר ששם כביכול בורא העולם גילה את עצמו, שם היה גילוי שכינה, וכביכול בורא העולם בכבודו ובעצמו, כפי שאנו אומרים בהגדה, הופיע והוציא אותנו ממצרים. ויתבאר "בכבודו ובעצמו" על פי שלמדנו בדברי הגר"א. "בכבודו" זה כל החלק שמתגלה ממנו, ו"בעצמו" זה כל החלק הנעלם. כל זה נתגלה לנו במצרים, ואף את עניין הנבואה למדנו, ושאר העיקרים כולם, ויש להרחיב רבות בכל זה.

על כל פנים למדנו כאן, שכל העיקרים הם אופנים אשר על ידי כולם אנו מקיימים את מצות האמונה. והטעם בזה, מפני שכל העיקרים כלולים במצות האמונה אשר ניתנה לנו ב"אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". כל מה שנלמד מיציאת מצרים, אשר התורה עצמה קבעה שהיא עיקר, כלול במצות האמונה.

ונכלל בזה כל מה שנתגלה מכח יציאת מצרים עד לגילוי של מעמד הר סיני שהוא תכלית היציאה ממצרים, וכפי שמפורש בפסוק שאמר בורא העולם למשה רבנו עוד בסנה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה". גמר יציאת מצרים הוא כאן באותה הדיברה של "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים". כאן היה הגילוי שאת כל כלל הדברים שלמדנו ביציאת מצרים מגלה לנו עתה הבורא. זאת מצות האמונה בבורא העולם שכוללת בתוכה את הגילוי של הר סיני ואת כל מה שנתגלה במצרים.

ולפי האמור כוללת מצות האמונה הכתובה באנכי גם את האמונה בתורה מן השמים, גם את האמונה בנבואה, וגם את האמונה שכל התורה המצויה בידינו היא שניתנה למשה בסיני, דכל זה נתגלה ביציאת מצרים. ובאמת, על העיקר של האמונה במשה רבנו נאמר כאן במתן תורה "בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם", והרמב"ם (פ"ח מהלכות יסודי התורה ה"א) מאריך לבאר שהגילוי השלם של האמונה במשה רבנו לעולם היה במעמד הר סיני. ואמנם, הפסוק האחרון לפני שירת הים הוא "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", נמצא שעם האמונה הזו נגמרה יציאת מצרים והגיעו ל"אז ישיר משה ובני ישראל", אז נאמרה השירה אחרי שנגמרה יציאת מצרים בכך שהביאה למלא האמונה בה' ובמשה עבדו, ונגמר הדבר בשלימות במעמד הר סיני. העולה מכאן, שמצות האמונה כוללת בתוכה את כל מה שנתגלה ביציאת מצרים ואת כל מה שבורא העולם התכוין בכל המערכת של יציאת מצרים, וכל סדר המכות

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על מ"ח קניני תורה
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

"במיעוט סחורה"

אמנם האדם יכול להשיג פרנסה גם בדרכים אחרות, אולם הפרנסה מגיעה דוקא דרך 'שדה', שהיא המסמלת את מקומו של האדם.

כשאומרים לנו חז"ל שלכל אדם יש בת קול המכריזה 'בית פלוני לפלוני ושדה פלוני לפלוני', הכוונה היא שלכל אדם יש את המקום שלו בבריאה. כשם שאין לך דבר שאין לו מקום, כך על אחת כמה וכמה שאין לך אדם שאין לו מקום. לכל אדם ואדם נתן הקב"ה את מקומו אשר הכין לו, מקום מיוחד בשבילו, שהוא יהיה המקום שעליו יחיה. כאשר האדם מתגורר במקום מסוים, אין כאן רק מציאות פיזית, שנשאר מקום גם בשבילו... יש כאן חלק מעיקר מציאותו של האדם, שהוא נמצא במקום שלו, המקום שאותו הועיד לו הבורא. אם הוא משנה את המקום - הוא משנה גם את המזל, כיון שה'מקום' הוא חלק מה'מזל'. האדם נוצר יחד עם החלק שלו בבריאה, והחלק הוא לא חלק רוחני ותו לא, אלא חלק מסוים ומוחשי בתוך הבריאה עצמה - שיהיה לאדם חלק מהאדמה שהוא עומד עליה, וחלק זה יהיה חלק ממנו.

כמות החלקים והמקומות שיש בבריאה הוא כמנין האנשים שממלאים את העולם. לא יתכן אדם שיקח את חלקו של האחר, בדיוק כמו שלא יתכן שיהיה אדם שלא יהיה לו חלק. ומנין יידע האדם מה הוא חלקו? אם הוא עומד במקום מסוים, בהכרח שהוא מקומו המוכן לו... ההשגחה העליונה מובילה כל אחד ואחד לעמוד בדיוק במקום שנגזר עליו עוד ארבעים יום קודם יצירתו, ואם הוא שרוי בתוך מקום פלוני - על כרחך שזהו ה'בית פלוני לפלוני' וזהו ה'שדה פלוני לפלוני'.

אמנם יתכן לפעמים שהאדם יתגלגל למקומות שלא מיועדים עבורו, אבל גם במקרים כאלו יש קול שקורא לאדם לחזור למקומו האמיתי... אחד מאלו שצועקים ואינן נענין הוא הקונה אדון לעצמו, ולפי הפירוש השלישי בגמרא בסוף איזהו נשך (ב"מ ע"ה, ב') הכוונה היא למאן "דביש ליה בהא מתא ולא אזיל למתא אחרייתא", כלומר, אדם שרע מזלו במקום הנוכחי והוא אינו עוזב למקום אחר. אדם כזה הוא 'צועק ואינו נענה', כי באמת עליו לעזוב את המקום הקיים ולתור מקום חדש שאותו הועידו לו משמים. הרי המקום ודאי קיים, עליו רק למצוא אותו...

ה'מקום' שיש לכל אדם בעולם כולל את כל הדברים שנצרכים עבורו. מלבד המקום להניח בו את רגליו, יש במקום את ה'בית' ואת ה'שדה', שהם כל צרכי המנוחה והפרנסה. אם האדם מצליח להרבות עושר ונכסים - בהכרח שה'מקום' שניתן לו כולל ריבוי של עושר ונכסים, ואם הוא לא מצליח - בהכרח שלא ניתן לו כזה מקום... מה שהניחו לו - זה מה שיש לו, ומה שיש לו - זה מה שהניחו לו. אין לו מה לחשוש שמא לא יהיה לו מקום... כל עוד והוא חי אז יהיה לו את מה שנועד עבורו, שהרי החיים עצמם מחייבים את המקום. אין בריה עלי אדמות שלא נפחו באפה נשמת חיים יחד עם מקום משלה, ששייך אליה ונברא בשבילה.

כאשר הרמב"ן בשער הגמול עוסק בשאלה מדוע יש צדיק ורע לו ורשע וטוב לו, הוא מביא את טענת הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פרק י"ב), שמרבית הצרות שיש לאדם הן בכלל חולאים שהוא הביא על עצמו. ברוב המקרים של חולי וחולשה, היתה סיבה מוקדמת של אכילת מאכלים מזיקים או של חוסר שמירה על הלב במנוחה. האדם לא יכול להפגע ולפגוע בעצמו, ואחר כך לבוא בטענות על מה שארע לו. "וכן תראה מהם, כי הנכנס בסכנות המדבריות והימים כדי להתעשר ביותר על שכניו ולהתרפס ברצי הכסף והזהב וימצאוהו תלאות, ילך וישוע וילין על הזמן ויתמה מרוע מזלו, והקב"ה לא יחדש מופת ונס בעולם לעזור המשוגעים על פחיתות מדותיהם... כי המשיג אלו התוספות לא השיג דבר נוסף... לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר, איש לפי אכלו לקטו".

ועיין שם בלשון הרמב"ן שקילס את דברי הרמב"ם על שזכה לאמץ ברכים כושלות, שכל המעיין בדבריו יבין "כי הטובות הצריכות בעולם מרובות מאד ונמצאות הרבה בכל מקום... ולא חסר העולם מן הצריך, ואין חסרונו אלא בתוספת ובעודף על צרכי בני אדם". הקב"ה נתן לכל בריה די מחסורה אשר יחסר לה, ואין אדם שחסר לו. אם יש מישהו שבכל זאת מרגיש חסר - סימן שהוא אינו נמצא במקומו הטבעי. יש לו מקום אחד פרטי משלו, שמוכן לו משחר היותו, ובמקום הזה - יש לו את הכל, כל מה שמועד אליו.

מטעם זה, כל מה אותם היוצאים הרחק ממקומם הטבעי, להתעשר ביותר מהממוצע ולקבל דבר שלכאורה לא נמצא באמתחתם - נחשבים ל'משוגעים', שלא יתחדש עבורם מופת ונס... יש את הבסיס שמונח לפני האדם, שאילו כל אדם שייך, ויש את מה שנמצא מעבר - ו'אין חסרונו אלא בתוספת ובעודף'. אין מה לפרוץ גדרות ולא מה לחפש מקומות רחוקים. אם המקום הוא רחוק - בהכרח שהוא לא 'מקום'. אולי הוא מקום של מישהו אחר, אבל הוא לא מקום של מי שהושיבו אותו במקום שונה...

'מיעוט סחורה' - כסחונים ובתגרנים:

לפי גירסת רש"י הקנין שלפנינו הוא 'מיעוט סחורה', ועליו כתב רש"י: "דאמר מר לא תמצא תורה לא בסחונים ולא בתגרנים".

מאמר חז"ל שציין רש"י הוא דברי רבי יוחנן בגמרא בעירובין (נ"ה, א') על הפסוק (דברים ל', י"ב) 'לא בשמים היא ולא מעבר לים היא': 'לא בשמים היא - לא תמצא בגסי רוח, ולא מעבר לים היא - לא תמצא לא בסחונים ולא בתגרנים'. ופירש רש"י שם: "סחונים - מחזרין בעיירות, תגרין - בעירן במקומן, אלא נראה ואינו נראה כדאמר לעיל".

לולי דברי רש"י היה נראה לכאורה ש'מיעוט סחורה' הכוונה היא כפשוטו, שלעולם ימנע אדם בעסק ויעסוק בתורה, להיות תורתו קבע ומלאכתו עראי, שכן לא כל המרבה בסחורה מחכים. אולם אם אכן זה היה הפירוש לא היה מובן מה בין קנין זה של 'מיעוט סחורה' לבין הקנין דלקמן של 'מיעוט דרך ארץ'. כנראה לפיכך הרחיק רש"י נדוד ופירש את המשנה על פי דברי הגמרא בעירובין, שמדובר דוקא בסחורין 'סחורנין', המחזרין ממקום למקום עד מעבר לים, שעליהם אומר הכתוב 'לא מעבר לים היא'.

גם מילת 'תגרנין', על אלו שנמצאים בעירן במקומן, מתפרשת לדעת רש"י על פי דברי הגמרא בעירובין לעיל שם (נ"ד, א'): "אמר רבי אלעזר מאי דכתיב וענקים לגררותיך (משלי א', ט'), אם משים אדם עצמו כענק זה שרף על הצואר ונראה ואינו נראה תלמודו מתקיים בידו, ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו".

ושם כתב רש"י: "ונראה ואינו נראה - כשמגביה צוארו נראה מתחת זקנו, ורוב פעמים שסנטרו וזקנו מכסין אותו, כך אם תלמיד חכם הוא אינו רודף לצאת ולבוא בשוק, אלא יושב ומחזר על תלמודו - מתקיים בידו".

מכל הדברים מבואר ש'סחור' לא מדובר בבעל מלאכה סתם, שעוסק לפרנסתו. מדובר על אדם שמחזר אחרי פרנסתו ונודד מעיירה לעיירה עד מעבר לים, שעליו נאמר 'לא מעבר לים היא'. ואפילו אם מדובר ב'תגרן' שלא זז מעירו, עדיין מכנים אותו כמי ש'נראה ואינו נראה', ש'רודף לצאת ולבוא בשוק', בלי שימצא מנוח במקום אחד.

מכיון שכך יש להבין את שורש הקנין של 'מיעוט סחורה'. ממה נפשך, אם החסרון בסחורה הוא עמל המלאכה, שהאדם לא מפנה את זמנו לעמול בעמל פה, מדוע עוסקים דוקא ב'סחורים' היוצאים ממקומם ולא בכל מי שעוסק במלאכה. ומאידך, אם החסרון הוא עצם היציאה ממקום למקום, מפני מה הדגש הוא דוקא על הסחורה. לכאורה כן הוא בכל מי שרודף לצאת ולבוא מעיר לעיר וממדינה למדינה, שכל עוד הוא נע ונד אין לו יכולת לקנות את התורה.

ושם בעירובין בפרק קמא (י"ג, ב') איתא בגמרא (וכעין זה אמרו בברכות ס"ד, א'): "כל הדוחק את השעה שעה דוחקתו, וכל הנדחה מפני שעה שעה עומדת לו", ופירש רש"י: "הדוחק את השעה - מתייגע להעשיר ולהתגדל, ורואה שאינו מצליח, ואף על פי כן חוזר והולך למרחקים, ומכנס עצמו לגבוהות".

שוב אנחנו רואים כאן מעין אותה בחינה: 'הדוחק את השעה' הוא לא סתם מי שמתייגע להעשיר ולהתגדל למרות שאינו מצליח. רש"י מוסיף ומבאר שהוא 'חוזר והולך למרחקים'. הוא לא נשאר על מקומו, אלא יוצא והולך הלאה, למקומות רחוקים, ודוקא לכן מכנים אותו בשם 'דוחק את השעה'. מדוע צריכים את היציאה למרחק בשביל להיות 'דוחק את השעה', ומדוע לא די בעצם העובדה הפשוטה, שהאדם מתעקש להתעשר, חרף זה שאין מבוקשו עולה בידו?

אין לך אדם שאין לו מקום:

ביאור הדברים מיוסד על עיקר צורת חיי האדם בבריאה. "ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני, בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני (סוטה ב', א'), ומה משותף בין האשה, בין הבית ובין השדה? אלא שלושית הדברים הללו הם שלושית הדברים שנצרכים לעיקר חיי של האדם. האשה היא העזר כנגדו, הבית נצרך לדירתו, והשדה נצרכת לצורך פרנסתו - שיהיה לו כדי חייו (וכן ביאר המהר"ל בגור אריה פרשת שופטים, דברים כ', ח'). לכן גוזרים על שלושית הדברים האלו עוד קודם שהאדם נוצר - כיון שכולם הם חלק מיצירת האדם. האדם אינו יכול לבוא לעולם כל עוד שלא הכינו לו מראש את כל הדברים שנצרכים לו מעצם היותו.

אך משום מה חז"ל לא נוקטים את הלשון 'פרנסה' בקשר לדבר השלישי. הלשון היא דוקא 'שדה', והיא זו שמרמזת על האדמה שעליה עובד האדם. מה יש דוקא בקרקע עולם, שהיא המביאה את הפרנסה? ונראה כי עומק גדול נשנה לנו כאן.

'שבו איש תחתיו - אל ייצא איש ממקומו':

בקנין של 'מיעוט סחורה' לא בא התנא לעסוק בכל מי שעוסק במלאכתו. זהו כאמור ענין 'למיעוט דרך ארץ', שלא שייך דוקא לסוחרים של 'מעבר לים' ולתגרנין שרדופים לצאת ולבוא. לשון התנא הוא דוקא 'סחורה'. ומהיכן נגזר הלשון 'סחורה'? מבואר ברש"י בפרשת מקץ על הפסוק 'ואת הארץ תסחרו' (בראשית מ"ב, ל"ד, וע"ש בפ"י הרע"ב) ש'סחור' הוא מלשון 'סחור סחור', ו'תסחרו' היינו 'תסבבו', לפי ש"כל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזורים וסובבים אחר פרקמטיא".

ה'סחור' מסמל את האדם שלא מוכן להסתפק במקום שהניחו לו. הוא לא נשאר אף פעם במקום אחד, אלא מסובב והולך 'סחור סחור', מהכא להתם ומהתם להכא. יש את הסוחרים עצמם, שמחזרין בעיירות עד מעבר לים, אולם ב'מיעוט סחורה' נכללים גם ה'תגרנין', שאפילו בתוך ערים הם רדופים כל הזמן לצאת ולבוא, בלי למצוא מנוח לכף רגלם. המצב היחיד שבו הם נמצאים הוא מצב של 'סחור סחור', מצב שלעולם לא מוצא את מקומו ותמיד ממשיך להסתובב במקומות שעוד לא דרכו בהם רגליו.

אנשים כאלו, הסובבים והולכים, הרי הם בכלל ה'דוחקים את השעה', שהשעה דוחקת אותם. כי מי שדוחק את השעה - מוכיח שהוא אינו מכיר בחלק שחלק לו האלוקים. לא טוב לו במה שיש לו, והוא חושב כביכול יהיה לו טוב במה שלא נתנו לו. אדם כזה - לא רק שמבוקשו לא ניתן לו, אלא אפילו את מה שיש לו נוטלים ממנו, וכמאמר חז"ל במסכת סוטה (ט', א'): "שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטלין הימנו".

ביאור הדבר הוא פשוט, וכעין מה שהרחבנו לעיל בקנין של 'שוב' ובעוד מקומות: כל אדם זכאי לקבל את מה שנתנו לו משמים, אך הכל רק אם הוא מכיר במתנה שניתנה לו. אם הוא חושב להסתדר בכוחות עצמו, ובכך, אומר לו הקב"ה, לך בכוחות עצמך... איזה זכאות תהיה לך לחלק שנתתי לך, אם חושב אתה שאין זה חלק שמתאים עבורך? את החלק שאתה חושב לקבל - ודאי לא יהיה לך כח לקבל, אולם גם החלק שקיבלת לא יהיה לך עוד, אם מבחינתך אין זו חתיכה הראויה...

על האדם הדוחק את השעה ראה רש"י צורך לכתוב ולפרש שהוא 'חוזר והולך למרחקים', כיון שזהו הביטוי לעיקר ה'דוחק את השעה' - שהאדם לא מכיר במקום הטבעי, שבו הוא מונח, שהוא המקום שניתן לו. הוא מחפש את האושר במקומות רחוקים, ולא מבין שיש מי שנותן לו את החלק המדוייק שאליו הוא נצרך, בדיוק כפי שהוא נתן לו את חייו.

ואכן, האדם שדוחק את השעה מכונה בלשון הכתוב 'אץ להעשיר' (משלי כ"ח, כ', וברש"י שם), שעליו אמרו חז"ל (שמות רבה נ"א, א' ועוד מדרשים): 'ואץ להעשיר לא ינקה - זה קורח שהיה לוי, וביקש ליטול כהונה גדולה, ומה היה סופו - ותפתח הארץ את פיה'. קורח חטא באותו חטא עצמו: לא היה די לו בכל מה שיש לו, אלא ביקש ליטול גם כהונה. הוא אחד מהאנשים שעליהם אמרו בסוטה שם "שנתנו עיניהם במה שאינו ראוי להם, מה שביקשו לא ניתן להם, ומה שבידם נטלוהו מהם"... כי כל עוד הוא אדם לא 'מתעשר' סתם, אלא 'אץ להעשיר', מתוך יציאה מהמקום המקורי, מעזיבים אותו אפילו ממה שניתן לו. המקום שלו נהפך באמת למקום 'דחוק', שמתיר את בעליו רק ב'סחורה' של 'סחור סחור'... כך הוא נותר קרח מכאן ומכאן, ולא מוצא את ידיו ואת רגליו. מחשבותיו הן אך למותר, וכל אץ אך למחסור.

'אני חלקך ונחלתך':

בסוף פירושו על תמיד (ל"ג, ב') מביא הראב"ד בשם הברייתא (וכן הביא בפרי חדש או"ח קכ"ח, ל' בשם ספר המקצועות לר"ח, יעו"ש): "שאלו תלמידיך את רבי עקיבא במה זכית לחכמה מפוארה, אמר להם מעולם לא הרהרתי לדבר עבירה, ולא דיברתי עם אשה נדה, ולא הסתכלתי בכהנים".

ולכאורה הדברים מעוררים פליאה: מדובר על התנא האלוקי רבי עקיבא, שעליו אמר משה רבינו לפני הקב"ה (מנחות כ"ט, ב') "יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה על ידי, ובלשון רבינו גרשוהו מפירושו על בבא בתרא (י"ב, ב') מציינו "דקים לן דוא היה מעולם גברא כוותיה". גדלות שאין דומה לה היתה לרבי עקיבא, וכיצד הוא זכה לכל גדולתו - הכל בזכות שלושה דברים בלבד: שלא הרהר בדבר עבירה, שלא דיבר עם נידה, ושלא הסתכל בכהנים בשעת נשיאת כפיים. האם זו כל הסיבה לכזו 'חכמה מפוארה'...? ומילא הסיבה הראשונה עוד מובנת, אך מה הגדולה הנישאה כל כך בלא לדבר עם נדה, ובפרט בלא להסתכל בכהנים, שבזמן הזה הוא רק איסור בעלמא של הסח הדעת...

אך נראה שכל שלושת המעלות שמנה רבי עקיבא נבעו כולן ממקור אחד: 'המכיר את מקומו'. רבי עקיבא הכיר בחלק שניתן לו, ולא היה 'אץ להעשיר' במה שלא ניתן לו. וכי מהיכן בכלל יש כח לאדם שלא להתאוות לדבר עבירה, עד שאפילו הרהור לא יעלה על ליבו? הכל רק כשהוא מצליח לעלות עד רום דרגת ההכרה - שהתאוה לא שייכת אליו. הוא נמצא במקום זה והעבירה נמצאת במקום אחר, וכל דבר שאינו רצונו של מלך - עומד מעבר לתחום, בלי שיקרב אליו. אחרת באמת יש לשאול כשאלתו של האבן עזרא, היאך יכולה התורה לצוות ב'לא תחמוד' על דבר המסור ללב, והתשובה תהיה כפי שביאר שם (שמות כ', ד"ד) - שכשם שהכפרי לא מתאוה לבת המלך, כך האדם לא אמור להתאוות למה שלא שייך אליו... "כי אשה או ממון לא ימצאו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו ה'".

כן הוא גם לענין הסיבה השניה, שלא דיברתי עם אשה נדה, הרי באמת מעיקר הדין היו אמורים להתרחק מטומאת הנדה הרחק כמטחוי קשת, וכדעת רבי עקיבא עצמו (שבת ס"ד, ב'), שכל מה שהקלו בנדה הוא רק משום שנמצא 'אתה מגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה'. אלמלי כן כבר מצינו שמנהג האבות הקדושים היה שלא לדבר עם הנידות, מפני שאפילו דיבורן טמא, וכמו שכתב ברמב"ן על הפסוק 'דרך נשים לי' (בראשית ל"א, ל"ה), יעוין שם. ועיין עוד בפירושו הראב"ד בתמיד שם שעל זה סובבים והולכים כל דבריו, שמן הדין היה שאפילו מי שרק יש בביתו אשה נדה לא ישא את כפיו, בהיות והטימאה ממלאת את הבית כעין טומאת אהל.

לפי זה מה שרבי עקיבא נמנע מלדבר עם הנדה לא היתה מעלת פרישות בעלמא, אלא אותה הכרה: יש כאן דבר טמא, שאמור להיות מורחק ממני ולא להתקרב אלי. אמנם אני עצמי התרתי כפי שהתרתי, מהחשש של 'נמצא אתה מגנה על בעלה', אבל חשש זה אינו קיים כלפי... אצלי יש גנאי רק למה שאמור להיות בו גנאי, ואילו מה שמשמים לא נתנו לי - מלכתחילה אין לי חפץ בו, ומה ענין יש לי במה שלא שייך אלי...

מאותו שורש נבעה גם הסיבה השלישית, שלא הסתכלתי בכהנים'. הלא אם רבי עקיבא אמר זאת בתור מעלה על עצמו, מן הסתם שהיה לו רצון להסתכל בכהנים, אלא שהוא בכל זאת עצר כח בנפשו שלא להסתכל. ומה יש לראות שם, בנשיאות כפים? לנו אין יכולת לדעת, אך לכאורה היה לו לרבי עקיבא מה לראות, מה שרק הוא יכל לראות... וכאן הרבותא גדולה הרבה יותר: רבי עקיבא מודה שהיה לו מה להשיג, אבל הוא בכל זאת לא השיג. כי הוא הולך ומשיג רק את מה שנתנו לו להשיג, אך מה שלא נתנו לו - וגם אם יהיה זה רק איסור קל מדרבנן - כבר לא שייך אליו, ומה לו לצאת ממקומו...

בזכות שלושת המעלות הללו זכה רבי עקיבא 'לחכמה מפוארה' - שהרי אותה הכרה שנותנת לאדם לעצור ולא לנסות לקבל את מה שלא שייך אליו, היא אותה הכרה שמכירה שמה שכן שייך אליו - מגיע אליו מלמעלה. אין לו נסיון לקחת לבד, בכוחות עצמו, אלא הוא יונק את הכל ישירות מבואר כל עולמים שמקציב מצידו את החלק שלו. לאדם כזה - ממלא הקב"ה את כל חלקו בשלמות, בלי להחסיר מאומה, עד שרבי עקיבא מילא את מידתו באותה 'חכמה מפוארה' - במידה שלמעלה מן המידה...

על מעלה כגון זו אומר התנא שהתורה נקנית ב'מיעוט סחורה'. ומה בין המיעוט ב'סחור סחור' לבין קניני התורה? אך הם הם הדברים: כאשר האדם מכיר במקום שמונח לו, בלי לעזוב את מקומו, אז נחלתו נהפכת לנחלת ה', וה' יהיה עמו ולחלקו. הקב"ה יכול להוריק עליו שפע של תורה, בלי שיהיה חשש שהאדם ירעה בשדות זרים ויספח את הנחלה לעצמו...

גם אצל בני תורה צעירים, שלא נמצאים בניסיונות של 'בית פלוני' או 'שדה פלוני', עדיין יש מקום להתגדר באותה בחינה האמורה: להכיר כל אחד בחלק שניתן לו, ולדעת שהוא החלק שניתן לו. כאשר האדם מכיר שהכל זה רק חלק אחד שנתן לו הבורא - הוא לא יוצא החוצה לחפש דברים שלא שייכים אליו, לא מה שמעבר למחיצתו ולא מה שמעבר למדרגתו, ואף כל היחס שלו לעבודת ה' מכופף לקבל רק את מה שניתן לו על פי דבר ה'.

לא יתכן למשל שהאדם יאריך יותר מכפי לימודו על חשבון מצוות אחרות שהזמן גרמן, כגון קריאת שמע של שחרית, ובלבד ש'ריוח' עוד כמה שעות של תורה... דבר כזה וכל כדוגמתו מוכיח שהאדם חוטף לקבל את מה שלא מגיע אליו. הוא דוחק את השעה, ועלול להיות חלילה וחס אדם שהשעה דוחקתו... מה שהאדם מקבל - הוא רק מה שניתן לו, ואם הוא מגיע לקחת לבד - שום דבר לא מגיע אליו... הקב"ה הוא המלמד תורה לעמו ישראל, ואין לך 'חלק' גדול מזה שניתן במתנה גמורה לכל אחד ואחד. ומה מידת המתנה? הכל כפי המידה שבה האדם מכיר בה. אם הוא באמת נוהג בה כמו מתנה, ומתייחס אליה באותם כללים של מתנה, אז המתנה נשמרת אצלו ועוד ממשיכה להנתן לו בכפל כפליים.

מלבד הרוע שיש בכל מעשה עבירה, מתחדשת כאן הבחינה של 'אץ להעשיר': דבר פסול - הוא דבר שבכלל לא שייך אליך, ואם הוא לא שייך אליך - הוא יכול רק לגרוע... בהספדים על מרן הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל נכתב (מובא בסוף הספר 'ארבע אמות של תפילה') שבאחד מן הימים התקשרו אליו מארץ ישראל. אז באותם ימים, כידוע, שיחה מעבר לים לא היתה דבר של מה בכך, והיה צורך ללכת לטלפניה ולטלפן, דבר שלקח זמן וגם ממון רב... בני הבית ניגשו בבחילות אל רבי משה שיאיל להזדרז ולענות לשיחה, שמי יודע במה היא עוסקת, אולם רבי משה היה באותה שעה לאחר התפילה, ומאחוריו עמד יהודי שלא סיים את תפילת הלחש. הוא סימן לבאים אליו שהוא אינו יכול לענות. אולי בכל זאת, ניסו האנשים, הרי מדובר לכאורה במשהו דחוק... אבל רבי משה הגיב: 'יש כאן קיר'... האדם שמאחורה עוד לא פסע, ואם כן 'יש כאן קיר' - איך ניתן לענות לטלפון?...

כל אדם נמצא בתוך תחום מוגדר, עם 'קירות' ברורים ואיתנים, שבו הושיבו אותו משמים וסימנו במדוייק את הגבולות. עליו רק להכיר באותו מקום, לשבת תחתיו ולא לפרוץ ממקומו. מה שמעבר למחיצה - לא שייך אליו, ואין לו בכלל יכולת לעבור מעליו... וככל שהאדם ימעט יותר ב'סחורה', בלי דחף של 'סחור סחור' לצאת ולבוא למקומות אחרים, כך הוא יזכה יותר שיהיה ה' בנחלתו - ומשלו יתנו לו.

מאמר יב - סדרת מאמרי החזקות באמידת ברכת השחר

במסגרת סדרת המאמרים לחיזוק התפלה, קבענו לעסוק בחיזוק אמירת ברכות השחר. ובמאמרים הקודמים התחלנו לעסוק בעצות לתיקון ענין הכוונה, והערנו שאע"פ שבכל ברכה ומאמר חז"ל טמונים ענינים רבים, אך כשאנו באים לאומרם בתפלה או ברכה א"א לכיין את כל הענינים א"א כ כוללים את כולם בתוך נושא אחד, ולשם כך צריך להעמיק בתוכן כל ברכה מהו התוכן הפנימי שלה הכולל את כל הענינים. ובאופן מעשי צריך לתמצת את תוכן כל ברכה למשפט אחד ברור הכולל הכל, ובעת אמירתו נקל לאדם לכיין את כל הפרטים הטמונים בברכה כפי רוחב דעתו.

ובסוף מאמר ג' הבאנו דוגמא לזה מברכות שמונ"ע, ובמאמרים הבאים ננסה לבאר את כל הענינים הטמונים בכל אחת מברכות השחר, ולתמצת את כל הענינים במשפט אחד שנח לכוונו בכוונה פשטית השווה לכל נפש. ונבאר את כל ברכות השחר כולל אשר יצר וא-לקי נשמה לבד ברכות התורה שכבר עסקנו בה במאמר נפרד בתחילת הסדרה, קחנו משם.

ובמאמר הקודם התחלנו לעסוק בברכת אשר יצר, ובמאמר זה נבאר בעו"ה את תוכן הברכה.

א. אשר יצר את האדם בחכמה. כתב השו"ע בסימן ו': כשיצא מבית הכסא יברך: אשר יצר את האדם בחכמה, שבריא את האדם היא בחכמה נפלאה. וי"מ על שם שהגוף דומה לנוד מלא רוח והוא מלא נקבים כדלקמן בסמוך; וי"מ בחכמה, שהתקין מזונותיו של אדם הראשון ואח"כ בראו, ע"כ, [ועיין מש"כ בזה המהרש"א בברכות דף ס' ע"ב].

הנה פשוט בחכמת הנפש שהתפעלות הפנימית של כל אדם ממה ששובב אותו, תלויה בכמות המפגשים שלו עם הדבר ובעוצמת הקירבה, וכמות ורוב העיסוק בדבר. מעתה נחזי אן – הרי הדבר הקרוב והזמין ביותר לאדם והמשפיע יותר מכל דבר על תהלוכות והתפעלות נפשו הוא גופו הגשמי!!

אמת שיש מן הצדיקים העליונים אשר מְרַחֵקִים את השפעות גופם על נפשם ונשמתם עד קצה האחרון, ורואים בו דבר זר חוצי, כמאמר הלל לתלמידיו כשהלך לרחוץ גופו ש"הולך לגמול חסד עם עלובה זו"י [מדבר ויקרא רבה פרשת ל"ד ג'], החכם השלם הזה היה לו גופו כדבר מצטרף חוצי ולא עצם הווייתו, אך רובא דאינשי חשים וחיים את גופם כל העת והוא להם מקור עונג צער תמידי, וחיות גופם הוא עיקר הגורם להתפעלות נפשם, ואף כי הוא פלא כמו שפירש אדוננו הגר"א בסיומא דהך ברכה – "ומפליא לעשות" [ויובא אי"ה בסמוך], אך הוא מציאות פשוטה אצל רוב בני האדם.

ב. הנה כבר השריש בנו רבינו המסילת ישרים בפרק א' כי עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון, ונקודת הנסיון כאן היא בשורש היצירה, אם להימשך אחר תהלוכות רצונות גופו להיות גופו מנהלו, בבחינת "עבד כי ימלוך", או לראות בגופו הגשמי ביטוי וראי לחכמת הבורא יתברך, בבחינת "מבשרי אחזה א-לוקה".

וזה עיקר המכוון בברכה זו – לזכור בכל עת כי הקב"ה הוא אשר יצר את האדם, ומגופו הגשמי נראה לעין השכל חכמת הבורא, וזכרון זה הוא המעמיד של כל עבודת האדם, כמוש"כ רבינו יונה בספר שערי תשובה [שער ג' אות כ"ז]: מן האזהרות התלויות בלב: השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך (דברים ח, יא). הוזהרנו בזה לזכור את השם יתברך בכל עת.

ג. נקבים נקבים חלולים חלולים. בתנחומא [פרי שמיני ח'] אשריכם ישראל שבכל אבר ואבר שבכם נתן מצוה, שרמ"ח איברים באדם, ולכך אנו אומרים בכל יום ברוך אתה ה"א מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חלולים חלולים, חלולים חלולים בגימטריא רמ"ח במנין אברים שבאדם ע"כ, וכן בברכות כ"ד רבש"ע יצרתני נקבים חלולים חלולים, ובמסכת חולין נ"ו הוא עשך ויכוננך מלמד שברא הקב"ה כונניות באדם שאם נהפך אחת מהן אינו יכול לחיות, ע"כ.

הנה גם כאן המכוון לזכור בעת התעסקותו עם גופו שכל תבנית גופו היא מראה לחכמת הבורא, ומתוך התבוננות בגופו ימצאו מורה ומלמד ומזכיר את האדם על כל תכלית בריאתו - לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון.

ד. גלוי וידוע לפני כסא כבודך. בס' אמרי נועם לרבינו הגר"א על מס' ברכות ביאר וז"ל: מה שמזכירים כאן כסא הכבוד הוא לאפוקי מדעת האומרים כי א"א שהקב"ה ישגיח על עולם שפל כזה, לכן אנו אומרים שאפילו לפני כסא הכבוד שאפילו המלאכים הגבוהים עומדים מרחוק כמה רבי רבבות פרסאות אפילו משם הוא משגיח על דברים שפלים כאלה, עכ"ל.

וביאר הגאון רב מרדכי פוטאש שליט"א [בעמ"ס ברומו של עולם]: ונראה בכוונתו דהוא כענין הכתוב [תהילים קט"ז] המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ, דאע"פ שהוא גבוה מעל גבוה הוא משפיל עצמו כביכול להשגיח על השפלים שבארץ ובזה מראה ענוותנותו, ודומה לזה מצינו במס' מגילה [ל"א א'] אר"י בכ"מ שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו, ולכן תקנו לשבח הקב"ה שאפילו ממקום מרומם כ"כ מ"מ הקב"ה משפיל לראות ולהשגיח על צרכי הגופות של בני אדם, ע"כ.

הנה גם בזה עיקר המכוון להזכיר לאדם בעת עסק גופו כי גופו אינו תכלית לעצמו אלא הוא שליח הקב"ה להראות נפלאות היצירה, ולעיל הראנו לדעת חכמתו הניכרת מתוך תבנית גופו, ואח"כ רמז על תורתו ומצותיו הנרמזים בתבנית הגוף, וכאן הזכרת השגחתו על כל הבריאה וכל הברואים.

ה. שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם א"א להתקיים ולעמוד לפניך. פי' בסידור עיון תפלה "לעמוד לפניך" על משמרת התורה ועבודה כראוי, וביאר הגאון רב מרדכי פוטאש שליט"א שכוונתו דכל תכלית הגוף ובריאותו הוא רק כדי לעמוד ולשרת את הקב"ה בתורה ובתפלה ובמעשים טובים, ובסידור אור החמה הוסיף דהרי חולה מעים פטור מתפלה, וכן הנצרך לנקביו אסור להתפלל, לכן אם יפתחו נקביו יותר מדאי לא יוכל לעמוד לפני ה' בתפלה ח"ו, עכ"ל.

ולפי המשך דברינו בא נוסח זה להזכירנו את קישור החיים אשר אנו קשורים בבורא יתברך בכל רגע, להוציא ממחשבת הכפירה [ששורשה בקיום הגשמי] כאילו יש לגוף קיום עצמי, והוא באמת משורש "עבד כי ימלוך", ועיין.

ו. בא"י רופא כל בשר. בספרנו חסד לאברהם [ביאור תפלת שמונ"ע], בברכת הרפואה, עמדנו על הקשר המבואר בחז"ל בין רפואה למילה, וביארנו שבמצות מילה נתגלה שהרפואה ענין מוכרח בעולם ולא דבר מיקרי, עי"ש, ותכלית הרפואה ללמדנו כי אע"פ שהחומר מצד עצמו עומד להפסד וכליון, אך באמת יש לו קיום בהשפעת חלק א-לוקה ממעל על הגופים הנפסדים, ולפי"ז יש לבאר דנוסח זה - **רופא כל בשר** - בא להזכירנו כי כל קיומנו בעולם הגשמי תלוי בכל רגע בבורא עולם!!! הוא הרופא הוא המתקן ומתקין ומְכַוֵּן כל בשר לתכליתו.

ז. ומפליא לעשות. רבו בו הפרושים כנודע, בשו"ע כתב: ומפליא לעשות, מפני שהאדם דומה לנווד מלא רוח, ואם יעשה אדם בנווד נקב כחודה של מחט, הרוח יוצא. והאדם מלא נקבים ורוחו משתמרת בתוכו, הרי זה פלא. ועוד יש לפרש ע"ש שבורר טוב המאכל ודוחה הפסולת, ע"כ.

והרמ"א כתב בהגה - ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא ע"י שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמתו משתמרת בקרבו (דברי עצמו), ע"כ.

ובשם רבינו הגר"א מובא בספר אמרי נועם: ומפליא לעשות - שיש פליאה באדם שהרי הנשמה אינה צריכה לאכול אלא הגוף, ואף על פי כן אם לא היה אוכל ד' או ה' ימים היתה נשמתו יוצאת ממנו, הרי זה פליאה גדולה **וכי מאי איכפת להנשמה שהגוף אינו אוכל, אלא שהקב"ה זיווג יחד שתרגיש הנשמה בצרכי הגוף**, ע"כ. נמצא שכל חיבור הנשמה לגוף מורה בכל עת על התקשרות הנברא בבוראו, שזוהי תכלית הבריאה.

ח. ונכלול את הברכה בקצרה - אני מודה מברך לבורא ויוצר הכל שגילה חוכמתו בבריאת גופי, בריבוי חללי גופי מתגלות מצות התורה, בעצם חיותי בכל רגע מתגלה שנפשי ביד הבורא, ובקישור הפלאי של גופי ונפשי מתגלה חסד השם בתיקון גופי והתקשורת הפלאית עימו יתברך!!!

פרשת יתרו

מאמרים ותפיסות עומק
בעולמם של עמלי תורה

מבית "עין לא ראתה"

עציתנו

מעמד הר סיני נצחי

ו.יש לדייק את דברי הנפה"ח במאמר חז"ל במכילתא שלא נתנה תורה אלא לאוכלי המן, ולכאורה היה צריך להיות כתוב להיפך, שלא ניתן המן אלא למקבלי התורה, אמנם הביאור הוא שקודם היה צריך להיות את המציאות של המן שמסלקת כל טירדה מהאדם, ועי"ז הוא נעשה מוכשר ומסוגל לקבל תורה.

ג. ניתן להבחין בהבדל בדרגת השקיעות של האברכים, בין כולל לכולל, לפי עוצמת הניתוק שמורגש בשעת הסדרים מכל ענייני העוה"ז, שזה נקבע לפי הרמה של הלומדים, עד כמה הם תפוסים בריתחא דאורייתא, ובאחריות להוציא את הביורא דהלכתא על פרטיה ודקדוקיה של הסוגיה בכל עומקה ורומה.

וגם בדורינו יש בחינת אימה ויראה ורתת וזיע בהתאם לדור, שהגם שלפי הוראת החזו"א כאן בארץ ישראל אין צורך לשבת עם בגד עליון וכובע, הלא בוודאי לא יתכן לראות אברך לועס מסטיק באמצע הלימוד, כי זה ללא ספק "ירידת מתח" בגישה הראויה ללימוד התורה בכל הכובד ראש האפשרי, ולדוגמא גם מי שנכשל בצפיית סרטון שקיבל במייל כשר ככל שיהיה, או אם שמע קוי נייעס, בודאי ירד עוד בדרגה אם למחרת בכולל הוא ישוחח על זה אם אי מי, כי הוא פוגע פגיעה אנושה ברמת השקיעות בבכולל, שזה כבר לא ברמת "אחת" שאלתי מאת ה'... ואינו בגדר של "כי אם" בתורת ה' חפצו... וצריך להקפיד בזה מאד, כמו שסיפרו על מרן הגאון רבי בן ציון פלמן זצוק"ל שהיה לפני כל סדר, מרוקן את כל הכיסים מכל תכולתם מחוץ לביהמ"ד, כאי' מעתה כל ענייני החולין הם מוקצה, כמו בשבת.

ובכל היכלי ישיבת מיר המעטירה, לא קיים עד היום חדר קפה, וגם נאסר שימוש במחשב, וזה אחד מהדברים שנותנים למיר יתרון בולט, כי המתח הלימודי שם מרקיע שחקים, ויש גם מעלות בחבורות קטנות, אבל צריכים להיזהר שתשמר שם השקיעות, כי אם יתפתח דיון מענייני העולם והשעה וכל אחד יחווה את דעתו בקול רם, זו פגיעה חמורה, בכל ה"קבלת עול".

והעולם אומר שעד כה עסקו בשני דברים בהסתר ובהחבא, לימוד קבלה והשקעות! אכן זה משמעותי מאד, שגם אם ראה צורך להשקיע כספו באיזה מקום, ניחא, אך שלא ידון בזה עם חבריו בכולל, שלא יפגע לימוד התורה בדרך הקבלה מהר סיני.

א. השבת אנו קוראים בתורה על "מעמד הר סיני" בו קיבלנו את עשרת הדיברות שכוללים את כל התורה כולה, והנפה"ח (שער ד' פי"ד) כותב שמעמד הר סיני הוא כ"כ נצחי, עד שבכל עת שלומד כראוי, הלימוד שלו הוא המשך המעמד הזה, וז"ל: "ובכל עת שהאדם עוסק ומתדבק בה כראוי, הדברים שמחים כנתינתן מסיני... שכמו שבעת המעמד המקודש נתדבקו כביכול בדבורו יתב', כן גם עתה בכל עת ממש שהאדם עוסק והוגה בה, הוא דבוק על ידה בדבורו יתב' ממש, מחמת שהכל מאמר פיו יתב' למשה בסיני ואפילו מה שתלמיד קטן שואל מרבו. וגם עתה בעת שהאדם עוסק בה בכל תיבה, אותה התיבה ממש נחצבת אז להבת אש מפיו יתב' כביכול, ונחשב כאלו עתה מקבלה בסיני מפיו ית"ש, לכן ארז"ל כמה פעמים "והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני", ואז משתלשל ונמשך שפעת אור וברכה ממקור שרשה העליון על כל העולמות, וגם הארץ האירה מכבודה ומתברכת ומביא הרבה טובה ושפעת ברכה לעולם... ע"כ. ומבואר שלימוד כזה מוריד לעולם שפע.

ובאמת גם בגמ' בברכות (כב,א) מבואר הדימיון בין הלימוד הסדיר שלנו למעמד הר סיני: דתניא "והודעתם לבניך ולבני בניך", וכתב בתריה "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב", מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע, ע"כ. ומבואר שמכיון שלימוד התורה שלנו הוא כמעמד הר סיני, הוא צריך להיות בריכוז מלא וברצינות רבה.

ב. דבר נוסף אנו לוקחים אל היום יום, מהר סיני, את עוצמת "קבלת" התורה, שזה יהיה באופן של כניסה לחיוב, כלומר אין אנו לומדים רק על בסיס זמן פנוי, כוח מיותר, וחשק מזדמן, אלא מכניסים עצמינו ב"מחייבים" של חברות וסדרי לימוד רציניים, לקיים קביעות עתים לתורה יומם ולילה. ונודעו דברי הנפה"ח (פט"ז) ש"כפי ערך הקיבול אשר יקבל עליו עול תורה באמת ובכל כחו, כן לפי זה הערך יסירו ויעבירו ממנו טרדות ענייני זה העולם, והשמירה עלינוה חופפת עליו, והוא כבן המתחטא על אביו, ואביו עושה לו רצונו ומשלים לו כל חפצו, כמו שאמרו רז"ל (ע"ז יט,א) כל העוסק בתורה הקב"ה עושה לו חפצו... "כדי שיוכל לשקוד ברצף ובשקיעות, וללא טירדות.

נשגבות סדר שלישי

א. במאמר קודם העמדנו את צורת הלימוד, אשר מחייבת התנתקות בעת הסדרים מכל ענייני חולין, שאבוי למי שמכניס לשיח הלומדים, דברי חולין שיפקיעו את השקיעות מהלימוד. אמנם עתה נראה שהדברים אמורים לא רק בנוגע לסדר ראשון ושני, אלא גם לסדר ג', שעלול להיתפס כתוספת לא מחוייבת. **ובענין** זה התקיימה אסיפה של כמאה ראשי כוללי ערב, ע"י מכובדי וידידי איש רב פעלים הרב שלום קולדצקי שליט"א, בה נשאו דברים מרן רה"י הגאון רבי דוד כהן שליט"א, והגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א, ואף הובאו מדברי מרן גאון ישראל רבינו הגר"ד לנדו שליט"א, ומרן רבינו הגרמ"ה הירש שליט"א, שנשאו דברים נלהבים לחיזוק הלימוד בכללי ערב. ומעיסוקי, נדרשתי להעמיד שם, מעלת הלימוד בכלל ערב ושישי שבת, ואציג בשורות אלו את תמצית הדברים אשר נוגעים לענייננו.

ב. הנה צריכים להתבונן, שהלימוד בסדר שלישי, הוא בעצם עיקר ההקרבה לתורה של האברך וביתו, שהרי במשך היום כל הבריות יוצאות מביתם, איש לעיסוקיו, אם לעבודה ולימודים, אם לקניות וסידורים, וממילא גם אברך שזכה שהעסק שלו זה ה"לעסוק בדברי תורה" הרי שדי בטבעיות רגליו מוליכות אותו לבית המדרש, כי שם עבודתו ולימודיו, ושם קניותיו וסידוריו. אבל בלילה דרך העולם לשוב אל הבית, לנוח בחיק המשפחה, "לנקות ראש", ולהחליף כוחות לקראת יום המחרת, ולכן ממש כועסים לקבל פניה בענייני עבודה, כשהם בעת תרבות הפנאי. והנה האברך שוב פעם יוצא לבית המדרש לשוב אל תלמודו.

וזהו גדר "והגית בו יומם ולילה" שלא רק ביום אלא גם בעת הלילה לא פסק פיו מלהגות בתורה, וכדברי הגמ' דלא איברי לילה אלא לגירסא, וכדברי הרמב"ם שהרוצה לזכות בכתרה של תורה יהי' זהיר בכל לילותיו שלא לאבד מהם אחת לבטלה, כי בלימוד הלילה מתגלה עוצמת החיבור שלו לעמל התורה.

על אחת כמה שראויות לשבח אין קץ, הנשים הצדקניות של שקדנים אלו, שמסכימות בחפץ לב לשאת את משא הבית 'יום ולילה לא ישבותו', ומתאמצות מירכתי ביתן, לסדר ענייני הבית בעצמן ברוב עמל, אף בשעות בהן עיניהן כבר נעצמות כמעט מעליהן. עליהן אמרו חז"ל ביומא (עזא) דבר מפעים במיוחד, שפעם בתקופת ממשלת פרס נגזרה גזירה קשה על ישראל, נעמד אז גבריאל מאחורי הפרגוד ותמה, איך יהיו גויים ראויים לשלוט בישראל, שהרי יש בהם נשים צדקניות עליהן נאמר "שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם

העצבים כן יתן לידידו שינה", אמר רבי יצחק אלו נשותיהן של תלמידי חכמים, שמנדדות שינה בעוה"ז וזוכות לעוה"ב, ע"ש. ומבו' מחז"ל, שיש משהו מיוחד בלימוד המאוחר, כזה שנמשך ומתארך לתוך הלילה, ואמנם זה מעייף מאד את האשה, ומנדד את שנתה, אבל מי יודע איזה גזירות קשות ונוראות זה מבטל. **ואע"פ** שהלימוד בלילה הוא לא באותו איכות, ולפעמים חש בעייפות, מ"מ יש מעלה רבה גם ב"לימוד עייף" כזה, וכדברי הגמ' בסנהדרין (צד, ב), שמספרת על עוד ביטול גזירה שהיתה בימי חזקיהו המלך, כאשר צר סנחריב על ירושלים עם 185,000 ראשי גייסות, בא אליו נביא ואמר לו: "כי לא מועף לאשר מוצק לו", א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עם עייף בתורה ביד המציק לו, ופירש רש"י: לא נמסר עמו של חזקיהו שהוא עייף בתורה ביד סנחריב המציק לו, ע"כ. ויש להבין איזה מין הגדרה זו "עם עייף בתורה", בשלמא עם למדן, עם ידען זכרן ושקדן ניחא, אבל עם עייף... מה הענין בזה...? אמנם יובן לפי המשך הסוגיא שם: "וחובל עול מפני שמן" א"ר יצחק חובל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובתי מדרשות, מה עשה נעץ חרב בבית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב, עכ"ל. כלומר, חזקיהו סחט את כוחותיהם, ותבע מהם לימוד גם בליל לאור הנר מעבר לשעות המקובלות, ויותר מכפי כוחם. ואולי ריננו שם על חזקיהו המלך, מה כבר שווה לימוד מתוך עייפות, ואולי עדיף לישון קצת יותר וללמוד בריכוז וברעננות...? לכן גילתה לנו הגמ' שהנביא קיבל מה' שליחות לומר לסנחריב, שאדרבה בגלל שהינם 'עם עייף בתורה' אין לו סיכוי לנצח אותם, כי עייפות זאת מסמלת את כל מסירות הנפש שמונח ב"ללמוד בלי להסתכל בשעון"!

ג. וצריך לדעת, שכל אופי השכונות ודרגתן תלויה בעוצמת הסדר ג' שיש שם: 1. הילדים גדלים אחרת כשרואים את עמל התורה של האברכים, ולא רואים זאת רק בסדר ג'. 2. המושגים בשכונה גדלים, כי בדרך כלל בסדרי א'-ב' יוצאים ללמוד בכולל מסויים, אבל סדר ג' הוא בתוך הקהילה, ואז רואים איך זה בקי בש"ס, וזה בד' חלקי שו"ע, זה למדן, וזה ידען, ונקבע בקהילה הכבוד לתורה. 3. אפ' בשכונות שיש בהם ריבוי אברכים, עלול להיות שאת העסקנות נטלו אלו שאינם יר"ש כ"כ, אבל כשיש סדר ג', הימצאותם של עמלי התורה קובעת את ענייני השכונה, וכדברי רבינו יונה שהיכן שיש לומדי תורה, עולה קרן התורה, ובל"ז ישר באדם אין. 4. כשסדר ג' פנוי והאברך נותר בביתו, עלול להתפתח בזמן הפנוי רעיונות השקעה וסקרנות בדברים מחוץ ללימוד, ובעקבות כך עלול להחלש גם כלל לימודו היומי.

השקעות לאברכים (6)

אך תשובתם בבקשת "כן תחננו ותלמדנו" במהלך הבטחון דאבותינו, דהיינו בסגנון הבטחון של לכתך אחרי... בארץ לא זרועה, שהיה זה עוד לפני שחלמו שירד המן מן השמים, וח"ו להקטין את עצמו לומר מנין עלי לדעת שאני בדרגת הבטחון הראויה, ואולי אני רק עצלן מלהתעסק עם עוד משהו... כי הנה כאן כתוב תשובה ברורה לזה, שכל המקבל על עצמו עול תורה זוכה למזון מן השמים, וגם אם עדיין הוא לא תלמיד חכם אמיתי ששקוד על התורה יומם ולילה, עצם התכנית והשאיפה אל הדרגה הזאת מספיק בשביל להשתייך למהלך מרומם זה.

ג. ובמשך חכמה מביא ראייה עצומה לזה, דבעת שהורה ה"ת למשה להניח צנצנת המן אמר לו: "למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים" ותמוה מדוע ציין הפס' שהיה זה מיד כשיצאו ממצרים, אלא ללמדנו שאפי' לפני קבלת התורה כבר ירד מן, ללמדנו ש"כל איש אשר ידבנו לבו לקבל עליו עול דרכי ה' ותורתו, בל ידאג מאין יבא עזרי..." עולה מדבריו שם דלא רק למי שבפועל לומד ג' סדרים וקיבל עול תורה יש מן, אלא כל שרצונו לעזוב קטנות המוחין שבעוה"ז, ובווערת בו תשוקה פנימית להגיע תוך ארבעים שנה לשליטה במרחבי הש"ס וההלכה בעיון נמרץ, אע"פ שבנתיים הוא עדיין בהרגלי העבר, ומוצא את עצמו מפטפט או באוירה קצת צוצי"ת וכדו', כבר הוא שייך למחלקת אוכלי המן מאת ה'.

ולכן לא צודק לומר, אם בין כך אני לא לומד כמו שצריך, אז למה שאני לא ישקיע וינסה להכפיל ולהשליש את כספי, שמי שראשו בעסקים או משקיע בשוק ההון, פוגע במבט ההליכה לסיני, ובקבלת העול תורה ללא שום טירדה, משא"כ פטפוט והתלהבות נעורים בעלמא, עדיין לא שולל את ההליכה לסיני.

ולכן לא שייך כזו טענה 'מנין לי שאני בדרגה'? כי זה מתחיל הפוך, שכל השואף להיות כאבותינו ללכת אחרי ה' אף בארץ לא זרועה, בזה עצמו כבר זכה לצינור השמימי של אוכלי המן, וכמו שהרמב"ם אומר שמי שפרק עול החשבונות הרבים מעל צווארו, זוכה למתנות כהונה כלויים, כי נעשה בן מלך, וכמו שבן יקבל מאביו ארוחות ובגדים גם כשלא מתנהג יפה, וכהן יקבל מתנות כהונה גם אם אינו בעל אמונה גדול, כך עמלי התורה עלו בעצם על מסלול של שטייגען לכל החיים, ומטבע הדברים התורה הולכת ומגדלת את הצועד בה, לכן גם הצעירים שיחי' עם כל הטירדות והמרץ נעורים שלהם, אין להם מה לחשוש כי בעצם ההליכה לכולל הם כמו אבותינו שבטחו בה' וכך זכו למן.

א. אחר ב' המאמרים הקודמים (בגיליון זה) אודות נצחיות קבלת התורה, ושגב עמל התורה גם בסדר ג', נבא כעת לענין הבטחון בה' בנוגע להשקעות. אנו מבקשים בשחרית "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים כן תחננו ותלמדנו" ויש להבין על איזה בטחון מדובר, ומפרשים שזה ביחס לנאמר בנביא ירמיה (ב'): "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" שזהו שבחן של ישראל שיצאו ממצרים אל המדבר לקבל תורה בלי שידעו מנין ואיך יתפרנסו. ואכן רואים שלא ירד להם מן מיד, שבמשך ט"ו יום נאלצו להסתפק מהמצות שהוציאו ממצרים, אך באמת כך הוא הסדר, שבהתחלה לא רואים את הפתרון, אלא צריך ללכת אחר הקב"ה בבטחון ואמונה שהוא לא יטוש את עמלי התורה.

וידועים דברי התנחומא בפר' נח שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התושבע"פ שנא' "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית" ואמרו חז"ל לא כתב הקב"ה בתורה 'למען' הדברים האלה ולא 'בעבור' הדברים האלה ולא 'בגלל' הדברים אלא 'על פי' הדברים וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהוא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחשך ראו אור גדול... התורה שבע"פ שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקב"ה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנא' "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך"... וכתוב ולא תמצא בארץ החיים (איוב כח), ומאי לא תמצא בארץ החיים וכי בארץ המתים תמצא, אלא שלא תמצא תורה שבע"פ אצל מי שיבקש עונג העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה, ללמדך שכל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבע"פ לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו..." עכ"ל.

ב. אלא שעם כל זה צריך לדעת, שהמושג של "מנבל עצמו" נקבע לפי ערך הדור, והרבה פעמים צעירים תוהים האם אמנם הם שייכים להגדרה של עמלות בתורה, שהרי עדיין דבק בהם ממרץ הנעורים, וטרודים בבנין חיי הנישואין, ואינם מרגישים שהם מאה אחוז בתורה, וכאן מגיע התירוץ הגדול, שאם בלאו הכי הוא לא שקוע בלימוד כל היום שלשה סדרים, א"כ מדוע שלא יעשה משהו מהצד, והרי ניסיון הדור הוא העליה התלולה במחירי הדירות הן לקניה והן להשכרה, ונוסף ע"ז מפלס הלחץ מנישואי ילדיו החל מלידת בתו הראשונה, ומרגיש בלתי שייך.

השקעות לאברכים (7)

א. שלשת המאמרים הקודמים (בגיליון זה) אודות נצחיות מעמד הר סיני והמשכיותו אצל לומדי התורה, ואודות נשגבות הלימוד בסדר שלישי, ואודות המן המשוגר לכל מי שרואה את תכליתו בעולם הכוללים, ישמשו לנו כמבט מרומם יותר בנוגע לשאלה מה למעשה מבט התורה על 'השקעות' לאברכי ימינו.

כי באמת השאלה הזאת משתנה משואל לשואל, וכמעט שאי אפשר להציב כללים גורפים, ולכשנתבונן נוכל לחלק את ציבור האברכים לשלשה רובדי גילאים. הרובד המבוגר שכבר באמצע חתונת הילדים, אלו אברכים שכבר חיתנו כמה ילדים ובכלל לא מבינים את השאלה האם להשקיע, שהרי הם רואים את היקף הניסים מול העיניים, ומבינים שהם רק "העומד מצד הכלה" כלומר שהוא "עומד ליד" וצופה איך שהשותף השלישי מחולל לו את הפלא הגדול הזה של חתונת ילדים בדורינו, וכבר נצברו באמתחתי כמה סיפורים מדהימים שהיה טוב לפרסמן.

הרובד האמצעי, אלו שנתברכו במשפחות ענקיות, שאפילו השוטף החודשי מעל למידתם, הם בדרך כלל לא מוצאים כסף פנוי להשקעה, ואפילו מה שחסכו בצעירותם, הלך מסתמא על השמחות ה"קטנות" כמו בריתות ובר מצוות, ואכן יש להם ילדים מתבגרים שאוטוטו הם מגיעים לפירקן, ואין להם שמץ של מושג איך הם יעשו זאת, וכשאומרים להם שהחזו"א אמר שלא צריך לחשוב על נישואי הילדים לפני הגיעם לגיל 18 הם מודים מעומק הלב וממשיכים בשטייגן עם בטחון בה' יתברך, ואכן הם יראו עין בעין בישועת ה', שיעזור להם להשיג את כל הסכומים האגדיים בעבור חתונת ילדיהם, גם בלי חסכוניותיהן.

הרובד הצעיר, הם אברכים צעירים שיש להם בת או שתיים, ברובם הם במשכנתא עד מעל לצווארם, אלא שלפעמים נקבץ בידם סכומים מסויימים שיכולים להשקיעם, ואצלם צצה אז השאלה החדשה אולי להשקיע בשוק ההון ולהכפיל ולהשליש את החסכוניות, אכן להם בדיוק נצרכים המאמרים הנ"ל, להבין שאין כאן שאלה מקומית, אלא שאלה על כל המהלך, ותפיסה יותר עמוקה, להבין "דיוקן של אברך" מהו, והנהגת ה' עמו איך היא, ושאיפותיו ותיכונותיו לחיים כיצד הם, ורק אז אפשר לדון בדבר האם נכון להשקיע, או שעדיף לפרוק את כל החשבונות הרבים ולהפקיד את הכסף בגמ"ח, שזה יניב לו רווחים רוחנים אנסופיים שבעדם יזכה גם לאכול פירותיהן בעוה"ז, כהבטחת חז"ל, וכפי שהארכנו בגיליון הקודם בדברי הגרש"ז והגריש"א.

ב. ומה שמעיק עליהם הלחץ מנישואי הילדים, וחוששים שאולי אינם בדרגה, אז מלבד כל מה שכתבנו עד כה, מומלץ להם לעבור על החוברת המיוחדת של הגאון רבי מאיר קסלר שליט"א רבה של קרית ספר, שאין כמותו כמעורה בחיי מאות ואלפי אברכים כמדרשם, שהאיר בדברים מרתקים את סוגיית נישואי ילדים בקונ' "לחתן בבטחון" ומובא שם שו"ת מרתק עם מרן הגרי"ג אדלשטיין זצ"ל, שזלזל במחי יד בכל חשבונות ההשקעות, עם שלל הטענות הכלולות בזה, וכששאלוהו: יש אלה שמונח להם כסף בצד, והן חוסכים בכל פעם קצת, והם מסתפקים האם מחובתם לעשות עם זה משהו שיכניס להם רווח או להפקיד את הכסף בגמ"ח ולזכות במצוה? השיב מרן: בגמ"ח. להפקיד בגמ"ח. גמ"ח רגיל. גמ"ח פירותיהן בעוה"ז! וכששאלו אותו על גמ"ח שמפקידים אצלו כסף בשביל לקבל בעתיד הלוואה גדולה, האם ראוי להדחק ולחסוך בכל חודש אלף או אלף מאתיים ₪ בשביל העתיד? השיב מרן: לא כדאי!

וכ"ש שיכול לקחת חיזוק מדברים אלו מי שכבר כספו עומד מונח בגמ"ח, שלא להוציאו משם ולהעבירו לאפיקי השקעות אחר שכבר זכה להניחו בגמ"ח, והרי כבר עמד בכמה ניסיונות להעבירו לבנק לרווחי ריביות נמוכות, והתגבר על עצמו ובחר ברווחי "פירותיהן בעוה"ז", א"כ מסתמא יוכל לעמוד גם מול הפיתוי הנוכחי. וסח לי אברך, שכל סכום פנוי שהפקיד בגמ"ח אפי' לתקופה קצרה, גלגלו משמים שבסוף לא נזקק להוציאו.

ג. ולסיום, דעת לנבון נקל, שכל מה שנכתב בנושא זה עד כה, הוא רק כפי שהבין כותב השורות מדברי גדולי ישראל בדור האחרון, ופשיטא שאינו ראוי להכריע בשאלות מעשיות הלכה למעשה, ואף לא לענות על שאלות פרטיות איך ומה לעשות,

וכיון שהדברים גם נקבעים לפי דרגתו של השואל בבטחון, שיש אומרים שהבדיקה לזה הוא, כמה פעמים יחשוב אחרי שהניח בגמ"ח על החמצה של הרווחים שיכל להרויח, וגם את זה קשה לקבוע על פי כללים יבשים, ובודאי שיש לעבוד תמיד על אמונה בה', לראות איך לרכוש מבט אמיתי על עוה"ז ביחס לעוה"ב, וראיה מקיפה יותר על מעשי ה' עימנו בכלל, ועם ציבור האברכים בפרט, וכ"ש במה שנוגע לחיתון הילדים.

לפיכך נראה שמי שאינו יודע מה בדיוק תפקידו בהתאם למידת בטחונו, ועדיין חושב שבשביל הרוגע הנפשי שלו עליו להשקיע בתכנית חסכון חדשית צוברת ריביות, ישאל את רבו שעמד על תכונת נפשו, וכל הנוטל עיצה מן הזקנים אינו נכשל.

ויתר החיזוקים הלא הם כתובים בספר "עין לא ראתה - ביוקן le אברך" ניתן להשיגו בחנויות הספרים, או בטלפון: 0772172115

חנוך לנער

הפרשה והמועדים בהיבט חינוכי
מפי הרה"ג חנוך דרורי שליט"א

גליון 75 | יתרו

בס"ד

כשתורתך שעשועי - לא אובדים בעוני

אנייעזור לך עם המעיל.. אתה יודע כמה אהבת תורה הייתנותן לו.. המלמד היקר הנפלא אחיך ואמראתה צודק לאחשבתי עלזה..

"ומשה עלה אל האלוקים ויקרא אליו ד' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" (וי"ט ג') וברש"י: " לבית יעקב-אלו הנשימים תאמר להן ולבן ישראל-לעונשי סוד קדוקין פרש' לזכרים דברים הקשין כגידין" האור החיים הקדוש מקשה על דברי המדרש: כהתאמרוגו' אתם ראיתם סוגו' צריך לדעת למה הכפל תאמרוגו' ותגידוגו'. ורבותינו ז"ל אמרו (שמות רבה כ"ח) בית יעקב הם הנשימים ולהם יאמר מענה הן ולבני ישראל דברים קשים כגידים. וקשה הלא לא מצינו שאמר ה' בדבריו ב' מיני שליחות אלא לשון א' לכולם יחד אנשים ונשים אם הם קשים יחד ישמעוהו ואם הם רכים יחד ישמעוהו. ואין לומר שכשידבר משה ישנה מענה לשון מסדר

הנדבר חסו שלום כיהלא תמצא כי בסוף דברי' אמר אליו (פסוק אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל ואמרו ז"ל) (מכילתא) וזה לשונם לאפחות ולא יותר. ולכשנאמר כי כוונת אומר אל בני ישראל הוא על האנשים, יחס דרך אשר ידברו לנשים, גם אין אני רואה דברים קשים בדברי ה' לאנשים אלא דברים המחיים את הנפש.. אכן כוונת דברי ה' הוא על זה הדרך וקודם אקדים המושג אצלינו מכל התורה כי האדון אלוקי ישראל מדותיו הם להטיב ויותר מחשק המקבל חשקו להטיב, וזה לגודל הפלגת בחינת טובו, ויותר מהמה לבני ישראל, ומתחכם הוא יתברך להרבות שכרנו וטובתנו כי זה הוא אשר יחפוץ ה'. והנה מצינו לושגילה דעתו כי שכרה מקיים תורתה וזמירות יומי ראה הוא מחצה מה העושה מאהבה במכתובים הבאים בהודעת שכרה מצות.. ואשר על כן עתנתה תורה החשב ה' מחשבות טובות להועיל לבקבלת התורה ולפניו דרכים, אל דבר דברי אהבה וחיבה ויש בזה תכלית דבר טוב כשיקבלוה מאהבה שקל הקודש כפול הוא בשכרם, ויש בזה צד אחר כי העושה מאהבה לפעמים לא ידקדק בפרט אחר דמה התורה כדרך האבעם בנו המגעגעו והמשעשעו כיון שאין עליו בחינת המורא מה שאין כן כשתהיה קבלת התורה מחמת יראה מדרך הירא לפחד על דקדוק אחד כעבד מרבו ונמצאת מיד עומד לשמור עץ החיים.. אשר על כן נתחכם ה' לצוות בב' אופנים בדרך אהבה ודרך שררה והפחדה ואמר גם שניהם במתק לשון צדיק בנושא אחד, והוא מה שהתחיל לומר כה תאמר על זה הדרך כה פירוש כסדר זה שאני אומר לך תאמר לבית יעקב ותגידוגו' פירושי שבאמירה הרכה שהיא דרך אהבה וחיבה ותגידוגו' פירושי שבאמירה הרכה שהיא דרך הפחדה ויראה. ודקדק לומר בית יעקב באמירה ובני ישראל בקושי, לומר חלק החסר לכל אחד משניהם על זה הדרך כי בית יעקב הם מדרגה גבוהה שבהם נהנה האדם ושהוא קדוש והוא אשיר לשיגוע עבוד ה' מאהבה אלא מיראה לזה המצוה להם שצריכין להוסיף עבוד מאהבה הרמוזה באמירה רכה כנזכר, ולבני ישראל שהם מדרגה הנבחרת והמעולה אשר ישיגו בחינת אהבה אמר כנגדם ותגיד שלא יסיפיק להם בחינת אהבה לגבי פרט אחד וצריכין להם ליראה ולאהבה מטעם שכתבנו, נמצאת אומר כי טוביהם שנים וצורף בהם לקיום התורה וצריך ללא ישימישראל לקנות שניהם אהבה ויראה..

שבוע של מעמד הר סיני וחופת עם ישראל.. זוכה אני ב"ה לחתן את ביתי היקרה שתחי'. אילו פינו מלא שירה.. "אודה ד' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו" וכתב ה"אבן עזרא": "אודה - שאודה בפי זה החסד שעשה השם עמי, עד שידעו הרבים". במה חשובה זו בוודאי בבחינת "שידעו הרבים" הודות לקב"ה על כל אשר גמלנו. כמים הפנים לפנים.. כותב הרמח"ל ב"דרך ה'": "ואולם סיבת כל מצבי האדם, חשכתו ובהירותו, הנה היא הארת פניו יתברך שמו אליו, או התעלמו ממנו... ואין מניעת טוב מצידו כלל, אלא מי שלא יתקרב אליו - יחסר הארתו, והמניעה מצד המקבל, לא מצד המשפיע..." ב"ה שזוכים אנו להארת פנים מיוחדת זו בחתונת ביתנו שתחי' דווקא בשבוע שבין השירה הפורצת מאליה.. לחופת כנסת ישראל.. לולי תורתך שעשועי.. לולא החיבור והמתיקות הנפלאה בחיי עולם אשר נטע בתוכנו.. אזי, היינו אובדים ח"ו בגלות הדעת והחומר..

לפני כמה שנים, ירד שלג בירושלים, הלימודים החלובע שרבו בוקר בחיידר, ברחוב נערם שלג על המדרכות והכבישים. קר מאד, סכנה להולכים ברחוב. הורים שולחים את ילדיהם ללמוד תורה.. באחת הכיתות, מלמד טרם הגיע, טענתו הייתה "שלג היום כולם מאחרים".. לאחר הלימודים, שאלתי אותו אם יש לו כמה דקות בשבילי וכשנענית בי בחיוב.. אמרת לו - "תזהר בכבישים בחזרתך הביתה.. הכבישים חלקים.. יש קרח על הכבישים".. תודה, הוא אמר, תודה על הדאגה.. זה מחמם את הלב.. תגיד, שאלתי אותו.. איך תגיב אם תחזור כעת הביתה וכבר מלמטה שומע אתה את ילדיך מתקוטטים, אתה עולה בכבוד.. קר.. נסעת לאט, ילדים מתקוטטים לאמוסיפים למצב הרוח.. אתה מגיע לדלת ביתך ויש שם פתק מחובר עם דבק מנוות ביתך שהייתה חייבת לצאת.. אם אתה יכול לבקש שהלוצי אמשהו מהפריזר לתלילי לידים הרעבים.. וגם עלה דרואם תוכל לגרוף אתה מי שנסולסלון.. היא כותבת.. אתה הנכנס והמראה לא פשוט.. ילדי סרעבים מתקוטטים ומים על הרצפה.. מה תהיה הרגשתך כבוד הרב? הוא הביטי בי ואמר "לא משהו".. תאר לעצמך.. המשכת יואמרת, אתה חוזר הביתה עייף אחרי נסיעה איטית בכבישים החלקים, ושומע מתחת לבניין את ילדיך קוראים בהתלהבות "אבאבא".. אתה העולה בקלילות הביתה.. הדלת נפתחת, ילדיך מחכים לך בחיוך.. מגישים לך אתנעליהבית, נוות ביתך מגישה לך מרק חם.. מה תהיה הרגשתך? הוא אחיך ואמר: "הלוואי".. אתה יודע! היום, הורים נפלאים, חששו לשלוח את בנם יענקל יחיידר.. רק לאחרונה הוא החלים" עמד לקטריאות.. אבל הם רצו שהוא ילמד תורה.. מפי עוללים ויונקים יסדת עוז.. הם שלחו אותו בחיוך ועם הרבה דאגה.. עטפו אותו במעיל כפפות צעיף ומגפיים, בקשומנו שהפעם לא ירקוד בשלוליות, אבל הוא החליק מעט בדרך והוא הגיע לכיתה והוא כסאותה יונפולים בחלקם על הרצפה.. מים רבים נקובו במרצה הכיתה החלון שנופרץ מן הרוח בלילה, חשוך ואין חימום.. תאר לעצמך שדווקא היום.. היית מגיע מוקדם יותר.. גורף אתה מים, סוגר את החלון, מסדר את הכיסאות, מדליק חימום וכשיענקי היה נכנס היית ניגש אליו ואומר לו כל הכבוד.. ביום כזה.. להגיע.. איזו מתיקות איזו אהבת תורה.. בוא..

נאמנים לפני, התרצו ואת אותו הסם? אָמרו: נִרְאָה מֵהַזֶּה. טָרֵם הַרְיָחוּ רְצוּ לְמוֹת. אָמרוּ בְּלִבָּם: אִם סָם זֶה יִתֵּן לָנוּ, וְדַאי יָמוּת, וְאָנּוּ נִירְשׁ אֶת אֲדוֹנָנוּ. אָמרוּ לְפָנָיו: מוֹרְנוּ, סָם זֶה לֹא רָאוּי אֶלָּא לְבָנָךְ, וְהִרְיָשְׁכָר עֲבוֹדָתְךָ הַשְּׂאֵרָנוּ אֶצְלָךְ, לְהוֹתוֹ לְשִׁחַד שְׂטֵי קָבֵל סָם זֶה. כְּהִקְדוּשְׁבְּרוֹ הוּא, הוּא רֹפֵא חֻכְּם, יְדַעְשׂוּ אִם יִתְּנוּ וְהוֹרְגִים אוֹתָם. אֲבָל עֵטָה אֶת זֶה, וְהֵם נִתְּנוּ לִּי מִתְּנוּת וְאוֹצְרוֹת כְּדֵי שְׂיִקְבְּלוּהָ, וְכֵלָם קָבֵלִם מִשָּׁה לְתַתָּם לְיִשְׂרָאֵל.. הִרִי הֵדִיא דְלֵהֵם הֵרָא הֵרָקָה עוֹנֵשִׁים הֵקִישׁ שִׁבְתוֹ הֵכִדִּישׁ לֵאלֵי קִבְלוֹ אוֹתָהּ וְתַנְתֵּן לְיִשְׂרָאֵל. זֶה הוּא שְׂאֵמְרָה כְּתוּב בְּחֻבְקוּק.. דֵּהֵתְחַלְהֵהִידְבֵּר שֶׁהִצִּיעַ לְפָנֵיהֶם הַסַּמָּא דְמוֹתָא, וַיִּצְאָרְשָׁף לְרַגְלֵיהֶם וְהוֹמִידְתְּהֵדִין הֵקִשָּׁה שְׂלֵאשׁ, וּבְזֵה עֵמֵד וּיְמוֹד דְּאֶרְצָא הוּא וְיִתְרָגוּם שֶׁנִּתְּפָרְדוּ מֵהַתּוֹרָה אֲבָל לְיִשְׂרָאֵל הַתְּחִיל בְּתַחֲלִילָה בְּמַתָּן שְׂכָרָה שֶׁל הַתּוֹרָה. זֶהוּ שֶׁהִשִּׁיב לָהֶם הַקֵּב"ה אֲנִי הוּא שְׂפַסְלֵתִי כֹל הָאוּמוֹת בְּשִׁבְלֵכֶם שְׁעִשִׁיתִי סִיבָה שְׂלֵא יִרְצוּ לְקַבְּלָהּ וּפְסַלְתִּי אוֹתָהּ בְּשִׁבְלֵכֶם."

מוצאי שבת, פרשת בשלח, השתתפתי בסיום נפלא שנערך לקבוצת ילדים מילדי "המתמידים" הבאים אצלנו בשכונה מידי ערב ללמוד ומשתתפים גם בשיעור נפלא של הרב שטסמן שליט"א המלמד שני פרקים של משניות כל יום.. הסיום היה על סדר זרעים.. כל הילדים והורים היו שותפים גם בהכנה של הסיום וגם בנוכחותם הפיזית באירוע המיוחד, כשקמנו לרקוד לאחר הסיום, "אשרי מי שגדול בתורה ועמלו בתורה" עיני דמעו.. התרגשות.. כך מנחילים אהבת תורה.. כך מנחילים מתן שכרן של התורה והמצוות והטובה היוצאת מקיומם כדי להמשיך ליבם לקבלם..

פרשת יתרו - קבלת התורה! כי הם חיינו ואורך ימינו.. "פיקודי ד' ישרים משמחי לב".. רק כך יוכלו ילדינו ותלמידינו להיות מחוברים לתורה בדורות אחרונים.. כשתורתך שעשועי.. אז לא אובדים בעוני החומר והסחף בחוץ..

בקונטרס "טעם בלימוד" שחיבר הרה"ג רבי יונתן אבר שליט"א מביא את דברי הגמרא במסכת מנחות (צ"ט ע"ב) האומרת: "דברי תורה לא יהיו עליך חובה, ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהם". וכתב המהר"ל שם, וזה לשונו: "אל יעשה אותם כאילו היו חובה עליו, שאם כן לא ילמד מאהבה". למדנו מכאן דבר נורא, כותב הגר"א אבר: "מכיון שצורת הלימוד היא מתוך אהבה, ומכיון שהלומד מתוך חובה יקשה עליו ללמוד מאהבה, ישלגשת למצוות תלמוד תורה כאילו אין החיוב כלל! ועדיין הדיבורים מגיעים? המהר"ל כתב בהמשך: "ומכל מקום אי אתה רשאי להיפטר מהם, שלא תאמר כי מאחר שאינם חובה אפשר להפטר מהם". דהיינו, מפני שניתן ללמוד רק מתוך אהבה, היה מקום להווי אמינא שהרוצה להפטר יפטר, ועל זה הוסיפה הגמרא שמכל מקום אי אתה רשאי לפטור עצמך מהם. נכון שחזקיהו נעץ חרב בביהמ"ד וגם בדורנו זקוקים לסדר ומשמעת, אבל יש לזכור כלל אחד: זה הכרחי כדי לשמור על המסגרת.. לא יותר מזה.. אמת שיעלידיה הטלת מורא ופחדניתן להגיע לתוצאות של סדרים מלאים ושעות לימוד מנוצלות, אך את המטרה האמיתית, שהיא לחבר את התלמידים ללימוד התורה ולגדלם לתלמידי חכמים - אין שום אפשרות להשיג על ידי כפייה, משום שמהותו של תלמיד חכם היא דביקותו בתורה, ודביקות יכולה לבוא רק כתוצאה מהנאה ואהבה.. כורח והנאה הם תרתי דסתרי. דבר פשוט ומפורסם הוא שאף אחד אינו נהנה כאשר כופים אותו ליהנות, ואפילו כאשר מדובר בהנאה כזו של ללא הכפייה החפץ בה מאד.. ועוד.. לא רק שאי אפשר להכריח את הלומד ליהנות, אלא עצם הכפייה מרחיקה את הלומד מן התורה.."

מודה אני לפניך.. אילו פינו מלא שירה כים.. על ששמת חלקי מיושבי בית המדרש של תינוקות של בית רבן.. שהבל פיהם שלא טעם חטא מחזיק את כל העולם. יש מתיקות מזה!?

הגאון רבי נטע פריינד זצ"ל, היה מלמד נודע בת"ת "עץ חיים" בירושלים. הוא היה נוהג מידי פעם לרדת מירושלים לבני ברק על מנת להיוועץ בענייני חינוך עם מרן החזון איש זצ"ל. רבי נטע היה נכנס לבית החזון איש באימה ובריאה, כמו שמתאים להכנס לרבן של כל בני הגולה, פעם אחת כאשר נכנס לחדרו של מרן זצ"ל, אמר לו החזון איש: "רואה אני על פניך שאינך נמצא בשמחה.. דע לך שאי אפשר לחנוך ילדים בלי שמחה. אי אפשר! רבי נטע אזר אומץ ושאל: אולי ילמדנו רבינו מהי הדרך להגיע לחינוך בשמחה? ומרן זצ"ל השיב לו במתק שפתינו: "כולנו לומדים בש"ס על קנייני "חזקה" ו"משיכה" וכולנו יודעים שקניין משיכה הוא יתר טוב מחזקה. גם כאן נמליץ ונאמר, שאם ברצוננו להנחות את הילדים בדרך אמת, ולעצב את אישיותם באופן היעיל ביותר, כדאי לנו לאמץ את קניין ה"משיכה", דהיינו למשוך את לבבם אל הלימוד על ידי מתיקות, כך נביאם למצב של שמחה בתורה. כי אם נאמץ לעצמנו את קניין ה"חזקה" ונעשה את מלאכת החינוך בחוזקה בכפייה, לא נגיע רחוק..

רבינו בחיי מביא פה את כוחן של האמהות בחינוך וגידול ילדי ישראל. וזה לשונו: "כהתאמר לבית יעקב. אלו הנשים, כהתאמר בלשון הקדש, כהתאמר בנחת. וצוה לדבר אל הנשים תחלה ללמדן מוסר ודרך ארץ ועוד כדילה משיך לבן אלה התורה והמצוות ולומר להן ראשי פרקים מפני שאין דעתן מיושבת כאנשים, ועוד שהאשה הטובה היא סבה לתורה שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש לפי שהיא מצוייה בבית והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין כדי להמשיך אותו אחר למוד התורה מנעוריו וגם כי יזקין לא יסור ממנה, ולכך ראויה האשה להתפלל לשם יתברך בשעת הדלקת הנר שלשבת שהיא מצויה מוטלת עליה שיתלה ה' בניסמאירם בתורה, כיהתפלה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה הנקראת אור שנאמר (משלי) כי נר מצוה ותורה אור, וכן דרשו רז"ל: "האימאן דרגילב שרגיהו ויוליבה בניסמאירם יתלמידי חכמים.."

זה כשאמא מושכת את ליבות ילדיה ואנחנו? ה"בית הלוי" כותב על פסוק זה שהדברים היו בסדר זה באופן מיוחד: "ודרשוחז"ל הביא בפירוש יתאמר לבית יעקב בלשון ורכהות גידל בני ישראל דברים הקשין וכגידן. והכוונה בזה יש לומר דציוה לו שבתחילה יאמר להם מתן שכרן של המצוות והטובה היוצאת מקיומם כדי להמשיך ליבם לקבלם. ואח"כ יציע לפניהם העונשים שיענש העובר עליהם. וזה היה מאהבתו לישראל. ויבארגם כן מהדאיתא במדרש איכה על פסוק אני הגבר שאמר לישראל להקב"ה רבש"ע כן יפה לנו וכך הגון לנו שלא קבלה אומה התורה אל אלא אנחנו, ואמר להם הקב"ה אני הוא שפסלתי כלה אומות בשבילכם, א"ל למה חזרת תורתך על כל אומה ולא קבלוה דתניא בתחילה נגלה על בני עשיו ולא קבלוה. ולכאורה יש להבין היאך שייך הכחשה בזה, רק הכוונה דבחבוקק (ג) אמר "אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן סלה, לפניו ילך דברו ויצא רשף לרגליו. עמדו ימודד ארץ ארצה ויתרגוים וגו", וברי שמסכתע"ז דרשולה איפסוקעלמתנתורה דבתחילה הלך לשעירופארן שיקבלוהו התורה האמרולומהכתבבהלאתרצח וכז' ולא קבלוה. הרי דעמהם התנהגה ה"פוך מישראל.. דלהם היה התחלתה סיפור שהציע לפניהם האיסורים שבהוהו העונשים.. והם דברים המפחידים לב האדם מלקבלם.. ועיין בזוהר פרשת בלק הובא משל על זה לאסיא.. פִּינְוֹן שְׂטֵי לְמִתְּנוֹת אֶל לְיִשְׂרָאֵל מֵאוֹתָם שְׁלִיטִים גְּדוֹלִים, בָּא וְקָרָא לְכָל אוֹתָם רְבָבוֹת קִדְשׁ שְׂמִימָנִים עַל שְׂאֵר הָעַמִּים, וְהִשִּׁיבוּ לוֹ גַם כָּהֵן, וּמִקְלָם קָבֵל וְנָטַל מִתְּנוֹת לְתַת לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל. לְרֹפֵא שְׂהִיָּה לוֹ כְּלֵי אֶחָד מִלֵּא סָם חַיִּים וְשִׁמְרוּ לְבָנָו. רְצָה לְתַת לְבָנָו אֶת אוֹתוֹ כְּלֵי שְׂמֹן אֶפְרָסִמוֹן שֶׁל סָם חַיִּים. הָרֹפֵא הָיָה חֻכְּם, אָמַר: עֲבָדִים רָעִים יֵשׁ בְּבֵיתִי, אִם יִדְעוּ שְׂאֵנִי נוֹתֵן לְבָנֵי אוֹצְרָה, יִרְעוּ בְּעֵינֵיהֶם וְיִרְצוּ לְהָרְגוּ. מַה עֵשָׂה? לְקַח קֶצֶת סָם הַמֵּוֹת וְיִתֵּן עַל פֶּתַח הַפֶּלִי, קָרָא לְעַבְדֵי יוֹאֲמְרָלָהֶם: אֲתָם

על מה מבוססת האמונה

היו בדרגת נבואה גבוהה מאד. אבל קשה להתפיס זאת במעשה גשמי כזה או אחר ולו גם מעשה מצווה. לעומת זאת את ניסי יציאת מצרים, אירועים שהיו בעולמנו הטבעי תוך שינוי הטבע ודחיקתו, ניתן להזכיר ולזכור על ידי מעשים ממעשים שונים - מעשי המצוות. ואחרי שהראנו שלכל הדעות מהמעמד ואילך כל האירועים מצטרפים למערך אחד של הוכחת ברזל על אמיתות אמונת היהדות הרי אותו חלק מן האירועים שניתן לזכור אותו על ידי מעשי מצוות יזכיר את כל המהלך ויהיה הוכחה וזכרון לכל יסודות האמונה.

בפרשת יתרו נאמר פעמיים "אתם ראיתם", בתחילת הפרשה נאמר: "אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים" (י"ט פס' ד') ובסוף הפרשה נאמר "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" (כ' פס' י"ט) רש"י אומר על הפסוק "אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים" - "לא מסורת היא בידכם, ולא בדברים אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראיתם". ועל הפסוק השני "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם אומר רש"י: "יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמיים שלבו חלוק מלהאמין". דברי רש"י ברור מילולו שאין די ב"מסורת" כדי שנדע שהיו ניסי יציאת מצרים והיה מעמד הר סיני! והדברים מזעזעים כל לב. כי אמנם דור יוצאי מצרים ומקבלי התורה ראו בעיניהם ולא על ידי מסורת. אבל אנו הרי קבלנו את הידיעות הללו במסורת? ורש"י אומר מפורשות שאין בה די?

כאן נזקקים אנו לדברי הכוזרי שאומר שאחרי שהמעמדות האלה היו נוכח המוני עדים (דלא כדתות האחרות המתחילות מאדם אחד שסיפר שהיתה לו התגלות וכד' ואיש לא נכח ואיש לא העיד) עוברת העדות "בקבלה שהיא כמראה העין" (כוזרי א' אות כ"ה עמ' 26 במהדורתנו) כלומר, אין ידיעתנו אודות המעמדים הגדולים האלה מסורת גרידא כמסורת שאר העמים, אלא הידיעות הועברו בצורה כזו שקבלתם על ידינו ועל ידי כל דור היא "כמראה העין" כך שגם עלינו אומר רש"י שאנחנו ראינו ו"לא במסורת" ואין זה נחשב כמשהו ש"אחרים משיחים לו" אלא שאירועים שאדם רואה בעצמו. וכשם שאת כל הציווים שנאמרו בגוף שני אמרה תורה לכל יהודי בכל זמן כגון "לא תגנוב" לא נאמר רק לאלה שעמדו אזל למרגלות ההר אלא לכל יהודי בכל זמן, כך גם "אתם ראיתם" נאמר לכל דור ודור כי כולם בבחינת "רואים" ולא בדברים ולא בסתם מסורת.

נאמר אפוא ברש"י שידיעת מעמד הר סיני וניסי יציאת מצרים ברורה מאין כמוה, ונכחו במעמדות המוני עדים וצורת העברת העדות היא כזו שבכל דור ודור יכול אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים ללא כחל ושרק.

כיצד יודעים זאת ברמה כזאת? איך עדות עוברת תוך שמירת חיוניותה עד שהיא מתקבלת בכל דור "כמראה העין"? ניתן להראות את הדברים. והמעונין מוזמן לראותם בספרנו "מסע אל פסגת הר סיני" עמ' 21 ובנספח לספר הכוזרי עם באור "מדרכי הלב היהודי" חלק א' עמ' 409.

נעיין קמעא בדברי רמב"ם, כוזרי, רמב"ן ורש"י בדברם על מה מבוססת היהדות.

הרמב"ם בפרק ח' מהל' יסודי התורה אומר:

"משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף. אלא, כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה... ובמה האמינו בו במעמד הר סיני, שעיינו ראו ולא זה, ואזינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך".

לעומתו ריה"ל בתחילת ספר הכוזרי אומר שאמונתנו מיוסדת על עדות ההמונים על ניסי יציאת מצרים ניסי המדבר ומעמד הר סיני ביחד.

בביאורנו "מדרכי הלב היהודי" על ספר הכוזרי הראינו שאין מחלוקת (כוזרי עם ביאור "מדרכי הלב היהודי" מאמר א' אות י"א עמ' 17) הרמב"ם מדבר על דרך התהוות האמונה בראשיתה. ועד שלא היה מעמד הר סיני, אומר הרמב"ם, אמונתם התבססה על ניסי יציאת מצרים, ומי שמאמין על פי ניסים "יש בלבו דופי" כנ"ל. אבל אחרי שהתרחש מעמד הר סיני בו התגלה האלוקים לעיני כל העם וכולם היו בדרגת נבואה גבוהה מאד ("פנים בפנים דיבר ה' עמכם") מעתה ואילך ודאי שגם כל האירועים של יציאת מצרים, כל הניסים והמופתים, מצטרפים. כי ברגע שהיה מעמד כזה שבו נאמר להם בצורה שאינה מותירה כל מקום לספק כי "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" מרגע זה אי אפשר היה לומר שניסי יציאת מצרים הם משהו שונה כי כשם שמעמד הר סיני היה הוכחה ברורה כי "עיינו ראו ולא זה ואזינו שמעו ולא אחר" הרי כל הנאמר בו כלול באותה הוכחה ובו הרי נאמר שהאלוים המתגלה להם בהר הוא המוציאם ממצרים והעושה את כל הניסים.

ובעוד שהרמב"ם מדבר על התהוות האמונה בזמנו, הכוזרי מדבר על יסודות האמונה ממעמד הר סיני ואילך (עד ימיו ועד ימינו) מאז שכבר היה ברור לכולם שגם ניסי יציאת מצרים אי אפשר שיעשו בלט או בכישוף כנ"ל. ומאז המעמד הכל מצטרף כאמור להוכחה.

הרמב"ן בסוף פרשת בוא עומד על כך שמצוות רבות מזכירות לנו את יציאת מצרים, ומבאר כי ניסי יציאת מצרים הם יסוד האמונה "הקב"ה לא יעשה ניסים בפני כל רשע או שוטה" ולכן מצווים אנחנו לעשות מעשים רבים להזכיר את יציאת מצרים ועניניה כי הם יסוד האמונה. ולא מובן מדוע לא ניצטוונו באותה מידה לקיים מצוות שתזכרנה לנו את מעמד הר סיני, שגם עליו נאמר שאין לשכחו, "רק הישמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב".

ואולם, מעמד הר סיני היה מעמד רוחני, מעמד נבואי, שמי שלא עמד בו אין לו בו השגה ותפיסה. אנו יודעים שמליוני אנשים

מה שבוטח טוב

מענה לבני הישיבות בנתיבי העליה

גליון 75

למה לא טוב לי? - חלק ב'

עם זאת, חשוב מאד לא לשקוע במחשבות אלא להיות עסוק בעשיה, שנוסכת כוח ותחושה של התקדמות, ובבוא מחשבות מטרידות, ניתן להסיח דעת מהם ע"י המשך הפעילות החיובית.

כדאי לקרוא (או ללמוד) את מכתבו היסודי והידוע של ר' יצחק הוטנר זצ"ל שמאריך לבאר שהעליה עוברת דווקא דרך כשלונות, ונעתיק כאן קטע מדבריו: 'כשנער בעל רוח בעל שאיפה ובעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות, הרי הוא דומה בעיניו כבלתי שתול בבית ד', שלפי דמיונות נער זה להיות שתול בבית ד' פירושו הוא לשבת בשלוות הנפש על נאות דשא של מי מנוחות ולהנות מיצרו הטוב... בבקשה ממך אל תצייר לעצמך 'גדולים' שהם יצרו הטוב בבחינת חד הוא, לעומת זאת צייר בנפשך גדלותם של גדולי עולם באותיות של מלחמה נוראה עם כל הנטיות השפלות והנמוכות, ובזמן שהנך מרגיש בקרבך סערת היצר, דע לך שבזה הנך מתדמה אל הגדולים הרבה יותר מאשר בשעה שאתה נמצא במנוחה שלימה שאתה רוצה בה'. עכ"ל.

נחזור לדברים שנאמרו לך כעצה - שבשיפור בעבודת ד' תגיע לפיתרון, ע"י חיזוק בלימוד תמצא סיפוק, בהתחזקות באמונה וביטחון תשיג רוגע ושמחה, ובהטבה לזולת ישתפרו יחסים עם החברים וכן על זה הדרך בשאר הדברים.

אין ספק שהדברים נכונים, והם נותנים משנה תוקף ועוצמה לכל מה שנאמר עד כה. כפי שהארנו לבאר הסתכלות נכונה על החיים ועל עצמך, תביא אותך למקומך הנכון, ולפעול בדיוק במקום בו טמונה הצלחתך. מאחר והנפש מחפשת למלא את צמאונה בעשיה ויצירה ברוכה, עיסוק מואץ בענייני עולם הזה אינם מרוויים את שאיפתה והסיפוק והשלמה ממנה והלאה. אולם השקעה ברוחניות פורטת על נימי הנשמה ומעמידה את האדם במקומו הנכון. לימוד תורה בחיות ובהתעניינות מחיה את הנפש ומעניק כח ועוצמות חדשות. (יעוין בהקדמת המש"ב ז"ל "היוצא מדברינו שהתוה"ק היא בפשיטות מזון רוחני להנפש, כמו הלחם שהוא מזון לגוף") הודאה להשי"ת, ממלאה את הצורך בשייכות עם רוחניות, ומציבה את המודעה במקום הנכון מול בוראו. נתינה ויחס חם לאחרים, עונה על הצורך הבסיסי של התקשרות עם ידידים, ומייצבת את החברות לקשר בריא וטוב.

מידת הביטחון מביאה לשמחה. בספר 'ארחות צדיקים' מפרש את מידת הביטחון דווקא בשער השמחה, וכך כתב - 'כי המאמין בלב שלם והבטוח בעור הצור, הוא שמח לעולם, והוא סובל (מלשון סָבַל - הסוּבַל דברים) כל דבר כמו החולה שאוכל דברים מרים בשביל הרפואה, והסובל הוא חופשי מדאגת העולם, גם הסובל מסתפק במעט שיש לו כי יאמר די לי במה שגזר הבורא. ועתה הבט וראה כי השמחה כוללת הכל, כי כל אדם הדואג על העולם הזה אין לו מנוחה, ותמיד הוא מחשב להרויח ממון, ולא יסתפק במה שחלק לו הא-ל, לכן השמחה בחלקו הוא עשיר אף אם הוא עני, כי ישמח בהם שהוא חלקו ונחלתו.

מרון הסטייפלר זצ"ל האיר את עינינו במבט נכון על היחס לקשיים (חיי עולם שם) - 'מענה הלא תשאלו למה נברא האדם הלזה לחיות חיים מעורבים יגון ושמחה, צער ועונג, עליות וירידות, והמון תמורות, ורובם צער וכאב לב, מה זה לעל מה זה. והתשובה האמיתית היא מפני שכל חיי עולם הזה אינו אלא מעבר ופרוודור לחיי הנצח אשר אין ערוך אליו, וכל חיינו נסתדרו כפי מה שגלוי לפנינו יתברך שמו שהוא רצוי ביותר להכנה לחיי עד. וכן נדון לפי זכויותיו ומעשיו. והדבוק בד' יתברך ובתורתו הקדושה יקבל באהבה כל פגעי הזמן, יהיו מה שיהיו, בידעו כי ד' יתברך איתו, וכל דעביד רחמנא לטב עביד כמו שאמרו הז"ל.

וע"ע בספר אשכנתי דרבי על מרון הסטייפלר (חלק א עמ' רכז) שמצטט בשמו כדלהלן: 'היו לי כל הנתונים להשאר עם הארץ אם הייתי שם לב לבעיות העוה"ז... היודע אתה אלו צרות היו לי בעוה"ז, היו שנים שחייתי בדקדוקי עניות, שהיינו עורכים שבת בלחם שחור ומלבושים... וכמה צער גידול בנים היו לי, דע שאת הצער גידול בנים שלי אפשר לחלק למאה (ופרט כמה דברים והמשיך) הקב"ה עזר שזיכה אותי בחתן מופלג וביום אחד עזב אותי לבית עולמו והשאיר אותי איש עני ואביון עם שמונה יתומים... וכן כמה בעיות בריאות וכו', אם הייתי מתעמק בכל זה לא הייתי לומד אפילו דף גמרא אחד.

סיכום: מאורעות החיים ברובם אינם תלויות בנו אלא הכל מושג בדקדוק ע"י ההשגחה העליונה, ולכן אין להתייחס לסוגיות ולבעיות המתעוררות בהשלמה של 'בדיעבד', אלא לראות בהם כר נרחב להצלחה שהוכן עבורינו מן השמים, על מנת לחיות חיים איכותיים ויפים בתוך המציאות כרצון הבורא החפץ בהצלחותינו ובשמחתנו. כך גם בעליות ומרדות רוחניות יש להביט קדימה ללא נקיפות מצפון אל ההצלחה המזומנת לכל אחד. יש להתייחס לטעויות ולכשלונות רק מתוך המשך עשיה ותיקון, בלי להרפות ולהתייאש כלל.

הרחבנו בשבוע שעבר על המבט הנכון והבריא לחיים, המגלה כי מאורעות החיים אינם תלויים בנו אלא הם מכוונים ומושגחים ע"י בורא העולם, ואל לנו לנסות לשנות אותם. הגישה הנכונה לכל סיטואציה ולכל מכשול - לחשב את דרכינו כיצד לנהוג בצורה מיטבית ולהצליח בכל אתגר המזדמן לידינו.

יש להוסיף ידיעה חשובה, כי מציאות החיים בהמשך כבעל משפחה, מורכבת יותר מהמרחב המצומצם והנוח שבו חי בחור שאינו כפוף לעול ולאהריות מלבד האחריות שלו לעתידו. אין מי שיודע מראש מהו מסלול החיים שנקבע עבורו ע"י ההשגחה העליונה, ומהם התחומים בהם יצטרך להתמודד, בדברים קטנים וגדולים. ככל שמתרגלים בשנות הבחרות לקבל את המציאות בלא להתמרד כנגדה, אלא בהתמודדות בבגרות ובאחריות, ולא מאפשרים לדברים שאינם תואמים את רצונינו להשפיע על שמחת החיים ועל ההתקדמות, כך קונים חוסן וחוזק להצליח בכל השטחים ובכל התחומים עימם ניפגש בע"ה בעתיד, ולצלוח את כל הקשיים.

נציג בזה כמה מקורות להתייחסות הנכונה לתהלוכות החיים:

כתב רבינו תם (ספר הישר שער ו' המידה השישית) וז"ל 'יחשוב וידע כי העולם נוח התלאות, וע"כ עיניו וליבו בהם בכל רגע, וע"כ לא יטרידוהו כשיבואו, ולא יחרידוהו, אך יחרידו למי שהוא בטוח בעולם, ויאמר כי לא תבוא עליו צרה וכי שלוותו תעמוד לו, ועל כן כשיבוא עליו היפך מאשר חשב יחד ותאבד דעתו'. עכ"ל.

ז"ל מרון הסטייפלר זצ"ל בחיי עולם (א ו) 'רוב בני האדם מתייסרים וסובלים, ממחסור בפרנסה או עומס החובות, והעשירים הלא מרבה נכסים מרבה דאגה, וכן הקנאה אוכלו והחרטה מנקרתו (למה לא השכיל בשעתו לעשות או להשיב כן וכך), ופעם השעמום, ופעם התאוה שמתאוה דווקא למה שאין בידו להשיג, והפחד אודות העתיד - אודות מצבו הפרטי או קרוביו או מצבו המדיני, ועל כולם תאוות הכבוד אשר לא ימלט ממכאוביו כמעט בכל יום, אם מבני ביתו אם ממכיריו, פעם פגעו באמת בכבודו, פעם בדמיונו, כמדומה לו שזה פלוני לא התחשב עימו כהוגן. וצער גידול בנים בקטנותם ובגדלותם, אשר כרוב אהבתו אותם כן רוב צערו אודותם, מבילתי יכולת לסדרם כרצונו'. עכ"ל.

מכאן נעבור לנושא השני שהעלית והוא נקיפות המצפון התמידיות אודות העשיה הרוחנית, ונבאר בס"ד גם כיצד עשיה רוחנית יכולה לפתור קשיים שונים, ובה ישלם גם הנושא הראשון.

בשאלתך הזכרת כמה נקודות בעבודת ד' עימן הינך מתמודד, ומיוסר בנקיפות מצפון בקביעות, מדוע לא נהגת טוב יותר. שים לב שגם הרגל זה נובע מחוסר השלמה עם המציאות ומהנחת יסוד בה הינך מחזיק כי אילו הדברים היו מסתדרים באופן שונה, הכל היה נראה אחרת. אכן, בדברים המצויים בתוך תחום האחריות של האדם אין אפשרות לקבל את המציאות ולהשלים עימה כמות שהיא, היות ולפעמים השלמה זו עוצרת את ההתקדמות המבוקשת וחונקת את החתירה לשלימות. המציאות היא שללא התקדמות בעבודת ד' חלה ירידה ונסיגה, ולכן יש למצוא את שביל הזהב - כיצד לשמוח בחלקינו ולמצוא סיפוק בכל התקדמות, ועם זאת לשאוף ולרצות להשיג ולכבוש, לבנות ולהצליח עוד ועוד.

ההתרכזות בכשלונות משרה תחושה של חידלון ואכזבה ומסירה מהאופק התודעתי את הסיכוי להצליח. היאוש מביא לקיפאון ולכיבוי השאפתנות היצרנית ומשתק את התנועה הטבעית של הפקת היכולות האישיות מן הכוח אל הפועל. לכן מחשבה המתעוררת בעיקבות כל אירוע ומביאה להתבוססות בכשלונות הינה מחשבה שלילית ומזיקה. המבט האמיתי והנכון של האדם הבריא על עצמו, שהינו היצור הנבחר בבריאה שנועד לייצר ליישם ולהצליח! לשם כך ניתנו לכל אחד באשר הוא כוחות וכשרונות טובים (עיין חובות הלבבות שער הכניעה פרק ט שכתב בשבח הגאווה החיובית - 'כשמתגאה החכם בחכמתו והצדיק במעשהו, הודאה לגודל טובת הבורא עליו בהם ושמחה בעבורם'), ומאידיך פרוס בפניו שטח נרחב שעדיין לא נבנה ולא תוקן, ובו עליו לפעול ולתקן תוך התגברות על כל המכשולים. התנועה המתמדת היא להשיג ולהתקדם, גם לאחר תקלות וכשלונות, ואין לאפשר לחולשה או לתחושות אשם להרפות מהעיקר. ההתמקדות בהצלחה מביאה הצלחה נוספת, ואילו המחשבות על הכישלון מקבע חוסר עשיה והצלחה.

לשינוי פנימי של המבט על המציאות, כדאי מאד שתתייחד עם עצמך, תתבונן במעלותיך ותפרט אותם (עדיף בכתב), נסה למצוא את כל ההישגים אליהם הגעת, אלו תכונות טובות יש לך (הארנו בזה במאמר העוסק בדימוי עצמי). לאור מעלותיך והצלחותיך תפתח לחשוב במה הינך מעוניין להתקדם ולהצליח.

{אזנדברז}

פרשתיתרו תשפ"ה | גליון מס' 680 | לסדר: ואתסתהזיזימלכתכהניסוגויקדוש"

הצטרפות לרשימת

התפוצה במייל:

a8447168@gmail.com

חדש חדש!!!

ניתן לשלוח הערות או תגובות

על העלון למספר פקס:

077-4448588

רוצים להיות שותפים

בהוצאות העלון?

בבנק: בנק פארי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא (ע"ר)

באשראי: "נדרים פלוס"

(שם קופה: עלון אז נדבר)

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי:

052-7683095

תודה מראש!!!

מה הם התנאים המפורטים והנדרשים להיקרא תלמיד חכם...??

סו"ה גיע פרשתיתרו... לכנאנימרשהלעצמיקצתלפרוקמטעניבנושאשלעסקהתורהבכללותלמדיחכםבפרט. **ככה:** ישמשהומאודמוזרברמב"םהלכותתלמודתורה!!!
כתובשםאתכלהלכותרבותתלמיד. כתובשםאתכלפרטיהדיניוהמחויבותוההידורשתלמידצריךלנהוגברב... ושרב יכוללנדודעלכבודו... בקיצור: אריכותגדולהבמערכתהיחסיםשנקראתרבותתלמיד... ותכל"ס... הככללכתובשםחוץ מדבר אחד... **מה זה בכלל רב!!!** כן... הבנתי שצריך לכבד את הרב... אבל מה ההגדרות של רב!! מי נקרא רב?? מה הקריטריוניםלהיקרארב??

זואחתהשאלותהכיבדות!!! הפכתיאתכלהלכותתלמודתורהשתיוערבלאמצאתישוםהתייחסותלנושאזה... כתובשםשצריךללמודתורה... ולעמולבתורה... אבלזהלאקשורבהכרחלרב... אדרבה... הרמב"םמדגיששם**שכל איש** חייבת"תביןעניניעשיר... בקיצור: כלמהשהואכותבשבדרךהלימודוהשקידוהועמל... זותביעהשנדרשת מכליהודי... אבלאניעדייןמחפשמההתנאיםלהיקראתלמידחכם!! תבין: אנימשותקלהיותנזהרבריא!! הדמות שהכי קרובהודבוקהבה'... שכידוע: מרן החזו"א מדי' יקמזהש'אתה' אלוקיךתירא'- אתלרבותת"ח, מכאןרואים שהתלמידחכםהואהדימיוןשנחשבהכיקרובה', עדכדיכשנחמיההעמסוניפחדלהגידשקייםמישהוכזה... שאפשר להשוותאתיראתוליראתקונווכתוצאהמההואנאלץלקבלשכרעלהפרישהמכלה'את'שדרש... עדשהגיער"עודרש: לרבותתלמידחכמים, וכאןהוצבהפיסגתהפ' ירמידהשאליהיהודיאמורלשאוף... להיותתלמידחכם!!!
ולילאנותראלאלחפשבנרותולשאלותהשאלההבסיסיתביותר... תנולפיירוטמסודראחדשתישלושמהאניצריך לעשותבשילקבלאתהוארתלמידחכם!!!

חפשי וחפשי... ולא תאמין מה גיליתי!!! בשבילי זו הייתה רעידת אדמה!!!

מהשגיליתזהשדברראשוןאכנצדקי... הרמב"ם בהלכות"תבאמתלאנכנסלהג' דרותמהנקראתלמידחכם... ולמה?
כי הרמב"ם כדרכו, פותח את הנושא הזה במקום אחר לגמרי לגמרי! ולאסתם... אלאהרמב"םמקדיש'הלכות'שלסביד החזקהרקלנושאמהממוקדהזה- מההתנאיםלהיקרא תלמידחכם... וכעתבאנראהאותך... תניחושאיזה'הלכות' מה יד החזקההרמב"םמקדישלהגדרההחיותכתמהנקראתלמידחכם??
לא תאמין... אבל לא פחות ולא יותר- הלכות דעות!!!!

בחחיים!!! בחייםלאחלמתי שזההנושאשלהלכותדעות... לאעלהעלקצהדעתי... אבלברגעשמישהוהעיראתשמות לבי... באמת פתחתהלכותדעותברמב"ם... ותוךדקותספורותקלטתי... שהנה... מצאתיאתמהשחיפשיכ"כהרב... פה!!! פההסוגיה!! פההרמב"םמשרטטבהרחבהועד פרטיפרטיםמהיהגדרהשל תלמידחכם... **ואולי אתה עדיין לא מבין ממה אני כ"כ נרעש... אז אני אסביר לך את הרקע...** כברס' יפתיכאןלאחרונהשאנימאודמחוברלרמב"ם... ואני לומד הרבהרמב"ם... אבליש'הלכות' אחדשתמידדילגתיעליו... וזה... זה הלכותדעות!!! תמידברחתיהלכותדעות וחמקתיממנו... אףפעםלאהסתדרתי עםהלכותדעות... כימספיקלישהבנתישהרמב"םמדברשםעלנימוסיסאין צריךלהתנהג... ולא לצעוק... ורקזהחסרלישהרמב"ם גם מקדיששםשניפרקיםלנושאשל איךלאכולנוכובריא... (זנכונשידיאטניסשרקאתהפרקיםהאלוברמב"םהםמכירים... אזזהו... שאניהעדפתיורקאתהפרקיםהאלולאלדעת...) פחדתילהתקרב לזה!! כנראהשמשפיק'השמיס'לי בחיים להכניסאתהחולצהבתוךהמכנסיםולאחסר לישכעתגסמרמב"םסיגדילי לצחצחשינים... בקיצור: שוררתחתונה אףפעםלאבאמת בדקתימהכתובשם... וברגעשהעיראותתשומתלבי... פתאום אניקולט שכמעטכלהלכהבהלכותדעות הרמב"םפותחבמילי**בשהחכם!!!** **אך דרכו של ת"ח! א'ודרך בעלי דעה'** בקיצור: הרמב"םמגדירלפרטיפרטיםמההתנאיםהדרושים להיקראחכם!!! **אבל חכה... זה לא נגמר בזה... אחרי ההלם הראשון על גילוי המטמון, אז הגיע הגילוי הנוסף!**

רפרפתיעל רמב"םשלהלכותדעותוניסיתלמצאאיהמהמכנהמשותףביןכלמכלולהנושאיםשנפתחושם... (שהרי יששם גסהלכותלשה"רונקימהונסירה ואהבתלרערכמון) ותנחשמהגיליתי??
גיליתישהרמב"םהלכותדעותצמצמתחילהועדסוףלמשנההמפורסמתבאבות... שתלמודתורהנקנהב**ארבעים ושמונה קניינים!!!** פשוטעברתיקנייןקניין... וראיתיאיךשהרמב"םבהלכותדעותפתחתאתכלמה"חקנייניםאחדלאחד!!! חוץ!!!! חוץמהקנייניםהנקודתייםשקשוריםישירותלתלמודתורהבעצמו, שאתזההואבאמתהשאלהלכותתלמוד תורה, (לדוגמא: תלמוד, שמיעתהאזן, עריכתשפתיים, שמושחברים, דקדוקחברים, לפולתלתלמידים, מקרא, משנה, שואלומשיב, שומעומוסיף וכו') כלומר: הואהשאיברעךערעך12 קנייניםשעליהםהואידברמידאחריהלכותדעות- שאזמתחילהלכות"ת. אבלחוץמהזכההדרכהמפורטתששארמה"חקניינים זההלכותדעות ואגב: אנימזמיןכבמת עכשיומישהושיריאת הכפפהולקראתספירתהעומר, שיקחאתהלכ' דעותלרמב"םוייסוגוא ותולפיהמ"חקניינים. זהמדמה! ניתןלבדוקאת זהאחדלאחד (אניאתוסקירהחלקיתוגםלאכ"כמדויקת... וזהכברלשילוקך: פרקאוב'- ארואפיים, מיעוטשיחה, שמחה, אימה, בישוב, אוהב אתהמישרים, ואינומחזיקטובהלעצמו, מותרחקמכבודולאמגיסלבוכלתלמודופרקג'ד'- מיעוטשינה, מיעוטתענוגופרקה'- ענוה, טהרה, מיעוט סחו, רה, מיעוט דרךארץ, שמחבחלקו, מעמידועלהאמת, מעמידועלשלום, מכריעולכזכות, פרקו'ופרקז'- שישמשחכמים, אוהב, אוהבתהבריות, אוהב אתהתוכחות, נושאבעולעסחבירו) **המשך בעמוד 3-4 בגיליון זה...**

היום נדבר על איומים!!! מה הדבר שהכי מאיים??

אחד מהתהליכים שמוזכרים בגמ' סנהדרין לגבי קבלת עדות בבי"ד... זה השלב של האיומים!!!
הדיינים צריכים לאיים על העדים... ש... שאוי ואבוי לכם אם אתם עדי שקר...
בקיצור: איומים!!!! **נו... שואלת הגמ': איך באמת מאיימים??**
אז ברגע הראשון שראיתי את השאלה הזו צחקתי לעצמי... מה הבעיה... שהגמ' תגש לשכן שלי...
זה שעשה פה פורטקשן לכל השכונה באיומים... שתתעפץ איתו איך מאיימים... אבל כנראה שגם
לאיים נכון... גם זה צריך לדעת איך!!! (הראיה שאותו שכן כבר לא מאיים על אף אחד)

וכאן מתחילה מחלוקת מרתקת... מחלוקת אמוראים על נפש המאומים... מה האיום הכי חזק...
הכי תופס... לאיזה איום יש הכי הרבה אפקטיות... אז ככה: רבי יהודה אומר:

שהאיום הוא, תדעו לכם שבעוון עדות יש עזירת גשמים!! כלומר: במילים אחרות: תדעו לכם
שעדות שקר זה משהו שמגדיל עוונות עד השמים... עוצר את השמים... זה רציני... לא צחוק. **אבל**

רבא חולק על רבי יהודה... רבא טוען: ש... אפעס... זה איום חלש... עזירת גשמים לא מדגדגת
למי שכבר קיבל כסף לכיס... כי מי שיש לו כעת שטרות בכיס... מצידו שלא ירד גשם... אה... אבל

אם לא ירד גשם... בסוף זה יגיע גם לכיס שלו?? אה... חלש... על זה נאמר: עדיף תפוח אחד ביד
מעשרה תפוחים על העץ... עזירת גשמים לא מזיזה למי שמעיד עדות שקר, **כך טוען רבא!!!**

לכונן! לכן רבא חולק ואומר: שהאיום שמאיימים על העדים, זה שבעוון עדות שקר מגיע מגיפת
דבר לעולם!!! ברגע שהעדתם עדות שקר... באותו רגע כוביד 18 מתחיל לדהור לכאן היישר

מהעטלף של סין... חוזרים למסכות... אלכוג'ל... ראו הוזהרתם...
אבל ר' אשי לא!! לא מסכים עם רבא... רב אשי טוען שגם מגיפת דבר זה איום חיוור... כי נכון

שכשיש מגיפה, הרבה אנשים מתים... אבל עדיין יש גם הרבה אנשים שלא מתים... ואז העד שקר
מרגיע את עצמו... בסידור... אז יגיע ח"ו קורונה, אני אהיה מאלו שלא ידבקו...

נו... אז מה עוד נשאר לאיים עליהם?? אם עזירת גשמים לא מזיזה להם... ואפילו איום של
מגיפה... גם זה לא מזיז לעד שקר... אז מה עוד נשאר שאפשר לאיים עליו??

וכאן רב אשי מגיע מזוית אחרת לגמרי!!! אומר רב אשי: האיום הכי גדול והכי חזק והכי תופס הוא לא
פחות ולא יותר ש-- תדע לך שמי ששקר אותך להעיד עדות שקר, **שנדע לך שהוא בז לך!!!** מי

שמשלם לך על הנוכלות הזו... הוא בעצמו מסתכל עליך בהעבבוז... ולמה?? מסיבה פשוטה: כי אתה מבין
לבד שהוא כבר ניסה לשכור כל מיני אנשים שיסכימו להעיד עדות שקר וכולם סרבו... למה? כי סו"ס הם

יצורים אנושיים ויש להם מינימום של יושר פנימי... ואחרי שכולם זרקו אותו מכל המדרגות סו"ס הוא
הגיע אליך והנה... סו"ס מצאנו את היצור השפל ביותר שאין לו קורטוב של יושר פנימי... הוא מאוד שמח

שהוא הגיע אליך... כי מהיום אתה מסומן אצלו כנוכל מספר אחד!!! מה שבטוח: הוא כבר הזהיר את
ההילדים שלו באלף אזהרות והצביע להם עליך... אתם רואים אותו? אל תתקרבו אליו!!! למה?? לא משנה...

תשמעו לי... מניסיון... הוא בן אדם מסוכן... ככה הוא חושב עליך...
אומר רב אשי: **זה האיום הכי גדול שיכול להיות לעדים!!!** שמי שמעורב בסוד העניינים... מי שאתה נפגש

איתו אחד על אחד מתחת השולחן ויודע מה שאתה עושה במסתרים... ברגע שהוא בעצמו בז לך... אומר
רב אשי: תתפלא לשמוע!! אבל זה האיום שהכי מרתיע!!

וזה מאוד הגיוני: כי בסופו של דבר מה שהכי מדבר לבן אדם זה... זה השטיבלאך שלו... המיקום הגיאוגרפי
שבו הוא נמצא... להגיד לבן אדם שבגללך השמים נעצרים... זה משפט בעיקר מרומם... זה לדבר בשמים...
אבל נו נו... זה גדול עליו... האדמה נמצאת אצלו בקשר עין יותר מהשמים... ולאיים עליו עם מגיפה... נו...

או דער ניין או דער יו... אבל כשאתה מעמיד אותו מול החברים שלו!!! אלו שפוגשים אותם שם בעיר
תחתית... ואתה אומר לו: תקשיב... בשטיבלאך שלך!!! בוואצפ שלך... שם מסתכלים עליך בבזוז... פה נגעת
בנקודה!!

על אותו משקל בדיוק: מי שמחובר לרשת לא מסוננת וכל היום נובר שם. אני לא זה שאבזה אותו ואדבר
בגנות... כי אני לא מספיק נמצא בפנים בשביל לדעת בכלל במה מדובר... אדרבה... כשאני מתחיל לתת
לו מוסר... הוא סותם לי את הפה... תשמע... אפשר לעשות דרך הרשת הרבה דברים טובים ואני לא יכול

להתווכח... סו"ס מבחינה מסוימת אני אפילו קצת מקנא בו... סו"ס גם לי יש איזושהי תחושת בטן שיש
שם אפשרויות שאין לו... והוא מזהה את החוליה השברירית שלי!! הוא יודע שלא קל לי... ולכן אדרבה...

עלי הוא מסוגל לעשות פוזות... והוא גם מצליח!!! (ההרהר: שאנחנו צריכים כל הזמן עידוד)...
אז זהו שלא!!! רב אשי ממקד אותי: לא אני זה שאייים עליך... לא אני זה שאבז לך... אני רק יכול להגיד

לך דבר אחד: החברים שלך!!! שם בקבוצה... בוואצפ... הם!!! הם בזים לך!!! ומה הראיה הכי גדולה? שמשום
מה כולכם מתחננים להיכנס לחידר שלי... לחידר של אותם אברכים שאין להם גישה לאינטרנט פרוץ...
וזה עולה לכם בחחחחיים... למה?? מה הבעיה?? מה איכפת לך שהחבר מהקבוצה יהיה המלמד של הילד

שלך... מה איכפת לך שהילד שלך יתרועע עם הילדים של כל ה'הורסים מצחוק' בקבוצה של וואצפ...?
אלא מאי?? אתה יודע טוב מאוד כמה אתה בעצמך בז למי שנמצא יחד איתך בקבוצה... ואתה ממש לא

רואה בו כדמות אידיאלית לילד שלך... תסכים איתי שברגע האמת אתה לא חושב לרגע שזו הסביבה
הטבעית שלך... אז הנה!!! זה האיום שאתה אמור להעמיד לעצמך מול המראה... הרי כך: שתדע לך שברגע

שאתה מחובר לוואצפ... לא אני בז לך... אלא חברים שלך בזים לך-- בדיוק!! ולא יותר!! ממה שאתה
בעצמך בז להם... והקב"ה הגון! הוא מצמיד לכל סיר את המכסה שלו!!! אם זו שכבת הרמה שראית לנכון

שאלו הם החברים שלך **אז תדע ששם אתה ממוקם!!** וזה הולך להיות הרמה של הילדים שלך... וזו תהיה
הרמה של המלמדים ועל (וגם... זו תהיה הרמה של הרבנים שלך... כן... ברשת יש הרבה ביקורת וטענות

על החברה החרדית ועל הרבנים ועל מקבלי ההחלטות... יידי היקר... החברה החרדית שלך זו החברה
שבחרת... אתה לא תעשה מעשי זמרי ותדרוש מהמערכת שתהיה זכה וטהורה כפנחס... אתה תקבל את

המעטפת הקהילתית שבדיוק מתאימה לרמת החיים שבחרת... ואני חושב שזה איום!!! זה איום מאוד
גדול!! כי... כי אני מכיר באופן אישי לא מעט אנשים ערכיים שהם ברמה!!! אנשים שלא מוכנים להתפשר

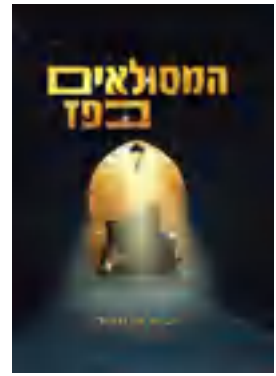
על החינוך של הילדים ובכל זאת הם מחוברים לכל מיני קבוצות... והם חושבים שזה עובר לידם... אז זהו
שלא!! אתה צריך לדעת שיש לך כאן פרשת דרכים!! אם בחרת להיות שם... אז בדיוק מה שאתה חושב

על חבר שלך שנמצא שם... זה מה שנכון והגון לחשוב עליך... מתאים לך או לא??? תחשוב על זה טוב...
תישן על זה הלילה... מה שבטוח: אני רק יכול להגיד לך ש-לי זה לא מתאים עליך... אני חושב שאתה

שווה יותר...

לרגל שבת קבלת התורה

ניתן לרכוש את הספר 'המסולאים בפז' המיועד
לעולים בהר ה' והחונים למרגלות הר סיני לאורך
כל ימות השנה, אותם עמלי התורה עבדי ה'
העומדים בבית ה' בלילות החורף כבימות הקיץ,
והם הגורמים הישירים ש'עומדות היו רגלנו'
במלחמה, מחמת שערייך ירושלים שעוסקים בתורה.

ניתן להשיג במוקדי המכירה של גיליון זה, כמו כן ניתן
להשיג אצל נציגי גיליון זה בשיבות הק', לבירור מוקד
המכירה הקרוב אלך:

0548446691 0527683095

מדגם חלקי מהנושאים הנפתחים בספר זה:

האם קיים סיכוי שיום יבא ואני אפתח את הגמ' והמילים
יקפצו לי מול העיניים לא בדיסקציה אלא מרוב עניין??
האם יש סיכוי שגייע יום והגמרא תעניין אותי כמו
פוליטיקה?? האם יש סיכוי שאני אהיה שקוע בלימוד
כמו... כמו... כמו ש'את חטאי אני מזכיר היום...' כמו
שפעם הייתי שקוע באייון?? (אין לי הרבה ברירה... אני מוכרח
להגיע לזה)

האם יש סיכוי שיום אחד יסתיים הסכסוך שלי עם
הגמ'??

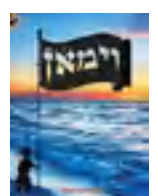
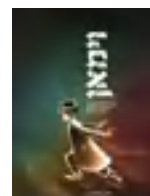
פעם הייתי המתמיד של הישיבה... הגזמתי... למדתי עד
קצה הכוחות עד שקרסתי... ושם הסתיימו הייחסים
הדיפלומטיים שלי עם הגמ'... מאז כל פעם שאני מתחיל
ללמוד גוש שחור עולה לי בגרון ואני מרגיש תעוקה...
האם יש סיכוי שאני אפתח גמ' מתוך תחושה ידידותית...
שהגמ' לא נועצת בי עיניים מזרות אימה... שאין לך רשות
להפסיק ללמוד... (להתחיל אתה לא חייב... להישאר במיטה זה
בסדר... אבל אם התחל ללמוד אין לך רשות להפסיק ממשחך...)

אני כל הזמן מרגיש מופש נפש שאני לא זוכר את ככלל
מה שאני לומד... אני לא מצליח לצאת תלמיד חכם... כל
התלמידי חכמים יצאו ת"ח ורק אני מומשיך כל היום
לחזור ולשכוח, מתי גם אני אזכור?? ואולי... אולי נעשה
איזשהו תיאום ציפיות... בעצם... בעצם אולי אני סתם
מדמיון משהו שלא קיים... אולי אני סתם עיצבתי לעצמי
איזה שבלונה של הישג שמבחינתי רק ככה זה ת"ח...
ולמייעשה זה בכלל לא נכון... אולי בטעות יתברר שאני
כבר עכשיו אשטיקל לתלמיד חכם או די בדרך לשם...

ספר וימאן

בעברית ובאידיש, (אנגלית בדרך בע"ה...)

בארץ ישראל ניתן להשיג במוקדי הפצה של גיליון זה,
ובארה"ב ניתן להשיג במוקדים כדלהלן: מונסי: מרכז
הספרים, ובביה"ג הגדול וויזניץ וויליאמסבורג: בית הספר.
בורו פארק: אייכלערס, ברמן. ליקווד: יודאיקה סקווריא
7188718652: להפצה בארה"ב

מה התנאים המפורטים להיקרא תלמיד חכם...??

(המשך-) עכשיו: מהפה השפיץ שלהגילוי? **מה הכי מסעיר בגילוי הזה?**

שבהלכות דעות הרמב"ם לא מדבר כמעט מילה על תלמוד תורה!!! זה כביכול לא קשור... מי שילמד נקודתית הלכות דעות לא יראה הפה שדבר שקשור לבית מדרש.. ולמה? כי כעת הרמב"ם מדבר על **תלמיד חכם!** מדברים פה על עצם האישיות!!! מה האישיות של תלמיד חכם קשורה ללימוד? לימוד תורה זה שם של ביצוע מסוים... זו פעולה... זה מעשה מסוים... זה קנין תורה אמנם הראשון והכי יקרי... אבל עדיין זה קנין- תורה, זה לא התורה בעצמה!!! ובוודאי שזה לא עצם האישיות של התלמיד חכם... ולכן בהלכות דעות הרמב"ם לא תראה אותו מדבר מילה על תלמוד תורה... **רגע רגע רגע... אז לא הבנתי**... אז אתה רוצה להגיד לי שתלמיד חכם לא צריך ללמוד תורה?? אתה פתאום רוצה לשחק אותה ראשקטון להגיד שתלמיד חכם ותלמוד תורה... אין ביניהם קשר מיוחד... נו... באמת... מה זה הראשקטון הזה??

אז לא!!! לא הבנתי!!! ברור שתלמיד חכם חייב ללמוד תורה!!!!

אבל יש בעיה אחת!!!!!! הבעיה היא שככלכלים חייבים ללמוד תורה... הרי הרמב"ם בעצמו אומר: שכלי ישראל חייבים ללמוד תורה בין עניו בין עשיר... והיותו כולו חייבים ללמוד תורה... אז אי אפשר לומר שההגדרה של תלמיד חכם זה שהוא לומד תורה!!! כי... כי זה בדיוק כמו להגיד שתלמיד חכם צריך להיות יהודי... ות"ח צריך להיות גם שומר תורה ומצוות... נו... זה לא נכון?? ברור שזה נכון!!! ברור שת"ח צריך לשמור שבת... וצריך גם להיות מהול... אבל מכאן ועד להגיד שתלמיד חכם זה השומר שבת... זו לא ההגדרה!!! לא זו הההנהקודה שמייחדת אותו...

על אותו משקל: כשהרמב"ם רוצה להגדיר מה זה תלמיד חכם... לימוד התורה זו לא ההגדרה, כלימוד תורה הוא חיוב כלליהודי ששומר תורה ומצוות... לכן אלתחפש את התלמיד חכם בהלכות תלמוד תורה... בדיוק כמו שלא תחפש אותו בהלכות חמץ ומצה... כי כל יהודי כשר אוכל מצות בפסח ו צריך ללמוד תורה כליוס... נו... אז מה זה תלמיד חכם??

אה... תלמיד חכם זה מי שלומד תורה.....
.....
לומד תורה נו..... ואוהב את הבריות ומתרחק מן הכבוד...
לומד תורה ב..... במיעוט סחורה, מיעוט תענוג, מיעוט שינה, מיעוט דא,"

לימוד תורה זו קומה ראשונה ששם כל יהודי צריך להיות... ומכאן ואילך... מהקומה השניה ואילך שם מתחילים לטפס ולגדול לתלמיד חכם..

אז כמובן שמי שלא לומד תורה חסר לוא נתקודת הפתיחה כי הרי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד... אבל גם מי שכן לומד תורה... אז יש לו את הקומת כניסה שמשם אפשר להצמיח את הת"ח... לא פחות אבל גם לא יותר. שתבין: מי שמקיים הלכותת"ת ברמב"ם. מה זה האומר?

יש לו טופס רישום... והוא נכנס למסלול שמכאן הוא יכול להיות חכם!!!

אני לא יודע אם קלטת איזה פגז נפל כאן... אבל מה שמעוה היא שת תכן אופציה של עליו עצום שבקי בכל התורה כולה... והוא גם עמל בתורה בהתמדה עצומה... וזה בהחלט דבר נשגב ביותר... ואסתפת חרמב"ם הלכות תלמוד תורה... ניתן לומר שקיים זה מה שכתוב בה... והוא מגלם בעצם אישיות ואת הכלל הלכות תלמוד תורה... **הנה לא סתירה לרצו שתלמיד חכם הוא---** לא!!! זה אמנם לא מוריד מערכו... מה שיש לו יש לו... הלכות תלמוד תורה זה דבר מספיק חשוב!!! אבל בהלכות דעות כתוב מה ההגדרה של האדם השלם בק דושת יוצרו שנקרא תלמיד חכם!!! ולזה הוא לא צריך להיות!!! (כמובן במידה והוא לא אנטיהלכות דעות כי אז התואר שול"ח שאין בודעה נבילה טובה הימנו)

לדוגמא: תלמיד חכם עצום שבקי בכל חדר התורה... אבל מה לעשות שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות... והוא גם קצת מתנשא על אחרים ובאלא נכנס לפרטים... אבל יראי ה' שחיים בסביבתו שמתמודדים מולו ביום יום מתקשים להצביע עליו ולומר ראו כמה נאים דרכי וכמה מתוקנים מעשיו... אז... אז מה לעשות... תלמיד חכם הוא לא!!! (אגב: הדגשתי שיראיה' שחיים איתו... כי אם השכנים האייפוניסטים שלו לא מסמפטים אותו זה לא אומר כלום... אדרבה... גדולה שנהא ששונאים ע"ה את הת"ח) יתכן שבידיעת התורה שלו הוא יכול לשים בכיס הקטן את כל התלמידי חכמים שבדור... זה לא סתירה שהוא לא בגדר תלמיד חכם!!!

וההרהרה המוחשית ביותר לזה... שרו בגדוליעולם שרוב מניו ובנין כללי ישראל נשען על גדלותם... אני יכול להעיד שאני ולא רק אני מכיר עליונים יותר גדולים מהם בבקאות ובלומד'ס ולפעמים גם בשקידה והתמדה... (ואגב: יש כאלו ש קשה להם לעכל את הנתון הזה והם מתווכחים איתי עליו... ואני נימקע שעל זה... זה עקרוני!!! כייש כאלו שנתקע להם בראש גדול הדור הזה בקי הכי גדול אוהלמדן הגדול ביותר בש"ס אופוסקים... **הנה פשוט לא נכון... גם עובדתית!** ובעיקר עקרונית... רקמה? למה ישכאלו ש ועיס לחשוב כך?? כי באופן טבעי... היותמיד כמה מגדולי ישראל שזה נהן הולך אצלם ביחד... הגוינישזה ילך ביחד... סו"ס נפש עמל עמלה לו... ואם שמוע בישן תשמעו בחדש והתורה מחזרת על אכסניה ומגלין לוסתירתורוהכו' ניקח דוגמא: את מרן' חיים קנייבסקי איואתמרן הרב עובד יהשםבאמתהיחד בדראגדלותם בתורה... זה מבלבל... יש כאלו שחושבים שבזה התחילו לגמור האישיות שלהם... והזטעות אופטית שעולה ביוקר רב!!! כמו כן היו גדולי עולם שהתייחדו בשקדנות מופלאה ויש כאלו שנתקעו שחושבו שבה התבטאת תלמיד חכם שבהם... ושוב: גם כאן חשוב להבירשה גאונות אוהשקידה המופלגת בתורה היא בהחלט סימן!!! סימן והוכחה להרבה קנייני תורה ושלימותנפשעמל ש זהמעבר ל'אליפות העולם' הנקודתית...)

בקיצור: בחור יקר: אם חשבת שתלמיד חכם זה מש הו שמתחיל ונגמר בתחרות שלך עם המתמיד שיוצא אחרון מבית המדרש או מי שנבחן על הכי

הרבה דפים אומישד"ת הכי מחודדים בפיו... תנוו דעתך!!! יש עוד הרבה הרבה עבודתהשלל זירות ומגרשים ושטחים אחרים לגמרי שמשם מחכים לך כל שאר המ"ח קניינים...

כן... הרמב"ם בהלכות דעות מדבר בין הייתר עלבין אדם לחבירו. אתה יודע למה?? כימה לעשות שאחד מקנייני תורה זה האוהב את הבריות!!! הייתמאמין?? מי שלא רואה ממטר ובוטע בכל הנקר בהדרכו... אז הוא אולי הרוו יח כמה גרושים בקנין של 'לפול התלמידים' וחמקו לו בין האצבעות רשימה ארוכה של קנייני תורה אחרים... **בקיצור:** אני רקבאלהגיד שתלמיד חכם זה האישיות!!! זה המכלול שלם של אדם השלם בקדושתיוצרו... אדם שה'תברך נמצא אבראש מעייניו על כל המכלול...

כן... הרמב"ם בהלכות דעות מחיבה רבה בנושא של המידה הממוצעת. ולמה?? כימה לעשות שרשימה ארוכה מקנייני תורה זה המיעוט שיחה, מיעוט ש חוק, מיעוט סחורה, מיעוט דרך ארץ... ובדיוק את זה הוא מרחיב לבאר אחד לאחד!!!! וכידוע: שכשכתוב מיעוט הכוונה היא שאמנם מעט אבל כן לתת לזה קצת מקום והכרה!!! וברגע שישלך עסקעם מתמיד על כלכלה ראש אפור ומערעל ככלהשכל ש נתפס לנושא אחד והלך איתו עעעעד הסוף וכולם עפים מההדף... אז אולי הוא מרגיש וראונו אצדיק... אבל מתואר 'תלמיד חכם' זה לא בהכרח קש ור!!!

ועוד מילה אחת: למרבה האכזבה הדבר שהכיהי בולט בהלכות דעות לרמב"ם... שכמעט כל מה שכתוב שם... שום דבר לא עוצמתי במיוחד!! אתה לא רואה שם משהו שהוא נורא צדיק... או מסירות נפש עד הקצה... לא!!! את זה לא תראה בהלכות דעות... אם אתה מאוד רוצה מסירות נפש... תלך להלכות תלמוד תורה... שם הרמב"ם לא חוסך בתובענות בלתי מתפשרת... שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהם... ופת במלח תאכל וחיי צער תחיה... ואם אתה עוד יותר רוצה מסירות נפש... אתה מוזמן לחזור אחורה להלכות יסודי התורה... שם הרמב"ם מדבר על גזירות השמד שצו יןלמותעלקדה"ש... אבל כלזה לאקשורלהגדרות של תלמיד חכם!!! בהלכות דעות ?? שם העסק מאוד רגוע!! מתון!! כי שם מדובר בתכנית עבודה שהיא מאוד מאוהבת וחבת מפתשטת ונפרטת לכ לינהבחיים... כן... זה לא צחוק... תחשוב שבהלכות תלמוד תורה הכתוב שאדם צריך להמית את עצמו על התורה... ותכל'ס... אלתשכח שבסוף בסוף הוא גם צריך להישאר בחיים!!!

אה... איך עושים את זה?? איך מצד אחד חיי צער תחיה ומאידך להישאר אדם מן הישוב?? איך מצד אחד קיי"ל: 'אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שנעשה אכזר על בניו וכעורב...' ומאידך נדרש ממנו להיות אוהב את הבריות... נושא בעולעל חסר בירו"כ"ש עם אשתו... איך מצליחים לשלב ולתמן בין כל המשימות האלו יחד??

אז הנה!!! בשביל זה יש הלכות דעות!! ששם זה פחות עובדעסבנגוגמרנו!!! זומיומנות הרבה יותר נרחבת... תכנית עבודה כוללנית לכלתפיסת החיים... משהו שאמור לחלחל לעצם האישיות... שזה יותר

זה סופר סופר עקרוני!!! דאעקא שישליהרגשה שיש כאלו שזה לא לגמרי ברור להם... יש כאלו שחושבים שישפחה סוגשל 'השתלמויות'!! קודם כל אני עובד לצמוח תלמיד חכם... אחריש אני אקבל תואר ת"ח... אז יגיעהזמןלטפלנבילה... אזאעשה השתלמותעל שארקניינתורה...

אז זהו שלא!!! ממש לא!!! אני מתחלחל מעצם ההווה אמינה...

זה חייב ללכת ביחד!! בד בבד!! וה'תעודה' של תלמיד חכם מגיעה במקביל לעבודת המידות של שאר הרשימה שמוזכרת קנייניתורה...

הנפקאמינההגדולההיאשבחורשישבהצריךלדעת שנכון אמנם שבישיבה אני בעיקר עסוק בקנין התורההעיקרי ביותרשהזתלמוד!!! ואנחנו דוחים בתקיפות כל התעסקות בנושאים אחרים... כולם גמילות חסדים והתנדבויות שונות... ויתירה מזו: בישיבה גם אין לי את הלוקוס להיות יפה נפש ולבזז זמן יקר על חברותא שלא נעים לי לעזוב אותם... ברושצריךללמודועסקהתורהחייבלהיות עסק רציני!!! אבל!!! במקביל... צריך לדעת שאם כבר!!!!!! אםכברישכלמינידבריםאחריםשנכנסים ליבעלכרחיבתוך החיים... מה שנהוגלכנותבשם 'מפריעים'!!!!!! אזעדכמהשאתהי כוללסקולהדוף אתהמפריעיםמהטוב... אבלאםאתהלאמצלית... אזתדעלךשזהחלקמהאירוע...

לדוגמא: לכל בן עליה יש את הכמה נודניקים שנצמדים אליו ומאתגרים אותו במידת הסבלנות... עד כמה שזה נסבל ונבוגל הטעם הטוב... אלתמהר לזהות אותם כ'מפריעים'!!! אדרבה... ס"ס יש לך שיעור יבית בעוד כמה קנייניתורה כמונושא בעול עם חבירו, ואוהבתה בריות... וכן הלאה וכן הלאה... אז ס"ס היותו מ"ח קנייניתורה זה מכלול שלם... אז לא תמיד זה נכון לזהות כל נתון זר שנכנס לחיים כ'מפריע'!!! כיאלתשכחשאתהלאיכולרקרקק ללמוד... ס"סגםסגםאםאתהצריך להיות... וגם מינימום של עבודה על המידות... וממילא אתגרים שכבר בלאו הכי משימים לפתח ומתגלגלים לך בין הרגלים... אז מהחברחדרקצמתמאגר... במקום להתבכין שזה 'מפריע' לך... ניתן לראות את זה כחלק מהמכלול של בכלל דרכיך דעה' לפגוש אתה' בכל נתון שהוא מזמין... ואם מדובר באיזה אירוע משפחתי שניסית לחמוק אבל בסוף אינך בירהאלא להשתתף בו... במקום ללכת בתחושה שלאויביטול תורה... תנצל אתה הזדמנות להשתלב כמה קנייניתורה שלא יזיקו לך... בקיצור: גם מי שצריך להיות שקוע בלימוד... איפה שאנחנו בלאו הכי נאלצים לסגור את הגמ'... צריך לדעת שבישיבה לא רק לומדים תורהאלא לומדים הרבה הרבה לקח!!!

אבלרגע... זה שעה?? שעה שלביטולתורה?? הואענה לי בפאתוס: מהפאתוס!!! שעה שלמה של רגשות... שעה שבחור ישיבה מוכן לכופף ראש בהכנעה להקשיב ל'זקנין ויאמר לך'... ולשוחח עם סבתאניצולתשואה מתוך הבנה שיש לה מה להחכים אותך... תמשיך!!! יצאתי ממנו די מאוכזב... אבל לפחות הוא לאנתלילה הבין שמה שבטו ח: השעה הזו היא לא בזבז!!! השעה הזו לא 'תפריע' לך לצאת לתלמיד חכם... והיום!!! היום אני מבין... אוהומבין... מה שהסבתאנתנה לי בשעה הזו... הויהו... לתסביראת זה לבחור... בקיצור: כשקצת מתבגרים וסוברואים את התמונה בצורה קצת יותר רחבה... אתה פתאום קולט שלהי ותלמיד חכם זה אמנם מתחיל ללמוד!!! אבל הלימוד זה רק היציקה הראשונה!!! זה הנשימה הראשונה... ומשם זה מתחיל לאט לאט לרדת בקנה הנשימה... ומשם לריאות וללבוש של עורקים עד שזה מגיע לכל נים דם בגוף... אתה פתאום מתחיל לה תמודד עם כל מיני סיטואציות ונדרש ממך לפתח עדינות ורגישות שכאן זה מבחן התנהגות איך מתנהל תלמיד חכם... מגיעים לכל מיני מצבים ש מצד אחד אתה צריך להציג סדר יום תובעני ועמוס בעמל התורה... ומצד שני להבין מה' רוצה ממך באותה רגע... ולדבר עם סבתא שעה שלמה!!! אני לא חושב שהייתי חייב לעשות את זה... אבל מה שהשע תשיחה הזו עשתה לי... השעה הזו נתנה לי את המידה שישגם התנהגות של תלמיד חכם!!! (אגב: אלתתחיל עכשיו לעזור לקשישים ולא להעביר אותם את הכביש ובודאי לא בכח... בכונה הבאתי דוגמא מדבר עם סבתא כי זה לא כ"כ שייך להתנדבות של חסד אלא בעיקר סיווגיה של רגשות... וסבתא כהאלתתפסלדוגמא - אם כבר תתפס לדוגמא הבאה -) יש בחורים שכמעט לא מגיעים הבייתה לשבתות... גם בשבת חופשית הם יוצאים עם חברים לצפתוכו... חייבים לחזור הבייתה?? לא!!! מה לעשות... לא בא לי... לא מתחשק לי... ומיודעני ואפילו עשה שאלת רב: האם אני מחויב לב א הבייתה מדין כיבוד הורים?? והוא קיבל פטור!!! אבל אזמה... מימדברעלכיבודאב... אני מדבר עלת"ח... מהעם שהיא אפילו לצאת לתלמיד חכם... בובזמןש אתה שומע בנימה של הורים שהם רוצים לראות אתהנחת ממך... איפה הרגישות שמאפיינת הנהגה של תלמיד חכם?? (ושוב... אני לא נכנס למקרים ספציפיים שזה לגופו שלעניין... אסאחאחד שעושה לורעל היותבבית, אומישיש לו מעידות רוחניות בבית... אומי שזה באמת ביטול תורה גמור בשבילו... אני מדבר לאותם בחורים שנחמד להם יותר עם החברים...)

היה לי השבו עויכ ו חעס חבר... אני הבאתילו הוכחה מ הגמ' שאומר: שכלתלמיד חכם שאינו בודענהבילה טובה הימנו... הנה לך שתלמיד חכם בליהלכות דעות הואנישט תלמיד חכם! נבילה טובה הימנו...

אבלהוא לאהסכיםאיתי... הואטען לי: אדרבה... מכאן מוכחההיפך!! כתובכאן להדיא שתלמיד חכם שאינו בודענהבילה טובה הימנו... אבלהואתלמיד חכם-- נבילה!!!!!! ו אניהתעצבנתיעליו...

מה פתאום!!!!!! אין כזה דבר תלמיד חכם נבילה... תלמיד חכם שר"ל נבילה טובה הימנו אז הוא רק נבילה ולא!!!!!! לאתלמיד חכם בכלל... ואני ואבוי למי שיעזי להתוכח איתי על זה... חוששני לו לנבילה...

(אגב: יתכן החסידיבחוה"ל יראה בעין חיובת אתשיניהלבנות... אבלעדיין נובילה!!)

בראש ובדעה ולא תמיד זה בהכרח מגיע ל ביטוי בומבסטי בהישגיה הנקודתיים. מותר להבין שת"ח זה שם של אישיות! אתה יכול להתחרות עמוח עמהמתמידשלהישיבהמייצא אחרון מבית המדרש... אתה יכול לעשות מירון תחרותיעלמספרי דפים... אתהגם יכול להתחרות על מהירות תפיסה מי שואל ראשון בשיעור... ומי זורקעלהשאלה הכימבריקה... כלהתחרויותהאלו חמודותונחמדו**תאבל להתחרות על תלמיד חכם ?**

לא שייך פה תחרות!!! זה משהו באישיות!!! זה כמו שיתאי מהותבגינה... ותחשוב שהם יתחרו כמה ביסים של סנוויץ ואני דחפתי לילד שלי כוכ מהאת... ויצא שגברת לוי הכניסה 15 ביסים וגברת כהן הצליחה רק 18 ביסים... א... הניצחתי!! הילד שלי יותר מפותח מהילד שלך... נו... באמת... (ושלתבין: ברור שיש תחרויות סמיה בין אמהות על ההתפתחות של הילדים... אבלהלאסיפורשלבסיפהביסם... ברור שישאת האמאמהניחההאמאמהשקיעה... אבלהלאענייןשלשעות ולאענייןשלשקצב... זהמשהו הרבה יותר נרחבבלהתנהלות מהסוג ששייך למרכז להתפתח ותהילד' או לחילופין לעובדת סוציאלית... מה שבטוח: אם הייתי קולט את זה כשהייתי בחור הייתי חוסך ההמונסבלשלקנאה ותחרות ועל מה... על כככלום... אנא ממך... מתחחחחח... תבין אתה... תעשהטובה... בשבילי!!! כשאני שוכב במיטה בלילה ואני נזכר בתחרויות שסבלתי מהם בישיבה מי יצא גדול הדור יותר... האם אני שאני יותר מתמיד או הוא שיותר קבעעצ'ר... וכל מיני דקדוקי עניות של בים אחד יותר אופחות!!! ואני שוכב לי במיטה ופתאום אני קולטשיתכן שכעת אתהעובראתהסאתיגוהזה... אנימתקשהלהירדם... אזאנאממך... תבין אתה זה ולו בש ביל כדור שינה בשבילי... תבין שגדלות אמיתית בתורה לא קשורה לספירת קולות' של השטייגהנקודתישלך... אבלהיאקןשורהלנימים יותר עמוקים... לנכונות שלך... להסכמה הפנימית שלך כמה אתה מוכן להשקיע... למקום שבו הרבש"ע תופס בלימוד שלך... אם אני הייתי מבין שהלכות דעות זה הכתובת לגדלות בתורה הייתי חוסך אתהתחרויותהבלתינגמרותבישיבה... ולא רק זה!!! הייתי מבין את האירוע בצורה אחרת לגמרי...

אתן לך דוגמא: סיפור אישי... (ישלציון שאני דימסמיק לספ ראותו, כיהיוסאנימכיןזהעדכמהזכיתי לעשותמעשה מיוחד... אבל אני לא רואה בהגאוהוהי עשיתאתהכמעט בטעות... ו אנימצדי רציתי כל הזמן להפסיק עם זה רק לא הצלחתי לרדת מהעץ...) הסיפור ככה: בתור בחור בישיבה גדולה... נוצרה אצלימין מוסכמה כזו שאני מתקשר לסבתא שלי עם שבועיים ומדבר איתה שעה תמימה!!! ובשלב מסוים הבחור כצפוי תפס גובה... ויאלה... כמה זמן אפשר לדבר עם סבתא... (תחשוב עם להורים שלי אין מה להוסיף ליזהה סבתא???) בדיוק להישמהלחכיאוות) חיפשתאיך לרדתמהעץ הזה ולא ידעתי איך... יום אחד נגשתי לרב שלי... הרב... נכון זה ביטולתיירה?? לדבר עם סבתא שעה שלמה?? הרב שלי היה בהלם!!!

מה... אתה מדבר עם סבתא שלך שעה תמימה ? **תמשיך !!!**

יענקלה בעל המכולת שהקיץ מחירים לא שפויים... מה קרה לו??

זה ההיכר "כחוזר!!! זה... זה לא מתאים... לא חנולאמכירי... אתו כזה... אבל מה לעשות... זוזובדה.

היה זה האמצע עודו שאיר... ביום ששיעלה הבוקר!!! כולם מגיעים כהרגלם לחנות המכולת של יענקלה... זה המכולת היחידה באזור... יענקלה הוא חנווני ישר והגון!!! יודעי דבר מספרים שהוא גמט"חובעל מעשים בצנעה... ואילו הבוקר הזה כולם מגיעים למכולת ולתדהמתם מודעה דולהפתח המכולת!! לקוחות יקרים... איתכם הסליחה... עקב סיבות אשיות... היום באופן חד פעמי כלהמוצרים במכולת **במחיר כפול!!!** חלהשבו עשעבר עלתחו שקל- השבועות 20 בליהתבייש... שקית חלב שעולה היום 6.12

... מה קרה לו?? בעלה בית נפל על הראש?? אנשים נכנסו וניסו להסביר לר' יענקלה... תשמע... זה הלא הגיוני... מה זה הקריזה הזו?? גם זה לא הגון... אתה לא יכול להנהיג חתי עלינו כזקוקי פיצה פתאומית במחיר ערוד ביום ששי שאין לנו שום פתח מילוט... מילא היית עושה את זה באמצע השבוע... לפחות היינו יודעים שיענקלה נפל על הראש והיינו מתארגנים ומחפשים ספקים אחרים... אבל ככה... ביום ששי?? לדחוק אותנו לפינה ולהוציא מאיתנו מחירים כאלו מופקעים!!! אבל

יענקלה הפניסחת תומות!!! אין עמיל דבר!!! זהו החלטתו ואין שניונים!!! אבל רגע- מי שהוטעל ליענקלה- מהעם אונאה?? הרי מי שמייק מחירים אפילו שבתות זה אונאה... וכאן הפישים?? אבל לא!!! יענקלה ענה לו: אונאה זה הרקאם הפצצתי את המחיר ולך נדמה שזה המחיר בשוק ומי שקל, לאני כעת החלטתי למכור ב-20 ואם תרצה תקנה הואם לאלא... זכותי!!! בקיצור: לא הועילה ההסברים... וגם לא התחנונים...

היו כאלו שניסו לפרוט על מיתרי הרחמים של יענקלה... ההלה ולפחות תחשב בעניי של העיר... לפחות להם תעשה מחיר שפוי... אבל שום דבר!!! אין עמיל דבר!!! זהו "כחוזר... זה" כלאמתאים ליענקלה... בדרך כלל הוא כזה מענטש... מה קרה לו... ולא היית הברירה... אנשים לקחו הלוואות... התארגנו באיזה שחצורו שלשול ליענקלה את המלאמה מחיר... וכולם מגיעים לבית הכנסת... וגם יענקלה הגיע!!! כולם נעצבו ויענקלה המבטיס עיניים...

והגיע שבת קודש

לא חלפו שלושה ימים!!!! והשמועה לפתע עברה בעיירה... ברגעים אלו ממשר' קלמן הגביר סיים באופן רשמי את דישת התבואה המירוח, והוא באמצע חלקת רומה גדולה ומעשר ראשון... ומעשר עני... הגורן חוקה מה עירשתיק" מומידה התחילה הנהירה... בטח... השנה המעשר עני... מדו ברבכמויות גדולות של תבואה... אבל רגע!!! לתזכורת כלל העניינים!!! לפי שאתה הולך לקחת' מעשר עני... אתה צריך להגיש טופס מס' סמערעני אפשר לתרקל עניי... ובשביל שר' קלמן יוכל לתת, הוא צריך אישור שאתה אכן עונה על הקריטריון של עני... אתה צריך להביא פירוט שבו נקמה הכסף שיש... ואיזו תרומה ודיוקנה הכסף אין לך... ואם ככה, צריך לגשת לבנק ולהוציא פירוט של ערוב שב... כמה היתרה שלך... כלהנזקקים הלוכו ביחד לבנק בביטחון...

והוציאו בזה אחר זה את הדף פירוט... ועיניהם חששו!!!! אוה אוה... בדיוק אתמול הוא נזכר לשלוח את הכסף!!! איזה ברררון!!! ושיהיה בריא... כבר לפני חודש חצי... אז- לפני פסח הודיעו לנו שיש אישיא זה הגביר עלום שמשאמור להכניס לנו חשבון סכום נכבד של יותר מ-2000 שקל לקמחא דפסחא, שמחננו מאוד... חיינו לזה... ותכל'ס... זההת עכב... אמרולונש' זהבדרך, זה תקוע... ואלת דאגו... זהו עדי גיע... זההמשילת התמהמה... כליומי ששלושה לכו לבדוק אהנכנס... ודי שבועיים האחרונים כבר התייאשו, ובדיוק היום!!!! בדיוק היום הוא נזכר להכניס לנו את זה...

פייביש נאנח עמוקות... אילמה... למסה... למה הוא עשה לי את זה... הרי אני בדיוק עכשיו בדרך לקחת מעשר עני מתוך נקודת הנחה מובהקת שהמצב בחשבון שלי בכירע... הרבמתחת הקושט 20 זוז... אבל ברגע שבדיוק היום הוא הכניס לנו 2000 שקל בבום... הוא בבת אחת הוא העלה את נומעלהרף... אני כעת מנועמלקחת מעשר עני... כיחציתי בכמה גרושים אתה-200 זוז... אבל פייביש הוא לא בן יחיד... כולם פה אותו סיפור... כולם תופסים את הראש... איזה ברררון... כמה הכסף הזה היה נוצר לנו בערב פסח... ועכשיו-2000 שקל הלאוהמרקנזאחד גדול!!! ולפתע!!! פייביש פרצבצקעקה שהלפתעה... הופה!!!! משהו פה... משהו הפתח ברליעם המכולת שלי ענקלה ביום ששי...

כולם השתתקו והסתכלו בהפתעה על פייביש... ארץ להם כמה שניות לקלוט... לחשוב... לעבד... לנסות להבין מה הקשר עכשיו יענקלה... אבל הופ!!! פתאום כולם חייבו עיניים מתעלות בתבשודנות... רגע רגע רגע... ישפאהי זהו פאזל שלמתחילתהתחבר... נכון... משום מה כלולפתאום היה ברור שיש איזה שחוקשר... ורק צריך לפענח מה קורה פה... בקיצור: מתברר שמתחבר כאן סיפור קצת... קצת ממ'סס"ר"י שיו"ד ח"ת.

הסיפור הוא שהשנה כולם ידעו שהייתה הברכה מיחודתבשדה שלר' קלמן הגביר... והיותו השנה המעשר עני... אז עשר אחוז מכל היבול שלר' קלמן הולך לעניים ומסודר בכמויות אדירות!!! דאעקא: שזה לא מגיע לאדם אחד... זה מתחלק בין כל הנזקקים של הכפר... וגם אז מדובר בכמותם כובדת שמספיקה לכל משפחה לאורך הקיץ הקרוב... וכאן הגיעו כולנו לשחמדל עצמותא ככלכלה העשר אחוז מעשר עני לעצמו... מה הוא עשה?? הוא החליט להסתיר מאחורי איזה נדיב עלום שם!!! הוא הביחיל כלל העניינים שאני הולך לתת להם מילגה לכבוד פסח... (נו... הלוואי... מיתן... פסח זה חג שבועות... כמה שנתכניס כסף לא נודע כי באולקר בונה) אבל כשהתקרבה חג הכסף' משום מה' התעכב... בטח התעכב!!! התוכנית הייתה משורטטת להכניס את הכסף ולפני פתיחת הגורן כדי להוציא בבת אחת את כל העניינים מעלקו העוני, ואז כל המעשר עני יישאר רק לאותו נוכל... (עליו נאמר בסוטה כא: היכי דמי שרע ערום?? ר' אבהו אומר: זה הנותן דינר לעני להשלים לו מאתיים זוז, שהרי קיי"ל שלכעוד היו לו מאתיים זוז חסר דינר- אפילו אלף נותניו לזכחת הרי זה יטול... אבל אם היו לו מאתיים זוז לא יטול כלל) אז זהו שלר' יענקלה החנווני המסור שלנו... הוגנבה לו התרמית!!! הוגנבלאזנושהנדיבמדובר אינו אלא אחד מהרשעים הערמוניים שממגורר בפאתי הכפר... שהוא בן הייתה עני, והוא עשה את החשבון ששווה לולות סכום גדול של כסף להפקידו בסכום כובדאצל עני העיר, ולובשביל לקבל ממקבילתה המכומיות המסחריות של המעשר עני שלהם... אגב: בזמן חז' החנווני שימש בין היתר כבנק... עיין ערך' חנווני על פנקסו כשר' יענקלה החנווני שמהלכים בין העומדים האלה) ויענקלה קיבל עד כון שב-48 שעות הקרובות העקיצה המכוננת הזו הולכת לצאת לדרך!!! וברגע שהמידע הוגבל אזניו של יענקלה!! הוא לא יכל להירדם בלילה... הוא החליט לבטח חישות... אני מוכרח להזיז את התכנית הזונית הזו... כעת כולם מבינים למפרע את הקריזה של יענקלה... יענקלה הפשוט הקפיץ מחירי בבת אחת וסחט מכולם כמכומיות כסף באופן פתאומי... והכל היה מחושב ובאופן שגם העניינים שהולכים לקבל 2000 שקל... זה היה זקזק משמעותי בהוצאות הפתאומיות שהיזילם בכניסת שבת... תכל'ס... בשורה התחתונה... המזימה האכזרית... כלאחד מהעניינים הביא אתה ללועליוניספורע' מיום ששי האחרון... וכבר ביום ששי הקרוב יענקלה תהיה שוב מודעבהפתח המכולת!! רבותי: סליחה על שבושע עבר... וא שרעלכן, בשבוע הזה הלהמוצרים

בחי מחיר!

ע"מ להחזיר לכם את הסכום הכפול ששלקחתם לכם... לאהתכוונתי לרגע להתעשר שלא ביושר... הייתמאמין?? היית מסוגל לדון את יענקלה לכיזכות בשעתמעשה??

לאפרושי מאיסורא... כמה הערות...

שבוע שעבר נפלה שגגה... מרוב התלהבות בתיאור והמחשת קריעת ים סוף בלב סלון כל בית יהודי... כתבתי במעט שהביאו שם מכונית של פלימוביל והוריתי להם להסיר את אופן מרכבותיו... אז לא!!! זה אסור בשבת... זה אסור בשבת!!! אגא... תפרסמו זאת כדי שלא יצא מכשול מתחת ידי... ---

עוד הערה שהעירוני בשבוע שעבר... כמה אתה מליכר כל הזמן את' השביעי באוקטובר' שזה תאריך לועזי ואתה לא כותב אירועי שמחת תורה?? אז מדין' והייתם נקיים, חס ושלום!! אני תמיד מקפיד בקנאות לכתוב תאריך עברי... (וביננו... האמת היא שאני גם לא יודע את התאריכים הלועזיים בע"פ...) אבל בייחש לשביעי באוקטובר אחזור על מה שכבר נכתב כאן בעבר שזה עקרוני אצילי!!!

ולמה?? כי בשמחת תורה לא קרה לא אסון וגם לא טבח... בשמחת תורה יהודים רקדו עם ספרי תורה בשדרות ובאופקים ובנתיבות, אלפי פעקאלאך חולקו לבכל הנערים בבתי הכנסיות בדרום הארץ כמעט ללא יוצא מן הכלל... ולדאבון לב כל הטבח הנורא התרחש אך ורק ב-שביעי באוקטובר!!! שם זה קרה!!! התאריך שמחת תורה נשאר ועודנו היום השמח ביותר לכל יהודי שבחר לחבק את הספר תורה שגם כשהחוב עמים- וה' הראה פנים שוחקות לגוים... הרי כל קדושו בידך... ומתי?? כשהם תוכו הרגלי- למרגלות הר סיני חבוקה ודבוקה כך... לי באופן אישי מאוד צורם כשאני שומע' טבח בשמחת תורה!!! לא!! בשמחת תורה לא קרה כלום... לא אני עשיתי את האפליה הזו אלא ה'!! ולנו אין את הסמכות לעמעם את העובדה החדה והברורה הזו!!! (זה לא סתירה שהעם היהודי לדורותיו למד להתמודד גם עם הסתרת פנים בקנה מידה של שפק דם בתוככי היכל ה' ושריפת ס"ת הח'ל, וכשאלו דברים קרו ח'ו היהודים ידעו להמשיך להאמין גם מתוך חילול ה' נוראי שמוה... כן... לה' מותר לעשות חילול ה'... אבל כעת שזה לא קרה... לנו אין היתר להתעלם ולטשטש את העובדה המוגמרת שלא נתן ה' למשחית לבא אל בית ה' בשמחת תורה לננוף...) ולכן מבחינתי שביעי באוקטובר שמו... ויתן ה' שכל ישראל ישבו לדבוק בה' ולחבק את תורתו... ואז יהפוך לנו ה' את השביעי לאוקטובר לשמחת תורה ולששון ולשמחה... ---

ובדי לא להשאיר את הנייר חלק;

יום אחד בימי החורף... לפתע ראיתי קשת בענן!! מה אומר ומה אדבר... קשת זה דבר פשוט יפה!!! יפה!!! אין לזה הגדרה אחרת... ואז מישוה אמר לי... אה... אל תסתכל... אסור להסתכל על הקשת... אמרתי לו: כן כן... בוודאי... ופולתי לכיוונה... אה... אבל אסור... הזוית את הראש... ושוב הצצתי... לא... אני לא מצוין עליה, אני מסתכל רק על מה שבתוכה... על העננים בתוך החצי עיגול שלה... ואח"כ חשבתי לעצמי: רבש"ע: קשת כ"כ יפה ודוקא עליה לא להסתכל... לא איכפת לי שיגידו לי אל תסתכל על כלום חוץ ממנה... אבל סו"ס רואים קשת וזה כ"כ מדהים... ובדיוק את זה לא לראות, ה' כ"כ קשה!!! זה לתפוס אותי בדובדבן שבקצפת... אז כן!!! יש כמה דברים בודדים כאלו... לכל אחד מאיתנו בניסיונות שלו... את הדבר הזה שדוקא אותו אני רוצה יותר מכל... ודוקא אותו משום מה הקב"ה רוצה ממני... אין הרבה דברים כאלו... בדרך כלל זה לא ככה... אבל תמיד יש משהו אחד כזה!! שבדיוק את הבייבי שאני רוצה, בדיוק אותו ה' גם רוצה-- וממני!!!

ולדעת שכשאת עומד בזה אני מתייחד עם ה' בדיוק כמו כהן גדול ביום הכיפורים ואשר על כן שאני יוצא מזה בשלום... הרי אני כמראה הקשת בתוך הענן-- מראה כהן...

שלא לשמוע למתנבא בשם ע"ז

שנאמר לא תשמע אל דברי הנביא

שיעורי בינה

שיעורי סודיני רד"י הגאון הגדול רבי ישראל בונם סרדייבך שליט"א
לפי סדר המצוות לחדמב"ם

החינוך (מצוה תנו) מונה מצוה זו במנין המצוות, ומפרש את ענין המצוה כהרמב"ם.

שיטת היראים

היראים (סי' שסח) נקט כדעת הרמב"ן דהאיסור לקבל את דברי הנביא, אך כתב דעובר משעה שקיבל דבריו ואף על פי שלא שמע אל דבריו, והיינו כשקיבל בליבו ולא עשה מעשה. ולדבריו אפשר למנות לאו זה כמצוה בפני עצמה, שאינה כשאר ע"ז אלא עובר מיד בקבלת הדברים.

תמיהה בשיטת הרמב"ם

אך שיטת הרמב"ם טעונה הסבר, דלדבריו האיסור לדון בדברי הנביא כלל אע"פ שידוע שהם דברי שקר העומדים כנגד תורת אמת. ולכא' אם חוקר בדברי הנביא ונוטה להסכים לדבריו נמצא שהוא מודה בע"ז כנגד תורת אמת, ואין כאן לאו גרידא לשמוע אל דברי הנביא, אלא הוא חולק על התורה עצמה. וא"כ מהו הלאו המיוחד שלא להאמין לנביא השקר אע"פ שנותן אות או מופת, הא בלא"ה אסור להאמין לו.

דברי הרמב"ם בהל' יסודי התורה

הרמב"ם בהלכות (פ"ח מהל' יסודי התורה) מאריך לבאר דכלל ישראל לא האמינו במשה רבינו מחמת האותות והמופתים שעשה במצרים ובמדבר, מפני שהאמין על פי האותות יש בליבו דופי. אלא האמינו ישראל במשה רבינו במעמד הר סיני "שעינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר" - את הקול מדבר אל משה ואנו שומעים 'משה משה לך אמור להן כך וכך'.

וממשיך הרמב"ם "לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים וביקש להכחיש נבואתו של משה רבינו, אין שומעין לו ואנו יודעין בביאור שאותן האותות בְּלֹט וכישוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה... הא למה הדבר דומה לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו שאינו כמו שראה, שאינו שומע להן אלא יודע בודאי שהן עדי שקר, לפיכך אמרה תורה שאם בא האות והמופת לא תשמע אל דברי הנביא ההוא, שהרי זה בא אליך באות ומופת להכחיש מה שראית בעיניך. והואיל

בפרשת ראה מצוה התורה על נביא שבא ומסית לעבוד ע"ז, וכך נאמר - "כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום, ונתן אליך אות או מופת. ובא האות והמופת אשר דיבר אליך לאמר, נלכה אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם ונעבדם". והזהירה התורה - "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם, לדעת הישכם אוהבים את ה' אלוקיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם" (דברים יג ב-ד).

מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן

אם נמנה הלאו במנין המצוות

נחלקו הרמב"ם והרמב"ן במהות הלאו.

הרמב"ם (בסה"מ) מפרש דאין המכוון בלאו זה לאסור לקבל את דברי הנביא ולעבוד ע"ז, דאיסורי עבודה זרה נאמרו בלאוין בפני עצמם, אלא האיסור לחקור ולשאול מהו האות והמופת שמציע הנביא כדרך שאנו עושים באות ומופת של נביא המתנבא בשם ה'. ויש להתרות בו ככל פושע ואם מחזיק בדבריו מענישים אותו בעונש הראוי לו. וכ"כ בהלכות (פ"ה מהל' ע"ז ה"ז) וז"ל - "ואסור לערוך דין ותשובה עם המתנבא בשם עבודת כוכבים ואין שואלין ממנו אות ומופת, ואם עשה מעצמו אין משגיחין עליו ואין מהרהרין בו וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן עובר בלא תעשה שנאמר לא תשמע וכו'".

שיטת הרמב"ן

הרמב"ן (בהשגות על הסה"מ) חולק על הרמב"ם ומפרש את הכתוב - "לא תשמע אל דברי הנביא" דקאי על קבלת הדברים ועשייתן [וכן תרגם אונקלוס - 'לא תקבל']. ציוה הכתוב דלאחר שיבוא הנביא ויעשה אות או מופת בפנינו, אל לנו לשמוע בקול האות והמופת שעשה, ולא לקבל את דבריו ולעשות כדבריו. ואין אזהרה זו אלא על איסור ע"ז וכבר אמרו חכמים "בארבעים ושתים מקומות הזהירה תורה על ע"ז", ולדעת הרמב"ן אין למנות לאו זה במנין המצוות כלאו בפני עצמו, דאינו אלא פרט באיסור ע"ז והזהירה תורה שלא לעבוד ע"ז גם במקום הניסיון כמשנ"א "כי מנסה ה' אלוקיכם אתכם וגו'".

ואמנם לשון הרמב"ם אינו מורה כן בפירושו, ודוחק.

יישוב שיטת הרמב"ם - אופן ב'

ושמא אין זה לאו כלל, אלא דרכו של הרמב"ם למנות גם פרשיות כמצוה במנין המצוות. כגון טומאת נבילה או טהרת מקוה שנמנו כמצוות בפני עצמן אע"פ שאינן מצוות אלא פרשיות בתורה. והכא יש פרשה בתורה של נבואת שקר שבה מנסה הקב"ה את ישראל כנאמר בפסוק, אך אין זה לאו מפורש. וגם זה דוחק.

שיטת החינוך - האיסור לשמוע

את דברי הנביא כלל

והנראה ללמוד את ענין המצוה מלשונו של החינוך שבאר את שרשי המצוה וז"ל - "לפי שהטעות נמצא אצל בני אדם תמיד ושכלם איננו בריא לבוא עד תכלית האמת בדברים, ותחוש התורה כי אולי מתוך הטענות המכזיבות ואריכות הדיבור והויכוח עם הזד דובר שקרים המתנבא בשם עבודה זרה, יתפתה האדם לדבריו, ואף כי לא יתפתה אליו אולי יפקפק בלבבו אפילו שעה אחת להיות שום סרך בכזביו, ואף על פי שידענו שאין תקומה לדבריו רק לשעה, כי האמת יורה דרכו ויעיד על דברי הנביא שהוא כי שקר בפיו, אף על פי כן חסה התורה עלינו לבל נאבד אפילו שעה אחת מכל ימינו בפקפוק המחשבה הרעה ההיא.... ועובר על זה ושמע אל הנביא המתנבא בשם עבודה זרה כגון שהאריך עמו בדברים או ששאל ממנו אות או מופת עבר על לאו זה".

וביאור הדברים דכיון דנביא השקר אומר את דבריו בשם ע"ז עצמה, אסרה תורה שלא לשמוע אליו כלל, דבכל פקפוק שיפקפק האדם בליבו אינו רק תוהה ומבקש האמת, אלא מאמין לשעה בע"ז ונותן מקום לדברי המתנבא בשמה. לפיכך אסרה תורה את הדין ודברים עימו, וציותה להתרחק מכל מו"מ עימו ואף שלא לבקש ממנו אות או מופת על דבריו, אע"פ שתהיה הכוונה להוכיח את שקרו וטעותו, כדי שלא נבוא לתת מקום ואפשרות שמא יש בדבריו ממש אפילו לשעה אחת.

נמצא - מלבד האיסור להאמין בדברי כפירה וע"ז, והאיסור לעבוד ע"ז אסרה תורה שלא להקשיב לאדם המדבר בשמה, ולא לחקור ולשאול ממנו כלום, שמא נבוא לפקפק ולהסתפק בדבריו שמא יש בהם ממש, ואפילו שעה אחת. ואין לשאת ולתת עימו כלל ואף לא לבקש ממנו או מופת על דבריו.

ואין אנו מאמינים במופת אלא מפני המצוות שציונו משה, היאך נקבל מאות זה שבא להכחיש נבואתו של משה שראינו וששמענו". ואף כאן יש לתמוה, מהו הלאו שנתייחד לשמיעה אל נביא השקר, דהלא כל נטיה אחריו כרוכה בכפירה באמונה בתורת אמת שניתנה ע"י משה רבינו, שראינו בעינינו ושמענו באזנינו, ואין צורך להוסיף ולהזהיר על כך. ובוודאי דאסור לשמוע בקולו ולעשות כדבריו דנמצא שעובד ע"ז בנטיה אחר דברי נביא המתנבא בשם ע"ז.

אין לומר שהוא איסור להאמין לנביא

וכי תימא דהמצוה היא שלא להאמין בלב לדברי נביא השקר, זה אינו, דכבר נמנה במנין המצוות לאו דאין לפנות אל האלילים (ל"ת י), שענינו האיסור להתבונן בדברים המושכים את לב האדם ומביאים אותו להאמין בדבר אחר חוץ מאמונת אמת בהשי"ת ובתורתו (כמו שנתבאר שם).

חילוק בין איסור לשמוע לנביא שקר

לבין איסור קבלת עדות של עד אחד

ומצאנו דכוותה דאסרה תורה לאו דומה. נצטוינו שלא לקבל עדות של עד אחד שנאמר - "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא" (דברים יט טו), ונתבאר ענינו בסה"מ (ל"ת רפח) דאסור לבי"ד לכרות הדין ולפסוק בדיני ממונות ובדיני נפשות ע"פ עדות של עד אחד. ואע"פ שעצם הפסק אינו כדין דעד אחד פסול לעדות, וא"כ בלא"ה אסור להמית את מי שאינו חייב מיתה על פי האמת, מ"מ נוסף לאו מיוחד זה לבי"ד, דנאסר להם עצם הפסק ע"פ עד אחד. וה"נ אפשר דהאיסור לקבל את דברי הנביא כאמת. אך יש לחלק, דהתם הבי"ד פוסקין דין ע"פ העד, אבל הכא האיסור לכל אחד ואחד להאמין ולקבל בליבו את דברי הנביא.

יישוב הרמב"ם - אופן א'

ושמא י"ל דהכא הנביא אומר דבר בשם ה' ומביא על כך אות ומופת, ודבריו עומדים כנגד דברי התורה שנמסרו ע"י משה רבינו, ופירש הרמב"ם דכיון שבאזנינו שמענו ובעינינו ראינו את הנבואה של משה רבינו, יש לכל אחד ואחד להאמין בדברי אמת ולא להסתפק בהם כלל. וכאשר בא נביא שקר ועושה אות או מופת, יש לחזק את האמונה הפשוטה והקדומה בתורת משה באופן שלא יהיה מקום להסתפק בה כלל, והעובר על כך ומסתפק בדברי הנביא עובר בלאו ד'לא תשמע אליו'.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

יסוד דין ברכת הנהנין לעומת ברכת המצוות

בברכה, וכמש"כ הרא"ש לענין ברכת המזון דהאוכל כזית מוציא אחר דאכל כדי שביעה רק מדין ערבות ולא אמרינן דדי בזה דאינו ברכה לבטלה אצל המברך דהרי כיון דחייב מדרבנן שוב אינה לבטלה, אשר מוכרח ומבואר מזה דבעינן שיהיה מחויב בהך ברכת במזון מהתורה ולזה בעינן להילכתא דיצא מוציא, וא"כ בברכת הנהנין אף בלא ענין ה'לבטלה' הרי כיון שאינו אוכל אינו מחויב בהך ברכה וממילא היאך יוציא לחבירו, ועמד בזה התורת חיים על שו"ע או"ח כאן.

וכן במצוות גופא כגון מקרא מגילה והלל בעינן לדין יצא מוציא להוציא האחר אף דאין בזה חסרון ד'לבטלה', וע"כ כדי להוציא בעי מחויב כמותו וכשיצא כבר בעצמו בעינן לדין יצא מוציא, וא"כ בברכת הנהנין בפשוטו אינו מוציא האחר אם המברך עצמו אינו אוכל משום דאינו מחויב ולית ב"י ערבות, וא"כ צ"ב למאי כתבו הראשונים והפוסקים דאינו מוציא משום ברכה לבטלה. וצ"ע.

וביותר דיש בזה נפק"מ רבתא לדינא באופן דמברך קטן לגדול דהוי תרי דרבנן דברכה לבטלה אין כאן, וכן המברך לקטן מדין חינוך והמברך אינו אוכל בעצמו דשרי מדין חינוך כדפסק השו"ע סי' קס"ז ס"ט אבל לקטנים יכול לברך אע"פ שאינו אוכל עמהם כדי לחנכם במצוות. ויש לדון באדם השומע ברכה זו דמברך האב לבנו דבזה אין הברכה לבטלה דלכאורה שפיר יצא השומע לפי הטעם דהרי"ף רא"ש מג"א וגר"א דנהי דאין בזה חלות ברכת הנהנין של מחויב מ"מ הרי אינה לבטלה ושוב יצא השומע, וצ"ע.

בברכת הנהנין רק אי חשיב לבטלה אינו מוציא והנפק"מ בזה

אשר יראה מבואר מזה דחלוקים המה ביסודם ברכת הנהנין מברכת המצוות, ברכת המצוות בעינן מחויב בדבר להוציא ואילו לענין ברכת הנהנין אף אינו מחויב בדבר יכול להוציא האחר, ומ"מ כל דהוי ברכה לבטלה אינו מוציא, ואמנם באופן דלא יהיה בזה ברכה לבטלה שפיר מוציא, ויש בזה כמה אופנים כדיבואר.

המג"א סי' רי"ג סק"ז שם העיר עמש"כ הרמ"א סי' ר"ט ס"ב דאם המברך לעצמו ומוציא גם אחרים היה סבור שמברך הגפן על היין שבכוסו ונמצא שזכר או מים וא"כ לדידיה לא אהני ברכתו מ"מ לאחרים יצאו בברכת המברך ויכולים לשתות היין שבכוסם, והקשה המג"א והרי אין בזה חלות ברכה אצל המברך, וכתב כיון דהוי 'שוגג' יצאו, והיינו דחידש המג"א דמי שאינו אוכל דאינו מוציא חבירו משום דהוי ברכה לבטלה זהו רק במזיד ולא בבירך בשוגג, דבזה כנראה לדעת המג"א חשיב מעשה ברכה אף דלא חל, וכמוכח זה מחודש עד מאד, וצ"ב.

וכ"ז לענין ברכת הנהנין אכן לענין ברכת המצוות כל דלא חל חלות ברכה אצל המברך אין השומעין יוצאים יד"ח אלא"כ אתינן עלה מדין ערבות דיצא מוציא, ולהדיא כן מבואר בב"י והב"ח בסי' תקפ"ה היכא דהבעל תוקע בירך על השופר ולא הצליח לתקוע והביאו אחר לתקוע, בזה השומעין יוצאים ידי הברכה רק מדין יצא מוציא ולא מדין הרמ"א סי' ר"ט, והיינו משום דדין זה דהרמ"א נשנה לענין ברכת הנהנין ולא לענין ברכת המצוות. ועד"ז בפמ"ג מ"ז יו"ד סי' י"ט סק"ג בשיטת הב"ח, וצ"ע מאי נסתפק בזה בספר אפיקי מגינים סי' ח' יעו"ש.

ועד"ז הביא הגרע"א בגליון סי' רי"ג מהפמ"ג מ"ז קס"ז סק"ח 'וה"ה מזיד

כל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא נשנה בברכת המצוות ולא בברכת הנהנין

קי"ל דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח כמבואר במשנה בר"ה כ"ט ומגילה י"ט. וכדפסק בשו"ע סי' תקפ"ט ובסי' תרפ"ט ס"א, והיינו כדי להוציא בעינן מחויב בדבר ואין המחויב מדרבנן מוציא את מי שמחויב מהתורה וכן לכמה שיטות המחויב מדין חינוך אינו מוציא מחויב מדרבנן משום דתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן, ואף את עצמו האריכו בזה גדולי הזמן כגון אם קטן הדליק נרות חנוכה קודם השקיעה ונעשה גדול משחשיכה אי בעי להדליק שוב בצאה"כ ועד"ז בקרא המגילה מפלג בקטנותו דכתב השו"ע דבשעת הדחק יש לקרות מגילה של לילה מפלג, ונעשה גדול בלילה אי בעי לקרות שוב והיינו כשם שאינו מוציא גדול כן י"ל דאינו יכול להוציא את עצמו, ולפ"ז יש לדון קטן שהגדיל מוציא"ש ובירך המוציא קודם השקיעה האם רשאי לאכול משחשיכה ע"ס הברכה דבירך בקטנותו דהרי הברכה בקטנות הוי תרי דרבנן ועתה הוא מחויב בחד דרבנן, וכמדומה לא החמירו בזה, וצ"ת.

והנראה לדון וליסד בזה בס"ד דבר חדש, דכל זה נכון לענין מצוות וברכת המצוות דבזה נשנה האי כללא דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים, אמנם לענין ברכת הנהנין לא נאמר דין זה ולעולם יכול להוציא אף מי שאינו מחויב בדבר, כדיבואר.

פלוגתת רש"י והרי"ף ורא"ש בטעמא דמי שאינו אוכל אינו מוציא

ר"ה דף כ"ט ע"א, תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא, ובעמוד ב', ת"ר לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמהם וכו' ובהלל ובמגילה אף על פי שיצא מוציא.

ומבואר דחלוקים המה ברכת המצוות והמצוות דבהם נשנה דין יצא מוציא ואילו לענין ברכת הנהנין אינו יכול להוציא חבירו אלא א"כ אוכל דבזה חל דין שומע כעונה. ובטעמא דמילתא ביאר רש"י בעמוד א', דברכת המצוות הרי בזה שהוא חובה ממילא בזה נאמר כל ישראל ערבין ואילו בברכת הנהנין אינה חובה על האדם לא ליתנהי ולא לבריק יעו"ש.

אמנם הרי"ף וכן הוא ברא"ש על אתר כתבו הטעם דאינו מוציא בברכת הנהנין באופן שהמברך אינו אוכל בעצמו היינו משום כיון דאינו אוכל בעצמו הוי ברכתו לבטלה וממילא לא שמע השומע ברכה. וכן כתב המג"א סי' רי"ג במש"כ המחבר סעיף ב' 'אין המברך מוציא אחרים אלא יאכל וישתה עמהם ואז יוצאים בשמיעתם שמכונין אליו, וכתב המג"א 'משמע דאם אינו אוכל ושותה עמהם אפ' בדיעבד לא יצא בשמיעתו דהא הו"ל ברכתו לבטלה וכ"ה בב"י, וכ"כ בב"י אור הגר"א 'דבלאו הכי כיון דברכתו לבטלה מאין יוצאין יד"ח'.

אשר מבואר בטעמא דמילתא דאין המברך מוציא אחרים באופן שהוא עצמו אינו אוכל, היינו משום דברכתו היא לבטלה וממילא השומעין לא יצאו.

ויל"ע הרי תיפוק ל' דאין כאן ערבות כמש"כ רש"י דלא ליתנהי ולא לבריק, וכ"כ המג"א עצמו בסי' קס"ז סק"מ, וביותר הרי לענין להוציא אחרים לא די בזה שאין כאן ברכה לבטלה כי אם דבעינן דמחויב עתה

ומברך, והפעולה והעשייה של הברכה יש כאן ע"י מה דיוצא בברכת חבירו. עכת"ד.

והיינו דהניח לן בזה הגר"ש רוזוסקי זצ"ל דהדין מחויב בדבר הוא מכח דבעי עשיית הברכה אמנם לענין בעל קרי די בשומע כעונה דיש לו החפצא דדברי תורה ע"י שמיעתו.

ומעתה נראה דכ"ז לענין ברכת המצוות לצאת יד"ח בעינן מלבד החפצא דברכה אף דיחשב פעולתו ועשייתו לקיים בזה חובתו דרמי' עלי' ולזה נאמר ענין זה דמחויב בדבר להוציא, אכן לענין ברכת הנהנין די בשומע כעונה דבעל קרי דלא נאמר ב' עשיית הברכה כי אם דיתחס אליו החפצא דברכה כמש"כ הפמ"ג דדי בזה דאחד משבח לכולם.

וזהו עולה כפי דביאר הפמ"ג ס' קס"ז דברכת המצוות אין השומעין יכולים להפסיק משום דרמי' עליה ובעינן דיתחס עשיית הברכה לכל אחד, ואילו בנהנין די בזה דאחד משבח לכולם והיינו לא בעינן לעשיית ברכה לכל אחד רק דיתחס השבח לכולם ובזה סגי דלא הפסיק הובצע.

יבואר דלא בעי מחויב בדבר בברכת הנהנין

ודאתינן להכי יבואר דרק בברכת המצוות בעי מחויב בדבר, אכן לענין ברכת הנהנין סגי בשומע כעונה דבע"ק דיש לו החפצא דברכה אף דאין בזה משום עשיית ופעולת הברכה וכל הדין 'מחויב בדבר' נאמר רק לענין זה כמש"כ בזכרון שמואל.

ומיושב בזה מש"כ הרי"ף ר"א ש"מ מג"א וגר"א דמי שאינו אוכל אינו מוציא רק משום דהוי ברכה לבטלה ממילא לא יצא, וקשה תיפוק ל' דליכא ערבות ולא מקרי מחויב, ולפמ"ש היינו דרק לענין ברכת המצוות וברכת המזון בעי מחויב בדבר להוציא חבירו ולא בזה דאין בזה משום ברכה לבטלה כגון אכל כזית דאינו מוציא כדי שביעה אלא"כ מתורת ערבות, אכן הנהנין תלי' רק אי לא הוי לבטלה כדי שיצא חבירו בשמיעת הברכה כמש"נ. ומש"כ המג"א ס' קס"ז דאין ערבות בברכת הנהנין, היינו דאם היה ערבות שוב לא הוי לבטלה ושפיר מוציא. ג

ויראה בזה דלענין ברכת הנהנין קטן מוציא את הגדול, דרק לענין ברכת המצוות מבואר בראשונים דקטן אינו מוציא דתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן אכן לענין הנהנין תלי' רק אי לא הוי לבטלה, וכמש"נ. אמנם בעטרת זקנים ס' רט"ו מבואר דאף בברכת הנהנין אין הקטן מוציא, ועי"ש בפמ"ג, וכ"כ הלבוש אולם הלבוש בסי' רי"ג העתיק רק לטעמא דליכא ערבות וממילא לשיטתו אזיל, אמנם להמבואר מדברי הקדמונים יש לדון טובא בזה כנ"ל.

קטן שהגדיל מוצ"ש ממשיך לאכול בסעודה שלישית ואינו מברך מחדש

ויבואר בזה הא דקטן שהגדיל ממשיך לאכול במוצ"ש בסעודה שלישית אף דבירך בקטנותו ויש דעות דתרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן, והיינו משום דברכת הנהנין אף קטן מוציא כמש"נ.

ויש לישב בזה קושית הגרע"א ס' רצ"ז ס"ה, דכתב המחבר מי שאינו מריח אינו מברך על הבשמים אלא א"כ מתכוין להוציא בני ביתו. והקשה הגרע"א אף אי נימא דהוי חובה כברכת המצוות מ"מ הרי אם אינו מריח אינו מחויב בדבר כמו חרש בשופר ומגילה וממילא אינו מוציא.

ונראה דכיון דברכת הריח הוא ברכת הנהנין, בזה אף אינו מחויב שפיר מוציא כל ששייך ערבות דהוי נהנין המחויב כקידוש בליל שבת לשיטה זו, אמנם תלי' בנדון הגרע"א והדגול אי בעי מחויב לעיקר דינא דערבות, והגרע"א לשיטתו הקשה, ועיין. הדברים ארוכים ומסתעפים מאד ובאנו בזה רק לעמוד על עיקרי יסודות הדברים בס"ד.

אם כשבירך היה דעתו לאכול ואח"כ הפסיק בין ברכה לאכילה במזיד אף דלעצמו אינו יוצא, מ"מ האחרים יוצאים. והיינו כיון דלא היה זדון בברכה לבטלה שוב חבירו יוצא בזה דלא נדון כפטומי מילי בעלמא אלא נדון כמעשה ברכה אף דלבסוף לא חל.

ובספר אפיקי מגינים ס' קס"ז כתב דלפ"ז באופן דהגדול מברך לקטן מדין חינוך ואינו אוכל בעצמו מ"מ האחר השומע שפיר יוצא משום דבזה אינו ברכה לבטלה, וכמש"נ. [ועיין חזו"א ס' ל"ה סק"ז]

והנה כ"ז בברכת הנהנין דכל דלא בירך לבטלה במזיד יוצא השומע, אכן לענין ברכת המצוות לעולם בעי חלות ברכה אצל המשמיע כדי להוציא אחרים או ע"י דינא דערבות להוציא, וצ"ת בביאור הדברים.

יסוד הרוקח שחו השומעין דאינו הפסק רק לענין ברכת הנהנין ולא ברכת המצוות

עוד מצינו חילוק בין ברכת המצוות לברכת הנהנין לענין מש"כ הרמ"א ס' קס"ז ס"ו מהרוקח ואור זרוע, דהמברך לעצמו ומוציא אחרים אפ' שהפסיקו השומעין בדיבור בין שמיעת הברכה לאכילתו, כיון דהמברך לא הפסיק מהני ברכתו לאחרים ואין השומעין צריכין לברך. וכבר העיר הב"י והרי שומע כעונה לא עדיף מעונה בעצמו, דכל שמפסיק בין הברכה לאכילה הוי הפסק והיאך עדיף כח השומע מכח המשמיע, וצ"ע.

עוד הקשה הט"ז שם סק"ח וכי כשאחד מברך על התפילין לעצמו ומוציא אחר וכי אם השומע יפסיק בדיבור לא יצטרך לברך מחדש.

ותירץ הפמ"ג על אתר דשאני ברכת הנהנין מברכת המצוות, ברכת המצוות זהו חיובא דרמי' עלי ובזה ע"כ צריך להתחס אליו לקיום חובתו וממילא אם הפסיק השומע בדיבור קודם המצוה הוי הפסק, אכן לענין ברכת הנהנין אכילת רשות וברכת שבח והודיה כשאחד משבח לאדון כל בשביל כולם ואכל הובצע תו לא הוי הפסק להמסובין, והוסיף שם דבליל הסדר בברכת מצה אם הפסיקו השומעין הוי הפסק ולא כן לענין ברכת המוציא.

אשר מבואר מדברי הפמ"ג דחלוקים המה כל עיקר ענין התיחסות הברכה בין ברכת המצוות לברכת הנהנין, ברכת הנהנין בעינן לדין שומע כעונה שישבח מברך בעצמו וכעונה ובזה הוי הפסק לשומע כעונה עצמו, ואילו ברכת הנהנין זהו בתורת מתיר ושבח ובהא אחד משבח לכולם ולכן אין הדיבור של השומע הפסק כל שלא הפסיק הובצע.

ב' ענינים בשומע כעונה

ומעתה נראה בתוספת ביאור, דהנה בתוס' ברכות דף כ' כתבו דבעל קרי אסור בשמיעת דברי תורה מדין שומע כעונה כדאשכחן בסיני דהיה שם דיבור והוי צריכין לטבול ואע"פ שהיו שותקין שומע כעונה. ובזכרון שמואל ס' י"ח העיר הרי בשומע כעונה בעינן מחויב בדבר ושיתכוין להוציא וא"כ מה זה שייך לענין שמיעת ד"ת דבע"ק. וכתב לבאר דבכל אמירת ברכה תרוויהו איתנייהו בה, חדא ע"י אמירת הברכה ישנה לעצם מציאות הברכה, וכל בלא אמירה ליכא לעצם הברכה ומהותה, ועוד דהברכה היא פעולת עשיית הברכה, דבעינן מעשה ופעולת הברכה, ולפ"ז ביאר דאף דהשומע חשיב כעונה ממש היינו לענין שישנה אצל השומע עצם הברכה אבל מ"מ פעולה ועשייה של אמירת הברכה אין כאן, דסו"ס אין כאן רק שמיעה שהיא מידי דממילא, ולפיכך בעינן נמי לגדר זה שהמברך מוציא בברכתו, וכן לאידך גיסא, דמצד גדר זה דיוצא בברכת המברך לחוד לא מהני לצאת יד"ח דעצם הברכה בעינן שתהיה אצלו מחמת עצמו ולא מחמת המברך, אלא שבאמת ע"י השמיעה עצמה מקרי דישנה להברכה אצלו וכברכתו חשיבא, ונמצא דדין שומע כעונה ארכבי אתרי ריכשי, דעצם הברכה חשיב כברכה דידיה מצד השמיעה שלעצמה דלגבי זה חשיב השומע כעונה

(ב) ובאמת הרא"ש בברכות פרק שלישי סוף ס' י"ג משמע דיש ערבות אף בברכת הנהנין דלא כר"ש והריטב"א דביאר 'דמדרבנן אמרו שלא יברך בלא הנאה' יעו"ש דכולל דבריו בברכת במזון וברכת הנהנין, ולשונו לענין ערבות שם כדי להציל חבירו מהעון, ויתכן דזה שייך אף בנהנין דאוכל בלא ברכה הוא עון ויש להצילו אף דלא ליתנהי ולא לברך מ"מ יש בזה משום להצילו מהעון, אכן לרש"י לא די בזה שיש עון, כי אם דבעינן חיובא דרמי' עלוי' שע"י יחשב המברך למחויב כמוהו וכיון דהוי רשות לאו רמי' עליו' [ודברי השער הציון בסי' תרנ"ה סק"ה לענין גדר ערבות דחשיב מחויב בעצמו ממש והביא כן מהרא"ש, הרי אדרבה ברא"ש נראה משום להצילו מהעון, וצ"ע]. מ"מ אף אי דרבנן מ"מ הוי ברכה לבטלה אם האינו אוכל מברך ושוב אין חבירו יוצא בהך ברכה לבטלה, וככל הנתבאר בזה בס"ד.

(ג) בביאור הגר"א שם בס' רי"ג נראה כמו"כ בברכת השבח דלא בעי מחויב בדבר אלא תלי' רק אי הוי ברכה לבטלה כמש"כ הרמ"א ס' רי"ט לענין ברכת הגומל דהמברך הגומל דרך שבח שפיר מוציא חבירו אף דאינו מחויב בדבר, והיינו כל האי דינא דמחויב בדבר נשנה רק בברכת המצוות, כמש"נ.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

עומק הפשוט

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואלים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א

גיליון מס' 468

בס"ד, יום ג' פרשת יתרו, י"ג שבט תשפ"ה

נושא הגיליון

'חיוב קריאת התורה'

וזאת התורה אשר שם משה

תכנית: בעז"ה אנחנו בפתחת סדרה חדשה בנושא קריאת התורה, הגיליון הנוכחי מספר 468 בנושא 'חיוב קריאת התורה', בו יתבאר מקור וגדר חיוב קריאת התורה, האם תקנת קריאת התורה מוטלת על כל יחיד ויחיד, או שחובתה מוטלת רק על הציבור.

1. שני וחמישי ושבת

בבלי: מבואר בגמ' (בבא קמא דף פב.) שדורשים מהפסוק (שמות פרק טו פסוק כב) וַיִּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מִצָּאוּ מַיִם, דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה, **שנאמר** (ישעיה פרק נה פסוק א) הוֹי כָּל צָמְא לָכוּ לַמַּיִם, שעם ישראל הלכו במדבר שלשה ימים בלא תורה ונלאו, עמדו נביאים שביניהם, ותיקנו להם שיקראו בתורה בשבת ובשני וחמישי, כדי שלא ילינו שלושה ימים בלי תורה.

למסקנת הגמ', בתחילה בזמן משה תיקנו שאדם אחד יקרא שלושה פסוקים, או שלושה אנשים כל עולה יקרא פסוק אחד, כנגד כהנים לויים וישראלים, בא עזרא ותיקן שלושה אנשים ועשרה פסוקים, כנגד עשרה

מציורי יוני גרשטיין

ברכת מזל טוב לידיד הילכתא האברך המופלג הר"ד אהרן איצקוביץ שליט"א לרגל שמחת הולדת בנו בשעה טובה ומוצלחת יהי רצון שיזכו לרוות ממנו ומכל צאצאיו רוב נחת דקדושה דורות ישרים מבורכים געזונט פרנסה נחת אמן

הגיליון הוקדש לזכות התורם הנכבד החפץ בעילום שמו, שיזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות, כבריות גופא ונהורא מעליא, אמן.

דבר העורך

וַיִּתְּצֵבוּ בְּתַחֲתֵיתִי הָהָר

כמעמד מתן תורה: ידוע שהקריאה מעוררת את הזמן, ובפרשת השבוע פרשת יתרו מתואר מעמד הכביר של קבלת התורה בהר סיני, עליו נצטוונו בתורה (דברים פרק ד פסוק ט-י) רַק הִשְׁמַר לָךְ וְשָׁמַר נִפְשֶׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יִסְוֶרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ: יוֹם אֲשֶׁר עֲמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב. והוא השני משש זכירות.

ולדעת הרמב"ן (בהשגות על ספר המצוות להרמב"ם שכחת הלאוין מצוה ב) זוהי אחת מתרי"ג מצוות, שלא נשכח את מעמד הר סיני ולא נסיר אותן מדעתנו, אלא יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים.

בפרשת שבוע שעבר, פרשת בשלח כתוב (שמות פרק טו פסוק כב) וַיִּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מִצָּאוּ מַיִם. מכאן דורשת הגמ' (בבא קמא דף פב.) דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיהו פרק נה פסוק א) הוֹי כָּל צָמְא לָכוּ לַמַּיִם, כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה נלאו, עמדו נביאים שביניהם ותיקנו קריאת התורה שלא ילינו ג' ימים בלי תורה.

משל התורה למים מופיע הרבה בחז"ל, והידוע שבהם הוא הגמ' (ברכות דף סא:), שרבי עקיבא השיב לפפוס בן יהודה, כמו שדג לא יכול לחיות בלי מים, כך יהודי לא יכול לחיות בלי תורה, שנאמר (דברים פרק ל פסוק כ) כִּי הוּא חַיֶּה וְאֶרֶץ יִמְיָה, ולכן אין מבטלין תורה אפילו בשעת הסכנה.

מעמד הר סיני צריך להיות חרוט בלב היהודי, שכל ימיו יזכור את המעמד הכביר, ולא יפסיק מעסק התורה שנמשלה למים הנצרכת לאדם כל ימי חייו, ולכן תקנו קריאת התורה שלא יעברו ג' ימים בלא תורה, ובכל שבת ומועד לעסוק בתורה בפרשת השבוע ובעניניו של יום.

בברכת התורה עקיבא יוסף לוי

בטלנין. בנוסף תיקן עזרא שיקראו גם במנחה בשבת משום יושבי קרנות.

וכתבו בתוס' (ד"ה כדי) סיבת חשיבות ימי שני וחמישי, לפי שמשנה רבינו עלה לקבל לוחות שניות ביום חמישי וירד ביום שני, ולכן נקבעו לימים המיוחדים לתורה.

וכן נפסק להלכה ברמב"ם (הלכות תפילה פרק יב הלכה א), והובא במשנ"ב (פתיחה לסימן קלה) שמשנה רבינו תיקן לישראל לקרוא בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית, כדי שלא יהיו שלשה ימים בלא שמיעת תורה. ועזרא הוסיף ותיקן שיקראו גם בשבת במנחה משום יושבי קרנות, וכן תיקן שיקראו בשני וחמישי שלשה בני אדם, ולא פחות מעשרה פסוקים.

ירושלמי: מבואר במסכת סופרים (פרק י הלכה א), ובירושלמי (מגילה פרק ד הלכה א), והובא ברי"ף (מגילה דף יג. מדפי הרי"ף), וברמב"ם (פרק יג הלכה ח), משה תיקן לישראל לקרוא בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד, שנאמר (ויקרא פרק כג פסוק מד) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מִצְוֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מכאן שמצותן לקרוא כל פרשה במועד שלה. עזרא תיקן לישראל לקרוא בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה.

עוד מצינו בירושלמי (מגילה פרק א הלכה א) שהקשה, כיצד תולים את דין יום הכניסה שמחמתו יכולים בני הכפרים לקרוא את המגילה גם קודם פורים, מכח מה שקוראים בתורה בשני וחמישי, הרי הקריאה היא רק מתקנת עזרא, שהיה אחר מרדכי שתיקן את קריאת המגילה. ותירץ הירושלמי מי שסידר את המשנה סמכה למקרא.

ונחלקו כיצד להבין את דברי הירושלמי, הרי"ף (מגילה דף יג. מדפי הרי"ף), והרא"ש (בפסקים מגילה פרק ג סימן ו, ובתוס' הרא"ש מגילה דף ב. ד"ה מגילה), ורבינו חננאל (מגילה דף כג.), הבינו שהירושלמי נוקט כדעת הבבלי, וכן מדויק בכסף משנה (תפילה פרק יב הלכה א), ובמשנ"ב (פתיחה לסימן קלה).

מאידך הברכי יוסף (סימן קלה ס"ק א, סימן תרפה ס"ק ב) מפרש את כוונת הירושלמי, שכל עיקר התקנה של קריאת התורה בשני וחמישי תוקן על ידי עזרא, ולפני עזרא לא קראו כלל בשני וחמישי, וכן הביא ממסכת סופרים (פרק י הלכה ב), וכן דייק מדברי הרי"ף (מגילה דף א. ד"ה אלא), ותוס' (ברכות יג. ד"ה בלשון) שעזרא תיקן קריאת התורה בשני וחמישי.

2. חובת יחיד או חובת ציבור

גדר החיוב: ידוע חקירת הגר"ח מבריסק כפי שהביאו הברכת שמואל (יבמות סימן כא) ביסוד גדר חיוב קריאת התורה, האם החיוב חל רק על ציבור של עשרה אנשים, וכל זמן שאין עשרה אין כלל חיוב. או דלמא, חיוב קריאת התורה חל על כל יחיד ויחיד, אלא שיש להלכה בקריאת התורה שאין קוראין אלא אם כן יש ציבור עשרה.

ונפק"מ בחקירה, כאשר רוב המנין (ששה בני אדם) עדיין לא שמעו קריאת התורה, ומיעוטם (ארבעה בני אדם) כבר שמעו, האם אפשר לקרוא בתורה בציבור משום הרוב מדין 'רובו ככולו', שאם החיוב חל על עשרה כאחד לא שייך 'רובו ככולו', אבל אם החיוב חל על היחיד, שייך שיהיה 'רובו ככולו', כי יש רוב שחייבים ומיעוט שפטורים.

ובעמק ברכה (קריאת התורה אות ג) חקר בנוסח אחר, האם חובת הציבור להעמיד שבעה קרואים בשבת לקרוא בתורה ולהשמיעה לעם, או יש חוב על כל יחיד מהציבור

לשמוע את הקריאה. וראה שם שתלה את החקירה במחלוקת הראשונים.

עומק הפשוט: אפשר להסביר את צדדי החקירה כך, ודאי שאין אפשרות לקרוא ביחיד אלא בציבור, אבל השאלה היא מה שורש סיבת החיוב, האם סיבת החיוב הוא שכל אדם יחיד חייב לקרוא, לעסוק בתורה בזמנים הקבועים, אלא שאין לו דרך לעשות את זה רק בציבור (כמו שחייב להתפלל שמונה עשרה, ויש דין לקיים את חיובו בתפילה בציבור), או דלמא עיקר סיבת החיוב הוא שיהיה לציבור קביעת של קריאת התורה, והציבור הוא שהתחייב בדבר, אבל אין חיוב על אדם פרטי לקיים את החיוב הזה.

ובזה חידש הגר"ח נפק"מ, שרק כאשר החיוב חל על כל יחיד שייך רובו ככולו, אבל אם החיוב חל על הציבור אין דין רובו ככולו, שדין רובו ככולו הוא רק ברוב מתוך הכל, ולא כשיש רק רוב, ואם החיוב חל רק על הציבור, אם כן כשרק רוב הציבור חייבים, עדיין לא התחיל החיוב לחול. אכן הביאור הלכה חולק וסובר שמועיל רוב למרות שהחיוב חל על הציבור. צדדי החקירה סברותיה וראיותיה, התבארו בגיליון מספר 460 בנושא 'כמה צריך למנין'.

שמיעה או קריאה: מקוצר הגיליון, לא נכנס לחקירה של הגר"י ענגיל זצ"ל (ציונים לתורה כלל ט), האם חיוב קריאת התורה הוא לשמוע קריאת התורה, כמו המצוה 'לשמוע קול שופר', או שהחיוב המוטל על כל אחד ואחד הוא לקרוא בתורה, והקורא בתורה בקול רם מוציא בקריאתו את הרבים ידי חובת קריאה מדין 'שומע כעונה' ונחשב כאילו כל אחד קרא בעצמו. ובספר הקריאה בתורה והלכותיה (עמוד א'קצח) האריך לבאר את הענין.

3. ויכוח בכוונת הרי"ף!

הדיקו מדברי הרי"ף: לגבי קריאת המגילה מוכיח הרי"ף (מגילה דף ג. מדפי הרי"ף ד"ה הוה) שחיוב קריאת המגילה מוטל על כל יחיד, מכך שלא מנו את קריאת המגילה בין כל הדברים שחייבם בעשרה. ודחה הרי"ף את הראיה בשם הרמב"ן שכל מה שפורט במשנה, חובת צבור הם ואין עושין אותם אלא אם כן בעשרה, או רובם מחויבים בדבר, כגון שלא שמעו קדיש וברכו, אבל במגילה לא בעינן עשרה אלא משום פרסומי ניסא, ולכן אפילו בשביל יחיד קורין אותה בעשרה. [יש לציין שבמלחמות ה' לרמב"ן מופיע מה שהביא הרי"ף בשמו שהכל חובת ציבור, ולא מופיע הנקודה שמספיק רוב].

מבואר במשנה (מגילה דף כג.): ונפסק בשו"ע (סימן קמג סעיף א), ובמשנה ברורה (ס"ק א), אין קורין בתורה בפחות מעשרה גדולים בני חורין. דהוא דבר שבקדושה וכל דבר שבקדושה אינו בפחות מעשרה, שנאמר (ויקרא פרק כב פסוק לב) וְנִקְדְּשִׁיתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, ולומדים גזרה שוה דתוך תוך, שאין עדה פחותה מעשרה, כתיב הכא תוך בני ישראל וכתוב התם (במדבר פרק טז פסוק כא) הַבְּדִלוּ מֵתוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת, מה להלן עשרה אף כאן עשרה.

ידוע הספק של החיי אדם (כלל לא סעיף יא) אם יש בני אדם שלא שמעו את הקריאה אם מותר לקרות עוד הפעם בשבילם, דאפשר דלא תקנו אלא כשכל העשרה חייבין בקריאה.

כלומר, שיתכן לומר שאפילו באחד שחייב יכולים לקרוא בציבור עבורו, שקריאת התורה אינו דווקא עבור ציבור שלא קרא, ואפילו עבור יחיד שלא קרא, הציבור יכולים לקרוא בברכה.

וכתב הביאור הלכה (סימן קמג סעיף א ד"ה בפחות) לפשוט את הספק של החיי אדם, כפי שהראה לו גדול אחד

והעיד הג"ר **בן ציון צויק צ"ל** רבה של כפר גנים מתלמידי ישיבת ראדיון, שהיה זה הג"ר **משה לונדינסקי צ"ל** ראש ישיבה בראדיון, דרכי החיים חלק א עמוד קנח), מדברי הר"ן (מגילה דף ג. מדפי הרי"ף) שמספיק שרוב המנין עדיין לא שמעו קריאת התורה.

הרי שהביאור הלכה מפרש את הר"ן דלא כשיטת הגר"ח שאם החיוב הוא על הציבור אין רובו ככולו, ואילו הביאור הלכה סובר שמספיק רוב שלא שמעו את הקריאה, למרות שהקריאה היא חובת ציבור, כפי שהר"ן מתחיל שכל אלו הם חובת ציבור.

אין כזה ר"ן: מעשה נפלא מסופר על הגר"ח **סולובייצ'יק צ"ל** (ראה את כל השתלשלות ופרטי המעשה בעדות נכדו הג"ר מאיר סולובייצ'יק צ"ל ישורון קובץ לה עמוד תקסה, ובעדות הג"ר מיכל יהודה לפקוביץ צ"ל בספרו בדרך עץ החיים חלק א עמוד 223, הובא בספר בשבילי ראדיון עמוד 129) שכיון שלא הכריע הגר"ח בספקו לכך תמיד הקפיד שיהיה עשרה בני חיובא (חידושי הגר"ח מישור עמוד שסח), ופעם הגיע הגר"ח ללודז' וחיפש מנין שלא שמעו קריאת התורה בכדי להשלים את הקריאה בציבור.

והעיר לו רב אחד (העיד הגר"מ שהיה זה מחותנו של הגר"ח הג"ר **הירש גליקסאן צ"ל**), הרי מפורש בר"ן שלא צריך שכל המנין לא שמעו את קריאת התורה אלא מספיק רוב, והשיב הגר"ח אין כזה ר"ן, וכשהראה לו את הר"ן דחה את הראיה, והסביר שצריך להוסיף 'פסיק', שכוונת הר"ן שיש דברים שהם חובת ציבור ובהם צריך עשרה בני חיובא, ויש דברים שמועיל בהם רוב כמו קדיש קדושה וברכו. אבל בקריאת התורה עדיין יש לצדד ולומר שהיא מהדברים שאין מועיל בהם רוב.

הוסיף הגר"ח ואמר, וכי סבור אתה שאני בקי מוחלט בכל דברי הר"ן, אבל ברור לי בדבר שהחיי אדם שהיה פוסק הניח בספק, לא יתכן שיש ר"ן מפורש שמספיק רוב, ולכן אמרתי בוודאות שאין כזה ר"ן.

וכתב **בצפנת פענח** (הלכות תפילה פרק יב הלכה ה), שאפילו אם קריאת התורה היא חובת ציבור, מכל מקום אם אין ציבור מוטל החיוב על כל אחד ואחד, שיהיה עשרה לקריאת התורה. ואם יש ציבור אז היחיד פטור מקריאה.

ומובא בשם **החזו"א** (הגרמ"י דויטש בעל מי זיו וזיו הים בקובץ שמוש חכמים עמוד יח, פסקי הלכות מהגר"ח קניבסקי בתוך ספר שלהי דקיטא עמוד רצ, אמרי דוד בבא בתרא יד) שקריאת התורה היא חובת ציבור, והמתפלל ביחידות אינו צריך מדינא לטרוח וללכת לשמוע קריאת התורה, ומכל מקום ראוי לכל אחד להשתתף עם הציבור.

וביאר החזו"א את הסברא, שמוטל חוב על כל ציבור וציבור שיקראו בתורה ברבים, לתועלת אותם שאין יודעים בעצמם לקרוא, ואם לא יקראו בציבור יכולים לעבור כל ימי חייהם בלי תורה חס ושלום, ולכן נהגו בזמננו גם לתרגם, כדי שיבינו מה שקוראים, ואפילו כל הציבור חכמים ונבונים ועוסקים בתורה כל היום, חייבים לקרוא בתורה בציבור דלא פלוג רבנן.

וכתב **באמרי דוד** (להג"ר דוד אלכסנדר מלינובסקי בבא מציעא סימן ג, בבא בתרא יד) בשם הגר"ח **מבריסק והחזו"א** שהחיוב מוטל על הציבור, ומוטל על כל יחיד ללכת לבית הכנסת להיות חלק מהציבור, אבל אם לא הלך לבית הכנסת, כל שהציבור קראו לא ביטל שום מצוה.

ולדעת הגר"ש **אלישיב צ"ל** (יבקשו מפייהו חלק ד עמוד רצב מספר 7, וראה גיליון עומק הפשט 455 מה שהובא בדעתו) שעדיף ליחיד ללכת לקריאת התורה מללכת לתפילה בציבור, כי בתפילה בציבור כתוב לשון 'ישתדל' אבל קריאת התורה היא תקנת חכמים. ולמרות שקריאת התורה הוא חובת ציבור, מכל מקום מוטל הדבר על כל יחיד, שאם כל יחיד ויחיד יאמר שהוא פטור תתבטל תקנת חכמים.

4. וצונו לקרוא בתורה

ברכת המצוות: הקשה הפרי מגדים (אשל אברהם בהקדמה לסימן קלה) מדוע אין מברכין 'וצונו לקרות בתורה' (כמו שמברכין 'על מקרא מגילה'), כיון שיש אומרים שהוא חיוב דאורייתא, וגם למה שאנו נוקטים שהוא דרבנן הרי אפילו על תקנות דרבנן מברכין 'וצונו' (וראה פרי מגדים פתיחה כוללת חלק א אות מא שהסתפק האם קריאת התורה הוא מנהג דרבנן, או מצוה דרבנן).

ותירץ הפרי מגדים, שהברכה בשחרית 'לעסוק בדברי תורה' הולך גם על קריאת התורה. למרות שיש הפסק גדול לא נחשב הפסק, כיון שכל רגע צריך לעסוק בתורה, ומפני כבוד הציבור חוזר ומברך 'אשר בחר בנו'.

עוד תירץ בדברי ירמיהו (על הרמב"ם הלכות תפילה פרק יב הלכה ה), כיון שחיוב קריאת התורה מוטלת על הציבור, והשומעים לא צריכים לצאת בברכה ובקריאה, לא תקנו לברך 'וצונו' רק במצוה שמוטלת על היחיד.

ט"ו בשבט תשפ"ה

אכילת פירות כהלכה: יצירה חדשה מבית המדרש להלכה בהתיישבות לרגל ט"ו בשבט תשפ"ה טבלה מפורטת של עשרות מיני פירות וירקות לגבי ברכה ראשונה, שהחיינו, רמת הנגיעות, והאם הם מארץ ישראל או מחו"ל מעודכן לשנת תשפ"ה, בשיתוף עם הג"ר משה ויא שליט"א מח"ס 'בדיקת המזון כהלכה' לענין נקיות מנגיעות, והג"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א מח"ס 'זאת הברכה' לענין הברכות.

תחת הכותרת ידיעות נחוצות לקראת ט"ו בשבט פורסם על ידי ועד הכשרות העדה החרדית ירושלים, עדכונים בדבר הזהירות מנגיעות הנצרכת בפירות שנאכלים בט"ו בשבט, וידיעות נוספות.

כמידי שנה גם השנה פורסם קובץ מעודכן לשנת תשפ"ה על ידי הג"ר משה ויא שליט"א ט"ו בשבט ללא תולעים, סוגי פירות המצויים ואופן בדיקתם בקצרה לפי הדירוגים, לא חייבים בדיקה, חייבים בדיקה, מוחזק כנגוע.

ניתן להשיג את הקבצים, בשליחת בקשה למייל מערכת הילכתא.

משיב כהלכה

הפרס השבועי 100 שקל מזומן הזוכה בפרס גיליון 467 בסך 100 שקל מזומן האברך החשוב הר"ר מרדכי סלובס שליט"א כולל פוניבז' בני ברק

שאלה: יחיד או ציבור שלא שמעו קריאת התורה האם חייבים להשלים, ומדוע?

ביאור: א. יחיד שלא שמע חלק או כל קריאת התורה (כגון בן חו"ל שחזר לארץ ודילג פרשה אחת) האם צריך להשלים קריאת התורה בבית כנסת אחר כי זה חובת היחיד, או לא כי זה חובת הציבור?

ב. האם יש הבדל בין הקריאה בשבת לקריאה בשני וחמישי? והאם יש הבדל בין לא הגיע לבית הכנסת כלל, להיה בבית הכנסת אלא שנאנס ולא שמע?

ג. היה בבית הכנסת האם מותר לו לצאת לפני קריאת התורה, או שאסור לו לצאת, במידה ויצא האם חל עליו החיוב של הציבור וצריך להשלים, או כיון שהציבור קיים את חובת הציבור אינו חייב להשלים?

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל השולח תשובה נכונה, בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), יכול לזכות בפרס. בחירת הזוכה על דעת רבני הילכתא ולפי החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-02 שלוחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 6507823-1532
- במייל 5047867@gmail.com

לעילוי נשמת הר"ר אביתר ב"ר דוד אריה זצ"ל נלב"ע בשבת קודש פרשת בשלח י' שבט תשפ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

דינים העולים

א. תקנת משה רבינו: לקרוא בתורה בשבת לפי סדר הפרשיות, ולקרוא מעט בתורה בשני וחמישי, כדי שלא ילינו שלושה ימים בלא תורה, ותיקן שיקראו חד גברא תלתא פסוקי, אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי כנגד כהנים לויים וישראלים.

ב. תקנת עזרא הסופר: הוסיף על תקנת משה בשני וחמישי, שיקראו תלתא גברי ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין. ותיקן קריאה נוספת בשבת במנחה, משום יושבי קרנות.

ג. ירושלמי: לדעת הרא"ש הבבלי והירושלמי לא נחלקו בזה, ולדעת הברכי יוסף הירושלמי חולק על הבבלי וסובר שהקריאה בשני וחמישי הוא רק מתקנת עזרא ולא מתקנת משה.

ד. עניינא דיומא: משה תיקן לישראל שיהו קורין בתורה בשבתות וימים טובים ובראשי חדשים ובחולו של מועד.

ה. רובו ככולו: החיי אדם מסתפק ביחיד שלא שמע האם מותר לציבור לקרוא בברכה עבורו. והביאור הלכה מכריע שרק אם יש רוב שלא שמעו אפשר לקרוא בברכה מדין 'רובו ככולו'.

ו. גדר החיוב: מאידך לדעת הגר"ח תלוי בחקירה האם חובת הקריאה היא על הציבור ולא שייך 'רובו ככולו', או על היחיד ושייך 'רובו ככולו', וכיון שאין הוכחה לפשוט את החקירה, יש להחמיר שהחיוב חל על כל יחיד.

ז. ברכה: אין מברכים ברכת המצוות 'וציוונו לקרוא בתורה', כי כבר יוצאים ידי חובתם בברכות התורה בבוקר, ומשום כבוד הציבור מברכים 'אשר בחר בנו'. ועוד שאין מברכים 'וציוונו' על חובת הציבור.

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

נושא הגיליון הבא:

'השלמת קריאת התורה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת הגאון הגדול רבי אהרן בן הגאון הגדול רבי ישראל יעקב פישר זצוק"ל רב שכונת ובית הכנסת 'זכרון משה' ירושלים נלב"ע ה' שבט תשפ"ה ת.נ.צ.ב.ה.

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פנינו הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 307

פרשת יתרו

תשפ"ה

- קדימת ברכת אשר יצר לברכת הנהנין וזמן ברכת אשר יצר ♦ הרב אורי יצחקי
- בירך העץ על פירות והיה סבור שא' המינים ברכתו האדמה ♦ הרב אברהם זנגר
- באיסור הפרשת תרומות ומעשרות בשבת ♦ הרב אליסף פרלמן
- קיום מצות הנתנה במעשר עני ע"י שיזכה לו בלא ידיעתו ♦ הרב זאב פראנק

הרב אורי יצחקי

קדימת ברכת אשר יצר לברכת הנהנין

והמסתעף לענין אם יש לברך ברכת אשר יצר מיד בלא שיהוי

א. כתב המשנה ברורה בסימן ז' ס"ק ב': כתב רש"ל בתשובה סימן צ"ז מי שאכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח והטיל מים ונזכר קודם שבא לברך אשר יצר איזה מהם קודם, והשיב דאשר יצר קודם דתדיר, ע"כ, והסתפקתי אם יש להוכיח מדברי המשנ"ב אם יש לברך ברכת אשר יצר מיד אחר שעשה צרכיו מדפסק להקדים ברכת אשר יצר לברכת הנהנין, או דלמא יש להוכיח איפכא מדנתן טעם ד"תדיר" ולא כתב שיש דין מיוחד בברכת אשר יצר להסמיכו לעשית צרכיו ש"מ דליתא להך דינא אלא הוא נידון בכללי המצות והברכות.

הנה במאמר שפירסמתי ב"אוסף גליונות" גליון פרשת בא במדור "שיחות חסד לאברהם" מאמרי התחזקות בברכות השחר, הארכתי לעורר על הצורך למהר לברך ברכת אשר יצר, ודנתי שם מהפן המוסרי, אך הוספתי עוד שיש בזה גם צד הלכתי ולא רק מוסרי, כמבואר בשו"ע בסימן קס"ה ס"א לענין העושה צרכיו ורוצה לאכול, דכמה קולומסים נשתברו למצוא עצה כיצד יעשה עם נטילת ידים אחר עשית צרכיו באופן שיכול לברך על נט"י לסעודה, ורוב הפוסקים לא ס"ל שידחה את אמירת ברכת אשר יצר עד אחר שיברך על הפת, ש"מ שיש קפידה מיוחדת להסמיך את הברכה לעשית צרכיו.

וידידי הגר"י פליסקין שליט"א שלח לי מאמר ארוך בנידון זה והביא מו"מ עם הרבה מת"ח גדולים שבדור, ומסקנתו שדעת רוב הפוסקים שאין דין מסוים בברכת אשר יצר לברכה מיד ומעיקר הדין יכול לאחרה אם לא מצד זריזין או מהחשש שמא ישכח, או שמא יצטרך שוב לנקביו [שאז שוב לא יכל לברך], אלא שנחלקו הפוסקים בשיעור האיחור, י"א עד חצי שעה וי"א עד הילוך פרסה וי"א כל היום, ובעקבות דבריו ראיתי לדון עוד קצת בדבר כפי הבנת, וחלק גדול ממה שיובא כאן למדתי מדבריו, אשר על כן אפריון נמטי להאי גברא רבה.

ב. ראשית יש לדון בראיה שהבאתי מהשו"ע בסימן קס"ה ס"א לענין העושה צרכיו ורוצה לאכול דמשמעות רוב הפוסקים וכמעט כולם דיש להקדים ברכת אשר יצר, ובהשקפה הראשונה הבנתי שהטעם להקדים ברכת אשר יצר משום שכך היא חובת אמירתה לאומרה מיד בלא שיהוי, וכן הבין הגר"א ארלנגר זצ"ל [שעימו דן הגר"פ פליסקין בהלכה זו], לכן דחק הגר"א זצ"ל דמש"כ המג"א בסימן ק"י סק"ג לגבי תפלת הדרך שישמכנה לברכה אחרת כגון שיאכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה, או יטיל מים ויאמר אשר יצר, עכ"ד המג"א, כוונתו באופן שיכול לעצור בדרך ולהטיל מים, אבל אין הכוונה שלא יברך אחר הטלת מים בביתו עד שיצא לדרך ומגיע חוץ לעיבורה של

עיר, וציין ע"ז לעיין משנ"ב (קס"ה סק"ב) דאין לדחות אלא לברך מיד. אך הגר"פ [הגר"פ פליסקין] שליט"א הקשה לו מכמה מקומות, חדא שמשמעות הא"ר בסימן קס"ה [שהם מקור המשנ"ב שם] דהטעם להקדים ברכת אשר יצר לפני ברכת המוציא אינו משום שיהוי אלא משום דיני קדימה, דהיינו דכיון שקודם נתחייב בברכת אשר יצר בעשיית צרכיו, ואח"כ נתחייב בברכת המוציא כשרוצה לאכול, אין ראוי להפוך הסדר ולברך המוציא מקודם. [והגאון הגדול בעל הברכת אברהם זצ"ל קיים בנפשיה להיות מודה על האמת וחזר בו מפרושו הנ"ל מחמת הוכחות הגר"פ שליט"א].

עוד הביא הגר"פ שליט"א שם מספר מבשר טוב (ברכת השבח סימן ו') שהעלה שיש דין להסמיך הברכה ככל שיוכל לעשיית צרכיו, ולא לדבר ולהסיח דעתו לדברים אחרים, ונסמך בזה על דברי המשנ"ב בסימן קס"ה הנ"ל. אכן הוא עצמו הקשה דלדבריו למה נזקק מהרש"ל לטעם דתדיר, דבלאו הכי יש להקדים אשר יצר כדי להסמיכה לעשיית צרכיו.

ג. ובמאמר ארוך שצירף אלי הגר"פ שליט"א [מלבד ההתכתבות עם הגר"א ארלנגר זצ"ל] הוא מאריך להוכיח שאין דין לברך אשר יצר מיד, ותמך יתדותיו בדברי הריטב"א בפסחים דף מ"ו ע"א גבי הא דאמר ר' אבהו אמר רשב"ל לגבל ולתפילה ולנטילת ידים ארבעה מילין, וכתב הריטב"א בפירושו האחרון: אי נמי דלנט"י היינו למי שנצרך לנקביו ונפנה, יהא צריך ליטול ידיו מפני שחייב לברך אשר יצר וכו' ועד פרסה הטריחוהו שימתין ליטול ידיו במים וכו', ואע"פ שמאחר ברכת אשר יצר אין בכך כלום, כי אינה ברכת המצוה ולא ברכת הנהנין אלא ברכת השבח... ומצינו בסידור גאונים הראשונים וכן נוהגים היום, שאומרים אותה [ברכת אשר יצר, בקומו בבוקר] בבית הכנסת, ואין זה כראוי למי שאמרה כבר כשנטל ידיו, אלא שנתנו לו רשות לאַחַר אותה לסדרה עם שאר ברכות השבח, וכן לזה [שנמצא בדרך] נתנו לו רשות לאַחַר כדי שיטול ידיו במים עד פרסה, אבל לא יותר. ע"כ. ומבואר מדבריו שכיון שברכת אשר יצר היא ברכת השבח, אין דין להסמיך הברכה אלא יכול לאַחַר אף לכתחילה ואין בכך כלום, ע"כ.

ולענ"ד קצת משמע שם איפכא, מדכתב הריטב"א "וכן לזה שנמצא בדרך נתנו לו רשות לאַחַר כדי שיטול ידיו במים עד פרסה", ע"כ, ולשוון "נתנו לו רשות" משמע שיש חיוב להקדימה מיד אלא שמחמת נקיון הידים נתנו לו רשות לאַחַר, וצ"ע. ועיין בסמוך באות ח' ישוב על לשון הריטב"א הנ"ל לפי דברי הת"ח שם].

ד. עוד העיר הגר"פ שליט"א שבדיני ברכת אשר יצר (סימן ז' סק"ו) כתב המשנ"ב: ולכתחילה נכון להיזהר לברך תיכף אשר יצר אחר הטלת מים, דשמא יצטרך עוד אח"כ להטיל מים, עכ"ד, לכאורה משמע שאין החיסרון בגלל עצם השיהוי, אלא רק כיון שעלול להפסיד הברכה לגמרי.

עוד הביא ראייה ממש"כ השו"ע בסימן ז' סעיף ג': הטיל מים והסיח דעתו מהטיל מים ואח"כ נמלך והטיל מים פעם אחרת, צריך לברך שתי פעמים אשר יצר. וכתב המשנ"ב (סק"ו): אבל הרבה מהאחרונים

אך הביא שהגאון רבי משה מרדכי קארפ שליט"א בעל משמרת מועד כתב לדחות, דמה שלכתחילה יש להסמיך הברכה אינו מספיק כדי להפסיק בפסוקי דזמרה, ורק החשש שמא יפסיד הברכה מזיק להפסיק, עכ"ד. והגר"פ שליט"א העיר שלדבריו שרק ביטול הברכה מצדיק להפסיק, היה לו למשנ"ב לחלק שמי שיועד בעצמו שלא יצטרך לנקבו ימתין מלבד עד אחר התפילה. ולענ"ד דברי הגרמ"מ קארפ שליט"א נכונים מאוד, וגדר הדבר יבואר אי"ה בסמוך.

ח. הנה בהמשך כתב ששמע מהגאון רבי אשר הכהן דויטש שליט"א [זצ"ל], דמסתבר שהטעם שלא חילק המשנ"ב וכתב בפשיטות שנכון להיזהר תיכף, הוא כיון **דבעלמא יש לברך מיד גם משום זריזין מקדימים למצוות**, אך במקום שיש טעם כלשהו לאַחַר הברכה, לא דיבר המשנ"ב. וכעין זה שמעתי ממורי הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א, דמסתבר שעיקר כוונת המשנ"ב דשלא במקום הצורך אין לאַחַר הברכה לחינם, אך במקום שיש טעם להשהות הברכה לא דיבר המשנ"ב, עכ"ל, וא"כ י"ל דמש"כ הריטב"א דצריך נתינת רשות הוא לבטל דין זריזין, ועיין.

ט. הנה אם באנו לסכם את העולה מהדברים, די ש לנו הרבה ראיות מלשונו המשנ"ב דהטעם שיש לברך מיד משום שמא ישכח לברך או שמא יצטרך עוד אח"כ להטיל מים, אשר לכאורה משמע שאין החיסרון בגלל עצם השיהוי, אלא רק כיון שעלול להפסיד הברכה לגמרי, ומצד שני מכל דיני הקדימה שנקטו הפוסקים משמע שיש דין לברך מיד דאל"כ לא שייך דיני קדימה וכמושנ"ב לעיל בטו"ד.

והנראה בזה דלכאורה לית מאן דפליג די ש חיוב גמור לברך מיד מדין זריזין, ואולי גם סברת "אין מעבירין" שייכא הכא וכנ"ל, אשר **מזה עולה ודאי בלא ספק שכל שאין שום טעם וצורך לאַחַר את הברכה מוטל על האדם להקדים לברך מיד**, וכבר בזה הכרענו חלק עצום מהספיקות המתעוררות תדיר לכל אדם בגדרי החיוב למהר לברך ברכה זו, ויש להעיר שדין זריזין נתפס אצל חלק מבני האדם והלומדים עימם כמידת חסידות בעלמא, ומבטלים אותו בלא טעם וסיבה כלל, והוא ודאי שלא כדון, ודון מינה לנידו"ד ואכמ"ל.

י. ומה שמבואר מדברי המשנ"ב רוב הפוסקים שמשום צורך וטעם מותר לאַחַר את הברכה אם אין חשש שישכח או סיבה אחרת שייבטל את הברכה מכל וכל, כגון כדי להסמיך ברכת אשר יצר לתפלת הדרך או כדי לא להפסיק באמצע פסוד"ז או כדי להרויח נט"י [כסברת הריטב"א], לענ"ד יש להבחין בין שני מיקרים, **האחד** שבעת האיחור של הברכה עוסק בדבר אחר לגמרי ואין לו שום תזכורת לברך לאַחַר זמן, **והשני** שאיחור הברכה הוא לצורך הברכה עצמה!!!

הנה במקרה הראשון שבעת האיחור של הברכה עוסק בדבר אחר לגמרי ואין לו שום תזכורת לברך לאַחַר זמן, בזה החשש שמא ישכח גדול מאוד ובוזה החיוב לברך מיד גובר על הדינים שעומדים מולו, כגון הפסק בין נט"י להמוציא או הפסק בפסוד"ז וכד', והטעם כנ"ל משום שהחשש שמא ישכח גדול מאוד, ובפרט בזמננו שבלבול הדעת גדול מאוד הוא כמעט ודאי שישכח!!

ובמאמר המוסר הערנו דע"פ רוב מתחייב האדם בברכת אשר יצר כשהוא נמצא בעסק אַחַר כגון לימוד או עבודה וכד' ואחר הברכה חוזר מיד לעיסוקו, ובוזה המציאות מוכיחה שהשיכחה כאן כמעט ודאית, דכיון שחזר לעיסוקו מנין יבוא אליו זכרון הברכה!!!

יא. אבל מה שמצינו היתר לאַחַר את הברכה, הוא דוקא במקום **שאיחור הברכה הוא לצורך הברכה עצמה**, דכיון שמתאחר ע"מ לברך ברכת אשר יצר ביתר הידור לא חישנין שישכח, כגון בגוונא דהריטב"א דהולך בדרך למצוא מים לנט"י, הרי כל עצמו מהדר אחר מים כדי שיוכל לברך אשר יצר בנקיות, ובוזה לא חששו שישכח, [ואע"פ שהריטב"א הוסיף טעם שאסור לילך בידים מזוהמות וכ"ש כשהוא ת"ח שאי אפשר לו בלא הרהור תורה, נראה שטעם זה בא לרווחא דמילתא ועיקר הטעם משום ברכת אשר יצר בטהרת הידים].

וכן מש"כ הריטב"א שהתירו הגאונים לאַחַר ברכת אשר יצר ע"מ לברכה עם כל הקהל בבית הכנסת, התם נמי טעם העיכוב כדי לברך בהידור ובוזה לא חששו שמא ישכח.

וה"ה כשמטרת האיחור אינה משום הידור בברכת אשר יצר עצמה אלא בברכה אחרת, כגון הַמְאָחַר את ברכת אשר יצר ע"מ להסמיכה לתפלת הדרך, התם נמי לא מצוי שישכח שהרי כל עצמו מחכה ומצפה לברך אשר יצר ולהסמיכה לתפלתה דרך.

ואין להקשות לפי כל הנ"ל מדברי המהרש"ל שכתב להקדים ברכת אשר יצר לברכה אחרונה דברכת הנהנין משום **תדיר** ולא משום שמא יבטל את ברכת אשר יצר, נראה בפשיטות דהתם גם בברכת הנהנין יש אותו חשש שמא ישכח!!! ולכן בלא דין תדיר היו שניהם שקולים, כנלענ"ד.

חולקין על פסק זה וסוברין דשאני תפילה שהיא במקום קרבן ושייך בו תשלומין, משא"כ באשר יצר שהיא ברכת הודאה, יוצא בהודאה אחת על הרבה פעמים... **ולכתחילה נכון להיזהר לברך תיכף אשר יצר אחר הטלת מים, דשמא יצטרך עוד אח"כ להטיל מים**, וה"ה בגדולים. ע"כ. הרי דלא חשש המשנ"ב מלהמתין אלא כדי שלא שיפסיד הברכה לגמרי, אבל במקום שאין חשש שיזדקק שוב ויפסיד הברכה, נראה שלא חשש מצד עצם שיהיו הברכה.

וביותר משמע כן מלשון השלחן שלמה [שהוא מקור דברי המשנ"ב]: **הטיל מים והסיח דעתו מלהטיל מים ועדיין לא בירך אשר יצר ונמלך והטיל מים פעם אחרת אין צריך לברך אשר יצר אלא פעם אחת, ומפני שיש חולקין לכן טוב להיזהר לברך תיכף אשר יצר אחר הטלת מים דשמא יצטרך עוד אח"כ להטיל מים**. ע"כ. ומשמע שאין הטעם משום גדרי הברכה עצמה, אלא רק כדי שלא יפסיד הברכה לגמרי, ע"כ.

ה. הנה כבר הבאנו בראשית דברינו את דברי המשנה ברורה בסימן ז' ס"ק ב' בשם הרש"ל דמי שאכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח והטיל מים ונזכר קודם שבא לברך אשר יצר, שהכריע דאשר יצר קודם **דתדיר**, ע"כ, ודין תדיר הוא דין מדיני הקדימה.

ובמאמר הגר"פ שליט"א הביא מכמה ת"ח שרצו לבאר את דין הקדימה בכמה אופנים שונים, מכללי הקדימות שבתורה, אחד שהוא מדין "אין מעבירין על המצוות", שכשם שאין להעביר על מצוה שעוסק בה ולעסוק במצוה אחרת, כך אין להעביר על החיוב שנתחייב בו קודם ולעסוק בחיוב שנתחייב בו אח"כ, [כן שמע מהגאון רבי יחזקאל כהן שליט"א מרבני ישיבת מיר], ע"כ, והקשה ע"ז דלכאורה לא מצינו דין אין מעבירין על המצוות אלא כשאדם נתקל בחפץ המצוה ומעביר עליו, אך באופן שהוא חיוב שחל על האדם לכאורה לא מצינו דין זה.

ולענ"ד לא ידעתי מנין להם זה, דסוגיא ערוכה במגילה דף ו' ע"ב בדין סדר ד' פרשיות ומצות הפורים באדר ראשון ושני, דדעת רבי אליעזר ברבי יוסי דאפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון, ואמרו שם במסקנה "בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי מסתבר טעמא דאין מעבירין על המצוות אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא וכו'..." ע"כ, ובתוס' שם משמע שעיקר דינא דאין מעבירים הוא במצוות החלות על הגבירא.

עוד רצו לדמות שהוא כעין דין "העוסק במצוה פטור מן המצוה", שכיון שכבר נתחייב בברכה אחת, אין לו להניח החיוב וללכת לעסוק בברכה שנתחייב בה אח"כ. כן שמע מהגר"א דויטש שליט"א [זצ"ל].

ו. הנה בין אם נאמר שדין הקדימה הוא מדין תדיר כמבואר במהרש"ל, ובין אם נאמר שהוא כעין דינא ד"עוסק במצוה" או "אין מעבירין", לכאורה יהא מוכרח מזה די ש חיוב לברך מיד, דאי נימא שאין שום דין לברך ברכת אשר יצר מיד תיכף סמוך לעשית צרכים, לא מסתבר שיהא בזה דיני קדימה, דדיני קדימה שייכי היכא שבאים להעדיף שתי מצוות שזמן חיובן שווה, אך אם אחת מחויבת עכשו ואחת אין לה זמן חיוב מוגדר, לכאורה הסברא נותנת להקדים את אותה שמחויבת עכשו. וכן הביא שם הגר"פ שליט"א מהגר"מ שמואלביץ שליט"א, דלא יתכן לסבור שאין דין לברך אשר יצר מיד, וגם לומר שאם נתחייב בברכה אחרת מחויב לברך אשר יצר ואח"כ הברכה האחרת. [ומש"כ שם לדחות בשם הג"ר יחזקאל כהן שליט"א, דכן מצינו בהרבה מצוות שאין דין לעשותם מיד אך אינן נדחות מפני מצוה אחרת, וכן הוא בכל מקום ששייך "אין מעבירין על המצוות", ע"כ, לא ביאר היטב מהם המקומות ומה גדרי החיוב בכל"מ, ומסברא ודאי נראה כדברי הגר"מ שליט"א, אך יתכן שלדיני קדימה סגי בדין זריזין וכמושית"ב בסמוך, וצ"ע].

ז. במשנ"ב (סימן נ"א סק"ח) כתב לענין הפסק באמירת פסוקי דזמרה: וכן כל ברכת הודאה מותר לברך, כמו אשר יצר לאַחַר עשיית צרכיו וכיוצ"ב. וכתב בבית"ל (ד"ה צריך ליהרהר): ומה שכתבתי עוד דמותר להפסיק לאשר יצר, הוא מדה"ח, ואף דהחיי אדם כתב דברכה זו יכול לברך אחר התפילה, לא נהירא, פן יצטרך אז עוד הפעם לצאת לנקביו ויתבטל הברכה. ע"כ. וממה שדיני הפסקים בפסוד"ז נדחים מחמת חובת אמירת ברכת אשר יצר עכשו, יש לכאורה להוכיח שיש חיוב לברך מיד.

אך הגר"פ שליט"א רצה להוכיח מזה איפכא ממש, דליכא דין לברך מיד, וראיתו מהחיי אדם (כלל כ' סעיף ג') שכתב: ומ"מ אם הטיל מים לא יברך אשר יצר, דיוכל לברך אחר התפילה, ע"כ, ומשמע דנקט שאף לכתחילה אין שום הפסד במה שמאחר הברכה. וע"ז לא נחלק המשנ"ב וכתב שלכתחילה יש להסמיך הברכה, אלא רק חשש שלא יפסיד הברכה לגמרי, ומבואר דנקט שמשום עצם הברכה אין חשש.

בירך בפה"ע על פירות ט"ו בשבט והיה סבור שאחד המינים ברכתו האדמה

הוא עובדא בט"ו בשבט באחד שהיו לפניו מיני פירות שונים שברכתם בורא פרי העץ וגם כמה מינים שברכתם בורא פרי האדמה, ובירך בורא פרי העץ על אחד מהמינים ע"ד לפטור את כל המינים שברכתם העץ אולם בשעת הברכה היה סבור על אחד מהמינים שהוא פרי האדמה ולאחר הברכה נודע לו שהוא פרי העץ, (היתה לפניו חתיכת אפרסק מיובש והיה סבור שהיא חתיכת אננס מיובש), ויש לדון האם נפטר מין זה ברכתו הואיל והיה בדעתו לאוכלו, או דאינו נפטר הואיל והיה סבור שברכתו האדמה ולא כיוון לפוטרו.

היו לפניו יין ומים ונתחלפו לו הכוסות

והנה מ"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל דן בציוור דומה, במי שבירך על מים והיה לפניו עוד כוס מים שהיה בדעתו לשתותו אולם היה סבור בשעת הברכה שהוא יין ואינו נפטר בברכה זו, האם עליו לברך שוב שהכל כיון שלא היה בדעתו לפוטרו, או דדי בכך שהיה בדעתו לשתותו.

וצידד מ"ר זצ"ל דלא נפטר עפ"מ"כ התהלה לדוד (סוסי" ר"ט בהשמטות) לענין מי שהיו לפניו כוס מים וכוס יין ועמד לשתות את שתיהן ונטל את כוס היין ובירך עליה הגפן ולאחר הברכה הבחין שנתחלפו לו הכוסות ואחז בידו את המים בשעת הברכה, ודן התהלה"ד אם יכול מיד לשתות את היין העומד לפניו הואיל והיה בדעתו לשתותו, או דלא מהני הואיל ולא היה בדעתו לפוטרו, והכריע דעליו לברך שוב¹, וא"כ ה"ה בניד"ד. [וכע"ז כתב מ"ר זצ"ל בספר בר אלמוגים סוסי" ק"ו].

בירך על התפילין ונתחלפו לו של רש"י ור"ת

עוד כתב התהלה"ד עפ"ז דמי שמניח תפילין של רש"י ור"ת ונתחלפו לו התפילין והניח תחילה תפילין דר"ת בטעות עליו לברך שוב על התפילין דרש"י כיון שלא נתכוין לפוטרו בברכתו².

תלוי אם חלה הברכה על מה שבירך עליו

אולם לכאורה נראה דיש מקום רב לחלק בין הנידונים, דהתהלה"ד איירי באופן שהברכה לא חלה על מה שבירך, והנידון הוא מצד דעת הרמ"א (סי' ר"ו ס"ו) דאם בירך על פרי ונאבד לאחר הברכה, אם היה בדעתו לאכול עוד מאותו המין יכולה הברכה לחול על הפרי השני, וזוהו נקט התהלה"ד דצריך דעת לפטור בברכה זו ולא מהני שהיה לו דעת לאכול, אך בנידון דין שחלה הברכה כדן על הפרי שבירך עליו בתחלה (או שחלה הברכה על כוס המים שבירך עליו כמו בציוור דמ"ר), והנידון הוא רק לענין דין גרירה שיפטר גם המין שהיה סבור שברכתו

¹ אולם הוסיף התהלה"ד דזהו רק כששותה יין בשעת הסעודה, אך שלא בשעת הסעודה ל"ל דכיון דיין פוטור כל מיני משקין הוי כדעתו לפוטרו בברכתו, דאף לפ"מ שהיה סבור שהכוס השניה היא מים הרי הוא פוטור בברכתו על היין, אך בתוך הסעודה שהמים פטורים מברכה בודאי אין בדעתו לפוטרו ועליו לברך שוב. וש"ר בספר החיים להגר"ש קלוגר זצ"ל (הל' תפילין סי' כ"ה ס"ו) שדן ג"כ על ציוור זה ונקט דגם שלא בשעת הסעודה לא מהני כיון שהיה לו טעות בב' הכוסות, וצ"ב הטעם. וש"מ ס"ל דמה שהיה בדעתו לפוטרו מדין יין פוטור כל מיני משקין אינו מועיל לפוטור מדין ברכת היין גופא, ודבר זה תלוי ביסוד דין יין פוטור כל מיני משקין, אם הוא תלוי בדעתו, ואכמ"ל.

² ונראה דכוונתו באופן המצוי שדעתו להניח התפילין דר"ת רק בסוף התפלה, ובאופן זה אין דעתו לפוטרו בברכתו כיון שיש הפסק בין הברכה להנחת התפילין דר"ת, דלהצד שהם כשרות וטעונות ברכה הרי התפילין של רש"י פסולות והברכה שבירך עליהן היא לבטלה, אך אם היתה דעתו להניחם בזא"ז בודאי היתה דעתו לפוטרו בברכתו בתורת ממנ"פ כמבואר בשו"ע (סי' ל"ד ס"ב) דמכיון דאם הלכה כרש"י הברכה חלה על התפילין של רש"י ואם הלכה כר"ת הברכה חלה על התפילין דר"ת ע"ש.

וש"ר בספר החיים להגר"ש קלוגר (המובא בהערה הקודמת) שכתב ג"כ דבנתחלפו לו התפילין צריך לחזור ולברך, וחזר וכתב כן בשו"ת האלף לך שלמה (א"ח סי' י), וכתב שמצא כן להחיד"א (בשו"ת חיים שאל סוסי" א' בשם שו"ת סם חיי ובשם מהר"ח אבועליה), וביאר הטעם לפי שהיה לו טעות בשניהם, וצ"ב. ועוד טעם כתב כדברינו הנ"ל, דמיירי שאינו מניח ב'

האדמה, ל"ל דדי בכך שהיה דעתו לאוכלו, דיסוד דין גרירה הוא דהוי כהמשך האכילה שכבר נפטרה בברכה, וזה תלוי רק אם היה לו היסוד הדעת מהאכילה.

בירך בטעות האדמה על פרי העץ האם נפטרו מינים אחרים שברכתם האדמה

ולכאורה נראה לדמות ניד"ד למה שדנו הפוסקים במי שהיו לפניו בוטנים ושקדים ודעתו היתה לברך תחילה בורא פרי העץ על השקדים ואח"כ בורא פרי האדמה על הבוטנים, אך כשנטל את השקדים לברך עליהם נתקל בלשונו ויצא מפיו ברכת בורא פרי האדמה. והנה הדין הוא דפרי העץ נפטר בדיעבד בברכת האדמה, אולם דנו הפוסקים האם הבוטנים ג"כ נפטרו בברכה זו כיון שזוהי ברכתם ודעתו היתה לאוכלם, או שלא נפטרו הואיל ולא היתה דעתו לפוטרו בברכה זו כיון שהיה סבור שהוא מברך ברכת בורא פרי העץ. והסכימו הרבה אחרונים דלא יצא יד"ח³, וזה דומה ממש לניד"ד.

היו לפניו אגוזים ושקדים והיה סבור שברכת השקדים היא האדמה

אלא דהנה מצאנו להדיא בגליון רעק"א על השו"ע (סי' ר"ו ס"ה) שנסתפק כעין ניד"ד, במי שהיו לפניו אגוזים ושקדים והיה סבור שברכת השקדים היא בורא פרי האדמה, ודעתו היתה לברך תחילה בורא פרי העץ על האגוזים ואח"כ בורא פרי האדמה על השקדים, ולאחר שבירך על האגוזים ואכל מהם נודע לו שברכת השקדים היא ג"כ בורא פרי העץ, ונסתפק הגרע"א אם עליו לברך שוב בורא פרי העץ על השקדים כי לא כיוון לפוטרו בברכה הראשונה או שהואיל וזוהי ברכתם והיתה דעתו לאוכלם נפטרו בברכתו הראשונה, וז"ל; 'היה לפניו איזה מינים שברכותיהן שוות והיה דעתו לאכול כולם אבל כשבירך על א' לא היה יודע שהמינים אחרים ג"כ ברכתן שוות לזו והיה בדעתו שלא יפטר בברכה זו צ"ע אם צריך לחזור ולברך על האחרים עכ"ל.

וציין הגרע"א לתבו"ש (י"ד סי' י"ט סק"ג) שדן בספק דומה, בעמד לאכול כמה תפוחים והיה סבור שצריך לברך על כל אחד מהם בפני"ע ואחר שבירך על אחד מהם נודע לו שטעה, והספק הוא כנ"ל האם צריך לברך שוב כי לא היה דעתו לפטור בברכתו את השאר או דסגי במה שהיה דעתו לאכול את כולם, והכריע התבו"ש דא"צ לברך שוב (והובא בשע"ת סוסי" ר"ו).

ובספר פסקי תשובות (סי' ר"ו הע' 24) הביא תשו' הגר"י דייטש זצ"ל אב"ד גאניטש שדן בנידון החסד לאלפים הנ"ל וצידד דנפטר עפ"ד התבו"ש הנ"ל.

אולם בספר שיעורי שלמי תודה (ברכות עמ' י"א) כתב הגר"צ פלמן זצ"ל בשם הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל דיש לחלק מנידון האחרונים הנ"ל, דבגוונא דהתבו"ש והגרע"א בירך סתמא ודעתו שהברכה תועיל עד כמה שהיא יכולה להועיל, אלא שטעה וסבר שאין הברכה מועילה

התפילין בזא"ז אלא עושה הפסק ביניהם ונמצא שלא היה בדעתו לפטור בברכתו את התפילין השניים להצד שהם כשרים, דהא להצד שהם כשרים הרי התפילין הראשונים פסולים ולא חלה ברכתו ע"ש בכל דבריו, אולם לפי הטעם הראשון משמע שנקט דגם אם היה דעתו להניחם בזא"ז צריך לחזור ולברך, וצ"ב.

ובעיקר הנידון יעו"י היטב בשו"ת דברי חיים (י"ד ח"ב סי' פ"ב) דמשמע שכתב דאם היה בדעתו להניח ב' התפילין א"צ לחזור ולברך אפי' אם נזכר רק בסוף התפלה, אולם בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' כ"ה) תמה עליו מאד דהא הפסיק ביניהם, וכתב לדחוק דכוונתו באופן שהכיר מיד בטעות והניחם בזא"ז בלא הפסק, ועכ"פ נקט בזה דלא כהגר"ש קלוגר והתהלה"ד, דאף אם היה בדעתו להניחם רק בסוף התפלה מהני ברכתו אם הניחם בזא"ז בלא הפסק.

³ בספר פקודת אלעזר (סי' ר"ו) דקדק מלשונות הראשונים דנפטר באופן זה, אולם בספר חסד לאלפים (לבעל הפלא יועץ סי' ר"ו סק"א אות ב') צידד דלא יצא, וכן נטו להכריע בשו"ת (הר צבי סי' ק"ו) ושו"ת אור לציון (ח"ב פ"ד סט"ו), ובשו"ת מכתם לדוד (סוסי" יא-יב) יש חילוק מכתבים עם הנהר שלום ובו האריכו לחלוק ביניהם בשאלה דומה לגבי תפילין, מי שטעה ובירך 'על מצות' על תפילין של יד במקום 'להניח', האם צריך לברך שוב 'על מצות' על של ראש כיון שלא נתכוין לפוטרו בברכה זו, או שנפטר כיון שסו"ס דעתו היתה להניח גם תפילין של ראש, אולם שניהם הסכימו שם לענין פרי העץ ופרי האדמה כדעת החסד לאלפים דלא יצא, (וע"ע שו"ת בצל החכמה ח"ב סי' ח').

הרב אליסף פרלמן

איסור דהפרשת תרו"מ בשבת

א] במשנה שבת דף לד. איתא שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם, ערבתם, הדליקו את הנר. וכן נפסק בשו"ע סי' ר"ס ס"ב, וברש"י שם שבת ד"ה 'עשרתם' כתב וז"ל פירות האילן לסעודת שבת, שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר, כדאמרין במסכת ביצה (לד): דשבת עונג איקרי, מכל שהוא הוי עונג. עכ"ל, והמבואר מדברי רש"י דכל מאי דאסרינן לעשר בשבת זהו רק לאחר דאיכא לדינא דאפילו אכילת עראי הוא דנאסר בשבת, אבל אילו היה אסור רק באכילת קבע הרי שהיה מותר לעשר בשבת ולא נאסר.

וכתב הרש"ש שם וז"ל ל"י מה דחקו לזה דאפילו הוי שרי עראי צריך לשאלם משום אכילת קבע. ואין לומר משום הא דרבא ביומא עט: דפרי לא בעי סוכה ולשון הרא"ש בפ"ב דסוכה (סי' י"ג) דקבע דידהו כאכילת עראי. ליתא דל"א אלא לענין סוכה אבל למעשרות ודאי יש קבע כדמוכח בכ"ד במס' מעשרות וכו' ואולי יכוין למה שכתב הר"ן בערבי פסחים גבי שבתא קבעה נפשה דטעם איסור הפרשה בשבת בין השמשות הוא כיון דאסור לאכול אפי' עראי חשיב כמתקן. וכ"כ הרמב"ן שם במלחמות, עכ"ד.

והמבואר בדברי הרש"ש דעפ"י מאי דנתבאר בדברי הרמב"ן במלחמות בפסחים [דף כא: בדפי הר"ף] וכן מבואר בחי' הר"ן על הר"ף שם [ועיי"ש בגמ' פסחים דף קה:]: דיסוד האיסור של הפרשה משום דחשיב כמתקן, אם כן מבואר דכל מה דאסרינן מטעם מתקן זהו דוקא כאשר היה אסור גם באכילת עראי והותר ע"י ההפרשה, אבל מה שהיה אסור רק באכילת קבע והותר ע"י ההפרשה גם באכילת קבע, אין בזה איסור משום מתקן, ואשר צ"ב בגדר הדבר מדוע לא יאסר משום התיקון שמכשיר את האוכל לאכילת קבע.

וביאר זה בהקדם מאי דיש לחקור בגדר הא דאסרו רבנן אכילת קבע קודם גמר מלאכה, האם גדרו הוא דרבנן נתנו דין טבל לענין אכילת קבע כבר משהגיע עונת המעשרות ואע"ג דלא נגמרה מלאכתן, או דילמא דהך דינא דאכילת קבע דמי להנך ו' דברים דקובעים את המעשרות, המבוארים בשו"ע סי' של"א סעיף פ"ג, והם החצר, והמקח, והאש, והמלח, והתרומה, והשבת, והכי נמי אכילת קבע קובעתו כגמר מלאכה, וכל שנגמרה מלאכתו הרי הוא בדין טבל.

ולפי הצד דהגדר הוא שאין כאן איסור אכילת קבע מעיקרא אלא כל האיסור הוא מה שע"י האכילת קבע עצמה הוא פועל את התורת גמר מלאכה, א"כ יש לבאר הא דלא היה בזה סיבה לאסור להפריש את המעשרות מעיקרא, שהרי מעיקרא אין כאן איסור לפני שקבע על זה אכילת קבע, וממילא לא חשיב מתקן, ואע"ג דבפועל עכשו יוכל גם לאכול אכילת קבע, אבל ליכא בזה שם מתקן, כיון דבזמן ההפרשה ליכא איסור לפנינו גם לגבי אכילת קבע.

ב] אכן עיין חזו"א מעשרות סי' ד' סק"י שכתב דהוא דין שאסרו רבנן אכילת קבע גם מקודם גמר מלאכה, וז"ל ומ"מ אין טעם איסור קבע משום דיחוד לאכילה קובע כמו ספיתה במלח ושליקה, אלא אכילה קבועה אסרו חכמים, ואחרי שהוקבעו ונאסרו חשבוה חכמים כנקבעו, וראיה לזה ממשכ"ת תוס' מנחות דף סז: דהכניס התבואה במוץ אסורה באכילת קבע מפני שכבר נאסרה אכילת קבע, ואי יחוד לסעודה קובע כמו בית שבת ומלח לא נאסרה אכילת קבע מעולם אלא נאסרה לאכלה אחר שתקבע למעשר, וזו שהובאה לבית במוץ שאי אפשר לה להיקבע בקביעות דאורייתא גם שבת לא קבע, ושאר קביעות דרבנן וכמש"כ לעיל סי' ג' סק"א, וא"כ בדין הוא שאין יחוד לסעודה קבע ולמה אסורה באכילת קבע, אלא ודאי אכילת קבע אסרו חכמים אף אם אין הפירות נקבעות ביחוד, עכ"ל.

והנה לפי מה שהוכיח החזו"א בזה דהוא שם איסור לגבי אכילת קבע כבר מעיקרא, א"כ הדרא קושית הרש"ש לדוכתה מדוע ביאר רש"י דכל האיסור הפרשת תרו"מ בשבת, הוא דוקא מחמת הך דינא דשבת קובעת למעשר וגם אכילת עראי נאסרה בה, ונתבאר דעפ"י דברי המלחמות והר"ן בפסחים הרי דבזה הוא חשיב כמתקן, וקשה דהא גם במה שיש בזה איסור לאכילת קבע והוא ע"י ההפרשה מתירו באכילת קבע, א"כ הוי לן לומר דיאסר, דבזה נמי חשיב כמתקן, וצ"ב.

ג] ואמנם עיין בקה"י ביצה סי' י' דתלה את החקירה הנ"ל בגדר

לפרי זה ולקושטא דמילתא פוטרת גם אותו, אבל התם יודע שיש ב' מינים שאין ברכותיהן שוות ודעתו היתה לברך על פרי העץ ולא על פרי האדמה, אלא דאיתקיל מילוליה, בזה כיון שכונתו היתה רק לפרי העץ ולא לפרי האדמה צריך לחזור ולברך, עכ"ד.

ולכאו' ניד"ד דומה לגוונא דהתבו"ש והגרע"א, שדעתו היתה דברכת העץ שבירך על הפירות תועיל עד כמה שהיא יכולה להועיל, אלא שטעה וסבר שאחד מהמינים העומדים לפניו הוא פרי האדמה ואינו נפטר בברכתו, אך לקושטא דמילתא ל"ל שיפטר.

טעות בדין או טעות במציאות

אך באמת נראה דניד"ד עדיף מגוונא דהתבו"ש והגרע"א, ורק שם נסתפק הגרע"א, אבל בניד"ד מסתבר דנפטר לכר"ע, דבגוונא דידהו הטעות היא בדין שחשב שמין זה אינו נפטר בברכתו, אך סר"ס בפועל דעתו היתה שלא לפוטרו, אבל בניד"ד הטעות היתה במציאות שלא ידע מהו המין העומד לפניו, ונמצא שהיתה דעתו לפטור מין זה, ואם יביאו עתה לפניו עוד ממין זה של פרי העץ מבחוץ הר"ז פטור מברכה, וא"כ הפרי העומד לפניו לא גרע מפרי אחר הבא מבחוץ, ומה לנו במה שחשב שפרי זה העומד לפניו אינו ממין פירות העץ שכיון לפטור, וכגון בעובדא דידן הרי דעתו לפטור את כל פירות העץ ובכללם אפרסקים אלא שהיה סבור שהאפרסק שלפניו הוא אונס, אולם אם יביאו לו עתה אפרסק אחר הרי ודאי נפטר בברכתו, וא"כ כשנודע לו שהפרי שהיה סבור שהוא אונס הוא באמת אפרסק הרי זה כהביאו לפניו עתה אפרסק ונפטר בברכה, ופשוט. [שר"ר בדברי מר"ר צ"ל בבר אלמוגים סי' מ' וסי' פ"ח שלא חילק בזה, וצ"ע].

פלוגתת הפר"ח והתבו"ש אם אפשר להגביל ברכה ע"י כוונה

והנה ידועה פלוגתת הפר"ח והתבו"ש (יר"ד סי' י"ט סק"ז) אם שייך להגביל ברכה ע"י כוונה, כגון אם יש לפניו ב' פירות ודעתו לאכול שניהם ומכוין שלא לפטור את השני כדי לחזור ולברך עליו, וד' התבו"ש דלא מהני כוונתו ובע"כ הוא נפטר בזה. ולפי"ז צ"ע בכל הספיקות הנ"ל מה הצד שלא יפטר, והרי גם אילו היה מכוין להדיא שלא לפטור לא היה מועיל, וא"כ כ"ש בניד"ד שלא כיון להדיא אלא שטעה וסבר שלא מועלת ברכתו לאחד מהמינים.

ואכן בתבו"ש שם (שציין לו הגרע"א) לאחר שהכריע בנידון דידיה דנפטר כתב שזה דומה קצת למש"כ שם (סק"ז) לחלוק ע"ד הפר"ח דלא שייך להגביל ברכה ע"י כוונה, אך מ"מ משמעות דבריו היא דהתם עדיף טפי.

ונראה דהחילוק ביניהם הוא, דיסוד סברת התבו"ש היא דכיון שדעתו לאכול את ב' הפירות חשיבי כאכילה אחת וממילא נפטרים בברכה אחת ואין בידו להגביל את הברכה, אלא בידו רק להחליט בשעת הברכה שלא יאכל את הפרי השני ואז לא חשיבי כאכילה אחת בשעת הברכה וממילא אין הפרי השני נפטר גם אם נמלך אח"כ לאוכלו, אולם אם היה סבור שהמין השני טעון ברכה בפנ"ע ל"ל דמשום זה גופא לא חשיבי כאכילה אחת בשעת הברכה כיון שלפי דעתו אינם נפטרים בברכה אחת, וחילוק הברכות מחלק את האכילות, ומה שנודע לו אח"כ שנפטרים בברכה אחת לא מהני, דהכל תלוי בדעתו בשעת הברכה כדן נמלך.

הטעם דאפשר להגביל ברכת הגפן בין של הבדלה שלא תפטור את היין שישתה בתוך הסעודה

באופ"א י"ל עפמש"כ התבו"ש שם ליישב שיטתו ממש"כ השר"ע (סי' קע"ד סי' ז') דמהני לכיון ביין של הבדלה שלא לפטור את היין שישתה בתוך הסעודה, וביאר דשאני התם דב' הכוסות אינם מענין אחד דזה בא למצוה וזה בא לשתות, וכונתו לשתות את ב' הכוסות היא המחברת ביניהם ולכן מהני להפרידם ע"י כוונתו, משא"כ דבר שאינו משונה כלל מחבירו ע"ש, [ובספר מגילת ספר (סי' כ"ה אות ג') האריך לבאר חילוק זה, וכתב לחדש עפ"ז דאם עומד לאכול פרי שברכתו ודאי העץ ופרי שברכתו ספק העץ ספק האדמה חשיבי נמי כחלוקים זמ"ז ומהני כוונה שלא לפטור את הספק], ולפי"ז נראה דה"נ בניד"ד כיון שהוא סבור בשעת הברכה שהמין השני אינו נפטר בברכה זו ה"ל כמו שאינם מענין אחד ומהני כוונה שלא לפטרו, ועדיין צ"ע.

טפי, וכבר חילק כן בחידושי ר"ל מאלין (סי' ג' עמ' ט"ו), ועי' ספר מגילת ספר (סי' כ"ה אות ב' ד"ה ומסבא) שביאר הדברים היטב, ואכ"מ.

מוכן שיאכל וישתה ממנו בשבת עכ"ל, ועיין מקדש דוד מעשרות סי' כ"ז שביאר דהיינו דזה דמפקינן מקרא דקראת לשבת עונג אינו ש'אכילת עראי של שבת חשיב קבע', רק דוקראת לשבת עונג מהני דכל מה שימצא מוכן הוא לאכילה, והקביעות הוא מטעם שמוכן לאכילה דמה שמוכן לאכילה חשיב קביעות, עכ"ד, ולפי"ז מבואר דשפיר חשיב כהכנה לאכילה בעצם הכרי.

אכן הנה ברמב"ם פ"ה מהל' מעשר הכ"ג כתב וז"ל היה אוכל באשכול וחשכה עליו לילי שבת לא יגמור אכילתו בשבת עד שיעשר ואם הניחן לאחר שבת ה"ז גומר. עכ"ל, וביאור הדברים דהאי אוכל באשכול היינו שתלש אשכול מגפן שבשדה לאכלו, וזהו אכילת עראי, ומבואר דאחר השבת גומר, ודלא כמו שכתב שם בהלכה כ' דכשנגמרה מלאכתו אינו גומר אכילתו אפי' לאחר שבת, ועיין מקדש דוד מעשרות סי' ל"ב שביאר דלגבי אשכול כיון שלא נגמרה מלאכתו אין השבת קובעת באכילת עראי, [וכן פסק השו"ע של"ט פ"ג דהשבת קובעת רק בדבר שנגמרה מלאכתו] אלא דמ"מ אכילתו בשבת עצמה היא אכילת קבע, ולכך בשבת אינו גומר.

והנה נראה דגם בכה"ג לא יוכל להפריש בשבת מעשרותיו, ולכאן יקשה כנ"ל דהא מאחר דבהכי כל איסורו הוא רק משום שאכילתו חשיבא אכילת קבע, א"כ לכאן זה אינו דין בעיקר הכרי, ווא"כ יקשה דכל כהאי גונא כמו דלא חשבינן ליה כמתקן כשמכשיר לאכילת קבע, א"כ הכי נמי נאמר כשמכשירו לאכילת עראי, והנראה לחלק דכאשר נאסרה בו כל אכילה שהיא, דכל אופן אכילה שבו הוא אכילת קבע, על כרחך דלכך עומד הכרי בשעה זו, ושפיר חשיב כמתקן את הכרי עצמו ומכשירו לאכילה, ורק כאשר הכרי הוא איסורו הוא באכילת קבע לבד שצריך להפרידו משאר הכרי הרי שכל זמן שלא קבע עליו אכילת קבע אין חשיב שעיקר הכרי עומד לכך, וממילא דלא חשיב בהפרשה כמתקן בשבת.

הרב זאב פראנק

קיום מצות הנתניה במעשר עני ע"י שיזכה לו בלא ידיעתו

הנה ביום ה' של שבוע זה חל ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות, וכיון שהשנה היא שנה שלישית לשמיטה נמצאו הפירות החונטים מט"ו בשבט ואילך מחוייבים במעשר עני. ויש לעיין במי שקיבל כמה פירות של טבל ודאי ובא לתקנם בהפרשת תרומ'ם, ולענין מצות הנתניה אף הנוהגים ע"פ מרן החזו"א שלא ליתן התרומה לכהן והמעשר ראשון ללוי, מ"מ מעשר עני שהופרש מטבל ודאי צריך ליתנו לעני (כמבואר בקיצור ההלכות ש"ל במחיצת החזו"א ונדפס בדרך אמונה סוף ח"א), אך כיון ששיעור המעשר מכמה פירות מועט וחושש המפריש שיתבייש העני בקבלתו, רוצה לקיים מצות הנתניה ע"י שיזכה לו המעשר בלא ידיעתו ושוב ישאר מונח אצלו עד שיפסד, ואמנם בשאר הפרשת תרומ'ם מבואר בחזו"א (דמאי סי' ג' סק"א) שחייב להודיע הכהן שבידו תרומה, אבל הטעם משום דאל"כ לא ידע הכהן ליטול מתנותיו ולא גרע מהשבת אבידה כמש"כ בדרך אמונה (תרומות פ"ב צ"ה הל' ר"ט), אך בזה דאדרבה רצונו של העני וכבודו שלא ליטול המעשר עני לכאן אין לבוא מצד מצות השבת אבידה, רק השאלה אם אכן יש מקום לקיום מצות נתינת תרומ'ם באופן זה.

נתינת המעשר לעני היא מצוה בפני עצמה

וזה אין צריך לפנינו דאף שמצות הפרשת המעשר כבר נשלמה במה שאמר ומעשר עני בדרומו, מ"מ מצוה בפני עצמה היא לתתו לעני, וכבר נחלקו הרמב"ם והרמב"ן לענין מנין המצוות, שהרמב"ם (סה"מ שורש י"ב) כתב שהפרשת המעשר ראשון מצוה אחת היא עם נתינתו ללוי, ונחלק עליו הרמב"ן דכיון שהפירות אסורים עד שיורשו מהם תרומ'ם הן שתי מצוות חלוקות - ההפרשה להוציאם מידי טבל, ונתינת התרומ'ם להראוי לו.

ובפאת השולחן (סו"ס ג') דעתו שגם מברכים על נתינת המתנות ושכן נהג והנהיג רבו הגר"א, וכ"ה בכנסת הגדולה (הגה"ט י"ד ס"א ב') מספר דמשק אליעזר.

עוד מצינו בתוס' (גיטין כ' א') שכתבו להוכיח דלשון נתינה בקרא הוי גם בפחות משוה פרוטה מתרומה דכתיב תתן לו ואפי"ה חטיה אחת פוטר את הכרי, אבל הנה בנודע ביהודה (תניינא י"ד ר"א) כתב 'ויש לי לומר בזה דבר חדש, לא קדמני בזה שום מפרש או פוסק, שבמצות תרומה ישנם שני עניינים, האחד הפקעת האיסור טבל מן השיריים

האיסור אכילת קבע שאסרו רבנן בדבר שלא נגמרה מלאכתו, דתליא במחלו' רש"י ותוס' בביצה דף ג'; ולפי זה העלה דש"י רש"י היא דהאיסור אכילה הוא משום דבאכילת קבע הוא פועל גמר מלאכה, ולפי"ז אתי שפיר, דרש"י לשיטתו, אכן לפי"ז א"כ בתבואה שנכנסה במוץ ואין לה יותר דין גמר מלאכה לחייבה במעשרות, א"כ גם לא יאסר בה אכילת קבע, וקשה דזהו דלא כמבואר בתוס' מנחות דף סז: בשם רש"י עיי"ש שהביאו מהקונטרס דהכניס התבואה במוץ אסורה לאדם באכילת קבע מפני שכבר נאסרה אכילת קבע, ועיי"ש דהוכיחו כן מהתוספתא, ודלא כרבנו אפרים, ולפי"ז יקשה דהרי מוכח גם בשי' רש"י דאין זה קביעת שם גמר מלאכה ע"י האכילת קבע, וכפי שהוכיח החזו"א בזה, וצ"ב.

ד' ועיין בזה במאמר קודם, שנדפס בשבוע שעבר, דנתבאר לומר בזה בגדר האיסור דאכילת קבע, בהקדם דברי הקה"י שם דביאר הא דהוי גמר מלאכה ע"י האכילת קבע וז"ל דהנה הגדר של גמר מלאכה נקבע אצל כל אדם לפי הסכמתו וכדתנן בפרק קמא דמעשרות וכו' ואם כן הכי נמי כשנוטל פרי לאוכלו מכרי שלא נגמרה מלאכתו הרי לכאורה אותו פרי ראוי לדונו כנגמר מלאכתו מכיון שהוא חושב לאוכלו כך בלא תוספות תיקון, הרי לגבי אדם זה דבר גמור הוא לאכילה, אלא משום דהפרי טפל להכרי אין הפרי קובע שם לעצמו אלא נחשב שאוכל משוה מהכרי וכעין דאמרין בב"מ שם בעל הבית עיניו בתאנתו לוקח עיניו במקחו ע"ש וכיון שהכרי לא נגמרה מלאכתו נחשב שאוכל דבר שלא נגמרה מלאכתו, וכל זה באכילת עראי אבל באכילת קבע הוא מפריד הפירות לקביעות בפני עצמן ושוב אין נידונין כאוכל מתוך הכרי אלא כסעודה בפני עצמן וכיון שהוא דעתו לאוכלם כך בלא תוספת תיקון ממילא הו"ל הנך פירות בגדר נגמרה מלאכתו ומשו"ה אסור לאוכלן עד שיעשרם, עכ"ל.

ועפ"ז נתבאר לומר, בהקדם יסוד נוסף ד"ל דכשם שהנידון לגבי גמר מלאכה אין זה רק ענין של גמירות דעת של האדם שהוא רוצה את האכילת קבע אלא סוף דבר הוא צריך להיות נקבע בהאוכל עצמו שנעשה בו גמר מלאכה, והכי נמי י"ל דגם האיסור אכילת קבע שאסרו רבנן להצד שזהו גדר האיסור 'שאסרו באכילת קבע', מ"מ י"ל דלא סגי בזה שהגברא הוא רוצה בדעתו לאכול אכילת קבע, אלא צריך שיהא נקבע בגוף הדבר שהוא עומד לאכילת קבע, וי"ל דזה דוקא כשמפריד אותו החלק משאר הכרי במה שלוקחו לאכילת קבע, וכעין דאמרין לענין הקביעת שם גמר מלאכה עליו.

ועיי"ש דנתבאר לפי"ז לומר בביאור שי' רש"י, דלעולם האיסור אכילת קבע שאסרו רבנן אין זה משום דע"י אכילת קבע חל תורת גמר מלאכה בלא מירוח, אלא דאסרו רבנן אכילת קבע גם בלא גמר מלאכה, וזהו הטעם שגם בהכניסה במוץ לבית יש לאסור עדיין באכילת קבע, ואע"ג דכבר לא שייך לתת תורת גמר מלאכה, הא נאסר האכילת קבע גם בלא גמר מלאכה, והא שלמדה הגמ' בביצה מכאן דיש תורת גמר מלאכה לשבת היינו משום דס"ל דכל דלענין מעשר הועיל במעשיו לקבוע תורת אכילת קבע בנפרד מהכרי, הרי לענין שבת סגי בזה לתת שם חשיבות מלאכה, ועיי"ש עוד בזה שהרחבנו.

ה' והנה על דרך זו נראה לבאר גם בהנידון דידן, דיש ליישב את שי' רש"י ולומר דמאחר דגם באיסור אכילת קבע שאסרו רבנן קודם גמר מלאכה הרי הוא זקוק להקביעת אכילת קבע בפועל, ונמצא דכל זמן שלא קבע אכילתו עליו, הרי כל מעשה אכילה בהכרי שלא נגמר מלאכתו חשיב כאכילת עראי, וממילא י"ל דעיי"כ לא חשיב מתקן במה שהוא מפרש מעיקרא את מעשרותיו, דאין כאן תיקון לפנינו במצב שמקודם קביעת שם אכילת קבע בדבר, ודומה להא דאמרין דאם עדיין צריך לקבוע שם תורת גמר מלאכה באכילת קבע לא חשיב מתקן מעיקרא בהפרשת המעשר.

ה' אלא דלכאן יש להקשות לפי"ז, שהרי בפשיטות משמע דהא דשבת קובעת למעשר היינו משום דגם אכילת עראי בשבת יש לה חשיבות כמו באכילת קבע, והרי נתבאר דלגבי אכילת קבע לא חשיב תיקון כאשר הוא מפרש מעיקרא כיון דבעצם הכרי עדיין לא נקבע האכילת קבע, ולא סגי לן בדעתו לזה, ולכאן הא י"ל דגם לגבי שבת, גם אם נימא דכל אכילת עראי דהגברא היא חשיבא כאכילת קבע, הא מיהת דבעינן שם אכילה בעיקר הכרי, והרי כיון שלא נעשה בו מירוח א"כ לכאן הוא עדיין אינו עומד לאכילה, ומדוע יחשב תיקון בעיקר הכרי, ומאי שנא מאכילת קבע שנתבאר דאינה אוסרת את ההפרשה.

אכן נראה, דהנה כתב הרמב"ם בפ"ה מ"ג תרומות (פ"ה מ"ג) ועיקר שני והוא כי שבת קובעת למעשר ואסור לו לאכול מן הטבל אכילת עראי בשבת לפי שמשעה שנכנסה שבת הכל מתוקן לאכילה ומוכן ומתחייב למעשר למאמר הש"ת וקראת לשבת עונג, וכל מה שימצא

נתינה. ולפי דרכינו הביאור שבסתם אדם שזכה להם שלא בידיעתם עדיין לא עומד המעשר לתועלתם בזכיה זו, אבל גבאי עניים הוא המוחזק בכל הצדקות וממונה לחלקם בין העניים מדעתם ולרצונם, וממילא דמעשר שזוכה להם חשוב עומד להנאתם.

אך הנה בספר מחנה אפרים (צדקה סי' י"א) כתב לדקדק לאידך גיסא, דאתא למיפשט בשדה לאחד ומטלטלין לאחר קנה, ודחי שאני ר"ע דיד עניים הוה ופירש"י שהיה גבאי עניים, ומשמע דלולא גריעותא דשדה לאחד ומטלטלין לאחר היה יכול לזכות להם אפילו לא היה גבאי, ולכאור' הוא דלא כמש"כ הגר"ש קלוגר.

כשיש לעני שימוש במעשר בלא שידע על הזכיה

ובגיטין (ל' א') תנן המלוה מעות את הכהן ואת הלוי ואת העני להיות מפריש עליהן מחלקן וכו', ופריך בגמ' ואע"ג דלא אתו לידיה [והיאך יצא ידי נתינה, פירש"י], ושני שמואל במזכה להם ע"י אחרים [וה"ל כמאן דמטא לידיה, שם], הא קמן שמצות נתינת תר"מ מתקיימת שפיר במה שמזכה להראוי לו אפילו שלא מדעתו, ואכן כ"כ בפשיטות בספר משפטי ארץ (פ"ז ס"ז) ומקורו מכאן.

אבל לכאור' יש לחלק, דשאני התם שכבר הלוח לכהן והלוי והעני על מנת שיעכב המתנות לעצמו בפירעון החוב, ונמצא שיש להם תועלת ושימוש במתנות גם בלא שיוודעים על הזכיה, דהלא לאלתר נוטלם המלוה להם בחובו, אבל בסתם מזכה ע"י אחר שלא מדעת העני אכתי י"ל דכיון שהמעשר אינו עומד לו לא קרינן בה נתינה.

והנה לענין מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים בפורים כתב מהר"י אסאד (א"ח סי' ר"ז) שאם מזכה המנות לרעהו או המתנה לאביון ע"י אחר שלא בפניו ודאי דמהני אף שאין באה לידו אלא אחר הפורים, וראיה מב"ק ק"ג. ובספר תיקון משה (הל' פורים) נחלק עליו במתנות לאביונים, וכתב להוכיח מהמבואר בש"ע (תרצ"ד ס"ד) שבמקום שאין עניים יעכב המתנות לעצמו ויתנם במקום שירצה, ולמה לא יזכה לעניים בכל מקום שהם, רק שמע מינה דכל שלא באו ליד האביונים בפורים לא קיים המצוה, ולפי שיעקרה לשמחת העני בו ביום שיקנה צרכי הסעודה, ומסיק 'ועיין גיטין ל' א' מענין מזכה לעני ע"י אחרים', וכ"כ בשו"ת התעוררות תשובה (א"ח סי' ת"צ) שמצות מתנות לאביונים תלויה בשמחת העני ביום הפורים.

ולמה שנתבאר י"ל שהיא לא סברא מסוימת במצות מתנות לאביונים, אלא גם בשאר מתנות שבתורה לא חשיבא נתינה אלא כשהמתנה עומדת לשימוש המקבלה, ואינו דומה להך דגיטין שמיד נהנה הזוכה בפירעון חובו כנ"ל.

זכיה ע"י אחר בצדקה ובפדיון הבן

והנה כתבו התוס' ברה"ד (ד' ב') דמשכחת לה בלקט שכחה ופאה שעובר בבל תאחר אחר ג' רגלים בכגון עשיר שליקט לצורך עני ואלביה דר' אליעזר שזכה לו, וכתב העמק ברכה (בל תאחר דנדרים אות א') ללמוד מדבריהם דאע"פ שכבר זכה בו העני מ"מ עובר בבל תאחר על שמעכם תחת ידו ואין מוסרם לעני, והוא הדין בנווד צדקה שגם אם זיכה המעות לעני ע"י אחר עובר על איחור מסירתם, 'ודלא כמו שראיתי לת"ח אחד ירא שמים שעשה תחבולה זו לזכות ע"י אחר לעניים, דאכתי לא הועיל כלום'.

אמנם לענין פדיון הבן דעת המהרש"ל (יש"ש קידושין פ"א סי' נ"ד) בשם ספר מעגלי צדק שיכול אבי הבן לזכות ה' סלעים לכהן שלא בפניו, וכ"כ החתם סופר (י"ד ח"ב סי' רצ"ז), ומשמע שיש קיום למצות הנתינה גם שלא בידיעת המקבלה, וצ"ע.

מסקנת הדברים

א] מעשר עני שהופרש מטבל ודאי צריך ליתנו לעני, והיא מצוה בפני עצמה מלבד ההפרשה, ודעת הגר"א לברך עליה. ב] עיקר מצות הנתינה שיבוא להנאת ושימוש הכהן, ומ"מ במתנה על מנת להחזיר יצא ידי נתינה, כי המתנה גמורה והתנאי מילתא אחרית. ג] תרומה שהפריש מספק טבל צ"ע אם יוכל לצאת ידי הנתינה ע"י שיקננה לכהן בתנאי שהיא תרומה ומספק תישאר בחזקתו. ד] זיכה המעשר לעניים ע"י גבאי צדקה, יצא ידי נתינה. זיכה ע"י אחר שאינו גבאי, הגר"ש קלוגר כתב לדקדק מפירש"י דלא מהני אך במחנה אפרים מבואר דמהני. ה] כשיש לעני שימוש במעשר גם בלא שידע על הזכיה, כגון שהלוהו מעות ונוטל המעשר בפירעון החוב, ודאי שיוצא בה ידי נתינה. ו] זיכה לעני מעות צדקה שלא בפניו, בעמק ברכה כתב ללמוד מדברי התוס' דמ"מ עובר על איחור מסירתם. אמנם במזכה לכהן ה' סלעים לפדיון הבן ע"י אחר דעת המהרש"ל והחת"ס דמהני, וצ"ע.

ובזה אפילו חיטה אחת פוטרת, אבל המצוה העיקרית ליתן התרומה לכהן והיא יש לה שיעור כדי נתינה, ומתוך זה כתב להלן לפקפק בדברי התוס', וכיון לשנים מהראשונים שקדמוהו בחידוש זה - הר"ד בתוס' לקידושין (נ"ח ב') והיראים (קנ"א) שכתבו כמו כן שבפוסט כל הכרי בחיטה אחת לא קיים מצות הנתינה עד שיתן דבר חשוב.

מצות הנתינה לתועלת העני וזה לא שייך בזיכה לו שלא בידיעתו

וכיון שנתינת התר"מ כל אחד להראוי לו היא מצוה לעצמה, יש לדון במזכה המעשר לעני שלא בידיעתו אם קיים מצות הנתינה כנ"ל, דמחד גיסא י"ל דאחר שהקנה המעשר לעני ונעשה ממונו לכל דבר נתינה גמורה היא, ומאיך י"ל דהלא עיקר מצות המתנות לתועלת הכהן והלוי והעני, וכשזיכה בעל הפירות לפלוני עני שלא בפניו כל זמן שאינו יודע מזה אין לו בו הנאה של כלום, ונמצא שלא העמיד המעשר לתועלת העני, ומקרא מלא דיבר הכתוב 'ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה ואכלו ושבעו' ואיך ישבע העני ממאכל שזיכוהו שלא בידיעתו.

וכע"ז כתב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד ה"מ סי' כ"ו) לענין מצות ביומו תתן שכרו, שאם זיכה לפועל שכרו ע"י אחר והוא אינו יודע מזה לא יצא ידי חובתו, מדכתיב 'ואליו הוא נושא את נפשו' וכל שלא מדעתו איך ישיב נפשו באותו השכר.

מתנה ע"מ להחזיר או מתנה ע"מ שהיא תרומה

והנה יש לדון מהא דאיתא בקידושין (ו' ב') במתנה על מנת להחזיר שבתרומה יצא ידי נתינה, ופסקה הרמב"ם (פ"ב מתרומות ה"ט), הרי דאע"פ שאין ביד הכהן לעשות בתרומה כרצונו הויה נתינה, ושמה הוא הדין למזכה לו בלא ידיעתו.

ויש לחלק שבמתנה על מנת להחזיר מצד עצם המתנה עומדת התרומה לאכילת הכהן, ותנאי מילתא אחריתי היא לבטל המתנה אם לא יחזיר, ועדיף ממזכה לו התרומה שלא מדעתו שמחמת ענין הנתינה אינה עומדת כלל להנאת הכהן.

ואכן כ"ה בדרך אמונה (פ"ו מתרומות ה"א) שכתב לברר שלמצות הנתינה אין צריך קנין רק שיבוא להנאת ושימוש הכהן, ונתקשה ממתנה על מנת להחזיר, וכתב דשאני התם שהמתנה גמורה לעשות בתרומה כרצונו ורק מחמת התנאי אי אפשר לו לאוכלה.

ולזה יש לעיין בכל ספק טבל שמפריש להוציא השירים מספק איסור, ושוב נכנסים פירות התרומה בספק מצות נתינה, דלכאור' יוכל לצאת מן הספק ע"י שיקנה אותם לכהן בתנאי שהם תרומה, ואם אינם תרומה אינו נותנם כלל, וכיון שהם תרומה רק מספק ישארו הפירות בחזקת הבעלים, ומ"מ אי כלפי שמיא גליא שהטבל טבל והתרומה תרומה קיים מצות הנתינה במה שזיכה אותה לכהן, ואף שמחמת הספק לא היתה עומדת להנאת הכהן, מ"מ דומה למתנה על מנת להחזיר דכיון שהתנאי מילתא אחריתי יצא ידי נתינה, וצ"ע.

רבן גמליאל שזיכה המעשר לעניים ע"י ר"ע

עוד יש לדון ממשנה ערוכה (מע"ש פ"ה מ"ט) מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, אמר ר"ג כו' ועישור אחר שאני עתיד ללמוד נתון לעקיבא בן יוסף כדי שזיכה בו לעניים ומקומו מושכר לו, הרי דאע"פ שהעניים לא ידעו כלל מזכיית המעשר שפיר קיים ר"ג מצות נתינתו לעניים במה שזכו בו ונעשה ממונם.

אמנם שמה אדרבה משם ראה להיפך, דהנה יש להעיר מהו שזיכה ר"ג המעשר עני לעניים ע"י ר"ע דוקא והוצרך להשכיר לו מקומו דאגביה יקנו העניים, והלא בלא"ה כבר השכיר לו' יהושע קרקע מקום המעשר ראשון, ויהא ר' יהושע הזוכה לעניים אגב אותה קרקע [למאי דקי"ל דלא בעינן צבורין], ובקידושין (שם) איבעיא להו שדה לאחד ומטלטלין לאחר מהו, ובעא למיפשט מר"ג שהקנה הקרקע לר"ע והמעשר לעניים, ודחי מאי מושכר מושכר למעשר, ואי בעית אימא שאני ר"ע דיד עניים הוה, ולהדיחוי השני ניחא שהוצרך לזכות המעשר עני ע"י ר"ע דוקא שהיה גבאי עניים וכידן, אבל להך גיסא דלעולם שדה לאחד ומטלטלין לאחר קנה קשה, וכן להדיחוי הראשון שגם הקרקע וגם המעשר זיכה לעניים, מהו שהוצרך לעשות הזיכוי ע"י ר"ע דוקא.

אלא דהנה בגוף מה שנתן ר"ג המעשר עני לר"ע פירש"י שר"ע היה גבאי עניים, וכתב הגר"ש קלוגר בספר טוב טעם ודעת (מהד"ק סי' רנ"ח) לדקדק מפירש"י שע"י איניש דעלמא לא מהניא זכיה במתנות כהונה שלא מדעתו, ורק בר"ע שהיה גבאי עניים וכידם חשיבא

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 241 – תשפ"ה

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

בענין הברכה על סלט פירות

האם יש דין קדימה לז' מינים שהם בתערובת של מין אחר

בספר בר אלמוגים (סי' כ"ז) דן הגאון המופלא רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל האם יש דין קדימה לז' מינים שהם בתערובת של מין אחר כגון צימוקים המעורבים ברוב פירות שאינם משבעת המינים האם כיון שהם מיעוט ואם היו מעורבים ברוב שברכתו שהכל היו מאבדים את ברכתם א"כ איבדו את חשיבותם ואין להם את מעלת שבעת המינים או דאין מאבדים בכך רק את הברכה ולא את מעלת שבעת המינים.

ובהערה שם (187) מבואר שנקט לעיקר שגם בהיות המין ז' טפל לא בטלה מעלתו ויש לברך על השבעת מינים תחילה [ועל כן אמר שיש להזהר בגבינה שיש בה זיתים שבכפית הראשונה שמברך ידאג שיהא בה זית וגבינה] אלא שמסתפק האם עליו לקחת את המין שבעה לבדו או דמהני אף אם יקח אחרים עמו ובלבד שלא יקדים את האחרים, **ויסוד ספיקו הוא בכל דיני קדימה האם עליו להקדים את הקודם תחילה או העיקר שלא יקדים את האחרים**, והוכיח מברכות (ל"ט ע"ב) דאם נוטל הפרוסה של חיטים עם השלם של שעורים ובוצע משניהם מקיים את מעלת חיטים הקודמת בפסוק ואת מעלת השלם של שעורים הרי דהעיקר שלא יקדים את אחרים.

אך עי' בביאור"ל (סי' קס"ח) שהביא את דברי המהרש"ל וכפי שביארו בבגדי ישע שהגמ' מיירי באדם שאוכל לבדו אבל בשני בני אדם אחד יאכל את פרוסת החיטים והשני את השלמה של שעורים ויברך האוכל את פרוסת החיטים ויוציא את חבירו כך שכל אחד בירך על החיטים תחילה ועל השלמה של שעורים תחילה דהברכה היא של שניהם, וכן אכילת כל אחד היא גם לחבירו וכמו בקידוש שכמה שותים בברכת המקדש ומצטרפין לשיעור שתיה עי' שם בבגדי ישע. ❖

מבואר בשו"ע (סי' ר"ב ס"א) 'שהעיקר פוטר את הטפל' והיינו כל תערובות של שני מינים שהאחד הוא העיקר בחשיבותו והשני אינו בא אלא לתקנו ולהכשירו ואפילו שניהם עיקרים אלא שהאחד מרובה מחבירו מברך על העיקר ופוטר את הטפל.

ומוסיף המ"ב (שם סק"א) דאפילו אם כל מין ניכר בפני עצמו מברך את הברכה של הרוב, ומקורו מהפמ"ג והדה"ח כמבואר בשער הציון (ס"ק ב), ולפ"ז סלט פירות שרובו ממין העץ ומיעוטו ממין האדמה כגון רוב תפוזים ומיעוט בננות מברך בורא פרי העץ, **אלא דדעת החיי אדם** דהיות שכל מין ניכר בפני עצמו מברכים שתי ברכות על העץ ועל האדמה ומביאו השעה"צ שם, ומסיק דספק ברכות להקל, ובביאור"ל שם כתב דהרוצה לחוש לשיטת החיי אדם ימעך את פירות האדמה דאז לכו"ע מברך העץ.

ומרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א נתן עצה מחודשת לצאת ידי הח"א דלאחר שיברך העץ על הסלט פירות מהצלחת שלו ויאכל ממין העץ יקח מעט בננה מהצלחת של חבירו ויברך עליה בורא פרי האדמה, שהרי הרוצה לאכול מהצלחת סלט פירות שלו רק בננה ודאי שיברך בורא פרי האדמה כיון שמפריד את הבננה מהעץ וא"כ כשלוקח רק בננה מהצלחת של חבירו הרי מפריד בכך את הבננה מהעץ והרי זה כמי שלוקח בננה בנפרד שמברך עליה בורא פרי האדמה.

וכן שמעתי מהגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א לגבי צ'ולנט עם גריסים שברכתו מזונות אלא שמעורב בזה תפוחי אדמה גדולים ורוצה לצאת יד"ח ללא חשש, שיקח מהצלחת של חבירו קצת מהתפוחי אדמה שהרי הם לא נפטרו בברכת המזונות שלו ויברך עליהם האדמה ויפטור בכך את התפוחי אדמה שלו.

ודברי הגר"ד לנדו מחודשים שהרי זה ברור שאם חוץ מאכילת הסלט שלו גם 'מנשנש' מהצלחת המרכזית של סלט הפירות רק בננות אי"צ לברך עליהם בנפרד כי זה חלק מאכילת הסלט

ולפי"ז מבואר דאיכא שני דיני קדימה האחד להקדים את המוקדם וזה מתקיים בשני בני אדם, ובאדם אחד שאי אפשר להקדים ממש אחד לשני לכל הפחות מקיימים את הדין שלא להקדים את אחרים, ולפי"ז מבואר שיש לקחת לכתחילה את הצימוק לבדו ושלא כדברי בר האלמוגים שם, ונפק"מ למה שמצוי שאוכלים תמרים עם שקדים בתוכם שאין לברך על תמר זה אלא יש להקדים ולברך על תמר לבדו.

פירות שלו ונחשב צלחת אחת עם הצלחת שלו, וא"כ אף כל הצלחות של הסועדים נחשבים כצלחת אחת גדולה והבננה שלוקח מצלחת חבירו היא חלק מאכילת סלט הפירות שלו, וכן ה"ה לגבי דברי הגר"א דינר לגבי צ'ולנט.

והנה אדם שיש לו סלט פירות עם שני מיני העץ ומין האדמה מחולקים בשווה, כגון שליש תפוחים, שליש תפוזים ושלש בננות, היה לכאוף מקום לומר שמברך עליהם שתי ברכות, שהרי כל היסוד הוא מחמת עיקר וטפל שהרוב הוא העיקר וכשמברך עליו פוטר את המיעוט הטפל, ועיקר היינו סוג הפרי

שהוא רוב ולא הברכה שמברכים על רוב הפירות, וא"כ בכה"ג שאין סוג פרי אחד מרובה על השאר לכאוף היה צריך לברך שתי ברכות.

ואפ"ה אין לנו אלא דברי גדולי הפוסקים מרנן הגרש"ז אוירבך והגר"ש אלישיב זצ"ל שגם בכה"ג הוי עיקר וטפל ומברכים ברכה אחת על העיקר, וניתן לבאר זאת בשתי דרכים, האחת דגם רוב מין העץ משני פירות שונים נחשב לעיקר ופוטר את המיעוט, והדרך השניה שהוי כביטול ברוב של איסורים שהמיעוט ברכה של אדמה מתבטל ברוב ברכה של העץ.

והנה בשנים האחרונות מצוי סלטי פירות בסעודות חלביות שהם שליש העץ שליש אדמה ושלש שהכל כגון גבינות חשובות וכדו', ויש לדון מה ברכתם, ויש בזה שלוש אפשרויות, א – כפשטות הסברא שיברך שלוש ברכות, ב – שיברך אדמה כיון שאף העץ הוא ממין האדמה ויש כאן רוב אדמה, אלא שזהו חידוש דברכת האדמה על העץ היא רק בדיעבד, ג – שיברך שהכל, כיון שיש כאן רוב ששולל את כל הברכות שהרי אם בא לברך העץ יש כאן רוב שזהו לא ברכתם וכן לגבי האדמה, וכיון שאין כאן ברכה אחרת ממילא מברך שהכל.

אלא שצ"ע האם יש מושג כזה של 'רוב לשלילה' שע"י כך אין כאן ברכה מבוררת, ויש להביא ראיה לענין מהגמ' בב"ב (כג:): לגבי 'ניפול' דהיינו גוזל שנמצא בין שובכות, דאם הוא קרוב לאחד מהם הולכין אחר הקרוב, מחצה על מחצה חולקין בו, ואם יש רוב וקרוב דהיינו שובך קרוב יותר עם מעט גוזלים ושובך רחוק יותר עם הרבה גוזלים הולכים אחר הרוב, ומקשה הגמ' מעגלה ערופה שנאמר בה 'והיה העיר הקרובה אל החלל', ושמעינן שהולכים אחר הקרוב ולא אחר הרוב, ומתרצת 'בדליכא' דהיינו שהתורה דיברה כשאין עיר גדולה רחוקה יותר.

ומוסיפה הגמ' להקשות 'ולזיל בתר רובא דעלמא', ופירש הר"י מיגאש שהכונה דאע"פ שאין עיר גדולה רחוקה יותר אבל יש הרבה ערים קטנות שביחד הם רוב לגבי העיר הקרובה, ושמעינן מדבריו שיש מושג כזה של 'רוב לשלילה' שאע"פ שהרוב אינו קובע שהוא מהערים הקטנות אבל הוא שולל שהוא הגיע מהעיר הקרובה, אמנם בתוס' ר"ד הביא פירוש זה ולא ניחא לו בזה ולכן פירש שקושיית הגמ' היא דאע"פ שבערים הסמוכות אין עיר גדולה יותר אבל בודאי במקומות רחוקים יותר יש עיר גדולה יותר מהעיר הקרובה, וע"ז תירצה הגמ' 'ביושבת בין ההרים' שאין ערים כלל שנמצאות בסביבתה.

אמנם נראה דאף אם נימא ששייך 'רוב לשלילה', אולם בנידון דידן של עיקר וטפל צריך שהרוב יקבע באופן חיובי שהוא מהרוב כדי שיהפוך לעיקר ויפטור את הטפל, אבל רוב שכל מהותו הוא לשלול את המיעוט אינו נחשב לעיקר ואין יכול להחשיב את הרוב לעיקר.

[שיעור זה נמסר ג"כ בישיבת דרכי א"ש ביד בנימין, ניתן לשומעו במספר הישיר של שיעורי הרב בקול הלשון 03-6171027 להקיש 3 ולאחמ"כ 2, שיעור מס' 14]

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון

- א. נתינת צדקה לרשעים
- ב. דיני מומר לתיאבון
- ג. גמילות חסדים עם רשעים

שו"ע יור"ד סי' רנ
הלכות צדקה
'כמה ראוי ליתן לכל
אחד' וכו' ה סעיפים

למנוע מעניים מלחזר על הפתחים

כתב השולחן ערוך (סי' רנ ס"ה) עניי העיר מרובים, והעשירים אומרים: יחזרו על הפתחים, והבינונים אומרים: שלא יחזרו על הפתחים אלא תהיה פרנסתן מוטלת על הצבור, לפי ממון, הדין עם הבינונים.
רמ"א: כי עיקר חיוב הצדקה לפי הממון (תשובת הרשב"א הביא הב"י). ויש מקומות נוהגין ליתן לפי הנדבה, ויש לפי המס. והנותן לפי ברכתו, ראוי יותר לברכה. (גם זה תשובת הרשב"א הובאה בב"י).

ובזמנינו אין זה כ"כ למעשה, ומון החפץ חיים זיע"א (אהבת חסד ח"ב הערות פרק יז) זעק מרה על אלו שרצו למנוע מעניים לחזר על הפתחים, וז"ל: וחדשים מקרוב באו שמונעין רגלי עניים מלבוא לפתחי בעלי בתים, ואין דואג עליהם לחיותם ברעב, ותירוצם לפניהם כי ע"י שמתרבים העניים יש היזק לאביוני העיר, ע"כ הם מונעין רגלי עניים לגמרי, וקוצבין איזה קצבה על בעלי הבתים שבעיר.

ובאמת הוא טעות גדול דכי הותר למנוע צדקה משאר עניים לגמרי? דנהי שאין צריך ליתן לעני המחזיר על הפתחים מתנה מרובה אבל מתנה מועטת הלא צריך כל אחד ליתן לו, כמבואר בגמרא ובשו"ע, וכו', והובא בגמרא (ב"ב ז:): דאסור לעשות בית שער ודלת לחצר היכא שעי"ז לא ישמע קול עניים הצועקים מבחוץ, ומי התיר להם לעשות ככה? והלא בלקט שכחה ופאה מצינו שאסור לבעה"ב ללקט בשביל עני אחד שבזה מגרע לאחר!

ולא שייך בזה לאמר 'ענייך ועניי עיר אחרת ענייך קודמין' דזה שייך ביחיד שרוצה ליתן צדקה ויודע בנפשו שאין בכוחו ליתן רק לאחד ע"ז אמרו ענייך קודמין, אבל לתת פלס ומאזני משפט על כל העיר ולומר שאין בכוחם ליתן רק לעניי עירם ולסגור בשביל זה הדלת על כל עניי עולם זה לא מצינו! עכ"ל.

ומ"מ, ישנם מצבים שאין אפשרות לפתוח את הדלת, כשמכיר בעני מסויים שאינו מניח לו עד שיתן לו כל צורכו, וכן יש מקרים של אינשי דלא מעלי המחזרין על הפתחים וכדו', ויש לשאול שאלת חכם כיצד לנהוג בכה"ג.

לתת צדקה לרשעים

כתב השולחן ערוך (יור"ד סי' רנא ס"א) מי שהוא עבריין במזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה, אינו חייב להחיותו ולא להלוותו, ומפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום (טור).

הובא בגמרא (עבודה זרה כו:): המינין והמסורות והמומרים - היו מורדין ולא מעלין. וקשה, הרי כתיב "לכל אבידת אחיך" - לרבות את המומר, ואת אמרת היו מורדין!?! אלא כאן במומר אוכל נבילות לתיאבון, כאן במומר אוכל נבילות להכעיס!

מבארים התוספות (שם ד"ה אני) "לכל אבידת אחיך" - לרבות את המומר, וכו', "והשבותו" לרבות אבידת גופו, ואיתרבי לכולהו, בין לממונו בין לגופו ואפילו להעלותו צריך, ולפדותו, כדמשמע בגמרא (גיטין מז:): דבעי רבי אמי למיפרקיה אם היה מומר לתיאבון, וגם להלוותו ברבית אסור כדמשמע בגמרא (ב"מ סב:), עכ"ל.

וכתב הרמב"ם (הל' רוצח פ"ד יא-יב) וז"ל: רועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן, אין מסבבים להן המיתה, ואסור להצילן אם נטו למות, כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו, שנאמר "לא תעמוד על דם רעך", ואין זה רעך. במה דברים אמורים בישראל בעל עבירות העומד ברשעו ושונה בו תמיד כגון הרועים בהמה דקה שפקרו בגזל והם הולכים באיולתן, אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להניית עצמו כגון אוכל נבילות לתיאבון מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו.

אמנם **היראים** (סי' מז) כתב וז"ל: ואם הוא עברין במזיד באחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה, אינו מחויב לא להחיותו, ולא להלות לו דכתיב "וחי אחיך", וכו', וכיון שעבר במזיד יצא מכלל אחוה, וכו', ואף על גב דתניא (ע"ז כו): "לכל אבידת אחיך" לרבות את המשומד, דוקא לענין אבידה איתרבי, ולא ילפינן אחוה להחיותו והלואתו מיניה וכו', והא דאמרין (גיטין מז): דאוכל נבילה לתיאבון אף על פי שהוא רשע מצוה לפדותו, נ"ל שר' אמי היה רוצה לפדותו לפני משורת הדין וכו', עכ"ל.

וכתב **החתם סופר** (שו"ת חו"מ ח"ו ליקוטים סי' סז) הובא בגמרא (ע"ז כו): המומרים מורידין ולא מעלין, וכו', וס"ל **לתוספות** דמומרים מעלים נמי דבכלל "והשבותו" הוא, וכו', ומומר לתיאבון מחוייבים להחיותו, ולתת לו צדקה נמי כאחד מישראל, וה"ל בכלל "וחי אחיך עמך". ואמנם מדברי **הרמב"ם** נראה דס"ל לחלק דהא דמצווים להחיותו כדכתיב "והשבותו" היינו באינו שגור ומתמיד על תאותו, משא"כ ברועי בהמה דקה דרגיל ומושרש בחטא, אף על גב דעושה לתיאבון, ומשו"ה אין מורידין אותו לבור מ"מ אינו מעלהו, וכו', ואך בספר **יראים** דמומר לתיאבון באחד מהעבירות אין שום מצוה להחיותו דלא קרינן ביה אחיך במצות כלל, וראיה מרועי בהמה דקה דלא מעלין.

ומסיים **החתם סופר** וז"ל: הארכתי בזה מפני שלפענ"ד לא נחתו האחרונים לכל מה שכתבתי, וגם נ"ל טור ושולחן ערוך סותרים זה את זה, יו"ד סי' קנח, שפסק כמו הרמב"ם, ויו"ד סי' רנא שפסק כהיראים, וצריך עיון. משה הק' סופר מפפד"מ, עכ"ל.

השולחן ערוך (יו"ד סי' קנח ס"א) פסק כדברי הרמב"ם, וז"ל: עובדי גלולים משבעה העממין, שאין בינינו וביניהם מלחמה, ורועי בהמה דקה מישראל, וכו', אסור להצילם אם נטו למות, וכו', במה דברים אמורים בישראל בעל עבירות, והעומד ברשעו ושונה בו תמיד, וכו', אבל ישראל בעל עבירות שאינו עומד ברשעו תמיד אלא עושה עבירות להנאת עצמו, כגון אוכל נבלות לתיאבון, מצוה להצילו ואסור לעמוד על דמו, עכ"ל. ואילו השו"ע (יו"ד סי' רנא ס"א) פסק כדברי היראים, וז"ל: מי שהוא עברין במזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה, אינו חייב להחיותו ולא להלוותו. ומפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום (טור).

אמנם **הש"ך** (שם) כתב דלא כהחתם סופר וז"ל: לשון עברין משמע שהוא רגיל לעבור, וכו' לשון מומר משמע שרגיל בכך, וכו', וכן בדין שאם עבר עבירה לתאבון פעם אחת לא יצא מכלל אחוה בזה, עכ"ל. מבואר שהשולחן ערוך פסק גם כן כדברי הרמב"ם שמומר לתיאבון רק באופן שעומד ברשעו יצא מכלל ישראל.

איך להתנהג עם יהודי שעובר עבירות

האפיקורסים או המוסרים הרוצים לעקור את הדת, הובא **באבות דרבי נתן** (סוף פרק טז) אהוב את כולם ושנא את המינין ואת המשומדים ואת המסורות וכן דוד אמר "משנאיך ה' אשנא", וכתב **החפץ חיים** (ביאור הלכה סי' א) במקום שיש אפיקורסים המתקוממים על התורה ורוצים לעשות איזה תקנות בעניני העיר ועי"ז יעבירו את העם מרצון ה', ופתח בשלום ולא נשמעו דבריו, מצוה לשנאתם ולהתקוטט עמהם ולהפר עצתם בכל מה שיוכל, עכ"ל.

אבל, יהודי שאינו מומר להכעיס אלא עובר עבירות לתיאבון, שיטת היראים שאינו בכלל ישראל, ושיטת התוספות שהוא בכלל ישראל, והרמב"ם חילק דנחשב ישראל רק אם אינו עובר בשאט נפש שוב ושוב על אותו האיסור.

וכל זה כשמוכח שעובר על האיסור במזיד, כמבואר ברמב"ם (חו"מ סי' רעב ס"יא) דווקא אם התרה בו ועבר את העבירה, והחפץ חיים הביא שפעמים שאינו יודע שזה אסור מעיקר הדין (וגם פעמים שהוא חשש תינוק שנשבה).

אמנם, לגבי גמילות חסדים, כתב **החפץ חיים** (אהבת חסד ח"א פ"ד אות ב) וז"ל: אם הוא שונאו בדבר שהוא מצוה לשנא אותו עבור זה, כגון דחזא ביה שעבר על איסור עריות וכיוצא בזה, מהאיסורין שמפורסם בישראל לאיסור, אפ"ה מצוה לגמול חסד עמו בעת דחקו כיון שהוא מאמין בעיקרי הדת, עכ"ל.

ומבאר **החפץ חיים** (שם בנתיב החסד) גמרא בפסחים ק"ג: על קרא ד"כי תראה חמור שונאך" וגו' ומי שרי לסנויי ליה והכתיב "לא תשנא"? אלא דחזי ביה דבר ערוה, כו"ע נמי מסני סני ליה, ומאי קאמר 'שונאך'? אלא לאו דחזי ביה איהו דלחודיה דבר ערוה, ואפ"ה צותה התורה לפרוק ולטעון עמו, וכו', מבואר דכיון שהוא מאמין עדיין בעיקרי הדת צריך לגמול חסד עמו, עכ"ל.

מבואר מדברי החפץ חיים שיש לחלק בין החיוב לשנא יהודי שעובר בשאט נפש על איסורי תורה מפורסמים במזיד, לבין החיוב לגמול עמו חסד אם הוא מאמין ב"ג עיקרים ואינו מחלל שבת בפרהסיא, ואדרבה באופן כזה שיגמול עמו חסד יועיל להשפיע עליו שיחזור למוטב, ומ"מ סתם יהודי שנראה כשומר תורה ומצוות הוא בחזקת אדם כשר כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' ק"ט ס"א).

בירור הלכה

פרשת יתרו

בירורי הלכה

אקטואליים

מתוך

הסוגיות

והפוסקים

הנידון - שינוי גובה הסטנדרט ע"י הברגה בשבת

(רמב"ם שבת כ בכו). ונפק"מ במקום שאין דרך לתקוע, ונפק"מ ברפוי ואינו רפוי, ונפק"מ בסותר דבר מהודק.

סטנדרט אין דרך לתקוע

בסטנדרט אין דרך לתקוע דאין לו בית קיבול, ולכאורה יהיה תלוי האם הידוק אסור רק מחמת חשש שיתקע, או הידוק אסור אף שאין חשש שיתקע.

הדין במהודק שאין דרכו בתקיעה

ברמ"א מבואר שמהודק אסור אף שאין דרכו בתקיעה (וכן עולה מדברי הב"י), והטעם אפשר לבאר בשני אופנים, א' חז"ל חששו שמא כשיהדק יבוא לתקוע. ב' משום שהידוק מחזי כבונה ואם יהיה מותר להדק יבאו להתיר אף תקיעה. ולכן אף שבסטנדרט אין דרך לתקוע יהיה אסור.

ומאיך החזו"א נקט להלכה דמהודק שאין דרכו בתקיעה מותר, משום דכל החשש שמא יתקע, ובגוונא דל"ש תקיעה אין סיבה לאסור. ולדבריו בסטנדרט היות ואין דרך לתקוע יהיה מותר להדקו.

דבר זה תלוי בהבנת מח' הטור והמהר"ם בכוס של פרקים, במאמר הקודם התבאר בארוכה דנח' הגר"ז והחזו"א, והט"ז והמ"ב, במה נח' המהר"ם והטור בכוס של פרקים.

להבנת הגר"ז והחזו"א דנח' הטור והמהר"ם האם מותר בהידוק כשאין דרכו בתקיעה - להבנה זו לשו"ע דהעיקר להלכה כדעת הטור יהיה מותר, וכ"ה לחזו"א שהיקל כדעת הטור. אולם למש"כ האחורונים דיש להחמיר כהמהר"ם, מצד חיבור יהיה אסור.

ומאיך להבנת הט"ז והמ"ב דנח' הטור והמהר"ם האם מותר רפוי שדרכו בהידוק, אבל לכ"ע (אף לטור) הידוק אף שאין דרכו בתקיעה אסור, להבנה זו לכ"ע אף דהברגת סטנדרט מוגדר כהידוק דאין דרכו בתקיעה יהיה אסור.

בסטנדרט אין אפשרות של תקיעה

אולם אכתי יש מקום לדון דהיות ול"ש בסטנדרט שיתקע דהא אין בו בית קיבול - להבנה שכל האיסור במהודק הוא שמא יתקע, אפשר דבכה"ג דל"ש תקיעה, לא אסרו הידוק אטו תקיעה.

במג"א סימן שיג ס"ק ט מבואר דבאופן שאין במציאות אפשרות של תקיעה מותר, ולדבריו להבנה הידוק אסור מחשש שמא יתקע, א"כ בגוונא דל"ש תקיעה יהיה מותר לחבר בהידוק. ולפי"ז היות ובסטנדרט אין בית קיבול ול"ש בו תקיעה יהיה מותר להגביהו ע"י הידוק.

אולם לטעם הידוק אסור משום דמחזי כבונה לכאורה אף באופן שאין אפשרות תקיעה אפשר דיהיה אסור.

ומאיך אפשר דבגוונא דא"י"ש תקיעה חז"ל לא אסרו וצ"ע בזה.

אולם נראה דהיות והפשטות בראשונים והפוסקים דהעיקר להלכה דהידוק אסור משום שמא יתקע ולא משום דמחזי כבונה, בגוונא דל"ש תקיעה, הידוק יהיה מותר.

כן עולה מדברי הגר"ז סימן שיג סעיף כא בענין כוס של פרקים דכתב דמהודק אסור מחשש שיתקע, ולכן כשאין דרך לתקוע הטור היקל במהודק.

האם הברגה של סטנדרט נחשב כמטה של טרסים או

כקנה של סיידם

האם הברגה של סטנדרט מצד חיבור החלקים נחשב כמטה של טרסים דהחלקים מתאחדים ממש לדבר אחד ואסור מדאורייתא, או כקנה של סיידים דאסור רק מדרבנן, לכאורה נראה דהיות ושייך להשתמש בסטנדרט גם ללא הפירוק וההרכבה מצד חיבור החלקים ה"ה כקנה של סיידים.

אומנם החזו"א כתב שבראשונים מבואר דהטעם שקנה של סיידים הוא דרבנן, אינו מחמת שיש בו שימוש גם ללא הפירוק וההרכבה, אלא הוא דרבנן מחמת שאינו בתקיעה אלא בהידוק. ולפי"ז אפשר דבסטנדרט הברגה נחשבת כתקיעה ומצד החיבור אפשר דיהיה דאורייתא.

האם הברגה בסטנדרט נחשב כתקוע או כמהודק מחמת

איכות החיבור

לכאורה אם הברגת סטנדרט מוגדר כתקוע - וודאי מחמת איכות החיבור יהיה אסור.

אולם יש לדון מממה פנים האם הברגה בסטנדרט נחשב כתקוע או כמהודק, א' לכאורה נידון זה תלוי בבאור מח' הסמ"ג והראב"ד מהו גדר תקיעה ומהו גדר הידוק, ותלוי מה דין חיבור שלא נעשה בתקיעה ע"י מסמרים אבל הוא מחובר חזק ולא נשמט. ותלוי מה הדין כשלא עשה פעולת תקיעה אבל בתוצאה ה"ה כתקוע האם נחשב כתקיעה.

במאמר הקודם הארכנו בזה והבאנו כמה הבנות, ובקצרה, **הבנה א'**, נח' הסמ"ג והראב"ד האם תקיעה הוא דווקא בחיבור של תקיעה ואומנות כגון ע"י מסמר, או העיקר שהכלי מחובר ולא נשמט (אפשר דשורש מח' האם תוקע בכלים חייב משום בונה או מכב"פ). **הבנה ב'**, נח' הסמ"ג והראב"ד האם תקיעה היא דווקא בפעולה ע"י מסמרים וכד', או כל שהתוצאה שהחלקים מחוברים חזק. **הבנה ג'** הסמ"ג והראב"ד לא נח' כלל מהו גדר תקיעה ומהו גדר הידוק, אלא נח' האם הא דמותר להחזיר ברפוי, הוא רק בדרכו ברפוי, או אף שדרכו במהודק.

והעלנו שם דנראה דיש להחמיר דכל שהתוצאה שהחלקים מחוברים בחוזק יש לחוש דנחשב כחיבור גמור וה"ה כתוקע. ולפי"ז אפשר דהברגת סטנדרט מחמת איכות החיבור נחשב כתוקע.

אולם אכתי יש לדון דהברגה בסטנדרט נחשב כמהודק מחמת דההברגה אינה נכנסת לבית קיבול.

ב' האם הברגה בסטנדרט נחשב כמהודק - מחמת דההברגה אינה נכנסת לבית קיבול

בסטנדרט ההברגה אינה כהברגת הכלים דהבורג אינו נכנס לבית קיבול אלא רק מתהדק ונצמד בחוזק לברזל. ואפשר דא"י"ש נחשב כתוקע אלא כהידוק. (ומעתה יש לדון היות ובסטנדרט אין דרך לתקוע, ואין אפשרות של תקיעה דאין לו בית קיבול, אפשר דמהודק יהיה מותר, יתבאר להלן).

מדוע הידוק אסור

ל"ע מדוע חז"ל אסרו הידוק - האם אסרו מהודק מחמת חשש שיתקע (חידושי הר"ן שבת מזו), או דהידוק ה"ה בונה מדרבנן משום דמחזי כבונה

וכ"כ בסעיף כב לענין סתירת דבר מהודק דמותר כיון שמהודק אסור רק מחשש שיתקע ואי"ז שייך בסתירה.

והאריך בזה החזו"א סימן נ ס"ק י שמהודק אסור משום חשש שמא יתקע, ולא משום דמחזי כבונה. והעיר על מש"כ הרמב"ם דאסור "מפני שנראה כבונה", דהיה לרמב"ם לכתוב דאסור שמא יתקע.

וכן יש ללמוד מדברי המאמ"ר דהאריך בביאור הטעם שגזרו על מהודק, האם הוא משום שמא יתקע, או משום מחזי כבונה, וכתב דהעיקר להלכה שגזרו מהודק משום שמא יתקע, ולכן באופן של"ש תקיעה, מותר לחבר בהידוק.

המאמ"ר דיבר על דין הברגה שרו"ף, והביא דמבואר בראשונים דאסור הידוק משום שמא יתקע, ובגוונא של"ש שמא יתקע אין סיבה לאסור הידוק, וכתב דהיות ובהברגת כלים ל"ש תקיעה באומנות וגבורה לכן אין לאסור בזה. ומאידך כתב דברמב"ם נראה דהידוק אסור משום מחזי כבונה, (וכתב דאפשר דדבר זה תלוי בת' תוס' שבת דף מו) ולהבנה זו אף דבהברגת כלים ל"ש, מ"מ אפשר דיהיה אסור. וכתב דהיות ודעת הב"י והפוסקים דהידוק אסור שמא יתקע, לכן היות ובכלים ל"ש לתקוע, יש להתיר הידוק בכלים.

ובדעת הט"ז שאסר הברגה שרו"ף כדן הידוק מדרבנן, צ"ל או דס"ל דאף שאין מציאות של תקיעה אסור משום לא פלוג. או דס"ל דאסור משום מחזי כבונה, ולפי"ז עולה דאף באופן שאין מציאות של תקיעה - הידוק אסור. אולם אי"ז מוכח כלל, דאפשר דס"ל לט"ז שאף בשרו"ף שייך מציאות של תקיעה ולכן אסור הידוק.

באמת עדי"ז צ"ל גם בכוס של פרקים, דאף שאין דרכו בתקיעה, מ"מ צ"ל דשייך בו מציאות של תקיעה ולכן אסור בו הידוק. אולם כשל"ש מציאות של תקיעה, החיבור של מהודק מותר.

(להבנה דהידוק אסור משום מחזי כבונה, באמת כוס של פרקים אסורה אף של"ש בה כלל תקיעה דהידוק ה"ה בנין דרבנן).

(באמת נידון זה האם אסרו מהודק מחמת חשש שיתקע, או דהידוק ה"ה בונה מדרבנן משום דמחזי כבונה, תלוי הרבה בהבנת הסוגיא בביצה של ציר באמצע וציר בצד ובדברי הראשונים שם. ותלוי בהבנת הסוגיא שבת קכב של דלתות הכלים אי איירי ברפוי או במהודק, אולם כמשנת' העיקר להלכה דמהודק אסור מחשש שיתקע).

העולה ממשנת' דבסטנדר שאין לו בית קיבול לבורג ל"ש בו תקיעה, ואין סיבה לאסור הידוק, ויהיה מותר להגביה ע"י הידוק הבורג.

היתר של כיסוי הכלים

יש לדון האם יש בהברגת סטנדר היתר של כיסוי הכלים. ותלוי מה ההבנה בכיסוי הכלים -

להבנת הגרשז"א דההיתר של כיסוי כלים הוא דכל שעומד לפתוח ולסגור וזה דרך השימוש בו מותר לפתוח ולסגור בשבת, בגוונא שמגביהם ומנמכים בקביעות וודאי יש בזה היתר של כיסוי הכלים ויהיה מותר להגביה ולהנמיך את בסטנדר בשבת (ולהבנה זו, החילוק בין כיסוי הכלים דמותר משום דעומד לפתוח ולסגור, למטה של טרסיים שאף שדרך לפרק אסור, ביאר הגרשז"א במנח"ש דמטה היות ומחברים אותה במסמרים בחיבור קבוע הדורש אומן לפרקו אף אם מפרקים כל יום ה"ה בונה גמור ואין בזה היתר של כיסוי הכלים).

כ"כ בשמירת שבת כהלכתה פרק כג אות נ "סטנדר שעשוי כך שאפשר להגביהו או להנמיכו לפי הצורך בעזרת ברגים, מותר לשנותו כנדרש". ובהערה קנב כתב "שמעתי מהגרשז"א אויערבך וצ"ל, דהוה דומיא דכיסוי כלים העשויין לפתחן ולסגורן תמיד.

(בגוונא שלא מגביהם ומנמכים את הסטנדר בקביעות אלא משארים כך הרבה זמן רב, יש לדון האם יש בזה היתר של כיסוי. ומצאתי בספר מאור שבת ח"ב עמ' תר"ז שכתב להתיר ז"ל "שמעתי בשם מרן סטנדר שניתן להגביהו או להנמיכו על ידי הברגת הבורג בחוזק, אע"פ שלפעמים משאירו לחודש ויותר, מכל מקום מותר לעשות כן בשבת, כיון שהוא מיועד לכך, וברצותו מעלהו וברצותו מורידו, מש"כ בשמי לענין סטנדר שניתן להגביהו ולהנמיכו נכון הוא").

להבנת הגר"ז דכל שאינו עשויין לקיום כלל, רק לפותחן ולסגורן באותו יום, אינו נחשב בנין, אפשר דל"ש היתר כיסוי הכלים כשהסטנדר נשאר במצב זה לזמן.

אולם אפשר דאף הגר"ז מודה שבכה"ג שאינו תקוע בחוזק א"צ לפתוח דווקא באותו יום (דאלת"ה לדברי הגר"ז יהיה אסור לסגור כל הברגה כשהפתיחה הבאה תהיה לאחר השבת, ויהיה אסור לסגור בקבוק יין אם הפתיחה הבאה היא רק בשבוע הבא) וצ"ע.

להבנת החזו"א דההיתר של כיסוי כלים הוא דכלי המיועד לפתוח ולסגור אין החלקים מתאחדים זה עם זה דאם יתאחדו יתבטל מהם כל שימוש הכלי ולכן אינם נעשים גשם אחד אלא שני גשמים המשתתפים בשימוש - לכאורה אין בזה ההיתר של כיסוי הכלים דהא אין מניעה להשאיר את הסטנדר במצב זה, וה"ה כקנה של סיידיים שהוא כלי שיש לו כמה אופני שימוש, וחיבור החלקים לא סותר את השימוש ומשום הא אין בזה היתר של כיסוי הכלים. (באמת הגר"ק בחוט שני כתב דאסור, וכן דעת הגר"ח"ק, ולכאורה משום דלהחזו"א ל"ש בזה היתר כיסוי הכלים).

היתר שימוש בכלי - כיון שחלקי הסטנדר מחוברים

תמיד ה"ה מוגדר כשימוש בכלי

יש לדון בסברא חדשה דכיון שחלקי הסטנדר מחוברים תמיד ה"ה מוגדר כשימוש בכלי, (ולהבנה זו אפשר דאף לדעת החזו"א יהיה מותר). כ"כ השבט הלוי (ח' ו' סי' לב) - דכיון דשני חלקי הסטנדר לעולם הם ביחד למעלה או למטה לפי הצורך א"כ הכלי גם קודם ההדוק עשוי בשלמות, ואינו מחבר עכשיו ב' חלקים לעשותו כלי בשלמותו אלא להדקו על הברזל לפי צורך התשמיש בזה

כ"כ במגילת ספר היות והכלי כבר עשוי אין כאן בנין של כלי, אלא שימוש בכלי בכל מיני מצבים ע"י הידוק הברגים, ולא דמי לקנה של סיידין שאסור אף שהכלי כבר עשוי לשימוש בגובה מסויים דשם נחשב לעשיית כלי הואיל והוא מחבר לו פרקים נוספים.

וכ"כ בארחות שבת (פרק ח' הע' פ"ז) "ועיקר הטעם להתיר הוא משום שהסטנדר הזה נחשב כלי שלם בכל מצב, בין כשהוא מוגבה ובין כשהוא נמוך, ולכן שינוי המצב שלו אינו בגדר סתירה ובנין, אף שמהדק היטב את הבורג, אלא בגדר שימוש בכלי".

אולם אכתי סברא זו צריכה בית אב, דיש צד שהברגת הסטנדר מוגדרת כתקיעה, ועד כמה שלהבנת החזו"א אין היתר כיסוי הכלים, אפשר דההברגה אסורה מדאורייתא.

היה מקום לדון דאפשר דהמקור לסברא זו, מהא דאיתא בגמ' ביצה דף כב דמותר לזקוף מנורה של חוליות, ותוס' הק' סתירה דבשבת דף מז מבואר דאסור, וכתבו תוס' לת' דהא דמותר איירי שהחוליות מחוברים ואינם מתפרקים אלא רק מטין וזוקפים אותם ובה מותר לזקוף בשבת.

ואפשר דה"ה סטנדר דלא מפרדים את החלקים לגמרי זמ"ז ותמיד ה"ה מחוברים, לכן אי"ז מוגדר בנין בכלי ומותר לשנות את גובה הסטנדר.

אולם יש לחלק דבמנורה הוא רק זקוף, משא"כ בסטנדר אף שהחלקים אינם מתפרקים זמ"ז מ"מ ה"ה מחבר את החלקים ומבריגם ואפשר דחמור מזקיפת מנורה.

(ומאידך גם במנורה של חוליות לכאורה א"א לומר דרק זקוף, דהרי ב"ש אוסרים מצד בנין בכלים, וע"כ עשה בזה חיבור, אולם אכתי אפשר דחיבור הסטנדר חמור ממנורה).

ומיהו אפשר דבמקל והליכון שאפשר להגביהו ולהנמיכו ע"י פינים שנכנסים לחורים, היות והחלקים אינם מתפרקים אלא רק משתנים לפי השימוש וצורך האדם אפשר דה"ה כמנורה של חוליות ויהיה מותר (ע' שבו"י).

העולה - התבאר כמה סברות דאפשר להקל בשינוי מצב הסטנדר. א' אפשר דנחשב כהידוק שאין בו אפשרות תקיעה. ב' מדין כיסוי הכלים להבנת הגרשז"א. ג' כיון שחלקי הסטנדר מחוברים תמיד ה"ה מוגדר כשימוש בכלי.

ולהלכה הגרשז"א, והשבט הלוי, הגריש"א היקלו בזה (וארחות שבת, מאור השבת) אולם בשבו"י פרק ג' הביא מהגריש"א דהחמיר בזה, והמנחת יצחק ח' ט' סי' ל"ח החמיר בזה.

תוספת שבת

עלון השבוע
לרפואת המשיגה
ישיבת קול תורה
הג"ר מנחם בן
שיינא (רוטנברג)
שליט"א לרפוא"ש
בתושח"י

זמני הדלק"נ שבת פרשת יתרו
ירושלים: 4:49 מוקדם: 4:39
בני ברק: 5:04 מוקדם: 4:54
מודיעין עילית: 4:58 מוקדם: 4:48
חיפה: 4:56 מוקדם: 4:46
טבריה: 4:52 מוקדם: 4:42

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

איזה דיברה מעשרת הדיברות זכתה להודעה מיוחדת ממשנה רבינו: "לך והודיעם"?

ונראה לבאר שמצוות השבת נחלקת לשני חלקים א. איסור לא תעשה מלאכה, שהם ל"ט מלאכות שנאסרו לנו. ב. מצות עשה לקדש את השבת, בדיבור במאכל משה וכו'. ואם האדם שומר רק את איסורי השבת ולא מכבד ומענג את השבת, נכנסת בו התחושה של 'שמא תאמר לרעתך נתתי לך את השבת' משום שאצלו השבת היא נותן בלא מקבל כיון שאינו מקדש את השבת משלו אלא מקיים איסוריה בלבד, ואם אין מקבל אין נותן ואצלו השבת איננה מתנה. לא כן אם מכבד את השבת במאכל במשה ובכסות נקייה, נעשה הוא למקבל ואז נוצר אצלו השבת כמתנה.

וזה עונה המדרש, לטובתך נתתי לך את השבת על ידי שמקדש את השבת בתענוגים נעשה הוא למקבל מתנה, ולכן מדגיש הפסוק "וקראת לשבת עונג" צריך ששמירת השבת תיעשה גם מצד האדם שיקרא לשבת ואז השבת תהיה לעונג, אומרים חז"ל 'זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו' שמור הינו הלא תעשה והזכור הינו העשה, כך ורק כך השבת ניתנת כמתנה ששומר איסורה וגם זוכרה בדברים ומקדשה בד בבד. (נועם השבת)

אומרת הגמרא (שבת י'): אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם. וכיון שהנותן מתנה לחברו צריך שיודיעו לכן הודיע הקדוש ברוך הוא למשה שיודיע לבני ישראל את מתנת השבת. וביאר המהר"ל (בחידושי אגדות) שכשם שיש נותן כך ראוי שיהיה מקבל ואם לא יהיה מקבל לא יהיה נותן ולכן צריך שיודע המקבל מהמתנה כדי שיוכל לקבלה. וקשה הרי כל המצוות נצטוונו לשומרם ומה שייך לקבל את מתנת השבת יותר שאר מצוות?

כתוב במדרש (דברים רבה ג, א): ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת לא נתתי לך אלא לטובתך כיצד אמר רב חייא ברבי אבא אתה מקדש את השבת במאכל ובמשה ובכסות נקייה ומהנה את נפשך ואני נותן לך שכר מנין שכתוב "וקראת לשבת עונג" מה כתוב אחריו "אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך". וקשה מדוע יעלה על ליבנו שהשבת הינה לרעתנו? ומה עונה על כך המדרש?

מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בפסקי הלכה אקטואלים בעניני שבת בשיעורו:

שאלה ב. חתן וכלה לא צריכים בשבת פנים חדשות לברכת שבע ברכות, (שו"ע אבה"ע ס"ב, ח) וכאשר חלק מהמניין בשבע ברכות בשבת הם מחללי שבת לא ניתן לצרפם למניין, כי הטעם שאי"צ פנים חדשות בשבת, ששבת היא חשובה כפנים חדשות ודרך להרבות בשבת שמחה ומנות (רא"ש בכתובות א' י"ג, ותוס' ז: והוא) וממילא באנשים שאינם שומרים שבת, ואינם רגילים להרבות בסעודה לכבות שבת אולי אצלם שבת אינה פנים חדשות, ובפרט לפי דברי השפת אמת שהביא מדרש רבה (יא ב) "לא דומה אור פניו של אדם כל השבוע לשבת" וזהו פנים חדשות ששייכים רק בשומרי שבת, וכידוע העדות על הסבא מקעלם ועל החת"ס ועוד שבשבת נשתנו לגמרי בשבת.

חידה: מתי יגידו לאדם בשבת "שב על הריצפה"

פעם נפלו תפילין על הריצפה, והחזו"א אמר לגר"ח קצ"ל להרימם ולישב במקומם, כדי שיהיה נחשב כטלטול כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו. (ארחות רבינו ג' עמ' רלט)

שאלה א, עיר שמחללת שבת ויש שם בצורת, והרב של העיר רוצה להבטיח להם שאם ישמרו שבת ירד גשם, האם הוא רשאי לעשות כן? בהתחלה רצה לומר מרן שליט"א שא"א להבטיח שבזכות שמירת שבת ירד גשם, וכדברי הגמ' תענית יד: שבזמן רבי יהודה הנשיא גזרו בעת צרה 13 תעניות ולא נענו... אבל הביא בשם מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שאפשר להבטיח, והביא ראיה מדניאל שהמלך ביקש להאכילו 'פת בג', אוכל שאינו כשר, והוא ביקש שיאכילוהו זרעונים לנסיון ויראה אותו דבר... וכן מצאנו בנינוה שחזרו בתשובה ובזכות זה נענו, וממילא במקום קידוש ה' גדול ומסירות נפש, בצירוף תפילה על הגשם, ניתן להבטיח להם.

שכרו הרבה מאוד, בזכות מה זכה אביו של הרמ"א לבן גדול וקדוש כמו הרמ"א

נתקנא בו הס"מ, וניתנה לו רשות לנסות את ר' איסר'ל, נתלבש הס"מ בדמות שר גדול ונכנס לחנות, והתחיל לקחת הרבה סחורות יקרים והתעסק עמם הרבה זמן, אמנם עדיין לא מדד את מידות כל הסחורה, ובתוך כך הגיע חצי היום. כשרצה ר' איסר'ל לסגור החנות כמנהגו מידי יום שישי, התחיל השר להתחנן לפניו שיניחהו לקחת את הסחורה ולגמור מהר. אמנם ר' איסר'ל לא רצה לשמוע ממנו בשום אופן, אע"פ שהפסיד ממון רב על ידי סירובו לאותו שר, ועי"ז זכה לעמוד בנסיון בשלימות, וזיכוהו עבור זה מן השמים בכך גדול וקדוש, רבינו הרמ"א מאורן של ישראל,

מצוה נעלה זו של "תוספת שבת" תפסה מקום חשוב במנהגי רבותינו בכל הדורות. כבר חזינן דהרא"ש מזהיר בספרו אורחות חיים (אות י"ט) להקדים להתפלל ערב שבת תפילת מנחה כדי שיקבל עליו השבת מבעוד יום.

על גודל שכרם של הממהרים לבוא ושובתים ממלאכתם זמן רב לפני כניסת השבת, הביא ברחמי האב (ערך שבת) עובדא נוראה בענין זה, ואלו הדברים: גביר ידוע ושמו ר' איסר'ל היתה לו חנות גדולה ויקרה בכל מיני משי. ומנהג קדוש היה לו לר' איסר'ל, מדי שבוע בשבוע כאשר הגיע יום שישי בחצות היום, סגר מיד את החנות, ולא התאחר אחר חצות בשום אופן ולו לזמן מועט.

במעלת המקיים ג' סעודות בשבת, ושמצלת משלוש פורענויות

והנה כתב הב"ח בסי' רצ"א, לבאר את דברי הגמ' עפ"י מש"כ הטור בסי' רצ"ב, ששלוש תפילות השבת הם כנגד ג' שבתות, שבת בראשית, שבת מתן תורה, ושבת לעתיד לבוא. ותפילת ערבית היא כנגד שבת בראשית, ולכן תיקנו לומר בה "אתה קדשת את יום השביעי לשמך תכלית מעשה שמים וארץ", ותפלת שחרית היא כנגד שבת מתן תורה, ולכן תיקנו לומר בה "ישמח משה במתנת חלקו וכו', וכתוב בה שמירת שבת, וכן כתוב בתורתך", ותפלת המנחה היא כנגד שבת דעתיד לבוא, ולכן תיקנו בה "אתה אחד ושמך אחד", ע"ש הפסוק 'והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד'.

והנה כתב הב"ח שגם ג' סעודות מתחלקות לשלושת השבתות, סעודת ליל שבת היא כנגד "שבת בראשית", וסעודת שחרית היא כנגד "שבת מתן תורה", וסעודה שלישית היא כנגד "שבת לעתיד לבוא", וסעודת ליל שבת מצלת מחבלי משיח, וסעודת שחרית מצלת מדינה של גיהנם, וסעודה שלישית מצלת ממלחמת גוג ומגוג, יעוי"ש בדבריו.

איתא בגמ' שבת דף ק"ח ע"א, אריב"ל משום בר קפרא, המקיים שלש סעודות בשבת, ניצול משלש פורענויות, מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג, מחבלו של משיח, כתיב הכא 'יום', וכתוב התם 'הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום' וגו', ומדינה של גיהנם, כתיב הכא 'יום' וכתוב 'יום עברה היום ההוא', ממלחמת גוג ומגוג, כתיב הכא 'יום', וכתוב התם 'ביום בא גוג', עכ"ל הגמ'.

מדברי ריב"ל שאמר "כל המקיים שלוש סעודות" ולא אמר כל האוכל, יש ללמוד שבנוסף לעצם הסעודה ישנה חובה לקיים ג"כ את ענין התוכן שמונח בכל אחת מהסעודות, ורק ע"י כך יזכה להנצל מאותם פורענויות. וכוונת הגמ' לדברי רבי יוחנן לעיל דף ק"ז ע"ב, דדריש מהפסוק בפ' בשלח (ט"ז, כ"ה) 'ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה', היום לא תמצאוהו בשדה', דילפי' ממה שהוזכרו בו שלש פעמים "יום", את החובה של שלש סעודות בשבת, ודריש ריב"ל דע"י שלש סעודות דשבת ניצול אדם משלש פורענויות בעקבתא דמשיח.

המן הכפיל עצמו לכבוד שבת, ומדוע המן נתברך לכבוד שבת בבית ולא בשדה

שלכבוד שבת ממעט נעשה הרבה, ומכח הברכה של שבת נתרבה המן שבבית. וביותר מצינו בדעת זקנים לבעלי התוס' שקיבל מהר' קינן דמשני העומר שירדו בע"ש, חצי עומר אכלו בע"ש, והעומר ומחצה הנותרים, כשהיו אופים אותם לשבת נעשו כפולים ויצא להם מזה ששה לחמים, שני לחמים לכל סעודה יעוי"ש.

וביאר בעיוני רש"י, שלדעת רש"י, בער"ש אפו ובישלו את המן משום המצוה של 'הכינו', משא"כ בימות החול לא היו נצרכים לזה, ומצינו בגמ' יומא בדף ע"ה ע"א, שהגם שע"י מחשבה היה נהפך למבושל או אפוי וכדו', מ"מ היתה מציאות של בישול ואפיה, דאיתא שם: "צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו בריחיים", ולכבוד שבת יש מצווה לטרוח ולהכין בידיים, ולדברנו יש להוסיף שהיה צורך לבשל ולאפות לכבוד שבת בכדי שתחול הברכה במאכלים.

"והיה ביום השישי וגו' והיה משנה על אשר ילקטו יום יום" (ט"ז, ה'). מפרש רש"י: "משנה", וזהו 'על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומיים', נותן לכם ברכה בבית, למלאות העומר פעמים, ללחם יומיים".

מדויק ברש"י, שהברכה שהיתה במן הנלקט ביום שישי היתה בבית ולא בשדה. וצ"ב, מה ענין יש בכך שהברכה נתקיימה דוקא בבית. ותירץ הגרא"י ברזל וצ"ל פר' בראשית (ב', ג') על הפסוק: "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו", ופי' רש"י: "ברכו במן וכו' שביום שישי היה יורד לחם משנה". והקשה הרא"ם מה ברכה יש בזה, הלא בשבת לא היה יורד יותר מאשר כל ימות השבוע, שאותו שיעור ירד ג"כ לשבת. ותירץ בעיוני רש"י, שמרש"י הנ"ל מדויק שכשבאו מן השדה לא היה יותר מעומר לגולגולת, אלא שבבית עצמו נתברך ונעשה כפול, וזוהי הברכה,

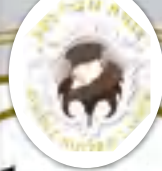
לרגל הלימוד בדף היומי על ד' מיתות בי"ד. חומרת חילול שבת מתוך הקדמת המשנה ברורה לח"ג

אם הוא דר עם העו"ג, ואם שחט אף שאיש ישראל אחר עומד עליו ורואה ששחט כדן אפילו הכי שחיטתו נבלה גמורה, מטעם שהוא אינו בר זביחה כלל, כדאיתא בפוסקים, וטעם לכל זה הוא דהמחלל את השבת כופר במעשה בראשית כמו עובד כוכבים, ועל כן גם עונש מחלל שבת הוא בסקילה כעובד כוכבים, וכשהוא בלי התראה הוא על כל פנים בכרת...

אך באיזה ענין נוכל לבוא לזו המדרגה שישמור שבת בכל פרטיו, העצה היעוצה לזה שיראה לזרז את עצמו ללמוד הלכות שבת, ולחזור עליה תמיד, כדי שידע האסור והמותר, דאי לאו הכי אפילו אם ילמוד כל ענינים המוסרים המזרזים לשמירת שבת כראוי לא יועיל לו, וכדאיתא במדרש משלי, לדעת חכמה ומוסר, אם יש בידו של אדם חכמה יכול הוא ללמוד מוסר, ואם אין... והכוונה דאם הוא טועה בעיקר הענין שחושב שאין זה בכלל איסור, אז מה יועיל לו המוסר בזה, וכן בעניננו אם הוא חושב על איזה דבר שאין זה בכלל מלאכה או שבות לא יועיל לו שום מוסר.

...וראה את חומר העוון שיש באיסור חילול שבת, דהלא ידוע שיש כמה חילוקי עונשים על העוונות, יש ענינים שכשהאדם עובר עליהן הוא רק איסור עשה בלבד, חמור מזה העוונות שיש עליהן איסור לאו, חמור מזה העוונות שיש עליהן מיתה בידי שמים, חמור מזה העוונות שיש עליהן כרת, חמור מזה אותן שיש עליהן מיתה בידי אדם והוא מיתת חנק, למעלה מזה אותן שעונשן הוא הרג בסייף, למעלה מזה אותן שמיתתן בשרפה, למעלה מכולם אותן שמיתתן בסקילה כי היא החמורה שבמיתות. ועל עוון חילול שבת במזיד הלא מיתתו הוא בסקילה.

ונוכל לראות עוד את חומר העוון שיש באיסור חילול שבת, דהלא בכל העונות לבד מאיסור עבודת כוכבים קי"ל דאם הוא מומר ח"ו לאחד מהם אינו מומר לכל התורה, ואלו באיסור שבת קי"ל בסימן שפ"ה ס"ג דאם הופקר אצלו איסור שבת ועובר עליו כמה פעמים בפרהסיא הוא מומר לכל התורה, ודינו כעובד כוכבים ממש, ואם הוא דר עם ישראל ברשות אחד צריך לשכור ממנו הרשות כמו

בין אדם לחבירו

גלין חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גלין מספר 43

דיבור לשון הרע בדבר המפורסם

חודש שבט תשפ"ה

דבר שנתפרסם בפני שלשה

כתב הרמב"ם (דעות ז, ה) 'אחד המספר בלשוה"ר בפני חבירו או שלא בפניו וכו', **ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה, כבר נשמע הדבר ונודע, ואם סיפר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת אין בו משום לשוה"ר, והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר**. ומבואר שאם שלשה אנשים שמעו לשוה"ר שנאמר בפני שלשה, אין להם איסור לשוה"ר לספר את הדבר לאחרים.

והביא דבריו החפץ חיים (כלל ב ס"ג) וכתב 'יש אומרים דאם אחד סיפר גנות על חברו בפני שלשה, אף דהוא עבר בודאי על איסור לשוה"ר, אף על פי כן אם אחד מהשלשה ששמע דבר זה סיפר אחר כך לאחרים, לא עבר בזה על איסור לשוה"ר'.

ובביאור הטעם שאין בזה איסור לשוה"ר, כתב הח"ח (שם) 'דכיון דשלושה יודעים מזה, ממילא כבר נשמע הדבר ונודע לכל, דחברך חבא אית ליה, ובדבר העשוי להתגלות לא אסרה התורה משום לשוה"ר'. ובבב"ח (סק"ד) הוסיף ביאור וכת' 'מדחזינן דהתורה קראתו ללשוה"ר בשם רוכל וכו', ע"כ אמרינן דמה שהתורה אסרה לשוה"ר היינו בדבר שבלתי אפשר שהיה מתגלה אם לא היה הוא הרוכל, וכענין שנאמר ג"כ הולך רכיל מגלה סוד, **אבל בדבר שבודאי יתגלה לבסוף לעין הכל**, בין אם יתגלה בדרך היתר ובין אם יתגלה בדרך איסור, סו"ס יתגלה, ע"כ לא שייך כלל עליו על זה שם רוכל וכו'. ומבואר דטעם ההיתר הוא דכיון שזה בודאי יתגלה לבסוף, לכן אין שם 'הולך רכיל' על מי שמספר דבר זה.

האם אפשר לסמוך לדינא על היתר זה

הנה הח"ח האריך לבאר הרבה תנאים הנצרכים כדי שיהיה מותר לספר דבר שנתפרסם באפי תלתא, ובסוף דבריו (סעיף י) כתב 'אחרי כל הדברים והאמת האלה שביארנו, **ראה אחי כמה יש להתרחק מקולא זו שכמעט אין לה מקום במציאות**, ובפרט שאף אם יצטרפו כל הפרטים גם כן צריך עיון אם הלכה כדעה זו, אחרי שלדעת הרבה פוסקים אין שום מקור לקולא זו מהש"ס, לכן השומר נפשו ירחק מזה'. עוד נראה להוסיף שבזמנינו קשה מאוד לסמוך על ההיתר של דבר שנתפרסם באפי תלתא, כיון שישוד ההיתר הוא משום 'שבודאי יתגלה לבסוף לעין הכל' (וכמשי"כ בבב"ח סק"ד), ונראה דמציאות זו היתה בעבר שכל ידיעה היתה מעניינת את האנשים, ולכן כל דבר היה מתפרסם לכל, אבל בזמנינו רוב סיפורי

הגנות אינם מעניינים כ"כ את האנשים, ולא שייך לומר שבודאי כולם ידעו מזה לבסוף. ולדוגמא המספר על אדם שקם מאוחר והפסיד זמן ק"ש, גם אם מספר דבר זה בפני שלשה מהישיבה או הקהילה של אותו אדם, לא מסתבר לומר שזה בודאי יתפרסם לבסוף לכולם, ולכן נראה דאין להקל כלל בזמנינו בסיפורים מעין אלו. רק סיפורים שמאוד מעניינים, וכגון על אנשים חשובים או מפורסמים וכד' שעשו דבר שלא כהוגן. בזה שייך לומר שהדבר עומד להתפרסם לכל. [ובזה קיימת הוראת הח"ח שיצ"ע אם יש לסמוך על זה והשומר נפשו ירחק מזה].

האם מותר לספר לשוה"ר בדבר המפורסם לכל

אף שכתב הח"ח דלדינא יש להתרחק ולא לספר דבר שנתפרסם באפי תלתא, מ"מ משמע בכמה מקומות דבדבר ה'מפורסם לכל' ולא רק לשלשה, לכו"ע אין איסור לספר את הדברים לאחרים. עיין הערה¹. ובס' חלקת בנימין כתב דמותר לספר גם לאדם שבודאי לא שמע מכך².

מה נחשב 'מפורסם לכל'

בח"ח לא מבואר מה היא כמות הפירסום שצריך כדי שייחשב 'מפורסם לכל'. ומסתבר שצריך שידעו מכך עכ"פ רוב מוחלט של האנשים. ולכן גם דבר שנתפרסם בעיתון, זה עדיין לא בהכרח נחשב 'מפורסם לכל'. [ובפרט שישנם כמה סוגי עיתונים, וישנם שאינם קוראים כלל עיתונים, וגם אלו שקוראים, רבים אינם קוראים את הכל בעיון אלא רק מלמעלה].

דבר שנתפרסם מאוד רק בציבור מסוים, כגון דבר ששיך לקהילה או ישיבה או עדה או חסידות מסוימת, מסתבר דלאותם אנשים המשתייכים לקבוצה זו, נחשב הדבר 'מפורסם לכל', [אם נתפרסם לרוב מוחלט של הציבור], **אבל אסור לספר לאנשים שלא משתייכים לאותה קבוצה, כיון שאין הדבר עשוי להתפרסם אצלם**.

התנאים הנצרכים כדי לספר לשוה"ר בדבר המפורסם לכל

לדעת הסוברים דמותר לספר דבר שנאמר בפני שלשה, כתב הח"ח (כלל ב סעיפים ג-ז) כמה תנאים הנצרכים לכך, וכדלהלן.

א. שלא יתכוין כדי לגנות את המדובר, או כדי לחזק את הגנות אצל השומע³. ב. שישפר באקראי ולא שיכוין להעביר הדבר ולגלותו

הוא, דסברת החולקים על הרמב"ם היא דווקא בדבר שנתפרסם רק לשלשה, אבל בדבר ה'מפורסם לכל', כו"ע מודים דאין שייך על זה שם 'הולך רכיל'.

² ויש להסתפק האם ההיתר הוא לספר גם לאדם שמתמא לא ישמע מכך במשך הזמן, או שלאדם זה אין את ההיתר, משום דטעם ההיתר הוא מפני שאנו תולים שכל אדם מסתמא כבר שמע את הדבר או שישמע מכך בעתיד. וצ"ע.

³ תנאי זה לא כתב הח"ח מפורש כחלק מהתנאים, אבל מוכח כן מהא דיתבאר בסמוך דאפילו בדבר המפורסם לכל, אין היתר היכא שמתכוין לגנותו.

¹ א. כן משמע ממש"כ בכלל ב' ס"ד ובבב"ח סק"י בדבר המפורסם לכל מותר אף לשומע השני להמשיך ולספר דבר זה לאחרים. ב. בכלל ג סק"י כתב 'או שדיבר הדבר בפירסום בזה לא שייך ענין לשוה"ר'. ג. בכלל ד' סק"י כתב דהעובר על איסור דרבנן שרי לקרותו עברין כיון שעבר על זה בפירסום ובלא"ה יודעים מזה הרבה אנשים. ד. בכלל ד סקמ"א כתב 'שזה היה מפורסם לכל ובה לא שייך לשוה"ר'. ה. בכלל ד' סקט"ז בהגהה כתב דהא דאמרו בגמ' בגיטין 'מקמי פלגאה ניקוס' אפשר שהיה מפורסם דבר זה. ו. בכלל ז' ס"ד כתב דאם יצא קול על אחד שעשה דבר איסור, ורוצה לספר הדבר לאחרים, יזהר שלא יכוין להעביר את הקול ולגלותו יותר. וכ"כ לדינא בס' חלקת בנימין ובשו"ת לחפץ בחיים ובס' נתיבות חיים. אולם בחוט שני (פ"ח) כתב דלדעת החולקים על הרמב"ם גם דבר המפורסם לכל אסור לספר למי שאינו יודע. וביאור טעם ההיתר

בין אדם לחבירו

בליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

דעת הח"ח לעיקר דלא כהיד הקטנה, ומ"מ ראוי לחוש לדבריו היכא דאפשר, עיין הערה⁵.

ג. שיספר את העובדא כמו שהיא בלי להוסיף שום פרטים וכן לא יטעים את הדברים, וז"ל הח"ח (סי') 'אבל חס וחלילה להוסיף אפילו תיבה אחת, או להטעים את הדבר בפני השומע, לומר שהמעשה שנשמע על שמעון יפה נשמע עליו וכיוצא ב, זה ודאי אסור בכל גווניו. ובסעיף י"ב כתב שאם אחד דרש בבית המדרש אסור להלעיג ממנו ולומר שאין בדרשותיו ממש ושאיין מה לשמוע, ובמ"ח סקכ"ה כתב דלא שייך בזה את ההיתר של אפי תלתא, כיון שאסור להוסיף אפילו תיבה אחת לגנאי יותר מכפי שעתיד להתגלות, וא"כ מניין הוא יודע שגם חבירו יאמר שאין בדבריו ממש. ע"כ. ומבואר שאסור להוסיף שום תיבה שלא בודאי היתה מתפרסמת.

ד. אם יודע שטבע השומע לקבל את הדברים ויכול להיות שיוסיף דיבור או יטעים את הדברים, אסור לספר לו, ואם מספר עובר באיסור לפני עוור לא תתן מכשול. (כ"ב סי').

ויש להסתפק האם האיסור הוא דווקא באופן שהשומע יקבל את הדברים וגם יכול להיות שיוסיף דברים לגנאי, או גם באופן שהשומע רק יקבל את הדברים בלי שיוסיף דברים לגנאי⁶.

ה. היוצא מכל הנתבאר דכדי שיהיה מותר לספר דבר שנתפרסם לכל, צריך תחילה לברר שזה בודאי נחשב 'מפורסם לכל'. וגם צריך כמה תנאים, ואם אינם מתקיימים נכשל באיסור לשוה"ר, **לכן אדם שאינו בטוח שמתקיימים כל התנאים, צריך להימנע מלומר את הדברים, כדי שלא יכשל באיסור לשוה"ר.**

כמו כן השומע דבר שנתפרסם לכל, צריך לזהר מאוד שלא להאמין לדברים ששמע, כדי שלא יכשל באיסור קבלת לשוה"ר.

להצטרפות לקבלת הגלינות מידי חודש במייל : T089113355@gmail
לשאלות בהלכות לשוה"ר ובין אדם לחבירו טלפון 025363333

יותר. [ולדעת היד הקטנה דווקא אם מספר בדרך אגב]. ג. השומע מאדם ששמע באפי תלתא אינו רשאי לספר את הדבר לאחרים. ד. אם שלשת השומעים או אפילו אחד מהם הוא ירא אלוקים שנוהר מאיסור לשוה"ר, או שהוא קרובו או אוהבו של המדובר, אין היתר זה (כיון שהוא לא יפרסם את הדבר). ה. ההיתר הוא רק באותו מקום שעתיד להתפרסם. ו. אם האומר הזהיר שלא לגלותו, אין היתר. ז. אסור להוסיף פרטים או להטעים את הדברים. ח. אם יודע שטבע השומע לקבל את הדברים ויכול להיות שיוסיף דיבור או יטעים את הדברים, אסור לספר לו.

תנאי נוסף השייך לגבי השומע, דאף שמותר לו לשמוע, מ"מ אסור להאמין לדברים ששומע.

מדברי הח"ח מבואר דתנאים אלו נצרכים גם לענין דבר המפורסם לכל. עיין הערה⁴.

ויוצא א"כ דהרוצה לספר חדשות וכד' בדבר המפורסם לכל, כדי שלא יכשל באיסור לשוה"ר צריך שיתקיימו התנאים הבאים.

א. שלא יתכוין כדי לגנות את המדובר, או כדי לחזק את הגנות אצל השומע. וצריך מאוד להזהר בזה.

ב. שיספר באקראי ולא שיכוין להעביר הדבר ולגלותו יותר. וניראה דבאופן שמספר את הדבר מפני שרוצה להעביר את הידיעה לאחרים (ואולי זו המציאות בדרך כלל), זה ודאי נחשב שכונתו להעביר את הקול. אבל באופן שאין לו שום ענין לפרסם את הדבר, אלא שהוא מחפש דבר מענין שיוכל לדבר עם חבירו או לספר לחברים וכד', לכא' זה אינו נחשב שכונתו לגנות או להעביר את הקול. ויש שפקפקו בזה. והנה הח"ח (סי') כתב 'ויש אומרים [והוא דעת היד הקטנה] דאפילו בדרך אקראי אינו מותר, רק אם נתגלגל זה הענין דרך אגב בתוך דיבורו, אבל לא שיכוין לספר זה הענין לבד'. ע"כ. ולפ"ז אין ההיתר שייך אלא רק באופן שאינו מתחיל לדבר כדי לומר דבר זה, אלא אומר את הדברים בתוך כדי שמדבר על דברים אחרים. אולם נראה דמדינא אין חיוב לדקדק בזה, כיון

⁴ התנאי שלא יכוין לגנותו – מוכח כן בממ"ח כ"ה סק"א שכתב דאפילו כשמספר לחבירו דבר שהוא כבר יודע ממנו, אם כונתו כדי לחזק את הגנות בפני השומע ולגנות יותר את המדובר, הרי זה אסור. וכן מוכח בכ"ב סק"ח שכתב דאפילו באופן שהאדם נרצה שידברו עליו לשוה"ר, אם מכוין לגנותו אסור, כיון דהאיסור הוא מחמת שהוא לגנותו נתכוין. **התנאי שלא יכוין להעביר ולגלות את הקול** – כן מוכח בכלל ז' ס"ד שכתב דאם יצא קול על אחד שעשה מעשה שאינו הגון, אם רוצה לספר את הדבר לאחרים צריך שלא יכוין להעביר הקול ולגלותו יותר וכמו שביארנו בכלל ב' ס"ג. וכן מוכח בכ"ב סק"ג. **התנאי שהשומע אינו רשאי לספר הדבר לאחרים** – נראה שכל שאין לשומע הוכחות שהדבר מפורסם לכל, אסור לו לספר לאחרים ומאותם טעמים שכתב הח"ח לענין השומע ממי שמע באפי תלתא. [התנאי שלא יהיה השומע ירא אלוקים או קרובו של המדובר, לכא' אינו שייך כאן, כי הדבר בין כך יתפרסם ע"י אחרים]. **התנאי דדוקא במקום שזה עתיד להתפרסם** – פשוט שזה שייך גם בדבר המפורסם לכל, דהיינו דווקא במקום שהדבר עתיד להתפרסם לכל. **התנאי שאסור לספר באופן שהמספר הזהיר שלא לגלותו** – לכא' הטעמים שכתב הח"ח לאיסור שייכים גם בדבר המפורסם לכל, וצ"ע. **התנאי שאסור להוסיף פרטים או להטעים את הדברים** – משמע בכלל ב' ס"ט דנצרך גם בזה, מדכתב ע"כ צריך לזהר מאד אפילו אם מפורסם על אדם וכו'. וכן משמע בממ"ח סק"כ שהביא מקור לדבריו מהמספר חסידים שכתב 'שזה הגנאי הוא מורגל בפי כל והוא למשל בפייה' וכו'. **התנאי שאם טבע השומע לקבל את הדברים ויכול להיות שיוסיף דברים לגנאי אסור לספר לו** – כן מוכח לפי מה שיתבאר בסמוך דגם בדבר המפורסם לכל אסור להאמין. **הא דגם בדבר המפורסם לכל אסור לקבל את הדברים**, כן משמע בכ"ז ס"א וכ"ב ס"ד. וכ"כ בחוט שני (פ"ח).

⁵ מדברי הח"ח במ"ג מבואר דנקט בסתמא דלא כהיד הקטנה אלא שהביא את דבריו בשם 'יש אומרים'. וכן משמע בכמה מקומות דנוקט עיקר לדינא דלא כהיד הקטנה, א. בכלל ד' סק"ז לענין ההיתר לקרוא עבריינא למי שעובר בפרסום כיון

שיודעים מזה בלא"ה הרבה אנשים. ומשמע דמותר לומר דבר זה גם שלא בדרך אגב. ב. בכלל ז' סק"ח הביא את הגמ' במיו"ק (טז). דאמר בר פפאי יומה רבי אומר דבדבר זה' ופירש"י שאמר כן לפי תומו ולא משום לישנא בישא. ומבואר בממ"ח דאם היה דבר זה באפי תלתא היה מותר כיון שאינו מדבר מתוך שנאה אלא לפי תומו. ומשמע אף שאינו אומר בדרך אגב. ג. בכלל ב' סק"ו דן האם יש את ההיתר של אפי תלתא גם ברכילות, ובתחילה כתב דמותר היכא שאין כונת המספר כדי לעורר מדנים על חבירו, ואח"כ הביא שמהרש"ל אסור לומר רכילות אע"פ שגאמר באפי תלתא, כיון דרכילות אין שייך לפי תומו. [והיינו דתמיד זה נחשב שמכוין לגנותו]. ומשמע דההיתר הוא גם כשאינו מספר את הדברים בדרך אגב, כל שאינו מכוין לגנותו. ד. כן משמע בכלל ז' ס"ד. ע"ש. ומ"מ ממה שהביא את דברי היד הקטנה (וכן הביא את דבריו בממ"ח סק"ב), נראה דלא דחה את דבריו לגמרי, ולכן כתבנו דראוי לחוש לדבריו היכא דאפשר.

⁶ הנה מלשון הח"ח שכתב 'אם הוא יודע את טבע השומע שיתכף כשישמע יקבל דבר זה לאמת על שמעון, ויוכל להיות שיוסיף עוד דברים לגנאי עליו וכו'. משמע לכא' שהאיסור דווקא באופן שהשומע יקבל את הדברים וגם יכול להיות שיוסיף דברים לגנאי. אולם בסי' חלקת בנימין כתב שהאיסור הוא גם אם השומע יאמין ולא יוסיף דברים. וכ"כ בחוט שני (פ"ח) שאסור לספר לחבירו דבר שנתפרסם לכל, אם הוא יודע שהוא יאמין. וכ"כ בסי' שערי אברהם. [נסברתם היא דכיון שהוא מאמין לדבריו, נמצא עובר בלאו דלפני עיור. וכמו שכל מספר לשוה"ר עובר בלאו זה (וכמשי"כ בלאוין ג' ובריש כלל ט בהגהה). אולם י"ל דדוקא שם עובר כיון שיש איסור לספר, אבל היכא שאין איסור לספר, אינו עובר בלפני עור משום מה שהשומע יאמין, דאין זה נחשב מכשול של המספר אלא דבר צדדי, ורק אם יבוא ע"י השומע להוסיף דברים על גנותו, זה נחשב מכשול של המספר. ויש להאריך בזה עוד ואכ"פ].

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

סנהדרין דף דף מד

דף מה

רוח פסקונית

ואהבת לרעך כמוך

"בשעה שאמר הקב"ה ליחזקאל לך אמור לישראל אביך האמורי ואמך החתית, אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם. ומי אית לה רשותא כולי היא. אין, דא"ר יוסף בר חנינא ג' שמות יש לה, פיסקון, איטמוון, סיגרון. פיסקון, שפוסק דבריו כלפי מעלה (כיון שטוען בעד ישראל, יש בכך כבוד השכינה. מהר"ל). איטמוון, שאוטם עוונותיהם של ישראל. סיגרון, כיון שסוגר שוב אינו פותח".

רש"י לומד שרוח פסקונית היינו המלאך גבריאל. בהגהות הגר"א משיג בלשון חריגה: אינו כן. וכנראה שהגר"א מסתמך על מקור אחר שבו מבואר דלא כרש"י. ויש מציינים לנכתב בספר רזיאל המלאך:

"אמר רבי ישמעאל אני ראיתי את ממ"ה יושב על כסא רם ונשא וחיילותיו עומדים לפניו מימינו ומשמאלו, ואמר לי מלאך שר הפנים ששמו מטטרו"ן רוח פסקיני"ה פסקי"ן אטמו"ן היגרו"ן סיגרו"ן וכו". הרי שאין מדובר בגבריאל אלא במט"ט.

וכן בתיקו"ז (צא ע"ב): "אשכחנא בספר רזיא"ל דאית ייהיב לאדם קדמאה דמטטרו"ן קרא לי קב"ה שמהן סגיאין, לזמנין אתקרי מיטטו"ר וכו' ולזמנין אתקרי פתחו"ן סגרו"ן אטמו"ן. אטמו"ן בזמנא דאיהו אוטם חובין דישראל, סיגרו"ן בזמנא דסגר תרעין דצלותא. פתחו"ן בזמנא דפתח תרעין דצלותא וכו' והכי כל שמהן כפום שליחותיה".

בספר דברי תורה (מונקאטש ח"א ס"י פו) מביא את דברי הגר"א, וכתב דלולי שלהגר"א יש מהלך אחר מאשר האריז"ל, היינו אומרים שכוונתו לדברי האריז"ל בשער היחודים (פ"ו יחוד ד) והובא בסיפור רבי שבתי קודם נשמת כל חי, לכיון בשם אטמו"ן ושם פסקו"ן ובשם סגרו"ן ושם מטטרו"ן, כי יוסף ומט"ט שניהם אחד וכו'. משמע דמט"ט שייך לשמות המוזכרים כאן.

ומוסיף עוד, דהנה אחד מהשמות הוא סיגרון, כיון שסוגר אינו פותח. ופירש"י כיון שסוגר שאין לו רשות לבקש רחמים כיון שגבר החימה, שוב אין מלאך אחר פותח בבקשה כי לא יועיל. וי"ל דקאי על מט"ט שהוא כנגד יוסף, היסוד, והוא המוציא הדברים לפועל. וכשאצלו אין יותר זכויות, הרי שנסתם הדיון. אך אם הכוונה לגבריאל, הרי בזוהר מבואר שמיכאל מצד החסד וגבריאל מצד הגבורה, ולא שייך לומר עליו שהוא זה שסוגר את הדין, דאדרבה אחרי מידת הגבורה יש מקום להמשיך ולהעלות את מידת הרחמים. עכ"ד הדברי תורה.

ועל דרך זו איתא במגלה עמוקות (ואתחנן אופן קטז) דמביא את דברי רש"י, ומוסיף: "אבל רוא דמלה מטטרו"ן נקרא אס"ף שהוא מאסף לכל המחנות שהוא ר"ת 'איטמוון' 'סיגרון' 'פתחון', ויוסף שהוא דרגא דמטטרו"ן, עליו אמרה רחל אס"ף אלקים את חרפתי".

ונוסיף מה שהבאנו בשיעורים הקודמים, דמט"ט הוא גילוי הקב"ה בעולם, בשונה מגבריאל שהוא עומד לעצמו, על כן מובן מאד שהמט"ט מעמיד דברים כלפי מעלה. ודוק, דא"א להאריך בזה יותר.

"ואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה".

והקשו התוס', דלכא' תמוה, מהיכ"ת לומר שואהבת לרעך כמוך הוא לאחר מיתה, והרי בפשטות קאי מחיים.

ותי' התוס' בשם י"מ, דבאמת מחיים אין דין 'כמוך' דהרי חייך קודמין, אלא ע"כ דמירי על אופן המיתה, וכ"כ רבינו יונה.

הגר"י פערלא בביאור הרס"ג (עשה יט) מעיר על דבריהם, דהרי בכמה דוכתי מבואר איפכא, דמשנה ערוכה היא בפ"ט דנדריים "ועוד אמר ר"מ פותחין לו מן הכתוב שבתורה ואומרים לו אילו היית יודע שאתה עובר על... ואהבת לרעך כמוך", הרי דמצוה זו נוהגת מחיים. וכן בקידושין (מא, א) "א"ר יהודה אמר רב אסור רב לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמה יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך". וכן בעוד מקומות.

ומיישב, דנהי דעיקר קרא דואהבת לרעך כמוך לא קאי אלא על חייבי מיתות בי"ד, היינו משום דמחיים לא שייך כמוך דחייך קודמין, אבל מ"מ שוב שמעינן מינה דק"ו שחייב לאהוב כל ישראל הכשרים בחייהם, אע"ג דעיקר קרא לא מירי בהכי אלא בחייבי מיתות בי"ד.

ומוסיף, דכיון שכל ענין מיתה הוא בדרך השלילה, שלא לגרום לנידון בזיון וצער מיותר, הרי דאין ללמוד מכך אלא שלא לצער את חבריו וכיו"ב, ולא על דרך החיוב.

ונקודה זו היא נושא שכבר דנו בו הראשונים.

הרמב"ן מביא על פסוק זה (קדושים יט, יז) את הקושי דהרי חייך קודמין, ומיישב: א) "וטעם ואהבת לרעך כמוך, הפלגה... שיאהב חבריו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב". ב) "ויתכן בעבור שלא אמר ואהבת את רעך כמוך, והשוה אותם במילת לרעך... שיהיה פירושו להשוות אהבת שניהם בדעתו, כי פעמים שיאהב אדם את רעהו בדברים ידועים להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיו"ב, ואם יהיה אוהבו בכל, יחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת ובחכמה, ולא שישוה אליו, אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה, ויצוה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו..."

וכן הם דברי המהרש"א על הגמ' שבת (לא, א) במה שאמר הלל "דעלך סני לחברך לא תעביד", ומדוע נקט לשון שבשלילה, אלא דמשמע ליה דהפסוק קאי על ענינים שבשלילה, ואילו גבי עשיית טובה לזולתו לא קאמר ואהבת לרעך כמוך, כדאמרינן חייך קודמין.

אמנם ברמב"ם (דעות ו, ג) להדיא לא ס"ל כן, דכתב: "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנא' ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו". וכן בהל' אבל (יד, א) כתב דכל עניני גמילות חסדים הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך - כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותה אותן לאחיך בתורה ובמצוות.

והפמ"ג (סי' קנו באשל אברהם) מציין שנראה שהרמב"ם חולק על מה שכתב המהרש"א.

ביום של שלמה (יבמות פ"ג ס"ט) כתב שמה שנוהגים העשירים לקנות מקום חשוב לקברו כדי להיות שוכבים אצל צדיק, לפי הסברה יוצא שכרם בהפסדם כי אולי אינם ראוים לכך ויענשו כי צר ורע לצדיק שישכבו רשע או שאין הגון אצלו, ומעשה דאלישע יוכיח.

ויתירה מזו מצינו בציוני (פרשת ויחי) שכתב: "וא"ת מה מזיק לאב או לצדיק אחר להקבר אצלם, אלא כשהצדיקים נחים על משכבותם מגלין להם רזי עליונים ותחתונים. ואם נקבר אחר אצלם שאין שוה להם במעלתם ימעטו העליונים מלהגיד ולגלות להם סודות אשר בהם יהנו כאלו יאכלו כל טוב שבעוה"ז". כלומר שלא רק רשע לא קוברים אצל צדיק, אלא אפילו צדיק שאינו בדרגת הצדיק הקבור, אין קורבים. ומביא את מעשה דריב"ל ורשב"י, שאמר רשב"י שאם נראה הקשת בימינו אינו ראוי לבא אלי. וא"ת מה מזיק להם להקבר זה אצל זה, הלא הנשמות אינם יחד. אלא שמניחים הנשמות על העצמות ומדברים תמיד עם המתים והנשמות חוזרות אצל העצמות. וידוע למקובלים שבעצמות של אדם יש דעת לשמוע ויכולת בהם להפוך את עצמם אם יעשום מרובעות מכל צד, ע"ש. וכן הבאנו בעבר לענין "הבלא דגרמי".

ובספר אגרא דפרקא לבעל הבני יששכר (אות רסד) מוסיף על כך, דבמשלי (טו, לא) איתא "אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין", והיינו כענין אין קוברין רשע אצל צדיק, דהרוח בא בכל פעם מעולם העליון לפקוד את הגוף והבלא דגרמי, ומודיע לו רזי תורה מה ששמע ולמד מעולם העליון, וזה ענין חליצת עצמות שאמר הנביא ועצמותיך יחליץ, וכיון שנקבר הצדיק אצל רשע, והרשע אינו ראוי לשמוע, אזי עי"ז מונעין הרזי תורה גם מהצדיק.

עוד מוסיף האגרא דפרקא, דהאיש שאינו בן תורה בחייו, אבל היה רגיל בחייו לשמוע תוכחה, בודאי שכרו לא יקופת, וזוכה לשמיעה גם אחרי מותו, ע"כ איש כזה בבוא פקודתו מותר לקבוע לו מקום מנוחתו בין חכמי התורה, כי בודאי לא ימנע מהצדיקים אורם ע"י איש כזה, כי גם הוא ראוי לשמיעה. וזה שרמז בפסוק און שומעת תוכחת חיים, היינו ששומע תוכחה בחיים חיותו, בקרב חכמים תלין, כלומר בבוא ימי הליכתו לגן עדן, והגוף ילין עד הבקר לתחית המתים.

דף מח

קללת חנם חוזרת למקלל

"כל קללות שקלל דוד את יואב, נתקיימו בזרעו של דוד". ובהמשך: "היינו דאמרי אנשי תהא לוטא ולא תהא לטיא", פרש"י שנוח להיות מן המקוללים ולא מן המקללים, לפי שסוף כל קללת חנם לשוב אל המקלל.

המהר"ל כאן מבאר, שהדוגמה לדבר היא אדם הזורק אבן בכותל, אם לאבן אין מקום לנוח בכותל, הרי היא חוזרת אל מי שזרקה. המקלל קללה שלא חלה על המקולל, הרי היא חוזרת על המקלל. ומפנה לגמ' בשבת (צז, א) החושד בכשרים לוקה בגופו, דהיינו שהחושד באדם אחר שיש בו עבירה ואין בו, הרי אותו חשד חוזר אל החושד, ולכן הוא לוקה בגופו.

ובגור אריה מאריך ביסוד זה לענין עדים זוממין (שופטים יט, יט) שדרשו חז"ל "כאשר זמם ולא כאשר עשה", ומה הביאור בזה, והרמב"ן מסביר שאם הדין נעשה מוכח שהעונש היה מגיע לאותו אדם, שכן לא היה הקב"ה מביא מכשול לבית הדין. אולם המהר"ל חולק על כך, ומבאר שעיקר הטעם הוא שכאשר אדם זומם מחשבה רעה על אחר, אם היא לא באה לידי גמר, הרי היא חוזרת על הזומם. ומביא את הגמ' בשבת (שם) וכן את הגמ' דידן, להראות שדבר שלא נגמר - כקללה שלא חלה,

אולם כבר ציינו, דהרמב"ם בלשונו מיישב את הערת התוס' דחייך קודמין, והיינו דהרמב"ם מדגיש שאדם צריך לתת לאחרים מה שהוא מצפה שאחרים יעשו לו. ולא נכלל בזה שאדם צריך לתת לאחרים מה שהוא היה עושה לעצמו.

דף מז

קלני מראשי קלני מזרועי

"בשעה שאדם מישראל מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי. ואם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך, ק"ו על דמן של צדיקים".

והלימוד למעשה שהרבה מהספרים מביאים הוא שכיון שבצער האדם יש צער השכינה, ממילא כשהאדם מתפלל שלא תהיה מגמתו רק על צערו אלא גם על צער השכינה. וכן איתא בברכות (סג, א) "אמר רב הונא בר ברכיה משום ר"א הקפר כל המשתף ש"ש בצערו כופלין לו פרנסתו". רש"י מפרש שמברך על הרעה ד"ן האמת, א"נ שמבקש רחמים מלפניו. אך המהרש"א טוען שאין זה משמעות הלשון 'משתף', אלא הוא כענין עמו אנכי בצרה, היינו שיתפלל שיעשה למען שמו, שהוא עצמו בצרה, והשתא הוי משתף שם שמים.

והאריך בזה הנפה"ח שער ב' (פרק יא-יב), שתכלית הכוונה בתפילתו של האדם, היא למען שמו באהבה. ואפי' כאשר אדם מתפלל על עצמו, עליו לדעת שהשכינה מצטערת בצערו, וכמתני' דילן. וכן בשמו"ר (פ"ב) מה התאומים הללו אם חשש אחד בראשו חבירו מרגיש, כן אמר הקב"ה עמו אנכי בצרה. ובתנחומא (ס"פ אחרי) אחרי כל ישועה שבאה לישראל היא של הקב"ה שנא' עמו אנכי בצרה.

ובהג"ה שם מציין דמה שנקטה המשנה קלני מראשי קלני מזרועי, הוא כנגד תפילין ש"ר ותש"י, כי ארז"ל (ברכות ו, א) שהקב"ה מניח תפילין, וענין התפילין שלו ית' הוא התדבקותו להיטיב עמונו בכל, כמ"ש שם תפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו, ומי כעמך ישראל גוי אחד וכו'. וכ"כ בקצרה המהרש"א כאן.

וכן הביא הנפה"ח את הגמ' הנ"ל בברכות "כל המשתף ש"ש בתפילתו כו".

וכע"ז מובא בספרי חסידות. ע"י בספר אמרי יוסף (פרשת תולדות) שכאשר אדם מתפלל יש מקטרגים ומלאכים שעלולים לעכב את התפילה. אך כאשר אדם מתפלל על צער השכינה, אין מי שיכול לקטרג עליה שלא תתקבל. וזה ענין שיתוף ש"ש בצערו.

דף מז

אין קוברין רשע אצל צדיק

אין קוברין רשע אצל צדיק, וילפינן לה מאלישע הנביא.

המהר"ל בהלכות שמחות מבאר את הטעם: "משום דאל הצדיק מגלין מה שנגזר מאחורי הפרגוד, כדאיתא פ' מי שמתו, ומתי שהרשע סמוך לו מונעין מלגלות לו כדי שלא ישמע ג"כ הרשע".

וכן איתא בספר חסידים (ס"י תשה): "מעשה בת"ח צדיק שקברוהו אצל מי שאינו הגון, בא הצדיק לכל בני העיר בחלום, הרעותם לי שקברתוני אצל בית הכסא שריחו רע (-היינו אותו רשע), וקשה לי העשן, ושמו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע כמחיצה, ומשם והלאה לא בא להם בחלום".

הרי היא חוזרת למקורה.

ובבאר הגולה (באר שני) מבאר עוד שמחשבה שלא חלה, קלה להשתנות ומחפשת מקום לנוח, ולבסוף חוזרת למשלח.

אך כאשר המחשבה כבר עברה לעולם המעשה, כגון ב'כאשר עשה', קשה לשנות אותה. ואף שוודאי יענישו העדים השקרנים, אין כאן גדר של "כאשר זמם" שענינו חזרת המחשבה הרעה.

ומוסיף שכן במגילת אסתר נאמר "ישוב מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים על ראשו". והוא מענין הנ"ל.

דף מט

דוד בתורה ויואב במלחמה

"ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא. אלמלא דוד לא עשה יואב מלחמה, ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה".

בספר ויקרא יצחק (לרבי רחמים פלאגי בן הגר"ח) מציין לגמ' בעבודה זרה (ז, ב) שהביאו את ר"א בן פרטא לפני המלכות, ואמרו לו מדוע למד תורה ועסק בלסטות. השיב להם "אי סייפא לא ספרא, ואי ספרא לא סייפא, ומדהא ליתא הא נמי ליתא". וכונתו כדברי הגליוני הש"ס שמפנה לתוס' בתענית (ז, א) על הגמ' שדברי תורה מתקיימים רק במי שהוא בעל ענוה, והביאו התוס' מהגמ' בעירובין שלא תימצא התורה בסוחרים ההולכים מעבר לים, דאי ספרא לא סייפא ואי סייפא לא ספרא, מבואר שהבין התוס' שאין זה יסוד דוקא בלסטים, אלא דהלומד אין לבו פנוי ואין לו עת לעסק אחר, וא"א להיות למדן וסוחר יחד.

ומבאר הויקרא יצחק את הגמ' כאן ע"פ היסוד הנ"ל, דאם דוד היה עוסק במלחמה לא היה יכול לעסוק במלחמה, דאי סייפא לא ספרא.

ומציין עוד לרש"י בדברי הימים (א, יח) שבתחילה עסק דוד המלך במלחמה, אלא שמפני שרצה לעסוק בתורה, מינה את יואב על המלחמה.

במגלה עמוקות (ואתחנן אופן א) כתב שמושה רבינו ידע שיהושע יהיה המנהיג שייצא למלחמה לפני עם ישראל, אלא שצריכים מנהיג נוסף שיעסוק בתורה. ובמדרש איתא שכל דבר ברא הקב"ה זוגות - שמים וארץ, אדם וחווה, עוה"ז ועוה"ב, משה ואהרן. וכן הוא בתנאים ואמוראים: שמעיה ואבטליון, הלל ושמאי, רבי ור' נתן, רב אשי ורבינא, רב ושמואל וכו'. תמיד יש שני צדדים שמביאים להשלמת התורה. על כן התפלל משה רבינו לפני הקב"ה, אי ספרא לא סייפא וכו', דיהושע ייצא למלחמה, ואני אלמד תורה. וזה שכתוב "את גדלך ואת ידך החזקה", שיש גילוי של מידת החסד ושל מידת הדין, על כן יש מי שיוצא למלחמה ומנהיג במידת הדין, ויש את זה שמלמד תורת חסד.

והקב"ה השיב לו: רב לך, כבר אמרתי לך קח לך את יהושע. כלומר אין לך לבקש שני מנהיגים, דבר אחד לדור ולא שניים. יהושע יעשה את שני התפקידים. וזהו "חזקהו ואמצהו" - חזקהו בתורה, אמצהו במלחמה, וכן "הוא יעבור לפני העם והוא ינחיל אותם" - יעבור לפניהם במלחמה, וינחיל אותם בתורה.

ומשמע מתוך דבריו שהיה זה ענין מיוחד גבי יהושע.

וכ"כ בספר ויקרא יצחק הנ"ל (במס' ע"ז שם) לגבי מה שנאמר ביהושע שנלחם בעמלק, וקשה שהרי עליו נאמר "לא ימיש מתוך האהל", אלא שזה היה ע"פ הדיבור ואין למדים ממנו. שבוזה היה יהושע מיוחד, אך בדר"כ אין שני הדברים מתקיימים באדם אחד. [ועל דרך שראינו לעיל דתורה וגדולה במקום אחד הוא דבר נדיר].

דף נ

שבת אצל כהנים

היתה הו"א שבת כהן שחיללה שבת תענש בשריפה: "סד"א הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהנים דרבי בהו מצוות יתירות, תידון בשריפה, קמ"ל".

וצ"ב, נהי שהכתוב ריבה בכהנים מצוות, אך מצות שבת אינה מיוחדת כלל לכהנים.

ובספר לקט טוב להגר"י ענגיל (כללו אותה) כתב שמבואר כאן "דקדושת הכהונה מתפשטת על כל המצוות ואפי' על מצות שבת שאינה מצות כהונה כלל". ומביא לכך ראיה מקידושין (כ"א) שמסתפקת הגמ' בעבד עברי כהן מהו שימסור לו רבו שפחה כנענית, והיינו דכהן יותר קדוש, והדבר נוגע לכל המצוות ולא רק למצוות הכהונה.

בספר אהבת יהונתן (סוף פרשת אמור) כתב בביאור הפסוק "נבילה וטריפה לא יאכלו הכהנים", שכבר תמהו חז"ל דהרי גם לישראל הם אסורים, וביאר ע"פ הרמב"ם שפסק דבמלחמה מותר לאכול נבילות, והיינו דהוא נגד היצה"ר כמו יפת תואר דהותרה במלחמה, ולעתיד יהיה מלחמת גוג ומגוג ויהיו ישראל מותרין לאכול נבילות, וזהו דקאמר הכתוב דהכהנים לא יאכלו, דכמו כן כהן אסור ביפת תואר, לכן כל נבלה וטריפה לא יאכלו הכהנים.

ובמרגליות הים כאן מציין שאין זה רק לגבי כהן, אלא גם בנוגע לזמנים מקודשים. והביא מספר מתן שכתב של מצות להפמ"ג שדן אם עבירה הנעשית בשבת חמורה מאותה עבירה שנעשתה ביום חול. ובכתבי הרמ"ק כתב שמצוות הנעשות בשבת מתעלות יותר מבחול. וראה זבחים (צא, א) אטו שבת למוספין אהני לתמידין לא אהני (בתמיה), כלומר שקדושת השבת גורמת עליו גם לקרבן התמיד.

וה"ה לגבי מקום מקודש. ומביא שם מספר הזוהר שמצוות שנעשות בא"י יש להן מעלה גדולה מאם היו נעשות בחו"ל (ויצוין לרמב"ן שבחו"ל המצוות הן רק בגדר הציבי לך ציונים).

נמצא דבכל ג' הרבדים - עולם (א"י) שנה (שבת) נפש (כהן), יש עליו למצוות שנעשות במצבי קודש.

דף נא

הלכתא למשיחא

"אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון אמר רב הלכה כדשלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא, אמר רב יוסף הלכתא למשיחא, א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני הלכתא למשיחא, אלא דרוש וקבל שכר הכא נמי דרוש וקבל שכר, הכי קאמרי הלכתא למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר". כלומר כיון שהשאלה היא איך לפרש את לשון הברייתא, אין שייך בזה פסק הלכה.

מתוך דברי התוס' נראה שאכן צריכים לדעת הלכה גם כשאינו נוגע לזמן הזה, ורק כשמדברים על לשון הברייתא אין צורך לפסוק הלכה.

בחוות יאיר (סי' קכד) מבאר שבוודאי צריכים ללמוד את כל התורה, גם מה שאינו נוגע כיום, אף שעיקר הלימוד צריך להיות בדברים מעשיים.

בדברי שאול כאן (לבעל השואל ומשיב) מבאר את התמיהה "הלכתא למשיחא", ע"פ מה שכתבו המקובלים דלעתיד לבא יהיה הלכה כב"ש נגד ב"ה, וא"כ לא שייך למפסק הלכתא למשיחא, דכללי ההלכה שיש

לנו כיום אינם אלא לפי העוה"ז, ולא לפי מה שיהיה לעת"ל.

והנה, בהקדמת הערוך לנר למסכת מכות מביא שלושה הסברים מדוע יש ללמוד ענינים שאינם נוגעים למעשה: (א) יש ללמוד כדי להתכונן לבניין בהמ"ק. וכן מביא החפץ חיים אודות לימוד קדשים. (ב) צריך ללמוד את התורה כי כל מי שלומד פרשת עולה כאילו הקריב עולה וכו'. (ג) התורה היא מקשה אחת כמנורה, וכל חלקי התורה נצרכים זה לזה.

בבאר מים חיים (פרשת צו) מוסיף נדבך נוסף, שבוודאי יש מצות לימוד תורה שעומדת לעצמה, בנפרד מקיום המצוה, ומה שהגמ' מדברת על "דרוש וקבל שכר" הוא לגבי עשיית המצוות ממש. דבני אדם שמשותקים להביא לידי מעשה, להעלות את כל הקדושה לעולם המעשה, הם גם מקיימים את המצוה. וע"ז אמרין דרוש וקבל שכר, דרוש מלשון דרישה וביקוש. שכיון שמשותקים לכך, הדבר נחשב כאילו עשה בפועל את המצוה. הקב"ה מצרף מחשבה למעשה.

הרי שמוסיף הבאר מים חיים נקודה נוספת: לא רק שלומד תורה כדי להתכונן או כאילו הקריב, אלא אדם שמתכונן לקיים את המצוה מתוך תשוקה לקיום, הרי זה כאילו קיים המצוה.

ובזה מובן היטב שהגמ' שואלת הלכתא למשיחא, כלומר מדוע צריך לדעת ההלכה למעשה. ותירצה דרוש וקבל שכר, שמכין עצמו כדי לעשות את המעשה וע"כ צריך לדעת ההלכה למעשה.

דף נב-א

את אביה היא מחללת

ר"מ דרש מהפסוק את אביה היא מחללת - אם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול, כבוד נוהגין בו בזיון, אומרים ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שיצאה זו מחלציו. ואמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא, אפילו לרשיעא בר צדיקא, כמאן כהאי תנא.

המרדכי (כאן) מביא שאם יש בת כהן שהמירה דתה, או שזינתה, אין חיוב לכבד את האב מדין וקדשתו. ונפסק ברמ"א (סי' קכח, מא). המג"א (ס"ק סב) נוקט שזהו רק בעוון זנות, ומביא ראיה מסוגיין דלר"ש שר"פ חמורה שכן נתנה לבת כהן שזינתה, ומאי חומרא שכן מחללת את אביה, ואם איתא דבת כהן שעבדה ע"ז נמי מחללת את אביה, א"כ מנא לן דשריפה חמורה, הא כשעבדה ע"ז היא בסקילה, אלא ע"כ דדוקא בזנות מחללת אביה דהוה ליה לשמרה מזנות שלא תתיחד עם אדם, אבל שאר עבירות אין יכול לשמרה. ומה שנקט המרדכי שהמירה דעתה, היינו משום שמסתמא גם זינתה. וציין לגמ' בכתובות שסוקלים הנערה יל פתח בית אביה כלומר: ראו גידולים שגידלתם, כלומר שיש טענה על האב באופן מיוחד לגבי זנות.

בספר די באר להגר"ד מן זצ"ל (חלק ח פרשת אחרי - הביאו כאן הספר "דף על הדף") מביא מסוגיין שחילול נאמר רק על זנות ועל חילול שבת. ומבאר שחילול הוא דבר שמתייחד לפריצת גדר. שמירה מעריות נקרא גדר, וכמו שכתב רש"י (בראשית לד, ז) שהאומות גדרו עצמן מן העריות. וכן לעיל (לו, א) שהשמירה מאיסור נדה עם אשתו נקרא "סוגה בשושנים", כענין גדר. וכן חילול שבת הוא פריצת הגדר של שבת.

מעתה, זה הביאור בדברי המג"א, דוקא בזנות אנו אומרים שבת שמזנה פורצת גדר, ואז אומרים ראו גידולים שגידלתם. אם האב היה מחנכה כראוי, לא היתה פורצת את הגדר. ואינו דומה לשאר עבירות שזו עבירה פרטית, ואילו שמירת הגדר או פריצתו, תלוי בחינוך.

וצרף לכאן את מה שאמר הגר"א לאשתו באגרת הגר"א: "ועל קללה ושבועה וכזב תכי אותם ולא תרחמי עליהם כלל, כי חס ושלום בקלקול הבנים יענשו אב ואם מאד. ואף אם תדריכי אותם תמיד במוסר ולא יקבלוהו, אוי לאותה בושעה והצער והבזיון בעוה"ב, את אביה היא מחללת, כמאן קרינן לרשע בן צדיק רשע בן רשע וכו'".

וכן החפץ חיים (שם עולם ח"א פט"ז) מביא את דברי הגר"א, ומוסיף שמי שילדיו מורדים והולכים לארצות רחוקות ועוזבים את הדת, הדבר גרוע ממי שאין לו ילדים. והעצה היא שיתמוך בתורה ובמוסדות תורה ובכך יביא לעצמו זכויות כמו שמקבל מילדיו.

ואע"פ שבגר"א משמע שקאי על כל המצוות, לפי המגן אברהם יוצא שדבר זהו בעוון זנות באופן מיוחד.

דף נב-ב

נדב ואביהוא

"וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן, אמר לו נדב לאביהוא מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור".

מלבד שהדבר תמוה היאך יתכן שאמרו כן, עוד מוסיף להקשות הקה"י בברכת פרץ (פרשת משפטים) הלא בתורה מפורש חטאם שנתחייבו מיתה בהקריבם אש זרה אשר לא ציווה, ועוד קשה דלא מצינו שבעבור שרוצה שררה ורבנות יתחייב מיתה בידי שמים.

וביאר שבאמת נענשו על האש הזרה, אלא שהקב"ה היה יכול לנהוג עמם במידת הרחמים ולא להענישם, אלא דאמרו בר"ה דף ז' שהקב"ה נושא עוון למי שמשיים עצמו כשיריים, וכאשר אמרו שרוצים להיות המנהיגים הפקיעו עצמם מלהיות כשיריים, ושוב נענשו על האש זרה.

ונצרף לכך מה שכתב בספר באר שמואל (פרשת במדבר), שנדב ואביהוא לא התכוונו שיהיו המנהיגים, אלא דעיקר חטאם של נדב ואביהוא היה כמה שבחרו בדרך זר ונפלא מה שאין הדור ראוי לכך, עד שמרוב דביקותם וחסידותם חשבו להנהיג את הציבור באופן שלא יצטרכו למתנת חנם כי אם ע"פ שורת הדין, וכמ"ש בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדה"ד, ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדת הרחמים למדה"ד, והם נתעלו כ"כ עד שרצו להפשיט מעליהם קבלת החסד ולהתנהג ע"פ מדה"ד, והוא ענין זר ונפלא ועבודה קשה שבמקדש, למעלה מיכולת האדם. ואפי' אם הם בעצמותם היו במעלה הנפלאה הזו, מה נעשה שאין הדור במדרגה זו. והנה זקן הוא כינוי למדת החסד והרחמים, וזה שאמרו וכבר היו משה ואהרן מהלכים בראש, וע"פ הנהגתם היו מוכרחים להלוך גם נדב ואביהוא אחריהן, ואמרו מתי ימותו שני זקנים מלאים רחמים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור ע"פ דרכנו ומדותינו שלא נצטרך למתנת חנם חנינה וחמלה.

ולפי דבריו מובנים טפי דברי הברכת פרץ, דכיון ששאפו להנהיג ע"פ מדת הדין, שוב הם עצמם לא זכו לרחמים ונענשו בתוקף הדין על שהכניסו אש זרה.

ובאור החיים (פרשת אחרי) איתא שנדב ואביהוא מתו שכשראו את השראת השכינה רצו להדבק בהקב"ה ולצאת מעוה"ז, ולכן מתו. וגם על דבריו קשה דהרי בפסוק נאמר שנענשו על שהכניסו אש זרה. אך לפי האמור י"ל שהם רצו להדבק בשכינה ללא הגבולים וההסתרים שבעוה"ז שמכניסים את הכל למסגרת של רחמים, והם רצו השפעה ללא מחיצות דהיינו מידת הדין, ושוב נענשו מיד על שהכניסו אש זרה. ונראה נכון.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשתיתרו תשפ"ה

לדורותיהם, נכללו בפרשה יתירה זו, להיות מקורם דבוק ואחוז ויונק בתוספת חלק זה שנתוסף בתורה. ועל שם כך שיתר פרשה זו בתורה נקרא שמו יתרו, משום שרק עי"ז שזכה ליתר פרשה, שיהא שורשו דבוק בה ויונק ואחוז בה, אז הוא יכול להתגייר גירות הרצויה.

ויספר משה לחותנו את כל אשר ה' לפרעה וגו'. (י"ח, ח). צריך ביאר דהרי מפורש בתחילת הפרשה שיתרו ידע מכל אשר עשה ה', וכדכתיב וישמע יתרו את כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו, וא"כ מה יש למשה לספר לחותנו אחר שהוא כבר יודע.

וביותר יש להוסיף דהנה ביאר אא"ז מרן הגרי"ז וצ"ל דמה שסיפר משה לחותנו הוא משום דיש דין סיפור בנפלאות השם, כדכתיב שיחו בכל נפלאותיו, וביאר מרן הגרי"ז דעד השתא לא היה לו למי לספר, דהרי כל ישראל גם ידעו מכל הניסים והנפלאות, ורק כשבא יתרו, שלא היה עמהן, ולא ידע מכל הניסים והנפלאות, היה יכול לספר לו ולקיים בזה שיחו בכל נפלאותיו. וצ"ב דהרי להדיא בפסוק דיתרו ידע מכל אשר עשה ה', וא"כ לא היה בסיפור הקיום של שיחו בכל נפלאותיו, שהרי כבר ידע מכל זאת.

ויש לבאר, דהנה בריש הפרשה כתוב דיתרו שמע מכל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, וא"כ י"ל דכל ידיעתו הייתה אודות ישועת ישראל ויציאתם ממצרים, וקריעת ים סוף, דע"ז כתוב שמעו עמים ירגזון, אבל במה שסיפר משה רבנו ליתרו, כתוב ויספר משה לחותנו את כל אשר ה' לפרעה ולמצרים, היינו שסיפר לו את כל פרטי הפורענות והעונש שבאו על מצרים, ושהיה זה הכל במדה כנגד מדה, וזה לא ידע יתרו, וא"כ שפיר יש למשה רבנו מה לספר ליתרו, וזהו שסיפר לו משה.

ולפי"ז יש לבאר הפסוקים דלהלן, דכתיב ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וגו', עתה ידעתי כי גדול ה' וגו' כי בדבר אשר זדו עליהם, דמיירי כאן משתי עניינים, אחד מענין הצלת ישועת ישראל, ועוד ענין יש כאן והוא ענין פרטי העונש והפורענות שנענשו מצרים ופרעה, ושהכל היה מדה כנגד מדה, דתחילה אמר ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה וגו', וזהו ברכה על הצלת ישועת ישראל, וזה שמע יתרו מתחילה עוד קודם בואו, ואח"כ הוסיף עתה ידעתי כי גדול ה' וגו' כי בדבר אשר זדו עליהם, זה מיירי ממה שמצרים נענשו במדה כנגד מדה.

ולפי"ז יש לבאר מה שאמר עתה ידעתי, ר"ל דאמנם את ישועת ישראל ידע מכבר עוד קודם בואו, אבל את הידיעה על כל פרטי העונש והפורענות, ושהכל היה מדה כנגד מדה, זה נודע לו רק עתה כשסיפר

וישמע יתרו. (י"ח, א'). וברש"י כתב שבע שמות נקראו לו וכו', יתר על שם שיתר פרשה אחת בתורה. ובמדרש (פכ"ז, ח') איכא מ"ד שכשהיה נכרי נקרא יתר, כמ"ש וישב אל יתר הותנו, ומשנתגייר הוסיף לו הקב"ה אות אחת, כמו שהוסיף לאברהם, ונקרא יתרו. הנה כל ענין זה שנתותרה פרשה יתירה בתורה ונתחדשה ע"י יתרו הוא ענין הצריך לימוד מהו הענין שעל ידו נתחדש פרשה בתורה. גם צריך להבין דאמו לולי שהיה יתרו בא היה חסר בתורה דין זה של דיינין.

ובאמת נראה לכאורה דעצם הפרשה המיוחדת הוא ירידת מדרגה לישראל, שבפרשה זו נתחדש שלא היו ראויים כולם לקבל ממושה רבנו בעצמו, וכמבואר בדברי רש"י בפרשת דברים (א', י"ד) עה"פ הכו לכם אנשים חכמים וגו' ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות, חלמתם את הדבר להנאתכם, היה לכם להשיב, משה רבנו, ממי נראה ללמוד ממך, או מתלמידך וכו', אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים, עכשיו יתמנו עלינו דיינין הרבה, אם אין מכירנו, אנו מביאין לו דורון, והוא נושא לנו פנים. הרי מבואר דלפום רום מעלת ישראל לא היו זקוקים לעצה זו דמינוי דיינין, ואדרבה היו ראויים כולם לקבל ממושה רבנו בעצמו, והסכמתם לעצה הייתה ירידה במדרגתם. ואולי זהו פירוש הענין שיתרו יתר את הפרשה הזאת, כי בעצם לא נצרכה לישראל בהיותם במדרגתם המעולה.

אכן בפנימיות הדברים נראה לבאר בזה, ע"פ המבואר בדברי הגר"א בתקו"ה והגר"ח מוואלווין בנפה"ח ובעוד דוכתי מדברי הזוה"ק שהתורה היא ששים ריבוא אותיות, והם כללות נשמות כל ישראל, וכל אות נגד נשמה אחת מישראל, וכל אחד מישראל שורש נשמתו העליונה מודבק ונאחז באות אחת מהתורה, וממנה הוא יונק את חיותו. (וישראל, ר"ת יש ששים רבוא אותיות לתורה).

וביון שהתורה היא שורש יניקת החיות של ישראל, וזהו סוד קיומם בדבקות כל נשמות ישראל בתורה, א"כ יש להתבונן היכן שורשם של הגרים הבאים ליכנס בנהלת ה' ולהיות חלק בישראל, ואף שבאמת כבר אמרו חז"ל שנשמתם של הגרים היו במעמד הר סיני, אבל עדיין צריך להבין היכן חיבור שורשם לתורה להיות יניקתם ממנה כישראל, והרי בבוא הגר להתגייר מוכרח לבא עמו כח רוחני, שהוא חלק בתורה, שיהא לו מקום ושורש לידבק ולהאחז בתורה ככל ישראל, ששורש חיותם הוא דבוק באותיות התורה.

ואפשר לומר דמהאי טעמא הוצרך יתרו שהיה ראשון לגרים, ליתר פרשה בתורה, דבפרשה יתירה ומיוחדת זו יהא מקומו, וממנה שורש חיותו לינק ולידבק בתורה ולהיות כישראל. ואפשר שכל הגרים

לו משה את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, וזהו שאמר 'עתה ידעתי', ר"ל עתה כשמשה סיפר לו.

וישמע יתרו וגו' כי הוציא ה' את ישראל ממצרים. ויקח יתרו וגו' את צפורה וגו'. (י"ח, א'-ג'). יש לומר עפ"ד המכילתא דבעת שאמר הקב"ה למשה במדין לך שוב מצרים, לקח עמו את אשתו ואת בנו, וכשפגשו אהרן בהר האלוקים, אמר לו מי הם הללו, אמר לו זו היא אשתי שנשאתי במדין, ואלו בני, אמר לו, להיכן אתה מוליכן, אמר לו למצרים, אמר לו על הראשונים אנו מצמערים, ואתה בא להוסיף עליהם, אמר לה לכי לבית אביך, נמלה שני בניה והלכה לה.

ולפי זה יש לפרש הכתוב דרק כששמע יתרו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, אזי יכול לקחת עמו את צפורה ושני בניה, אבל קודם שיצאו אינם יכולים לבא, דעל הראשונים אנו מצמערים, ואין להוסיף עליהם.

ויבא יתרו וגו' אל המדבר אשר הוא חנה שם וגו'. (י"ח, ה'). יש לבאר סיבת בואו של יתרו לצורך מה הגיע, עפ"י המבואר במכילתא שבא ע"מ להתגייר. וא"כ י"ל דלכן הוצרך לבא, דגירות בעיני ב"ד, דמשפט כתיב ביה, וא"א להתגייר בינו לבין עצמו, ולכן הוצרך לבא.

אם את הדבר הזה תעשה וצוך אלוקים וגו'. (י"ח, כ"ג). ופירש רש"י אם מצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואם יעכב על ירך, לא תוכל לעמוד. עוד י"ל בביאור כונת הכתוב 'צוך אלוקים' דהיה צריך ציווי מיוחד בשביל קיום עצתו של יתרו, דהנה עצתו של יתרו הייתה להעמיד דיינים, ובשביל להעמיד דיינים שיהא להם כח לדון, צריך שיהא דין ופרשה של דיינים, והרי עדיין לא נאמר כלל פרשת דיינים, וא"כ אינם דיינים כלל ואין להם שום כח לדון כלל, וואולי כדין נאמנים עלי ג' רועי בקר, על כן בשביל קיום העצה של יתרו היה צריך לחדש פרשת דיינים, ורק אז אפשר לקיים העצה.

ויש לומר דזהו שאמר יתרו למשה וצוך אלוקים, דבשביל לעשות את

הדבר הזה של העמדת דיינים, צריך הוא לצווי מהקב"ה, דהציווי היינו שיהא ניתן דין ופרשת דיינים, ורק אחר שיהא ציווי ה' על פרשה זו, יתחדש להם כח לדון, ותתקיים עצתו של יתרו.

והנה מבואר דיתרו זכה ליתן עצה ועל ידו נתחדש פרשת דיינים. ונראה לומר בזה דהנה בסוטה איתא א"ר חייא ב"א א"ר סימאי ג' היו בעצה בלעם איוב ויתרו, ויתרו שברח זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית וכו'. ונראה דמה שזכה ליתן עצה הוא שכר במדה כנגד מדה, דכנגד שברח ונמנע מליתן עצה נגד ה', זכה ליתן עצה לדבר ה'.

והאלוקים יעננו בקול. (י"ט י"ט). ופירש רש"י יעננו על דבר הקול. אכן בתרגום יונתן כתב ומן קדם ה' הוה מתעני בקל נעים ומשבה ונעימותא מליא. והיינו דנענה מאת ה' בקול נעים ומשובה. ומבואר דהתורה נתנה בקול נעים ומשובה. ויש לומר דלכן נקראת התורה שירה, כיון שנאמרה בעריבות ונעימות. וכמו שמצינו דשירה הוא דבר הנאמר בנעימה, כמו שאומרים בתפלת שחרית לקל ברוך נעימות יתנו, וביה"ד לאהר אמירת תהלים אומרים בקול נעים גלת ורנן.

והנה בגמ' במגילה דף ל"ב ע"א איתא כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים. ומבואר דמה שקורא בלא נעימה הוא משוי את התורה לחוקים לא טובים. ויש לבאר דכיון דהתורה נתנה בקול נעים וערב ועיקר נתינתה היה באופן של שירה, על כן אם חסר האופן של שירה וזמרה, חסר בעיקר המטבע של תורה, ומשוי לתורתו חוקים לא טובים.

ויש להוסיף בזה עוד על פי דברי הגמ' בערכין דהמקור לעיקר שירה מן התורה מהכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, ושירה איקרי טוב. ומבואר דהשירה נקראת טוב. ולפי זה יש לבאר דלכן הקורא בלא נעימה וזמרה הוא משוי לתורה חוקים לא טובים כי הוא קורא אותה באופן שאינה שירה, וחסרון השירה הוא חסרון הטוב, על כן הוא תורתו היא בכלל חוקים לא טובים.

והשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידה

מתוך דברי חיזוק למאות אברכים הוקבעים לימודם לקירוב רחוקים במדרשת 'לב לאחים' באר יעקב

כתוב בנביא בשמואל שהקב"ה חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידה, וסוף כל הנשמות כולם לשוב ולהתקרב אל הקב"ה. ובתפלה זכה אנו מתפללים 'ותן בלבם פחד הדר גאוניך והכנע לבם האבן וישובו לפניך בלב שלם כמו שהבטחת על ידי נביאך לבל ידח ממנו נידה'. הרי למדנו שהקב"ה חושב מחשבות איך ישובו ויחזרו אליו כל נשמות ישראל, ואף נשמה לא תהיה נדחית מפניו. **מי שעוסק בזה ששום נפש מישראל ל א תהיה נדחית מלפניו יתברך, הרי הוא שליה לקיום אלו המחשבות להשיב נשמות ישראל מקורם, והוא דבר גדול מאוד, ועל כל העוסקים והתומכים לדעת חשיבות העסק הזה, כי שלושי דרחמנא נינהו.** כתוב 'והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם לפני בא יום ה' הגדול והנורא', לפני הגאולה העתידה ישובו כל ישראל לאביהם שבשמים. שמעתי מפה קודש אבי מורי הגאון זצ"ל דאיתא במדרש שכבשה אחת ברחו מן העדר, התחיל הרועה לרדוף אחריה להשיבה אל העדר, כשהרועה רדף אחריה, הייתה הכבשה בורחת עוד יותר רחוק, אמר הרועה הרי בסוף של דבר תשובי לעדר למה לך להרחיק לכת ולברוח למקום רחוק, שובי כבר עכשיו. כן הוא גם בהשבת לב בנים על אבותם, הרי בסופו של דבר לפני בא יום ה' הגדול והנורא כולם ישובו אל הקב"ה, אם כן למה לנו להמתין עם השבתם. **אתם שמקדישים מזמנכם בהתנדבות ללמד תורה לעם ה' הקרובים והרחוקים, ומפיצים את אור התורה והאמונה בקרב לבבות רחוקים הוא זיכוי הרבים עצום וגדול, הוא דרך אברהם אבינו ששתל העיקר הגדול של האמונה בה', ושכר מזכי הרבים הוא עצום כדדרשו בגמ' בב"ב על מלמדי יתינוקות 'המשכילים יזהירו כוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד'.**

ברכות שמים מעל למזל טבא וגדיא יאה לאיש עושה חיל בעמל התורה דרופתקי דאורייתא, איש חמודות ותפארת המידות בענוות חן ונועם ההנהגה בור סיד דולה ומשקה, צמ"ס חריף ובקי שלשלת היחס הרב הגאון רבי שמואל יוז'וק שליט"א
תלמיד ותיק וקרוב לרבנו שליט"א אשר מאוצר כתביו משיעורי רבנו יתד ופינה לנו, כותב ועורך ספרי 'תורת רבנו הגר"ח' ומערכי המועדים' לעת שמחתו הגדולה עב"ג תחי'
בברכה שיהא ביתם מלא ברכת ה' כל הימים לתפארת בית אבותם שובע שמחות את פניהם נעימות בימינם נצח
בורא עולם בקנין השלם זה הבנין

נחלק אליהו

משיעורי הרב אליהו דיסקין שליט"א

המצוות ו'אביזריהו' | עשה ולא תעשה - אהבה ויראה | נעשה ונשמע

רמז במנין התיבות בפרשיות של קבלת התורה

באדרת אליהו כותב הגר"א - שבעשרת הדיברות יש קמט' תיבות כולל הפסוק וידבר אלוקים כו', ובפרשה שאחר כך מ'זכל העם גו' יש ס' אותיות, ובפרשה אחר כך יש עוד עג' תיבות, והכל ביחד זה שיב' אותיות, מרמז ליב' צירופי הוי"ה [יב' פעמים כו' זה שיב'], שיש 12 אפשרויות לכתוב את סדר האותיות של שם הוי"ה ונדפס בהרבה סידורים במוסף של ר"ח, [ואגב יש נוסחא מתמטית שכל מילה של ארבע אותיות שונות יש 24 אפשרויות $4 * 3 * 2 * 1 = 24$, וכששטים מהאותיות שוות יורד הכפלה אחת ונשארו 12], וכך גם נרמז בפסוק בתהילים בפרק של קבלת התורה 'עלית למרום שבית שבי' [סח יט], שבי זה שיב' לרמז על שמוותיו של הקב"ה.

במה נתייחדו המצוות שנצטוו מיד אחרי קבלת התורה?

בפרשה האחרונה הוזכרו שלש אזהרות **'לא תעשון אתי אלוקי כסף ואלוקי זהב', 'לא תבנה אתהן גזית', 'ולא תעלה במעלות על מזבחי'**, ומה מיוחד דוקא באזהרות האלו שנאמרו מיד אחרי מתן תורה [ובפרט לפי דברי הגר"א זה חלק מהפרשיות של מתן תורה].

היה אומר המשגיח הגה"צ ר' שלמה וולבה זצ"ל בשם רבותיו - שבאזהרות הללו יש אבק של אבק של אבק של אבק של איסור, שכל מה שנאסר כאן זה אפילו לא אביזריהו של עבירה אלא הרחקה וזהירות עד הקצה מכל שייכות לשלש עבירות חמורות - עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים.

עבודה זרה - לא תעשון אתי אלהי כסף פירש"י **אלהי כסף** בא להזהיר על הכרובים שאתה עושה לעמוד אתי שלא יהיו של כסף, שאם שנייתם לעשות של כסף הרי הן לפני כאלהות, **ואלהי זהב** בא להזהיר שלא יוסיף על ב' שאם עשית ד' הרי הן לפני כאלהי זהב, שיש בזה בדקי דקות שייכות לעבודה זרה שעובד את הקב"ה לפני ולפנים איך שהוא חושב ומבין ולא כמו שהקב"ה ציוה.

שפיכות דמים - **כי חרבך הנפת עליה ותחללה פירש"י** הא למדת שאם הנפת חיללת שהמזבח נברא להארץ ימיו של אדם והמזבח לקצר אין זה בדין שיונף המקצר על המארץ, וודאי שאין כאן עבירה של שפיכות דמים, אבל יש כאן נגיעה של דקי דקות מאיסור רציחה.

גילוי עריות - **ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו פירש"י** שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גילוי ערוה ממש שהרי כתוב ועשה להם מכנסי בד מכל מקום הרחבת הפסיעות דומה לגילוי ערוה הוא, זה גם אבק של אבק של אבק של איסור.

והטעם שהזהרו באלו אחרי מתן תורה, ביאר הרב וולבה שזה מה שנתחדש ב' מצוות יותר ממה שהיו מצווים בהם לפני מתן תורה, ונראה לבאר את הדברים על פי יסוד גדול ששייך לקבלת התורה.

מפני מה נרתעו אומות העולם בקבלת התורה מרציחה גניבה וניאוף הרי גם קודם היו מצווים בהם? ולאיזה תורה ציפו אומות העולם שהתאכזבו כששמעו לא תרצח לא תגנוב לא תנאף?

כתוב בפסוק ה' מסיני בא וזרח משעיר למו אומרים חז"ל שהקב"ה חזר על כל האומות ליתן להם את התורה שלא ליתן להם פתחון פה, הלך אצל בני עשיו אמר להם תקבלו את התורה? אמרו לו מה כתיב בה? לא תרצח, ענו כולם ואמרו וכי ברכה שנתברך בה אבינו ועל חרבך תחיה תרצה לעקור אותה ממנו, הלך אצל

בני לוט כוי מה כתיב בה? לא תנאף, אמרו מניאוף באנו שלוט בא על בנותיו, הלך אצל בני ישמעאל כוי מה כתיב בה? לא תגנוב, אמרו וכי ברכה שנתברך אבינו ידו בכל ויד כל בו אתה רוצה לעקור, ראיתם פעם ערבי שעובר בחדר מדרגות ולא נדבק לו אופנים או עגלה? אפילו את העקידה הם גנבו, שבקוראן שלהם מובא כל הסיפור של העקידה על ישמעאל.

ויש פה שתי קושיות חמורות, דבר ראשון ששלושת העבירות האלו הם משבע מצוות בני נח והיו מוזהרים על זה גם בלי קבלת התורה, וכל הנידון בקבלת התורה היה על השש מאות ושש המצוות הנוותרות, ומה יעזור להם שלא יקבלו את התורה? ועוד קושייה יש - כשאומות העולם שאלו מה כתיב בה? מה הם חשבו שהקב"ה יתגלה לעיני כל העולם על הר סיני, שור לא געה, אריה לא שאג, ויהיה קולות וברקים וקול שופר, ואז יצא מפי הגבורה: כן תרצח, כן תנאף, כן תגנוב, ויש פסוק בירמיה [ז ט] **הגנוב רצח ונאף והשבע לשקר וקטר לבעל**? ולא יזו תורה הם ציפו בהתחלה שהתאכזבו מהתשובה של הקב"ה? מילא אם היו שומעים שעטנו, בשר בחלב, היו אומרים על זה לא חשבנו זה לא מתאים לנו, אבל מה הפתיע אותם כששמעו לא תרצח לא תגנוב לא תנאף?

בקבלת התורה נצטוו שהנפש תהיה נקיה מכל שייכות לעבירה

ושמעתי בזה מאחי הגדול ר' שמעון משה שליט"א, ואחר כך ראיתי בעוד מקומות שמבארים על דרך זו, שכלל ישראל לא נצטוו בהר סיני רק בשש מאות ושש מצוות נוספות, אלא חזרו ונצטוו שוב ב' מצוות בני נח שהקבלת מצוות במתן תורה שונה בתכלית ממה שהיו מצווים לפני כן, ובמה זה אחרת? במסילת ישירים הפרק הארוך ביותר הוא פרק יא' **'בניאור מידת הנקיט'**, ופרק זה בנוי על כך שלא מספיק להיזהר מגופה של עבירה אלא שלכל עבירה יש אבק ואביזרייהו ויש דרגות בלי סוף להתנקות מעבירה ומסוך עבירה, כי לא מספיק להתרחק בפועל ממעשה העבירה אלא צריך שגם הנפש תהיה נקיה זכה ומאירה מכל שייכות וחיבור לעוון, אבל בני נח הוזהרו רק מגופה של עבירה, אין אצלם איסור של מלבין פני חבירו ברבים שזה אבק רציחה, אין אצלם גזילת העני בבתיכם שנתן לו חבירו שלום ולא החזיר לו [עיין ברכות ז.], ולא אביזרייהו דגילוי עריות, ולא קיים אצלם כל עניני ריחוק מעביר.

וכשאומות העולם שאלו מה כתיב בה ודאי ידעו שיהיה אסור לרצוח לנאוף ולגנוב, ובזה יכלו לעמוד כי יש אדומיים שלא רוצחים, מואבים שלא נואפים, ואפילו אפילו אפשר למצוא ערבים שלא גונבים, כי מגופה של עבירה גם האומות יכולים להזהר, אבל את הנקיטות שנתחדשה במתן תורה להיות נקיים לגמרי מכל אבק של אבק של סרך איסור, את זה אומות העולם לא יכולים לקבל על עצמם כי אצלם זה בגנים אצל עשיו הרציחה אצל מואב הניאוף ואצל ישמעאל הגניבה.

וכמה מתוק לפי זה לשון התרגום **יונתן בן עוזיאל, לא תרצח** - עמי בני ישראל לא תהוון קטולין, **לא תנאף** - עמי בני ישראל לא תהוון גירין, **לא תגנוב** - עמי בני ישראל לא תהוון גנבין, כי במתן תורה עיקר מה שהזהרו זה לא על מעשה הרציחה אלא על הנפש, אתה יהודי תדאג שהנפש שלך תהיה נקיה מרציחה, נקיה מניאוף, ונקיה מגניבה.

וזו מה ששלים את מה שהבאנו מהרב וולבה, שמיד אחרי מתן תורה אומר הקב"ה לעם ישראל: לא הצטוויתם רק בעוד מצוות אלא גם הלא תרצח לא תנאף לא תגנוב רחוק כרחוק מזרח ממערב ממה שהיה קודם, ועד כדי כך צריכים להיות נקיים

שכרובים של כסף זה סרך עבודה זרה, חרב על המזבח מזכיר רציחה, ולעלות במעלות אפילו עם מכנסים מזכיר גילוי עריות.

נעשה ונשמע - היפך טבע האיש הישראלי

השפת אמת מקשה קושיה, הרי המטרה שהקב"ה חזיר על אומות העולם היא שלא יבואו בטענות למה רק לישראל נתת את התורה, ולכאורה עדיין יש להם פתחון פה - שהתורה לא מתנגשת עם המהות של כלל ישראל, אבל אצלנו התורה היא הפך הטבע לעשיו בלא תרצח למואב בלא תנאף ולישמעאל בלא תגנוב, אם היית נותן לנו תורה שמתלבשת עלינו גם אנחנו היינו מקבלים אותה, **עונה השפת אמת** שגם אצל ישראל קבלת התורה היתה נגד הטבע, והנסיון שלהם היה שהיו צריכים להגיד נעשה ונשמע, והטבע של יהודי הוא שכל דבר הוא דורש וחוקר ולא מקבל את מה שאומרים לו כמות שהוא, ואברהם אבינו ראש המאמינים חקר לבד ובירר את האמת נגד אבא ואמא, אחים ואחיות, נגד כל מערכות השלטון שניסו להילחם בו, אבל הוא היה חייב לברר לבד ולהבין מי הוא בעל הבריה, וליהודי להגיד נעשה ונשמע זה ללכת נגד הטבע.

עומק הנסיון של העקידה: 'ואני בתומי אלך'

ורצינו לבאר על פי דבריו עומק נוסף בנסיון העקידה, שכולם שואלים מה היה הנסיון בעקידה הרי היה לו ציווי מפורש מהריבוננו של עולם האם לא יעשה מה שנצטווה? ואפשר לומר שאברהם אבינו עמוד החסד והדעת כששומע דבר שהוא כל כך נגד השכל שהקב"ה שהוא קל מלא רחמים אומר לו לשחוט את בנו יחידו, מיד השטן אומר לו השתגעת זה לא יכול להיות שככה הקב"ה ציוה תברר עוד פעם מה קורה כאן, אבל אברהם אבינו אומר **'ואני בתומי אלך'** ולא שואל שאלות, זה היה היה העמידה בנסיון שכשיש דבר ה' השכל שלי לא קיים ואני עושה רק מה שציוו אותי.

מה התשובה לאומרים: התורה ומצוות קשה יותר מכפי כוחותינו

יש הרבה אנשים שטוענים: קשה לקיים תרי"ג מצוות, אי אפשר לשמור את כל התורה, ומה התשובה לכל הטענות האלו? אנחנו אומרים כל יום בפסוקי דזמרה פרק קמז' הללוי-ה כי טוב זמרה לאלוקינו גו', וכל המזמור מדבר על חסד ה' היום יומי בבריאה- המכסה שמים בעבים, המצמיח הרים חציר וגו', ובסוף המזמור אומרים **'הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר גו' ומסיימים מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי גו'** ואיך נכנס במזמור הזה מגיד דבריו ליעקב שזה מדבר על תורה? **והביאור בזה הוא** - שהמפרשים מסבירים בפסוק **'הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר'** שהקב"ה נותן שלג לפי צמר, שבמדינות הקוטב שיש לדובים פרוה עבה מצמר הקב"ה מוריד הרבה שלג, אבל במדינות אפריקה שלבהמות אין צמר שם הקב"ה לא מוריד שלג, כי הקב"ה נותן שלג לפי הצמר שיש, **כפור כאפר יפזר** - לפי עצי הסקה כך הקב"ה עושה קור, ואם אין עצים להסקה הקב"ה לא מביא קור, לדוגמא: היום יש אחוז גדול מהאוכלסיה שבלי משקפים לא יכולים לעבור כביש, או לקרוא בספר, ואיך חיו לפני כמה מאות שנים בלי משקפים? התשובה היא שכשלא היו משקפים העינים היו יותר בריאות, והקב"ה נותן את הבעיה רק לפי הפיתרון שיש לה, וכך אומר דוד המלך עליו השלום - כשם שהקב"ה נותן שלג לפי צמר וכפור לפי אפר, כך מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, שהגנים של אומות העולם לא יכולים לקבל ולהכיל יותר משבע מצוות בני נח, אבל נשמת ישראל יכולה לקבל תרי"ג מצוות, שגם את התורה ומצוות הקב"ה נתן לפי הכח שאפשר לקיים אותם, ואם הקב"ה נתן לנו את התורה זה סימן שאנחנו יכולים לעמוד בה וזה לא קשה יותר מכפי כוחותינו.

ובציווי של 'לא תעלה במעלות על מזבחי' שמעתי פעם שאלה מילד בחיידר - הרי למנורה גם היו מעלות ולמה שם לא היה איסור, וזה ראייה גדולה ליסוד של הבריסקער **רב** שכל הדין שלא תעלה במעלות על מזבחי הוא דוקא במזבח עצמו או בכבש שלענין כמה דינים יש לו קדושה כמו מזבח, אבל בשאר העזרה ובביהמ"ק אין איסור של לעלות במעלות, ולכן במנורה לא היה בעיה לעשות מעלות.

מה יותר חמור עשה או לא תעשה?

הרמב"ן בפרשה אומר יסוד גדול שכדאי לדעת אותו, אם נשאל מה יותר חמור עשה או לא תעשה? יש בזה לכאורה סתירה, מצד אחד עשה דוחה לא תעשה וזה מורה שעשה יותר חמור, אבל מצד שני בשביל לא לעבור לא תעשה צריך להפסיד כל ממונו ואילו בשביל מצות עשה מספיק חומש מנכסיו, ומאיר בזה הרמב"ן את עינינו - שמצות עשה היא בשורש אהבה ומצות לא תעשה היא בשורש יראה, ואהבה יותר גדולה מיראה ומצד הקיום לעשות את דבר ה' זה יותר חביב מאשר לא להימנע מלהמרות את פיו, ולכן בקיום המצוה יש מעלה לעשה על לא תעשה, אבל בביטול להמרות את פי ה' יש יותר המראה לעבור על לא תעשה מלהימנע מלקיים מצות עשה, ולכן על מצות לא תעשה יש דין לבזבז כל ממונו שלא ימרה את פי ה', ולשונו הזהב של הרמב"ן הוא **'מדת זכור רמזו במצות עשה והוא היוצא ממדת האהבה, כי העושה מצות אדוניו אהוב לו ואדוניו מרחם עליו, ומדת שמור במצות לא תעשה והוא היוצא ממדת היראה, כי הנשמר מעשות דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו, ולכן מצות עשה גדולה ממצות לא תעשה, כמו שאהבה גדולה מן היראה, כי המקיים והעושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר מעשות הרע בעיניו, ולכן אמרו דאית עשה ודחי לא תעשה, ומפני זה יהיה העונש במצות לא תעשה גדול ועושי בו דין כמו מלקות ומיתה, ואין עושי בו דין במצות עשה כלל, עכ"ד.**

אלא שעדיין הדברים סתומים וכבר עומד בזה **המשך חכמה** בפרשת וזאת הברכה, שכשעומד לפנינו עשה ולא תעשה יש בזה שני הבטים - אפשר להסתכל על הקיום את מה מהם עדיף לקיים ואם נסתכל ככה עדיף העשה, ואפשר גם להסתכל על הביטול איזה מהם עדיף שיעבור ובזה עדיף לא לעבור על הלא תעשה, ועדיין צריך להבין למה עשה דוחה לא תעשה, מבאר ר' מאיר שמחה פלאי פלאות - שכשיש עשה דוחה לא תעשה מה שיפסקו לו לעשות אין כאן מעשה המראה, שהרי הוא עושה על פי חוקי התורה, ולכן אין כאן בכלל נידון של לעבור על פי המלך וכל מה שיש זה רק הנידון איזה מהם עדיף לקיים ובזה עדיף הקיום של מצות עשה.

החינוך למצוות עשה הוא באהבה, ולמצוות לא תעשה ביראה.

ראיתי פעם תונבה גדולה בחינוך מראש ישיבת חברון הגר"י סרנא זצ"ל, והנידון היה על הכאת ילדים - ודבר ראשון צריך להקדים לזה שלהכות ילד יש תנאים, שזה יהיה לעיתים נדירות מאד, מכה קטנה ולא חס ושלום מכה אכזרית, ושהילד ירגיש שיש לו אהבה ואכפתיות מההורים, ולא להכות מתוך כעס, ורק כשיש את כל זה הילד מקבל את החינוך באהבה, ואחרי כל זה אמר הגר"י סרנא - שלהכות רק על לא תעשה ולא על מצות עשה, לדוגמא: ילד שמנבל את פיו, מקלל וכיוצא בזה, או ילד שמכה אחים וחברים, על זה אפשר לתת מכה קטנה, אבל ילד שלא רוצה להתפלל, ללמוד, לקיים מצות, על זה לא להכות.

וההסבר לזה - שבאל תעשה שזה ממידת היראה אפשר לשלב בחינוך על זה עונשים, אבל מצות עשה שזה בשורש האהבה צריך לחבר את הילד שיעשה את זה בחביבות ובנעימות ואסור שבראש של הילד יהיה חיבור בין תורה ומצוות למכות ועונשים, אבל ילד שמנבל את הפה ומתחבר לו בראש שיש קשר בין עונשים לניבול פה זה דבר מצויין, כי באמת כך צריך לפחד מלעבור על מצות לא תעשה.

וזה נוגע גם למבוגרים, איך האדם צריך לחזק את עצמו, מי שרוצה להתחזק בתורה ובתפילה עדיף לחשוב על הצד החיובי - כמה מעלות בנפש יש על ידי זה, כמה שכר יש על כל מילה של תורה, כמה עונג נקבל על כל דקה של קיום מצות, ולא לחשוב כמה גהינום מחכה לי על כל דקה שאני לא ילמד, כי מחשבות כאלו יוציאו לו את הטעם מהלימוד, ואת הגהינום תשמור ללשון הרע, הלבנת פנים, על הנסיון של האיפונים הנוראיים, בכל אלו צריך להרגיש שנמצאים על פתחה של גהינום, ובדור שלנו שהוחלשו הכוחות, נראה - שבמצות עשה לחשוב רק על הרווח ועל השכר, אבל במצות לא תעשה לשלב בין אהבה ליראה, למשל: בלשון הרע גם לחשוב על העונש הגדול של בעל הלשון, וגם לחשוב על השכר הנצחי שיש לאדם שעל כל רגע ורגע שחוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לתאר, כדברי הגר"א באיגרתו.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסר על סדר הפרשיות

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת יתרו

אל פרעה הטרם תדע כי אבדה מצרים (שמות י, ז), ואמרו במכילתא שבאותה השעה שהיתה קריעת ים סוף וטבעו בו המצרים, גם המצרים שנשארו בארץ מצרים נענשו, על ידי שהנילוס הציפן או הים הציפן.

וכך אומרת רחב (יהושע ב, י) 'כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים... ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם'. והפסוק אומר 'נמוגו כל יושבי כנען, כולם שמעו נמסו מרוב חשש ופחד.

אם כן, מה זה שאומר הפסוק 'וישמע יתרו'? הלא כולם שמעו!

ובאמת, נכון הדבר. כולם שמעו וכולם ידעו על הניסים והמופתים שעשה ה' לישראל. אבל השאלה היא מה הם עשו עם השמיעה שלהם. והו שכתב רש"י: 'וישמע יתרו – מה שמועה שמע ובא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. הרבה שומעים, אבל זו שמיעת האוזן גרידא. הם שמעו על כל הניסים, התפעלו, והמשיכו הלאה את חייהם כרגיל. יתרו שמע שמיעה אחרת, שמיעה עם הבנה, עם עומק ועם קבלה, כלשון הכתוב 'שמע ישראל, שהכוונה היא תקשיב, תבין, ותפנים ללב. ואת השמועה הזו תרגם יתרו לידי מעשה, ובא אל ישראל. 'יחד יתרו' – התגייר יתרו והצטרף אל כרם בית ישראל.

הקב"ה מדבר אתנו כל הזמן, ואנחנו שומעים את זה. אבל השאלה היא מה אנחנו עושים עם השמיעה הזו. האם באמת השמיעה הזו פועלת שינוי אצל האדם והיא גורמת לו לעשות שינוי בחיים ולהפוך להיות עבד נאמן לה' יתברך ולעשות נחת רוח לפניו, או שנותנים לשמיעה הזו להתפוגג עד ששוכחים ממנה לגמרי.

שמיעת האוזן ושמיעת הלב

ראיתי מעשה נפלא בספר שיח זקנים. המעשה היה בדור הקודם, לפני כתשעים שנה. בארצות פולין היה איש אלקים קדוש ונורא, ושמו רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא, וכפי שנקרא בספרים – האדמו"ר מאוסטרובצא. הוא היה גאון ושקדן מופלג מאד, ומפורסם בעולם שצם במשך ארבעים שנה. זה דבר פלא, לצום במשך ארבעים שנה כל היום ורק בלילה לשתות איזה כוס חלב ולאכול משהו. ומה הוא עשה במשך הצום? – למד כל היום. יש אחד שכשעושה תענית, שוכב במיטה כל היום... אבל הוא היה שוקד על התורה בהתמדה עצומה, והיה אב בית דין ופוסק הלכה מופלג. והלימוד שלו היה בעיון עמוק מאד, ואפשר לראות את העמקות ואת החשבונות שלו בספריו 'תורה אור', אשר הם מבהילים הרעיון. וכמעט שאין לו חבר ורע בעיון העמוק ובפולסים שלו בתורה.

היות והוא צם במשך ארבעים שנה, אפשר להבין שהוא היה חלש וחולה. פעם אחת, לעת זקנתו, בעת שהיה גם זקן וגם חלוש, היה איזה מקרה של פיקוח נפש והוצרכו לעשות מגבית דחופה של צדקה. הרב, עם כל גילו וכל חולשתו, אמר שהוא לוקח את זה על עצמו, ואכן כיתת רגלים והתאמץ כדי להביא להצלחת המגבית. אחרי כמה שעות שטרח ויגע בענין, ראה שעדיין חסר לו סכום גדול.

באותה העיר התגורר יהודי עשיר מופלג, אלא שלפי רוב עשרו – כך גדל קמצנותו. האדמו"ר מאוסטרובצא ראה שאין לו ברירה ומוכרחים לגייס את סכום הכסף החסר, והחליט לגשת למעונו של אותו עשיר. הגיע אליו ודפק בביתו. ראה העשיר את גאון הגאונים רבה של העיר, דופק בפתח הבית, ופתח

1. וראה בדברי רבינו שליט"א בספר הדר יעקב ח"ג סימן ו באריכות ע"ש.

כתרתורהמונחועומדומוכןלכלישראל

בעזרת ה' יתברך נראה להתבונן בעניני הפרשה, פרשת יתרו.

וישמעיתרוכהןמדיןחותןמשההאתכלאשרעשהאלהיםלמשהוהלישראל עמוכיחוציאיהאיהשיראאלמצרים.

ליתרו לא היה יחוס היסטורי מפורא, ואם תלך ותבדוק מה היה בעברו, תמצא שהיה כומר לעבודה זרה. אך למרות זאת, אין לזה משמעות, כי כל אחד יכול להתעלות בתורה ובעבודת ה', ואפילו אם היה מקודם לכן כומר לעבודה זרה. שמעיה ואבטליון, אחד מהם היה נשיא ישראל ואחד מהם היה אב בית דין. והם היו גוים בעברם, אלא שהתגיירו, כדעת הרמב"ם והרשב"ץ ועוד הרבה ראשונים [ויש סוברים שלא היו גוים בעצמם אלא בני גוים]. ומה עשו כשהיו גוים?! באמת אין זה מעניין ואין בזה נפקא מינה, כי כמו שהזכרנו, מה שתמיד מעניין הוא היכן האדם נמצא היום, ולא מה היה ומה עשה בעבר. אבל אם נרצה בכל אופן לדעת מה היו עושים שמעיה ואבטליון, נוכל לדעת זאת מהגאון רבי יצחק אברבנאל. הוא כותב בספרו נחלת אבות על מסכת אבות (פרק א), ששמעיה ואבטליון היו שופטים בבית המשפט העליון של רומא. ועד היום, מספר האברבנאל, יש בנגזקים של בית המשפט הזה, את פסקי הדין של שמעיה ואבטליון.

זה מה שהם עשו בעברם, אבל מה הם היו בשביל כלל ישראל? – מעתיקי השמועה. כל התורה שיש בידינו עברה דרכם, לפי שהם היו רבותיו של הלל הזקן. וכשטוען הלל הזקן לבני בתירא (פסחים טו.) מדוע לא שמשתם את גדולי הדור, שאילו הייתם משמשים אותם לא הייתם באים לידי ספיקות וספקי ספיקות, על שמעיה ואבטליון הוא מתכוון. אומר הלל הזקן: אילו הייתם מקבלים תורה משמעיה ואבטליון, היתה ההלכה ברורה לכם ומסודרת בידיכם. ללמדך, שאפילו מי שהוא שופט בבית המשפט העליון, יכול להתהפך ולהתעלות בעבודת ה', ולהיות תלמיד חכם אמיתי. וגם יתרו, הגם שהיה כומר לעבודה זרה, אנחנו רואים למה שהוא זכה. ואמרו רבותינו (שמות רבה כז, ב), שכבוד גדול נתכבד יתרו בזמן שיצא אליו משה לקבל את פניו, שהרי אם משה יוצא גם אהרן יוצא, ואם אהרן יוצא, שבעים הזקנים יוצאים איתו, ואם שבעים הזקנים יוצאים יחד עמם, מי רואה את כל אלה יוצאים ואינו יוצא עמהם?! – כל עם ישראל יצא לקבל את פניו של יתרו. ובחז"ל מובא (שם), שאפילו את ארון הברית הוציאו לכבודו של יתרו [למאן דאמר יתרו אחר מתן תורה בא].

הוא שכתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה ג, א), 'כתר תורה מונח ועומד ומוכן לכל ישראל, וכל מי שירצה יבוא ויטול'. זה לא משנה מי ומה, כל אחד מישראל יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, אם יכן את לבו לתורה וליראת ה', יוכל לעלות ולהתעלות ולזכות להגיע למדרגות נשאות ונשגבות.

מהשמועהשמעו בא

אך השאלה שאנחנו צריכים לשאול היא, היאך זוכים לזה. איך באמת אפשר להתעלות למעלות רוממות שכאלו, ואיך זכה יתרו למציאות הזו שמשה רבינו יחד עם כל כלל ישראל יוצאים לקבל את פניו.

התשובה לזה נמצאת בפסוק שלנו וישמעיתרוולכאורה, מהו שנאמר 'וישמע יתרו'? וכי רק הוא שמע? הלא אנו אומרים בכל יום 'שמעו עמים ירגוון חיל אחז יושבי פלשת!' איך אפשר שלא לשמוע על דבר כזה, שבינת ישראל, אומה רצוצה המשועבדת בשעבוד איום ונורא במשך מאתים ועשר שנים, יוצאת ממצרים בזמן שכל ארץ מצרים נחרבת ונהרסת, וכמו שאמרו עבדי פרעה

ושאל למבוקשו, 'מה כבוד הרב רוצה. אמר לו הרב, 'אגיד לך ללא כחל וללא שרק. אני זקוק לסכום גדול עבור צדקה, ואתה יכול לסייע לי בזה.

אמר לו העשיר, 'הלא כבוד הרב יודע, שמימי לא נתתי צדקה, ואם אני אתן עכשיו צדקה, אני אכנס בספק של ברכת שהחיינו... לפי שזו מצוה חדשה בשבילי... 'הרב יודע שאני לא יכול לתת צדקה, אז בשביל מה הוא טורח עם כל זקנתו וחולשתו לבוא אלי?! חבל. על הרב לדלג על הבית שלי, ולא לטרוד לחינם.

הרב התחיל להסביר לו על מעלת הצדקה ועל הצורך הגדול שיש עכשיו, אבל אחרי כל ההסברים אמר לו העשיר, 'כבוד הרב, אני מצטער, אבל אני לא יכול לתת'. אמר לו האדמו"ר מאוסטרובצא, 'אם אתה לא יכול לתת - בסדר. מה אפשר לעשות?! אבל זאת יש לי בקשה אחת בשבילך'. העשיר אמר, 'אם הבקשה לא כוללת כסף - בשמחה. למה לא?'

אמר לו האדמו"ר, תחזור בבקשה אחרי מה שאני אומר: 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה'. חזר העשיר על המילים האלו, 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה'. אחרי זה אמר לו האדמו"ר, תחזור אחרי שוב, 'אני לא יכול לתת כסף לצדקה, והעשיר חזר אחרי. וכך חזרו האדמו"ר והעשיר על המשפט הזה שוב ושוב, במשך זמן רב, אולי חצי שעה או שעה.

כך הם עומדים וחוזרים על זה שוב ושוב, עד שפתאום עצר העשיר וצעק: 'מה?! וכי אני לא יכול לתת?! אני כן יכול לתת! הנה לך המפתחות כבוד הרב, ותקח כמה שאתה צריך'. נגש האדמו"ר ולקח את שלוש מאות הרובלים שהיו חסרים לו לצורך המגבית ההיא.

מה פשר המעשה?! למה פתאום העשיר שינה את דעתו? מפני שעל העשיר היה לשמוע ולהבין היטב את מה שהוא אומר 'אני לא יכול לתת כסף'. עד עכשיו הוא אמר 'אני לא יכול לתת' ובוזה פטר את עצמו, בלי לדעת מה שהוא סח, אבל ברגע שבו הוא לא רק שמע אלא גם קלט והפנים את מה שהוא אומר שהוא לא יכול לתת, הוא הזדעק כנגד זה, 'והלא אני יכול לתת!'

עליו לשמוע את שמימיים לנומן השמים

כולם שומעים. וכי כשיש עצימת גשמים, לא משמיעים לנו מן השמים? אנחנו עומדים היום בט"ז בשבט, ועדיין אין גשמים. תאונות הדרכים שיש בכל יום, אינם השמעה מן השמים?! הלא זה צריך להחריד אותנו מה שנעשה בכל יום! אלא שהתרגלנו ונעשינו אדישים.

המשנה במסכת תענית (ג, ו) אומרת שפעם גזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות, מפני שזה נחשב צרה הבאה על הציבור. ורבי יוסי חולק שם, שהזאבים לא טרפו ולא פגעו באף אחד, אלא כיון שראו אותם, כבר עשו על זה תענית בכל בית ישראל. למה מתענים? - מפני שאם באים זאבים יש כאן איתות מן השמים, וצריכים להתענות על זה ולעשות תשובה.

תאונות הדרכים - הם לא זאבים?! אלא שאנחנו התרגלנו לשמוע על 'ציר הדמים', על הרוג בתאונה הזו ופצוע בתאונה ההיא. רק על הצרה הזו לבדה היינו צריכים לקבוע תפילות.

כמו שדברו מן השמים כשכלל ישראל יצאו ממצרים, וכמו שדברו בזמן ההוא בעת מלחמת עמלק, גם עכשיו מדברים אתנו. כולם שמעו את זה בזמן ההוא, 'שמעו עמים ידגון', אבל מי שמע את השמעה הזו ותרגם אותה לידי מעשה? - יתרו. הוא אמר 'עד כאן, ופתח דף חדש. ובגלל שלא פטר את עצמו בשמיעה גרידא, הוא זכה למה שזכה.

אם האדם לא יעורר את עצמו מהיעילוהומוסרים

המשנה אומרת במסכת אבות (ו, ב), אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום יוצאת בת קול מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מפני עלבונה של תורה. מה זה 'עלבונה של תורה'? איך מעליבים את התורה?! - בעצם זה שאדם לא לומד, הוא מעליב את התורה. הקב"ה לא נתן לנו את התורה כדי שנגיח אותה בארון, אלא כדי שנעסוק בה. על האדם לבוא לשיעורי התורה, ולחנך את הבנים שלו בדרך התורה והמצוות, וכמו שהיה אומר רבי ברוך בער מקמניץ זצ"ל, 'דור לדור ישבה מעשיך' (תהלים קמ"ד, ד), כל דור צריך לדאוג בכל הדרכים והאופנים שגם הדור הבא ימשיך להיות עבדי ה' המשבחים את הבורא. לא די במה שאתה עבד ה', אלא עליך לדאוג ולהתאמץ גם עבור הדור הבא, שיהיו עבדי ה' הנאמנים.

בכל יום יוצאת הבת קול הזו ומכרזת 'אוי להם לבריות מפני עלבונה של תורה,

אוי להם לאלו ש'חונים בריפדים', שמתעצלים ולא מקיימים את חובתם בעסק התורה כדבעי.

אומרים בשם הבעל שם טוב, שיש להבין את כוונת המשנה הזו. הלא התנא אומר 'בכל יום יוצאת בת קול, ופירושו של דבר, שגם היום הזה ממש, יצאה בת קול והכריזה 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. והנה, מי שומע את הבת קול הזו?! - ואם היא אכן יוצאת ולא שומעים אותה, אז לשם מה היא יוצאת? הרי זו ברכה לבטלה, ומה תועלת יש בה?'

אלא, אמר הבעל שם טוב, אנחנו טועים בהבנה מה היא הבת קול הזו. אנחנו סבורים שזה קול שיוצא בכל העולם מקצהו ועד קצהו, ובכל מקום ומקום, מירושלים ועד קמבודיה - שומעים באזנים את הבת קול הזו. ולא כן הוא. הבת קול הזו היא ההרגשה הפנימית שבתוך תוכו של כל אחד ואחד. כל אחד שומע בתוך תוכו איזו לחישה שאומרת: 'מה יהיה אתך', 'חבל על הזמן היקר שהולך לאבדון', 'בוא ונפתח דף חדש ונשתפר בעבודת ה', - זו הבת קול. ההתעוררות הפנימית הזו שבאה לאדם כדי להעיר את לבו לעבודת ה', היא היא הבת קול שיוצאת מהר חורב ומכרזת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה.

הנה, אנחנו עכשיו עומדים כבר בט"ו בשבט. הווי אומר שבעוד חודש כבר פורים, בעוד חודשיים פסח, בעוד ארבעה חודשים חג מתן תורה, ומיד לאחר מכן אלול וראש השנה. רבי איצלה בלאזר זצ"ל היה אומר, 'משבט כבר צריכים להתחיל להתכונן לאלול'. והאמירה הפנימית הזו שבאה לאדם ומעוררת אותו, 'הנה, השנה כבר חולפת והולכת, בוא ותצל את הזמן' - היא הבת קול. אלא מאי? - אדם לא מטה אוזן לבת קול הזו. הוא פונה לחבר שלו ושואל אותו: 'תגיד, שמעת משהו? וכשהחבר משיב בשלילה, הוא אומר לעצמו, 'טוב, כנראה סתם דמיינתי ולא היה כלום...'

כולם שומעים את הבת קול הזו, אבל רבים הם השומעים ולא עושים כלום עם השמיעה הזו. מדוע? - החסיד מגירונדא, רבינו יונה, מאיר את עינינו בזה. הוא מבאר בספרו שערי תשובה (השער השני), שגם אם אדם שומע דברי מוסר וגם אם הוא מתפעל לרגע, היצר עובד קשה לשכח את זה ממנו. ומה הפתרון? - אומר רבינו יונה, צריך האדם בשמעהומוסר לעורר נפשו, כשאדם שומע איזה דבר מוסר ותוכחה, עליו לחשוב היטב ולהתבונן, לצייר בנפשו ולשים את הדברים אל לבו לחשוב בהם תמיד. אם האדם ישמע איזו הערת מוסר ולא ישלח את הניצוץ הזה, הוא עלול להכבות במהירות. וזהו שאומר הפסוק (הושע ו, ד) 'והאדם כענן בוקר', כי כמו שיש ענן בבוקר ואחרי זה מגיעה הרוח ומפזרת אותו ולא נשאר ממנו דבר, כך לפעמים יש מציאות שאדם מתעורר לרגע, אבל אין לזה שום קיום. לכן עליו להתבונן בזה ולחזור ולעורר את עצמו שוב ושוב, כדי להפוך את הניצוץ ללהבת אש. ועליהם יוסף לקח חומלבו יוציא מילין, הוא עצמו צריך להיות מוסיף והולך, ועליו לבנות קומה נוספת מעל הדברים ששמע, כי בדברי מוסר יש עומק לפנים מעומק ויש דברים רבים שטמונים ונגזרים ועל האדם לחשוב ולהתעמק ולהתבונן בהם, ואז זה יביא לו תועלת גדולה.

איך עושים את זה? איך אדם יקח דברי מוסר ששמע ויחדיר אותם אל לבו באופן שיעשו פרי לטובה? - יתבודד בחדר רוחו, אנחנו מוקפים בטרדות, ואם אדם לא יקח לעצמו זמן להתבודד בחדרי רוחו ולחשוב במחשבות אמת על קניני הנצח שלו, היצר לא יתן לו שניה אחת לחשוב. וישוּבֵיהפוך יד תוכחה ועל נפשו, החסיד בעל חובת הלבבות כתב תוכחה שבה האדם מוכיח את עצמו, ופונה שוב ושוב אל 'נפשי', וכך הוא מדבר אל נפשו. וכנהג יש עוד הרבה בספרי המוסר, תוכחות שהאדם מוכיח את עצמו ופונה אל עצמו ושואל את נפשו, 'איך אני מתנהג בקיום המצוות? למה יהיה בסופי'. וכשאדם לומד את זה ורואה את זה הדברים פועלים, אבל לא כאשר אדם רואה אותם פעם אחת, אלא כשרואה אותם פעם אחר פעם, 'ועליהם יוסיף לקח', מעצמו הוא מתבונן וחושב ומוכיח את עצמו, והופך את ההתעוררות ללהבת אש.

הרבה פעמים אדם מוכיח את חביריו, אבל יותר טוב שיוכיח את עצמו... ולא יסמוך על תוכחה המוכיח לבדו אלא תוכחה ולבקריו ולרגעים תהיה. זו עבודה ימיומית ותמידית, יום אחר יום ושעה אחר שעה, עד שתקבלנפשו המוסר ועד אשר תטהר, עד שהדברים יחקקו בלבו ויכו שרשים בנפשו. וכשהדברים באמת נתקעו בלבו ונמסכו ונמזגו בכוחות נפשו, אז ודאי שדברי המוסר יעשו פירות ותטהר נפשו. וה' יהיה בעזרנו.

גליון שבועי
מבית "בנתיבות ההלכה"
שע"י ארגון "והגית"

הרב נחום קסטנר שליט"א
פרשת בשלח תשפ"ה

בנתיבות הפרשה

אז ישיר

ויט משה את ידו על הים... וינער ה' את מצרים בתוך הים... ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים... אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' [בשלח טו א], ופרש"י אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר שירה [רש"י שם], דקשה לרש"י דהיה לו לכתוב אז שר, דישיר משמע לעתיד, ומתרץ אז כשראה הנס עלה בלבו שישיר [שפ"ח אות א], ומדרשו, אמרו רז"ל מכאן לתחיית המתים מן התורה [רש"י שם], תניא, אמר רבי מאיר מניין לתחיית המתים מן התורה, שנאמר אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה', שר לא נאמר, אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה [סנהדרין צא ב].

מבואר ברש"י ובחז"ל שאותה שירה שאמרו ישראל על הים, ישוּבו ויאמרו לעתיד לבוא בעת תחיית המתים, כי השירה הזאת מדריגתה ומעלתה אשר קנו הוא לעתיד [מהר"ל גבורות ה' פ' מז], נראה מתוך כך שישנו 'קו השוה' שמחבר בין קריעת ים סוף לתחיית המתים, שעל כן אותה שירה שאמרו על הים יאמרו בתחיית המתים. ויש להבין מה הוא אותו 'קו השוה'.

בחז"ל, אמר רבי אלעזר עמי הארצות אינן חיים וכו', דכתיב כי טל אורות טליך וארץ רפאים תפיל, כל המשתמש באור תורה אור תורה מחייהו, וכל שאין משתמש באור תורה אין אור תורה מחייהו [כתובות קיא ב], מבואר בגמרא שרק מי שעוסק בתורה יזכה לקום בתחיית המתים.

[ועי"ש בגמרא, כיון דחזייה דקמצטער, א"ל רבי, מצאתי להן תקנה מן התורה (יהנו לת"ח מנכסיהם, רש"י), ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, וכי אפשר לדבוקי בשכינה, והכתיב כי ה' אלקיך אש אוכלה, אלא, כל המשיא בתו לתלמיד חכם, והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים, והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה (כתובות קיא ב), מבואר בגמ' שהאפשרות לזכות לקום בעת תחיית המתים, הוא רק ע"י חיבור לתורה. או שילמד תורה או שיחזיק תורה].

למה רק מי שיש בו תורה יקום בתחיית המתים. נראה כי תחיית המתים אינו החייאת המתים, אלא הוא 'החייאת החיים', לא המת הוא שקם לתחיה, אלא 'החיים עצמם' הם שקמים לתחיה, החיים שנגדעו מחמת גזירת מיתה, לעתיד לבוא בעת תחיית המתים, כשתבטל גזירת מיתה, ימשיכו חיים אלו לחיות הלאה והלאה.

זו הסיבה שעמי הארץ אינם חיים, ורק מי שיש בו אור תורה, אור תורה מחייהו [כתובות קיא ב], כי תורה זה חיים, כפי שנאמר במטבע התפילה, כי הם חיינו ואורך ימינו [תפילת ערבית], לפיכך מי שחיו בעוה"ז הם 'חיים', היינו שהוא עוסק בתורה שהיא חיים, יחיה לעתיד לבוא ויקום בתחיית המתים, אולם עמי ארצות שחיהם אינם חיים, משום שאינם עוסקים בתורה שהיא חיים, לא יקומו בתחיית המתים, כי תחיית המתים היא 'תחיית החיים', ורק מי שחיו בעוה"ז היו חיים, חיו ימשיכו לחיות לעתיד לבוא בעת התחיה, אולם מי שחיו בעוה"ז לא היו חיים, לעתיד לבוא בעת התחיה לא יהיו בידי חיים שיהיה אפשר להמשיך אותם הלאה והלאה.

בגמרא, צדיקים במיתתם נקראו חיים [ברכות יח א], רשעים בחייהם קרויים מתים [ברכות יח ב], רשעים שחיהם מנותקים מתורה, כבר בחייהם קרויים מתים, כי אופן החיים שהם חיים בעוה"ז, אינם חיים שיקומו לעת התחיה, אולם צדיקים שבחיהם מחוברים לתורה, אופן החיים שהם חיים בעוה"ז, הם החיים האמיתיים, עד שמיתתם אינה מיתה גמורה, כי החיים מפכים בהם גם בשעת מיתה, ממתינים למוצא, לעת התחיה, שישוּבו החיים לחיות כפי שחיו עד הנה.

ברכת התורה וחיי עולם נטע בתוכנו [ברכה"ת], כשאדם לומד תורה הוא נוטע בתוך עצמו חיי עולם, כי חיי התורה שהוא חי הם חיי עולם, חיים שאין להם הפסק, אולם מי שאינו עוסק בתורה הוא מלכתחילה חי חיי שעה, חיים שיש להם קץ ותכלה.

במשנה, כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב וכו', ואלו שאין להם חלק לעוה"ב, האומר אין תחיית המתים מן התורה [סנהדרין צ א], ופירש"י ואפילו יהא מודה ומאמין שיחיו המתים, אלא דלא רמיזא באורייתא כופר הוא, הואיל ועוקר שיש תחיית המתים מן התורה, מה לנו ולאמונתו [רש"י שם], טעון ביאור מה כל כך משנה אם אמונתו היא מן התורה או שאינה מן התורה.

אמונה אינה ידיעה בעלמא, אמונה היא השבה אל הלב. אמונה היא דבר המחייב, והיא מחייבת את האדם לחיות על פי האמונה, מי שמאמין שיש אלוקים ואינו מקיים תורה ומצוות אינו נקרא מאמין, מאמין הוא מי שחי על פי אמונתו.

עפ"ז מי שמאמין שיש תחיית המתים, אבל אינו מאמין שתחיית המתים מן התורה, שאינו מאמין שתחיית המתים מחייבת, שהיא נובעת מהתורה, מלחיות חיי תורה, לא יקום בתחיית המתים, כי מה שיקום בתחיית המתים זה חיים שהם 'מן התורה', חיים שנחיו על פי התורה, ומה שהוא מאמין בתחיית המתים לא יועיל לו, כי הוא לא חי חיי תורה, ואין

שיחיה אותה, וכפרש"י מה לנו ולאמונתו, כי לא זו היא האמונה בתחיית המתים, האמונה בתחיית המתים היא שלא המתים חיים, אלא החיים הם אלו שחיים, ולפיכך מי שחי בעוה"ז חיים שהם 'מן התורה', שעוסק בתורה שהיא חיים, חיים אלו הם שיחיו בתחיית המתים.

בגמרא, ת"ר בו ביום דרש רבי עקיבא, 'בשעה שעלו ישראל מן הים' נתנו עיניהם לומר שירה [סוטה ל ב], וכפרש"י אז ישיר, אז 'כשראה הנס' עלה בלבו שישיר שירה [רש"י שם], ולמה לא עלה על דעתם לומר שירה בעת שיצאו ממצרים. כי 'הגאולה השלמה' היתה רק בקריעת ים סוף, וכמש"כ הגר"א 'הגאולה השלמה' לא היתה כי אם על ים סוף [קול אליהו פ' בא], וכ"כ הנצי"ב, אז ישיר, כאשר הגיעו 'לגמר הצלה' אז הודו לה' וכו', שאין מברכין על הצלה עד סוף, וכ"ה בירושלמי [פסחים פ"י ה"ו] בפרוע פרעות וכו', כשהקב"ה עושה לכם נסים תהו אומרים שירה, התיבון הרי גאולת מצרים [פ"י ולא אמרו שירה עד קריעת ים סוף], שניא היא שהיא תחילת גאולה [פ"י ואין אומרים שירה עד גמר], והיינו דכתיב אז [העמק דבר טו א].

למה רק בקריעת ים סוף נגמרה גאולתם של ישראל. כי תכלית יציאת מצרים היה להגיע להר סיני ולקבל תורה, כפי שאמר הקב"ה למשה במראה הסנה, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה [שמות ג יב], תכלית יציאת מצרים היא לצאת משעבוד החומר להגיע להר סיני ולקבל מעלה עליונה, לצאת מעבדות לחירות, לצאת מהזילות והפחיתות של חיי עבד, להגיע להר סיני לקבל תורה, ולהיות עבדי ה', שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה [אבות ו ב]. והנה כשהגיעו לים סוף ונבקע להם הים, ראו מראות אלוקים, שכולם היו נביאים, וזכו למראה אלוקים [בעה"ט דברים ט ז], ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי [מכילתא בשלח שירה ג], המראות הללו היו גילוי תורה, וההופעה הראשונה של תורה, וכמש"כ הגר"צ וז"ל: בקריעת ים סוף היה התחלת התעוררות מתן תורה, שעיקר התורה הוא התגלות איך השי"ת מנהיג העולם, והכל הוא ממנו ואין עוד מלבדו, ובקריעת ים סוף נתגלה זה דרך ראייה, כמש"כ במכילתא ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל, וכמו ששמעתי דמתן תורה הוא בקניין מה שהיה בקריעת ים סוף בראיה [רס"ל נט ב], דהעיקר מה שקונה אח"כ ביגיעו, דקב"ה תורה איקרי, ובקריעת ים סוף היה הראייה, ראתה שפחה על הים, ואח"כ נעלם, ואח"כ במתן תורה זכו לזה בקניין, דכתיב פנים בפנים דיבר ה' עמכם [פ"ד צ ד יד ב].

נמצא שכשעמדו ישראל על הים זכו לתורה, זכו לראשונה לקליטה של חיי תורה, של חיים 'מן התורה', חיים שהם חיי עולם נטע בתוכנו, חיים שראויים לקום לעתיד בעת התחיה, ובשביל הגילוי החדש, שזכו מעתה לחיות חיים של תורה, חיים שתוכנם הוא חיים, חיים שהם חיי עולם, שיקומו לעתיד בתחיית המתים, אמרו שירה!

והנה לעתיד לבוא בעת תחיית המתים כשיקומו 'החיים' לתחיה, כל אלו שחיו חיים 'מן התורה', כל אלו שעסקו בתורה וחיו חיי תורה, יאמרו מיד שירה על החיים שנתנו להם בתחילה, בעת קריעת ים סוף, כי אז יראו כי החיים, החיי תורה שניתנו להם על הים, הם אלו שבעבורם זכו לקום לתחיה, שלא היו חיים אלו חיי שעה, אלא חיי עולם. ואז בעת תחיית המתים ישובו ויאמרו את אותה שירה שאמרו על הים בקריעת ים סוף, כי אז בעת התחיה כשיתברר להם שהם קמו לתחיה בזכות החיים שניתנו להם בקריעת ים סוף, הם יחזרו להודות, ולשיר את אותה שירה שאמרו על הים, בשעה שקיבלו את החיים הללו, חיים שבגללם הם קמו עכשיו לתחיה.

ובחז"ל, אמר רבי יהושע בן לוי כל האומר שירה בעולם הזה זוכה ואומרה לעולם הבא [סנהדרין צא ב], ותלמודו מתקיים בידו [א"ר א], וכתב החיד"א בזוהר הקדוש הפליגו באמירת שירת הים וסודה אחרי פסוקי דזמרה, שהוא עילוי מאד, ונחת רוח לשכינה, ועל כן צריך לאומרה 'בשמחה רבה ובנעימה', ויצויר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים והמצרים נטבעים והוא ניצול, והוא סגולה לכפרת עוונותיו, כידוע [עבודת הקודש צפ"ש אות כד]. ובסידור רבי שבת כתב, צריך לומר שירת הים 'בכונה גדולה' ומעומד, והם שלימות הנפש מאד, ומכפרת על כל העוונות, וזוכה לאומרה לעתיד, ולכך יאמרו בטעמים בניגון מילה במילה ובנועם, ויהיה דומה כאילו עובר בים והקב"ה מצילו, בודאי שהיה אומר בשמחה רבה, לכן האומר בכונה נמחלו ע"י כן כל עוונותיו.

החטא הוא סטיה מן הדרך, מעשה שאינו 'מן התורה', עבירה על רצון ה', התשובה היא עזיבת החטא, חרטה, וקבלה לעתיד, לשוב אל הכוונה, אל רצון ה'. האומר פרשת שירה בכל יום בשמחה ובנעימה, ומכוון בה לחיות חיים שהם 'מן התורה', שאין בהם שום פרישה מרצון ה', הרי שיש בכך תשובה כנגד המשובה, ומוחלין לו על כל עוונותיו. יתן ה' שהעסק וההתבוננות בפרשת שירה, יכוונו את ארחות חיינו, שיהיו 'מן התורה', ושתהיה כל פנייתנו אך ורק לעשות את רצונו יתברך - ולעובדו בלבב שלם.

יעלית הון

יתרו תשפ"ה

דברי חזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

כיון שמזה היסוד והשורש זוכים להגיע לכל המצות עשה, וח"ו לעבור על כל המצות ל"ת, וכל רגע שאדם חושב על המצות עשה של אנכי ולא יהיה לך, בזה מקיים מצות עשה, וע"י זה זוכה להגיע לקיים כל התרי"ג מצות.

ב- שמירת השבת וכבוד השבת מביא ברכה לכל ימי השבוע
כתב בזוה"ק וז"ל, [תרגום לשון הקודש] רבי יצחק אמר, כתוב ויברך אלקים את יום השביעי, וכתוב במן ששת ימים תלקטוהו, וביום השביעי שבת לא יהיה בו, כיון שלא נמצא בו מזון, מה ברכה נמצאת בו, אלא כך למדנו כל הברכות שלמעלה ושלמטה ביום השביעי תלויות, ולמדנו מפני מה לא נמצא מן ביום השביעי, לפי שזה היום מתברכים ממנו כל ששה ימים העליונים וכל אחד ואחד נותן מזונו למטה כל אחד ביומו מאותה הברכה שנתברכו ביום השביעי, ולפיכך מי שהוא במדרגת האמונה צריך לסדר השולחן, ולהזמין סעודה בליל שבת, כדי שיתברך שולחנו בכל אותן ששת הימים, שהרי באותו הזמן נזדמנת ברכה שיתברכו כל ששת ימי השבת, וברכה לא נמצאת בשולחן שהוא ריק, ולכך צריך לסדר שולחנו בליל השבת בלחם ומזון. רבי יצחק אומר אף גם ביום השבת כך. רבי יהודה אמר שצריך להתענג ביום הזה ולאכול ג' סעודות בשבת, בשביל שיהיה נמצא שובע ועונג ביום הזה בעולם וכו' עכ"ל.

ונראה שאף שאין לנו מושג בדברי הזוה"ק, אבל כפשוטו הכוונה שכל הברכות שלמעלה ושלמטה, היינו הרוחניות והגשמיות תלויים בשבת, שאם האדם מענג את השבת בשמחה, והיינו שהוא שבע מדברי תורה, וכפשוטו ממאכלים טובים וכוונתו לכבוד השבת, ששבת זה האות שהקב"ה ברא את השמים ואת הארץ, ושחמ בזה שיודע שיש בורא לעולם, וכן שר זמירות ותשבחות להקב"ה, אז הוא זוכה כל השבוע להיות שמח עם הקב"ה ולשבוע מדברי תורה, וכן בגשמיות יתברך בכל הברכות, וזה שאנחנו אומרים ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג, היינו שהוא שמח בשבת, כיון ששבת זה האות שהקב"ה הוא מלך על כל העולם, וכן קורא לשבת עונג, אז הוא יזכה שכל השבוע יהיה שמח ויהיה לו עונג ברוחניות ובגשמיות, וכל מה שזה מביא שמחה לאדם נחת מכל יוצאי חלציו ברוחניות ובגשמיות יזכה לזה.

ג- על ידי שמירת חמשת הדברות הראשונות זוכים לאריכות ימים
האור החיים הקדוש עה"פ 'כבד את אביך ואת אמך' (כ', ו"ב) כתב וז"ל, למען יאריךון, אמר יאריךון, שמשמע מעצמם, ולא אמר אאריך ימך, אולי שירצה לומר כי מצוה זו סגולתה היא אריכות ימים מלבד שכרה מה', כי יש מצות שיש בהם סגולות נפלאות מלבד שכר אשר קבע להם ה', וזו גילה אותה ה', עכ"ל.

והספורנו כתב וז"ל, אלו החמשה דברות בשמירתן יאריךון ימך שיסבבו לך אורך ימים וכו' כי אמנם ענין אלו החמשה דברות הוא כולו אומר כבוד לקל יתברך, אשר בו ינחל המכבד חיי עולם, וזה שנדעוהו למהווה מאין, ולהיות אלקיך הוא לבדו, ולא נעבוד זולתו ולא נמרה בו במחשבה בדיבור ובמעשה, ונכבדהו הלוא הוא אבינו קוננו, עכ"ל.
ומה שכתב האוה"ח הקדוש על כבוד אב ואם, כתב הספורנו על כל החמש הדברות הראשונות, וזה סגולה נפלאה לזכות לאריכות ימים ושנים.

בביאור מצות האמונה

הרמב"ם בספר המצות כתב וז"ל, מצוה א', היא הצווי אשר צונו בהאמנת האלקות, והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאים, והוא אומר 'אנכי ה' אלקיך', ובסוף גמרא מכות (כ"ג ע"ב), אמרו תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני, מאי קראה 'תורה צוה לנו משה', ר"ל מנין תורה, והקשו על זה ואמרו תורה בגמטריא תרי"א הוי, והיה המענה 'אנכי' ו'לא יהיה' מפי הגבורה שמענום, הנה נתבאר לך שאנכי ה' מכלל תרי"ג מצות. והוא צווי באמונת האלקות כמו שבארנו, עכ"ל.
ובהלכות יסודי התורה פ"א ה"א כתב וז"ל, יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים

כלאחדמישראלשזוכה לאמונהשלימהבהקב"ה, בזהזוכיםכלכללישראללקבלאתהתורה

"והיו נכונים ליום השלישי, כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם" (שמות י"ט, י"א)

וכתב במכילתא, לעיני כל העם, מלמד שאם היו חסרים אחד אינו כדאי לקבל וכו'. מבואר במכילתא שאם היו חסרים אחד לא היו זוכים למעמד הר סיני, ולא היו כדאים לקבל התורה.

והנה רש"י על המילים 'לעיני כל העם' מביא מהמכילתא, מלמד שלא היה בהם סומא, שנתרפאו כולם עכ"ל. וכתוב בשפתי חכמים, וזה היה תשובה על מה שאמרו רצוננו לראות את מלכנו, עכ"ל.

ונראה לבאר שמה שרצו שכלום יראו את מלכנו, כיון שעל ידי שיראו את הקב"ה יקבלו יותר עול מלכות שמים, ונראה הפשט במכילתא שאם היו חסרים אחד אינו כדאי לקבל, אין הכוונה רק שיחסר אחד מישראל, אלא שגם אם אחד מישראל יהיה סומא ולא יראה בעיניו את הקב"ה אין כדאי לקבל. ומזה רואים כמה כל אחד מישראל חשוב, שאם אחד מישראל לא יראה את הקב"ה בעיניו לא היו זוכים לקבל את התורה. וזה צריך לחזק את כל אחד, שלא יחשוב מה אני חשוב אם אקבל עול מלכות שמים שלימה, שרואים שאם אחד מישראל לא היה רואה בעיניו את הקב"ה לא היו זוכים לקבלת התורה.

וכן נראה מהרע"ב באבות (פרק ג' משנה ב') שכתוב במשנה, מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר, שנאמר (איכה ג') ישב בדד וידם כי נטל עליו, ופירש הרע"ב וז"ל, וידום, לשון קול דממה דקה, כדרך השונה יחידי שהוא שונה בלחש, כי נטל עליו כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד, עכ"ל. ורואים שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה נחשב כאילו נתינת כל התורה היתה בעבורו בלבד, וזה צריך לחזק כל אחד, שלא יחשוב מה חשוב לימוד התורה שאני לומד ביחידי, כי נחשב כאלו זכה לקבלת התורה.

ובתוספות יו"ט כתב וז"ל, וכן פירש הרמב"ם, אבל גרסתו כגרסת הספרים שכתוב במדרש שמואל בשם הרמ"ה וכו' כ בדרך החיים דיש גורסים מנין שאפילו אחד שיושב ושונה שמעלה עליו הכתוב כאילו קיים את התורה כולה וכו'. ושפירש עוד (המדרש שמואל) כי נטל עליו לשון סכך כלומר שהשכינה סוככת עליו להצילו מכל צרה וצוקה להיות צל על ראשו וכו' עיי"ש. וזה צריך לחזק כל אחד שאפילו שאין לו חבורתא ישב וילמוד אפילו ביחידי, ויזכה שהשכינה תהיה עמו ויצליח בכל מעשיו.

עשרתהדברות

א- אנכי ולא יהיה לך זה ראש ושורש לכל התרי"ג מצות. ולכן זה שמענו מפי הגבורה.

כתב בשל"ה הקדוש וז"ל, הנה עשרת הדברות שבלוחות היו כתובות חמש כנגד חמש, וז"ל הרמב"ן והנה י' הדברות חמשה בכבוד הבורא, וחמשה לטובת האדם, כי כבד את אביך, כבוד האל, כי לכבוד הבורא ציוה לכבד האב המשותף ביצירה וכו'. אנכי, ולא יהיה לך, דע, כי אנכי ראש ושורש כל המצות עשה, ולא יהיה לך ראש ושורש כל מצות לא תעשה, ואמרו רז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, על כן תמצא כתוב בהם בלשון נוכח, אנכי ה' אלוקיך וגו', לא היה לך וגו'. משא"כ בשאר הדברות שאמר לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא, ולא אמר לא תשא את שמי, כי משה היה מדבר ואומר לישראל הדבור ששמע מפי הקב"ה וכו', ע"ש. ומה שכתב השל"ה הקדוש שאנכי זה ראש ושורש לכל מצות עשה, ולא יהיה לך זה ראש ושורש לכל מצות לא תעשה, היינו שכל שאדם כשמתחזק בראש ובשורש המצוות מזה גודל ומצמיח כל שאר המצות עשה, וכן ח"ו אם יחשוב שיש עוד מציאות אחרת זה ראש ושורש רע לכל מצות לא תעשה. ולכן אנכי ולא יהיה לך שמענו מפי הגבורה בלשון נוכח,

וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו. ובהל' ו' כתב וז"ל, וידעת דבר זה מצות עשה שנא' 'אנכי ה' אלקיך', וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוך אחר חוץ מזה עובר בלא תעשה, שנא' 'לא יהיה לך אלקים אחרים על פני' וכופר בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו עכ"ל. מבואר ברמב"ם ד'אנכי ה' אלקיך' זוהי מ"ע של האמונה, והיא נמנית במנין התרי"ג מצוות.

ראו ישראל השגחה פרטית, גם ב'אנכי ה' אלוקיך' אינו מאמין, שלכן כתבה התורה אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אנכי ה' אלוקיך אשר בראתיך או שבראתי שמים וארץ, להראות שהוצאתיך מארץ מצרים וראו השגחה פרטית ומי שאינו מאמין בזה, אינו מקיים גם מצות אנכי ה' אלוקיך. עכ"ד.

ועוד אפשר לבאר שמי שאינו מאמין ב'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' וחמת כן אתם עבדים להקב"ה גם באנכי ה' אלקיך אינו מאמין, שהמצוה אנכי שאני ה' הוא האלקים שלך, שכיון שהוצאתי אתכם מלהיות עבדים למצרים לכן אתם עבדים שלי, ולכן כתבה התורה אנכי ה' אלוקיך ולא אנכי ה' אלקים, להורות שאתם עבדים לקב"ה.

וגם הרמב"ן ס"ל כדברי האורחות חיים, דהרמב"ן בסוף פרשת בא (י"ג ט"ז) כתב וז"ל, ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות וכו' אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה, ובעבור כי ה' לא יעשה אות ומופת בכל דור וכו' יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו ונעתיק הדבר אל בנינו וכו' עד דור אחרון, והחמיר מאוד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ וכו' ומן הנסכים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסכים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו וכו' עיי"ש עכ"ל. ומבואר ברמב"ן כהרא"ש שאנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, זהו מצות עשה להאמין בהשגחה פרטית, וזה שכתוב במכילתא שהקב"ה אמר כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות על פני, וכשם שקבלתם מלכותי קבלו גזירותי לא יהיה לך. ועם כל זה ראיתי לבעל הלכות שלא ימנה אותה מצוה בכלל תרי"ג וכו', והנראה מדעתו של בעל הלכות שאין מנין תרי"ג מצות אלא גזירותי יתעלה שגזר עלינו לעשות או שמנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתעלה שהודיע אותה אלינו באותות ומופתים ובגילוי השכינה לעינינו הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות לא ימנה בחשבונן וכו', עשו קבלת המלכות ענין בפני עצמו, והמצוות הנגזרות מאתו יתעלה מענין אחר וכו'. ולדעת הזו מה שאמרנו בתשובת השאלה תורה תרי"א הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענוה, לומר שיש בדיבור לא יהיה לך, שתי מצוות ישלימו לתרי"ג, והם המניעה בעשיית הצלמים לא יהיה לך, ולא תעשה לך ענין אחד, והמניעה בעבודתם לא תשתחוה להם ולא תעבדם מצוה אחרת וכו' עכ"ל. מבואר דדעת הבה"ג והרמב"ן דמצות אנכי ה' אלוקיך אינה נמנית במנין התרי"ג מצוות, דמצות האמונה הוא העיקר והשורש לתרי"ג מצוות, וכונת הגמרא ששתי לאוין שמענו מפי הגבורה, היינו לא תעשה לך פסל, וכן לא לעבוד לפסל.

וכן החינוך סבר כן, דבמצוה כ"ה מצות האמונה במציאות השם כתב וז"ל, להאמין שיש לעולם אלוך אחד, שהמציא כל הנמצא, ומכווח וחפצו היה כל מה שהוא ושהיה ושיהיה לעדי עד, וכי הוא הוציאנו מארץ מצרים ונתן לנו את התורה שנאמר בתחלת נתינת התורה 'אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' וגו', ופרושו כאלו אמר תדעו ותאמינו שיש לעולם אלוך, כי מילת 'אנכי' תורה על המציאות, ואשר אמר 'אשר הוצאתיך' וכו' לומר שלא יפתה לבבכם לקחת ענין צאתכם מעבדות מצרים ומכות המצרים בדרך מקרה, אלא תדעו שאנכי הוא שהוצאתי אתכם בחפץ ובהשגחה, כמו שהבטיח לאבותינו אברהם יצחק ויעקב. שורש מצוה זו אין צריך ביאור, ידוע הדבר ונגלה לכל כי האמונה הזו יסוד הדת, ואשר לא יאמין בזה כופר בעיקר ואין לו חלק וזכות עם ישראל וכו', שהאמונה הזאת שהאמין אמת וברור אי אפשר להיות דבר בלתי זה וכו'. וזאת מן שמצות שאין להם זמן ידוע, שכל ימי האדם חייב להיות במחשבה זו עכ"ל. ומבואר בחינוך שמצות האמונה במציאות השם, זה אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וכמו שמבואר ברמב"ן וברא"ש.

וכדבריהם מבואר ברבינו בחיי דכתב (כ' ב') וז"ל, ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כדי לתת מופת על אלקותו וקבלת מלכותו מכל מה שראו בעיניהם והם יכולים להעיד עליו, והכונה לומר חייבין אתם לי שתקבלו אלקותי עליכם ממה שראיתם בעיניכם האותות והמופתים הנכללים ביציאת מצרים, ומפני זה לא אמר אשר בראתי השמים והארץ כי לא ראו זה בעיניהם, ורצה להביא להם ראיה על האלקות ממה שראו הם בעצמם בעיניהם וכו', ומפני זה אמר אשר הוצאתיך, כי בודאי היתה ההוצאה מורה על החדוש ועל ההשגחה ועל היכולת שתקבלו עליכם אלקותי ומלכותי ושאהיה אלקים לכם ואדון עליכם ושתעבדוני אתם ותהיו עבדים לי כשם שהוצאתי אתכם מבית עבדים, מבית המצריים שהייתם עבדים להם וכו' עכ"ל. ומבואר ברבינו בחיי שהאמנת האלקות זה על ידי יציאת מצרים, וכמו שמבואר ברמב"ן ובחינוך וברא"ש.

אולם הרמב"ם בהל' יסודי התורה פ"א הל' ה'ו' כתב וז"ל, המצוי הזה הוא אלוך העולם אדון כל הארץ, והוא המנהיג הגלגל בכוח שאין לו קץ ותכלית, בכוח שאין לו הפסק וכו' והוא ברוך הוא המסבב אותו בלא יד ולא גוף, וידעת דבר זה מצות עשה שנא' 'אנכי ה' אלקיך', וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוך אחר חוץ מזה עבר בלא תעשה שנא' 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני', וכפר בעיקר, שזהו הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו עכ"ל. ומבואר דס"ל דמצות האמונה באה ע"י התבוננות בבריאה ולא ע"י זכירת יציאת מצרים.

וע"פ דברים אלו אפשר לבאר את שורש פלוגתת הרמב"ם והרמב"ן בביאור דברי המכילתא, דלרמב"ם דקיום מצות האמונה נעשה ע"י התבוננות בבריאה, ואילו זכירת יצי"מ וההשגחה הפרטית זהו התוצאה, אזי י"ל בכונת המכילתא דר"ל שתחילה תקבלו מלכותי ע"י התבוננות בבריאה, ואח"כ תקבלו את מצוותי שזהו האמונה בהשגחה פרטית, ושוב י"ל שפיר דהאמונה בהשגחה פרטית נמנית במנין המצוות, ואילו לדעת הרמב"ן שקיום מצות האמונה נעשה ע"י זכירת יצי"מ, והמצות הבאות מכך זהו שאר המצוות שבתורה, שוב האמונה אינה בכלל המצוות, ואפילו האמונה בהשגחה פרטית, ורק שאר המצוות נמנות במנין המצוות.

והרמב"ן בספר המצוות במצוה א' כתב על דברי הרמב"ם וז"ל, אמר הכותב האמונה הזאת בדבור הזה, לא נפלאה היא ולא רחוקה היא, וכן בדברי רז"ל מפורש שהוא קבלת מלכותו יתעלה והיא האמונה באלקות. אמרו במכילתא, לא יהיה לך אלוקים אחרים על פני למה נאמר, לפי שהוא אומר אנכי ה' אלוקיך, משל למלך שנכנס למדינה, אמר לו עבדיו גזור עליהם גזירות, אמר להם, לאו, כשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזירות, שאם מלכותי אינן מקבלים, גזירותי היאך מקיימים, כך אמר המקום לישראל, אנכי ה' אלוקיך לא יהיה לך אלקים אחרים על פני, אני הוא שקבלתם עליכם מלכותי במצרים, אמרו הן, כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזירותי לא יהיה לך. ועם כל זה ראיתי לבעל הלכות שלא ימנה אותה מצוה בכלל תרי"ג וכו', והנראה מדעתו של בעל הלכות שאין מנין תרי"ג מצות אלא גזירותי יתעלה שגזר עלינו לעשות או שמנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתעלה שהודיע אותה אלינו באותות ומופתים ובגילוי השכינה לעינינו הוא העיקר והשורש שממנו נולדו המצוות לא ימנה בחשבונן וכו', עשו קבלת המלכות ענין בפני עצמו, והמצוות הנגזרות מאתו יתעלה מענין אחר וכו'. ולדעת הזו מה שאמרנו בתשובת השאלה תורה תרי"א הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענוה, לומר שיש בדיבור לא יהיה לך, שתי מצוות ישלימו לתרי"ג, והם המניעה בעשיית הצלמים לא יהיה לך, ולא תעשה לך ענין אחד, והמניעה בעבודתם לא תשתחוה להם ולא תעבדם מצוה אחרת וכו' עכ"ל. מבואר דדעת הבה"ג והרמב"ן דמצות אנכי ה' אלוקיך אינה נמנית במנין התרי"ג מצוות, דמצות האמונה הוא העיקר והשורש לתרי"ג מצוות, וכונת הגמרא ששתי לאוין שמענו מפי הגבורה, היינו לא תעשה לך פסל, וכן לא לעבוד לפסל.

והנה אף שהרמב"ן לא מונה מצות אנכי ה' אלקיך במנין התרי"ג מצוות מ"מ מודה שהוי מצות עשה, דז"ל הרמב"ן בחומש פר' יתרו (כ' ב') 'אנכי ה' אלקיך' הדבור הזה מצות עשה, אמר אנכי ה', יורה ויצוה אותם שידעו ויאמינו כי יש ה', והוא אלקים להם, כלומר, הווה קדמון, מאתו היה הכל בחפץ ויכולת, והוא אלקים להם שחייבים לעבוד אותו, ואמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי הוצאתו אותם משם תורה על המציאות ועל החפץ, כי בידיעה ובהשגחה ממנו יצאנו משם, וגם תורה על החידוש כי עם קדמות העולם לא ישתנה דבר מטבעו, ותורה על היכולת, והנה והיכולת תורה על הייחוד וכו', וטעם מבית עבדים, שהיו עומדים במצרים בבית עבדים שבויים לפרעה, ואמר להם זה לאמר שהם חייבים שיהיה השם הגדול הנכבד והנורא הזה לאלקים להם שיעבדוהו, כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים, כטעם 'כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים' (ויקרא כה, נה) וכו', וזו המצוה תקרא בדברי רבותינו (ברכות יג:) קבלת מלכות שמים, כי המלות האלה אשר הזכרתי הם במלך כנגד העם, וכן אמרו במכילתא (מכילתא בחודש ו), לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה נאמר, לפי שהיא אומר אנכי ה' אלוקיך, משל למלך שנכנס למדינה, אמרו לו עבדיו גזור עלינו גזירות, אמר להם לאו, כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות, שאם מלכותי אינכם מקבלים גזירותי היאך מקיימין, כך אמר המקום לישראל אנכי ה' אלוקיך לא יהיה לך, אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים, אמרו לו הן, כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזרותי, כלומר אחר שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אלקים מארץ מצרים קבלו כל מצותי עכ"ל.

וברמב"ן בחומש מבואר כפי שביאר בספר המצוות, שמהמכילתא מוכח ש'אנכי ה' אלקיך' אינה מצוה מהתרי"ג מצוות, אלא שהקב"ה אמר להם כשם שקבלתם מלכותי ומודים שאני ה' ואני אלקים שהוצאתי אתכם מארץ מצרים, כך קבלו גזירותי והם התרי"ג מצוות. ומבואר ברמב"ן שאף שאנכי ה' אלוקיך אינה מצוה מהתרי"ג מצוות, הוי מצות עשה שידעו ויאמינו כי יש ה' והוא אלוקים להם.

וצ"ב במה חולקים הרמב"ם והרמב"ן, ואין יתיר הרמב"ם את המכילתא שמשמע שהקב"ה אמר שרק אחר שיקבלו מלכותו באנכי ה' אלקיך אז יגזור עליהם גזירות התרי"ג מצוות, אבל אנכי ה' אלקיך אין זה מהתרי"ג מצוות שהקב"ה נתן לישראל.

ונראה דבספר אורחות חיים להרא"ש אות כ"ו כתב וז"ל, לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית, ובזה תתקיים בלבבך הייחוד השלם בהאמין בו כי עינינו משוטטות בכל הארץ ועינינו על כל דרכי איש ובוחן לב וחוקר כליות, כי מי שאינו מאמין 'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' אף ב'אנכי ה' אלקיך' אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה כולה עכ"ל. ובביאור 'מקור החיים' לגאון הצדיק רבי בנימין זילבר צוק"ל מבאר, דכוונת הרא"ש שמי שאינו מאמין ב'אשר הוצאתיך מארץ מצרים' ששם

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת יתרו

וא"כ לפי"ז נמצא, שרציחה בגרמא אינה מתייחסת לרוצח, אלא זה נחשב שהנרצח מת מאליו, ולכן י"ל דרציחה ע"י גרמא לא מעניינת את בני עשיו, כיון שלא מעניינת אותם כלל 'התוצאה' שיוכלו להיפטר משונאיהם, אלא כל מה שמעניין אותם הוא רק 'מעשה' הרציחה, שרוצים כל חייהם לרצוח משום שמהות החיים שלהם היא 'על חרבך תחיה', וברציחה ע"י גרמא לא מתקיימת מהות חייהם של 'על חרבך תחיה'.

וכיון שרציחה בגרמא לא מעניינת אותם, לכן הם לא רצו לקבל את התורה אע"פ שבאמת בדיני התורה יש קולא לרוצח בגרמא, משום שכל מה שמעניין אותם הוא רק מעשה רציחה שמתאים למהות של 'על חרבך תחיה', ועל רציחה כזו גם בדיני התורה חייבים מיתה.

[ואע"פ שגם מדיני ב"נ הם כבר מזהירים על הרציחה, וא"כ יש לשאול מדוע מיאנו בתורה מחמת הילא תרצח' שכתוב בתורה, - י"ל דאע"פ דבין כך הם היו מחוייבים בדיני ב"נ בעל כורחם (ובכל זאת למעשה היו עוברים על איסור רציחה), אך מ"מ הם לא הסכימו להתחייב **מדעתם ורצונם** לקבל על עצמם תורה כזו שאוסרת עליהם לרצוח, ודו"ק].

- ב -

והנה בעולם הישיבות רגילים לבאר כנ"ל, שהגדר בדין 'גרמא בנזיקין פטורי' הוא, שבגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה, אלא זה נחשב שהדבר נעשה ממילא, - ולפי"ז הביאור הנ"ל נפלא, ש"י"ל שלא מעניין את בני עשיו לרוצח ע"י גרמא, כיון שרציחה בגרמא לא מתייחסת אליהם, ולא מתקיים בזה על חרבך תחיה' וכנ"ל.

אכן יש לדון בזה, דבאמת מה שרגילים לומר בעולם הישיבות שגרמא אינו מתייחס לעושה והרי זה כנעשה ממילא, דבר זה אינו פשוט כלל וכלל, משום שאליבא דאמת יש מקום גדול לחקור בזה, האם אכן מעשה בגרמא אינו מתייחס לעושה, וזו הסיבה שהמוזיק והרוצח בגרמא פטורים מתשלומין ומעונשין.

אוי"ד שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ומ"מ אעפ"כ בגרמא יש 'פטורי' מתשלומין ומעונשין, כיון שחיוב התשלומין והעונשין נאמרו רק במי שהזיק ורצח בידים ולא ע"י גרמא, (והיינו שהכאה ע"י גרמא אינה נכללת בגדר 'ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת', ואכמ"ל).

[**והן אמנם** דכאשר כתבה התורה בלשון לא 'תעשה' כל מלאכה, מותר מה"ת לעשות ע"י גרמא, כמבואר בשבת (קכ): שעשייה ע"י גרמא לא נחשבת כעשייה, - אך מ"מ אע"פ שעשייה בגרמא אינה נקראת 'עשייה' בלשון התורה, אכתי יש לדון דפעולה הנעשית ע"י גרמא שפיר מתייחסת לעושה, שזה נחשב שהוא זה שפעל אותה, ואין הפעולה נחשבת כנעשית מאליה, ודו"ק ואכמ"ל].

במכילתא (יתרו פ"ה) מובא, שהקב"ה נגלה לבני עשיו הרשע, ושאל אותם האם הם רוצים לקבל את התורה, - אמרו לו מה כתוב בה, - אמר להם 'לא תרצח', - והשיבו בני עשיו להקב"ה שאם כך כתוב בתורה הם אינם רוצים לקבל את התורה, עיי"ש.

ולכא"ו צ"ע טובא בזה, דאדרבה כיון דבני עשיו הרי רוצים כל חייהם לרצוח את שונאיהם, א"כ הם היו צריכים לרצות מאוד לקבל את התורה, - משום שקיי"ל ברמב"ם (מלכים פ"ט ה"ד) שבן נח שהרג את חבירו ע"י גרמא (כגון שכפתו והניחו ברעב עד שמת) הרי הוא חייב מיתה.

ואילו לגבי ישראל קיי"ל ברמ" (הל' רוצח פ"ג ה"י) שישראל שהרג את חבירו ע"י גרמא (כגוונא הנ"ל) אין ב"ד ממיתין אותו, - והרי לן שבדיני התורה יש יותר קולא לרוצחים, מאשר בדיני בני נח כנ"ל.

וא"כ נמצא שמצד 'לא תרצח' הי' כדאי להם מאוד לקבל את התורה, שהרי ע"י קבלת התורה יפקעו דיניהם מדיני בני נח, ויחולו עליהם דיני התורה כפי מה שקיי"ל בדיני ישראל שאין ב"ד ממיתין את הרוצח ע"י גרמא.

וא"כ אילו היו מקבלים את התורה הם היו יכולים מצד אחד להיפטר מכל שונאיהם ע"י שהיו הורגים אותם בדרך גרמא (אע"פ שהדבר אסור), ומצד שני היו מרוויחים שגם לא היו ממיתים אותם ע"י בבי"ד, - וא"כ צ"ע טובא בזה, מדוע הם לא רצו לקבל את התורה משום 'לא תרצח', והרי בדיני התורה יש יותר קולא לרוצחים, מאשר בדיני בני נח וכנ"ל.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דנהה במכילתא (שם) איתא, שבני עשיו הרשע שאלו את הקב"ה: 'מה כתיב בה, - אמר להם לא תרצח, - אמרו זו היא ירושה שהורישנו אבינו, שנאמר על חרבך תחיה', - ועפי"ז נראה ליישב את מה שהקשינו לעיל, ש"י"ל שהסיבה לכך שבני עשיו עסוקים כל חייהם במלחמות ורציחות, היא לא משום שיש להם הרבה שונאים, והם חייבים להורגם בשביל להיפטר מהם.

אלא הסיבה שהם מוכרחים כל הזמן להתעסק ברציחות היא משום שזו מהות החיים שלהם, שהם קיבלו ירושה מעשיו אביהם שחייהם יהיו במצב תמידי של 'על חרבך תחיה'.

ומעתה לפי"ז י"ל, דלא יועיל לבני עשיו כלום מה שתהיי להם אפשרות להרוג ע"י גרמא (ולא ימיתו אותם ע"י בבי"ד אע"פ שהדבר אסור), כיון שרגילים לבאר, שדבר שנעשה ע"י גרמא אינו מתייחס לעושה, אלא זה נחשב שהדבר נעשה ממילא.

- ג -

ויש בחקירה הזו נפ"מ לגבי מה שתירצנו לעיל, משום שאי נימא שמעשה בגרמא לא מתייחס לעושה, אי"כ הביאור שביארנו נפלא, שי"ל שלא מעניין את בני עשיו לרצוח ע"י גרמא, כיון שרציחה בגרמא לא מתייחסת אליהם, ולא מתקיים בזה יעל חרבך תחיה וכנ"ל.

אך אי נימא שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ורק לגבי תשלומין ועונשין יש בזה 'פטורי' וכנ"ל, אי"כ לפי"ז הדרא קושיא לדוכתא, דצ"ע מדוע בני עשיו מיאנו לקבל את התורה.

והרי לכאוי' הי' כדאי להם לקבל את התורה, כיון שמצד אחד הם היו יכולים לרצוח את שונאיהם ע"י גרמא (אע"פ שהדבר אסור), **והייתה מתקיימת בזה המהות של יעל חרבך תחיה', שהרי גם רציחה בגרמא מתייחסת לרוצח, ונחשבת כפעולת רציחה של הרוצח**, ומצד שני היו מרוויחים שלא היו ממיתים אותם ע"י בבי"ד, - וא"כ לצד זה שוב צ"ע כנ"ל מדוע הם מיאנו לקבל את התורה.

ויש לתלות בחקירה הנ"ל נפ"מ נוספת, לגבי האי דינא שכהן שהרג את הנפש אינו נושא את כפיו (שו"ע או"ח סי' קכח, לה), דיל"ע מה הדין בכהן שהרג ע"י גרמא האם יכול לישא כפיו או לא.

ולכאוי' יש מקום לתלות זאת בחקירה הנ"ל, דאי נימא דמעשה בגרמא לא מתייחס לעושה, אי"כ י"ל דשפיר יכול לישא כפיו, אך אי נימא שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ורק לגבי תשלומין ועונשין יש בזה 'פטורי' וכנ"ל, אי"כ י"ל שכהן שהרג בגרמא אינו יכול לישא כפיו, כיון שגם כאשר הרג רק ע"י גרמא, מ"מ למעשה הוא נחשב כרוצח.

- ד -

והנה כתב הרמ"י (הלי' רוצח פי"ג הי"י) וז"ל: **'אבל הכופת את חבירו והניחו ברעב עד שמת, או שכפתו והניחו במקום שסוף הצינה או החמה לבוא לשם ובאה והמיתתו וכו', בכל אלו אין ממיתין אותו, והרי הוא רוצח, ודורש דמים דורש ממנו דם'**, עכ"ל.

ולכאוי' נראה שהרמ"י כתב בזה ג' דברים, - א. **'אין ממיתין אותו'** והיינו שהוא פטור ממיתה בידי אדם, - ב. **'והרי הוא רוצח'** והיינו שאע"פ שהוא פטור ממיתה אך מ"מ למעשה הוא נחשב כרוצח, - ג. **'ודורש דמים דורש ממנו דם'** והיינו שהוא חייב מיתה בידי שמים.

וא"כ לכאוי' נראה מבואר להדיא בדברי הרמב"ם שהאריך בלשונו וכתב **'והרי הוא רוצח'**, שכוונתו לומר שאע"פ שרוצח בגרמא פטור ממיתה בידי אדם, מ"מ זהו רק לגבי הפטור מעונש, אך למעשה פעולת הרציחה שפיר מתייחסת אליו, ולכן **'והרי הוא רוצח'**.

ונמצא שיש להוכיח מדברי הרמב"ם **כהצד הב' בחקירה הנ"ל**, שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ורק לגבי תשלומין ועונשין יש בזה 'פטורי' וכנ"ל, - [וא"כ יש לנו הוכחה מדברי הרמב"ם, שהביאור אינו כפי שרגילים לבאר בעולם הישיבות שהגדר בדין 'גרמא בניזיקין פטורי' הוא, שבגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה].

וא"כ לפי"ז לכאוי' י"ל, שכהן שהרג בגרמא אינו יכול לישא כפיו, כיון שגם כאשר הרג רק ע"י גרמא, מ"מ למעשה הוא נחשב כרוצח, - ושו"ר שבשו"ת 'שערי דעה' (מהדו"ק סי' קפג) כתב, שגם כהן שהרג ע"י גרמא דגרמא לא ישא כפיו, עיי"ש.

וכן לפי"ז חוזרת הקושיא שהקשינו לעיל, דצ"ע מדוע בני עשיו מיאנו לקבל את התורה, והרי לכאוי' הי' כדאי להם לקבל את התורה, כיון שהם היו יכולים לרצוח את שונאיהם ע"י גרמא, **והייתה מתקיימת בזה המהות של יעל חרבך תחיה', שהרי גם רציחה בגרמא מתייחסת לרוצח, וכמש"כ הרמב"ם 'והרי הוא רוצח'**, ומ"מ לא היו ממיתים אותם ע"י בבי"ד.

- ה -

והנה גם אם נרצה לדחוק הרבה, ונאמר שהרמ"י לא התכוין במש"כ **'והרי הוא רוצח'** לומר שיש לו שם 'רוצח' בדיני אדם, אלא כל כוונתו הייתה רק לומר שהוא נחשב רוצח בדיני שמים, - **מ"מ יש להביא ראיה שבע"כ לאו כו"ע מודי לביאור שרגילים לומר בעולם הישיבות, שהגדר בדין 'גרמא בניזיקין פטורי' הוא, שבגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה וכנ"ל.**

דהנה בתשובות ר"א גורדון מטעלו זצ"ל (סי' יב אות ו) כתב להוכיח שאפשר לקיים את המצוות ע"י גרמא עיי"ש, - ומעתה בשלמא אי נימא כהצד הב' בחקירה הנ"ל, שבעצם מעשה בגרמא כן מתייחס לעושה, ורק לגבי תשלומין ועונשין יש בזה 'פטורי' וכנ"ל, אי"כ מבואר שפיר שיש מקום לדון שיתכן שאין חיסרון לקיים את המצוות ע"י גרמא, כיון שבעצם גם מעשה בגרמא מתייחס לעושה.

אך אי נימא כפי שרגילים לומר בעולם הישיבות, שבגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה וכנ"ל, אי"כ לא מובן כלל כיצד יתכן צד שיוכלו לקיים את המצוות ע"י גרמא, והרי בגרמא המעשה אינו מתייחס לעושה, ודו"ק.

[ולעצם מש"כ הגר"א מטעלו להוכיח שאפשר לקיים את המצוות ע"י גרמא, יעוי' בשו"ת 'הר צבי' (או"ח א, סי' קמח) שהאריך לדון בדבריו, ובסוף דבריו כתב: **'ובאמת עניין זה של קיום מצוות ע"י גרמא צע"ג, וכנראה אין לתת בזה החלט כללי לכל המצוות בשווה, וגם לעניין זה אין כל המצוות דומות זו לזו, ולא באתי רק לעורר ואכמ"ל עכ"ל**, - ועי"ע במש"כ עוד בעניין זה ב'הר צבי' (או"ח א, סי' קמג, וביו"ד סי' קמג), - ועי"ע במה שדן הגרשז"א זצ"ל בספרו 'מאורי אש' (פ"ה ענף ב אות ה) בדברי ה'הר צבי' הנ"ל בעניין קיום מצוה ע"י גרמא, - ועי"ע בשו"ת 'דברי מלכאל' (ח"ד סי' ה) שנקט בפשיטות שא"א לקיים מצוות עשה ע"י גרמא, ואכמ"ל].

- ו -

והנה לעצם כל מה שפילפלנו לעיל, לכאוי' יש להוסיף ולשאול, מדוע בני עשיו מיאנו לקבל את התורה, והרי בדיני ב"נ נהרגים אפי' עי"פ עד אחד ועי"פ דיין אחד ועי"פ קרובים ובלא התראה, ומשא"כ בדיני התורה, - וא"כ אם היו מקבלים את התורה היו מרוויחים הרבה קולות על הרציחות שלהם, שהי' קשה הרבה יותר לחייבם מיתה בבי"ד, - **ויש ליישב, ואכמ"ל.**

וכן יש לציין עוד לגבי מי שהרג ע"י גרמא, שברמ"י (הלי' רוצח פי"ב הל' ד-ה) כתב וז"ל: **'וכל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתה בבי"ד, אם רצה מלך ישראל להורגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו, וכן אם ראו בבי"ד להורגם בהוראת שעה, אם הייתה השעה צריכה לכך יש להם רשות כפי מה שיראו'**.

'הרי שלא הרגם המלך ולא הייתה השעה צריכה לכך לחזק הדבר, הרי בבי"ד חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרובה למיתה, לאוסרם במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער, כדי להפחיד ולאיים על שאר הרשעים, שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטור' עכ"ל, - וא"כ למעשה נמצא שבין כך ובין כך בני עשיו לא היו מרוויחים הרבה אילו היו מקבלים עליהם את התורה והיו מתחכמים להרוג ע"י גרמא, ודו"ק.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

לתגובות הערות והוספות

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

בנותיבות העיון

ביאוריבוהערהמהרה"ג' אהרון שוורצר שליט"א

בדין מצות כיבוד אב, האם הוי גם בבני נח. ובענין חיוב שבע מצוות בני נח.

הקב"ה על אדם הראשון וכן על ישראל, וא"כ הוא דבר האסור השווה בין לישראל בין לבני נח או רק לבני ישראל. והנה בז' מצות בני נח לא מוזכר חיוב כיבוד אב, אמנם אין זה ראי' דעי' בגמרא בסנהדרין (נ"ח ע"ב) לגבי הדין דגוי ששבת חייב מיתה, דאי"ז נמנה בכלל ז' מצות משום דכי קא חשיב שב ואל תעשה, קום ועשה לא קא חשיב, ע"ש. א"כ אין ראי' שאין מצות כיבוד אב בבני נח ממה שלא נמצא בז' מצות בני נח. אמנם עי' בגמרא סנהדרין (נ"ו) עשר מצות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו בני נח והוסיפו עליהם וכו' וכיבוד אב ואם, משמע שליכא מצות כיבוד אב ואם בבני נח, וכן משמע בדברי הגמרא בקידושין (ל"א). לגבי דמא בן נתינא שקיבל שכר על מצות כיבוד אב וע"פ שאינו מצווה ק"ו למי שמצווה ע"ש, וכן מבואר בדברי האור שמח, דעי' מש"כ האו"ש (ממרים פ"ה) וז"ל ובן נח ודאי אינו מוזהר על כיבוד אב ואם כדאמר בנזיר (ס"א). {שבהו"א הגמרא מפרשת שאין נזירות לעכו"ם, משום שאין נזירות אלא במי שמוזהר על כיבוד אב} ע"ש היטיב עכ"ל.

ד. והנה לפ"ז שחיוב בני נח בכיבוד אב ואם זהו משום חובת האדם ומידות טובות ואינו משום ציווי מפורש, יתכן שיהי' בזה נפק"מ בכה"ג שנראה שיהי' יותר תועלת בלא הכיבוד אב, אין חיוב. ואפשר שזהו הכוונה בגמרא בקידושין שדמא בן נתינא קיבל שכר על כיבוד אב וע"פ שאינו מצווה, היינו דווקא בכה"ג שחכמים ישראל ביקשו ממנו אבנים לאפוד בששים ריבוא שכר בזה ליכא חיובא לכן נח, משא"כ בישראל שיש ציווי מפורש בכל גווי יש חיוב (וע"ע בקיצור שו"ע סי' קמ"ג שמביא ממה שכתב החיי אדם בשם ספר חסידים, וז"ל היו אביו ואמו ישנים, ומפתח חנותו של הבן תחת ראשיהם, אסור להקיצם משנתם וע"פ שיפסיד רווח הרבה, אבל אם יגיע רוח לאביו אם יקיצו, ואם לא יקיצו, יצטער וכו' מצוה להקיצו, כיון שישמח בזה, וכן מצוה להקיצו ללכת לבית הכנסת וכו', מפני שכולם חייבים בכבוד המקום וכו' עכ"ל).

ה. וקצת ראי' ודוגמא לזה, מדברי הנפש החיים (שער א' פכ"א) לגבי מה שקיימו האבות את כל התורה קודם שניתנה שהי' כדי לתקן העולמות, ולא שהיו מצויים בזה מן הדין וז"ל לא שהיו מצויים ועושים כך מצד הדין, דאם כן לא היו מעמידים ח"ו על דעתם והשגתם, אף שהשיגו שלפי ענין שרש נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצוות ד', ולא הי' יעקב אבינו נושא ב' אחיות, ולא הי' עמרם נושא דודתו וכו' עכ"ל.

ו. והנה לפ"ז אפשר ליישב את השאלה שהקשו האחרונים (פנים יפות פרשת ויחי, ועוד), מדוע הגמרא בנדרים (ח.) לגבי נשבעין לקיים את המצוות, מביאה ראי' מהפסוק 'ושבעתי ואקיימה לשמור משפתי צדקך' (תהלים קי"ט) וצ"ב מדוע הגמרא לא מוכיחה שנשבעין לקיים את המצוה משבועת יוסף, דהרי אחרי שיעקב אבינו צווה להביאו לקבורה בארץ ישראל כבר יש בזה חיוב משום מצוות כיבוד אב, ואע"פ כן נשבע יוסף על זה, מוכח שנשבעין לקיים את המצוה, (ובדוחק אפ"ל שמכיון שהי' ציווי של פרעה, א"כ משום דינא דמלכותא ליכא חיובא דכיבוד אב, וצ"ע בזה), ולפי זה ניחא שמכיון שבני נח לא נצטוו בפירוש בכיבוד אב, אז אע"פ שחייבים בזה מ"מ אין בזה ציווי מפורש, ובמקרה הצורך ותיקון העולם ליכא חיובא, א"כ פשוט

א. 'כבד את אביך ואת אמך' (שמות פ"כ פי"ב) יש לדון האם מצות כיבוד אב הוי גם לבני נח או רק לבני ישראל. והנה בז' מצות בני נח לא מוזכר חיוב כיבוד אב, אמנם אין זה ראי' דעי' בגמרא בסנהדרין (נ"ח ע"ב) לגבי הדין דגוי ששבת חייב מיתה, דאי"ז נמנה בכלל ז' מצות משום דכי קא חשיב שב ואל תעשה, קום ועשה לא קא חשיב, ע"ש. א"כ אין ראי' שאין מצות כיבוד אב בבני נח ממה שלא נמצא בז' מצות בני נח. אמנם עי' בגמרא סנהדרין (נ"ו) עשר מצות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו בני נח והוסיפו עליהם וכו' וכיבוד אב ואם, משמע שליכא מצות כיבוד אב ואם בבני נח, וכן משמע בדברי הגמרא בקידושין (ל"א). לגבי דמא בן נתינא שקיבל שכר על מצות כיבוד אב וע"פ שאינו מצווה ק"ו למי שמצווה ע"ש, וכן מבואר בדברי האור שמח, דעי' מש"כ האו"ש (ממרים פ"ה) וז"ל ובן נח ודאי אינו מוזהר על כיבוד אב ואם כדאמר בנזיר (ס"א). {שבהו"א הגמרא מפרשת שאין נזירות לעכו"ם, משום שאין נזירות אלא במי שמוזהר על כיבוד אב} ע"ש היטיב עכ"ל.

ב. אמנם לכאורה יש ראי' שבני נח נתחייבו בכיבוד אב מדברי הגמרא במגילה (ט"ז ע"ב) גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם שכל אותן השנים שהי' יעקב בבית עבר לא נענש שהרי עשרים ושתים שנים יוסף פירש מאביו כשם שפירש יעקב אבינו עשרים ושתים שנים מאביו, ואם אין חיוב לבני נח בכיבוד אב ואם למה נענש, ועי' בספר מרפסין איגרי עה"ת עמ' קפ"ט שעמד בזה, והביא שמרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל תי' בזה, שבהקדמה של רבינו נסים גאון לש"ס מבואר שיש חיוב לבני נח לקיים את כל המצוות שהשכל מורה לעשותם, וכן כתב בחזקוני (בראשית פ"ז פכ"א) וכיבוד אב ואם היא מצוה שכלית, וכמו שכתב הגרעק"א (יו"ד סי' רמ"א סעי' ט') שגם עכו"ם בנימוסיהם מכבדים את ההורים ע"ש.

ג. ועי' מש"כ הנצי"ב בהסכמה לאהבת חסד שיש חיוב לעכו"ם בגמילות חסדים משום שזהו מחיוב האדם וזהו קיומו של עולם, וכן כיבוד אב, אומות העולם מצווים עלי' בחובת האדם, מכל מקום בני ישראל יש להם ציווי בכיבוד אב מצד דיני התורה וצריכים ללכת בזה ע"פ חוקי התורה ולא לפי דעת האנושי, ונפק"מ בעכו"ם שבא על בת ישראל והוליד בן שדין התורה שחייב בכבוד אמו יותר מאביו ע"ש, ועי' מש"כ האגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ק"ל) לפרש את החיוב של בני נח בכיבוד אב ואם וז"ל לכן נראה לענ"ד שהוא מענין איסור כפוי טובה שמצינו בדברי אגדה שהקפיד

י. ועי' בקובץ שיעורים וחיידו"ת ממרן גאב"ד פוניבז' (ב"ב תשמ"ט), סי' ט"ו שמביא את דברי רש"י ביבמות (מ"ח ע"ב) שגר תושב חייב בשמירת שבת, והקשו התוס' הרי עכו"ם ששבת חייב מיתה, ופי' בזה, שגירות דגר תושב זהו שמקבל עליו ז' מצות שניתנו בסיני, ולא משום הציווי של אדם הראשון ונפק"מ בזה, לגבי איסור עבודה זרה שאצל בני נח האיסור הוא לעבוד ע"ז, משא"כ אצל ישראל זהו דין של יחוד ד', ולכן לגבי חילול שבת דאמרין דמחלל שבת כעובד עכו"ם זהו משום ששבת זכר למעשה בראשית ומחלל שבת נחשב כופר במעשה בראשית, וזה רק לגבי ישראל אבל לגבי בני נח אין זה נחשב כעובד עכו"ם, ולכן גר תושב חייב בשמירת שבת, משא"כ בני נח הדין דעכו"ם ששבת חייב מיתה ע"ש.

יא. הנה בעיקר השאלה מה ה' טענת אומות העולם שאינם רוצים לקבל התורה משום לא תרצח ולא תגנוב, הרי יש להם ע"ז ציווי בשבעת מצוות בני נח, שמעתי ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין זצ"ל לפרש שהכוונה בזה, שהקב"ה אמר להם שכתוב לא תגנוב לא תרצח, דזהו סימן לעם שראוי לקבלת התורה דרק מי שיש לו שלימות ונקיות בדברים האלו ויש לו מידות טובות הוא ראוי לקבלת התורה להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש, וזה מה שאמרו אביהם רוצח ה', אביהם ליסטים ה', שמצד עצם הטבע שלהם יש להם מידות רעות ואינם ראויים לקבלת התורה.

יב. וראיתי כעין זה בפ' האור החיים הקדוש, בפרשת יתרו (פי"ט פ"ה) שמביא את דברי המדרש הנ"ל שהקב"ה אמר לבני עשו שכתוב בתורה לא תרצח, ואמרו שאינם רוצים לקבל התורה, משום דכל עצמו של אביהם רוצח הוא על חרבך תחי' וכו', והקשה בזה האור החיים וז"ל הנה מאמר זה תמוה מאד כי מה יצדק אנוש עם וכו' וכי בשביל שאביהם רשע היא טענה נשמעת, ועוד מי שאכל שום וכו' ותגדל הקושי' איך קבל ד' את טענתם כנשמע שיש בה ממש. ות' האור החיים וז"ל אכן אשכילך כי כל אשר עיניך תחזינה בתורתנו וכו' טעם הדברים הוא כי ד' בחן במה שברא והכיר בחינת הרע והבדילנו ממנו, ובחן בחינת הטוב וקדשנו בו, וכו' ויש לך לדעת כי כל בחינת מעשה הרע יש לו שורש בבחינת רוח הטומאה, וכל בחינת מעשה הטוב היא בחינת שורש הקדושה והטהרה, וכו' ובזה מצאנו מאור הברייתא שבאנו עלי', כי טענה נצחת טענו ג' הכתות עשו ישמעאל עמון ומואב כל אחד מה שנוגע לו, עשו אמר כי שורש נפשותם הוא מבחינת הרע ההוא ששמו רציחה ממנו הוא כמעשהו ובעת קבלת הדבר הזה הוא שלילת הווייתם, וכו' וכן ישמעאל אמר כל עצמם של אביהם ליסטים ה' פי' בחינת הרע הנקראת ליסטים, ומעשיהם ה' מגיד על בחינת נפשם מאיזה מקום באה, וכו' עכ"ל, ע"ש.

להערות ולתגובות:
ach0504104256@gmail.com

שנשבעין על זה כדי שיה' חיוב גמור, ואין מזה ראי' שנשבעין לקיים את המצוה שמחויבים בסיני שזהו חיוב גמור בכל מצב, ולכן הגמרא מוכיחה שנשבעין לקיים את המצוה דווקא מהפסוק נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך, ולא משבועת יוסף שנשבע להביא את יעקב אבינו לקבורה באר"י.

ז. והנה במדרש בספרי 'הופיע מהר פארן' (דברים פל"ג פ"ב) איתא, שבתחילה הלך הקב"ה אצל בני עשו ואצל בני ישמעאל שיקבלו את התורה, ושאלו מה כתיב בה, וא"ל הקב"ה לא תרצח, לא תגנוב, ולא רצו לקבל את התורה. וצ"ב שהרי הם כבר חייבים בזה משום ז' מצוות בני נח. ובדוחק אפ"ל שנפק"מ לחיוב מסירות נפש שאין אומות העולם חייבים למסור נפש בע"ז וגילוי עריות. (משא"כ לגבי שפיכות דמים יש חיוב גם לבני נח משום סברא דמאי חזי, ועי' במנ"ח מצו' רצו' דגם בשפיכות דמים יש נפק"מ לגבי הדין של סיעה שאמרו להם עכו"ם למסור אחד מהם להריגה ואם לא נהרוג את כולכם, שאין דין יהרגו כולם, בכה"ג שייחדו לאחד מהם ע"ש. דרק בישראל דיש דין יהרג ואל יעבור לכן הדין הוא שיהרגו כולם, משא"כ בבני נח ע"ש. ויש שכתבו שגם לגבי שפיכות דמים אין ב"נ חייב למסור נפש. עי' משכיל לדוד ריש פרשת וישלח, לגבי השאלה בדברי המדרש עה"פ ויירא יעקב ויצר לו, ויירא שמא יהרג, ויצר לו, שמא יהרוג הוא את אחרים, וצ"ב דהרי יש לו היתר להרגם מדין הבא להרגך, אמנם אם הדין שב"נ אינו חייב למסור נפשו גם ברציחה ניחא, שמיירי בכה"ג שהאחרים היו אנוסים מכח סכנת מות מצד עשו שצוה להם להרוג את יעקב אבינו, ע"ש).

ח. אמנם אין זה משמע מלשון המדרש שהרי בני ישמעאל אמרו שאינם רוצים לקבל התורה, משום לא תגנוב. ושמעתי מגאון אחד שליט"א לחדש שגם בז' מצוות בני נח גופא אין זה בגדר ציווי אלא רק משום תיקון העולם, ובמקום צורך גדול יש להם היתר לעבור על זה משום תיקון העולם, וא"כ ניחא שהם לא רצו לקבל את התורה, משום שיהי' להם ציווי של לא תרצח ולא תגנוב וממילא בכל גווי לא יהי' להם היתר, משא"כ בז' מצוות בני נח דהוי רק משום תיקון העולם ויתכן שיהי' מקומות שיהי' היתר בזה משום תיקון העולם.

ט. וכן תי' לפ"ז מה דיל"ע בדין קבלת ז' מצות של גר תושב, דצ"ב מה מתחדש בקבלה הרי גם קודם הקבלה יש חיוב ז' מצות בני נח, ולפ"ז ניחא, דע"י הקבלה הוי ז' מצות בגדר מצוה כמו אצל ישראל, ולא רק משום תיקון העולם. אמנם בדברי מרן הגרי"ז זצ"ל (במכתבים בסוף הספר) מבואר שבאמת לא נוסף ע"י הקבלה בחיוב קיום ז' מצוות כלום, אלא זהו דין שגר תושב צריך לקבל עליו לקיים את ז' מצות משום שזה ניתן למשה רבינו בסיני ולא רק משום הציווי שהיה לאדם הראשון, והנפק"מ הוא רק לגבי דיני ישראל, איך דינו, ע"ש.

מענה יחזקאל

הרב יחזקאל הרטמן

נכתב מחדש עש"ק פרשת יתרו תשפ"ה

מתן תורה בפרשת יתרו והשייכות לט"ו בשבט

תמצית: קושיות: מדוע מתן תורה נכתב בפרשת יתרו, מהו החידוש הגדול בעצת יתרו ומדוע זהו ההקדמה למתן תורה. מה עניין ט"ו בשבט שלא אומרים בו תחנון - דברי הגמ' בשבת פח: בענין ויכוח משה והמלאכים יסוד התורה צריכה לרדת לתחתונים - אילן שאכל אדם ממנו חיטה היתה שהחיטה היתה עץ וירדה לתבואה החילוק בין פירות העץ לתבואה הוא חיבור הפרי לשורשו - הדין ביום מתן תורה הוא על פירות האילן שייכות הפרי לאילן - יתרו הרחוק ביותר מהתורה הוא המגלה את הירידה של התורה שבאה עד אליו - עצת יתרו שהתורה צריכה להתגלות במהלכי הטבע - דברי הבני יששכר דט"ו בשבט הוא מ' יום קודם יצירת העולם, דברי ריא"ח ורצ"ה דיצירת העולם בניסן הוא בריאת עם ישראל - תכלית גאולת עם ישראל הוא מתן תורה, ט"ו בשבט השורש - ט"ו בשבט האילן, מתן תורה הפרי, והדין בכל אחד הוא כמה מתחברים שני הקצוות יחד.

שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה החזיר להן תשובה וכו' אמר לפניו רבונו של עולם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים אמר להן למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם שוב מה כתיב בה לא יהיה לך אלהים אחרים בין עמים אתם שרויין שעובדין עבודת גלולים שוב מה כתיב בה זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות שוב מה כתיב בה לא תשא משא ומתן יש ביניכם שוב מה כתיב בה כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנוב קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם מיד הוודו לו להקדוש ברוך הוא שנאמר ה' אדונינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים לא כתיב וכו'.

ותמוה, מה היתה ההו"א של מלאכי השרת וכי לא ידעו שמצוות התורה אינם נוגעים אליהם? אלא דהתורה מתגלית בפנים שונים כפי שמבאר הרמב"ן בתחילת בראשית שכל התורה היא שמותיו של הקב"ה, ויש פנים לתורה השייכת למלאכים, פירוש שבצורת גילוי העליון התורה באמת מישך שייכי למלאכים, וזו טענתם שהם רוצים את התורה השייכת להם.

אך לפי זה מהי תשובת משה? ונראה ברור דתשובת משה היא שתכלית התורה היא לגלות את בורא העולם התחתונים, במקום המרוחק ביותר ממנו. שכן כל תכלית העולם היא להביא לגילוי במקום הסתר, וע"י התורה היורדת לעולם כאן יש מקום לגלות דבר זה. תשובת משה היא שאמנם יש למלאכים שייכות לפן גבוה של תורה אבל אין להם שייכות לחלק התחתון של תורה, ועצם זה שיש כזה פן בתורה מוכיח שתכלית התורה היא גם לרדת עד לתחתוני תחתונים. מיד הוודו לו.

וצרף לכאן את דברי הרבי מקוצק שאמר על הפסוק: "אנשי קודש תהיו לי" שההדגש אינו על ה"קודש" שבאנשי קודש, אלא על ה"אנשי" שבאשהי קודש, שכביכול בורא העולם אומר שדי לו מאלכים שרפים ואופנים, והתכלית הנרצה מהעולם הוא אנשים שהם מתעלים לדרגת קודש. נמצא שתכלית מתן תורה הוא לגלות שמו בתחתונים, לחבר את הנקודה הרחוקה ביותר חזרה אליו.

בעצרת נידונים על פירות האילן

הגמ' בברכות (מ.) אומרת: "אילן שאכל ממנו אדם הראשון וכו' רבי יהודה אומר

א.

קושיות

תמוה דמכל פרשיות התורה נבחרה פרשת יתרו בדוקא להיות המקום שבו נכתבה פרשת מתן תורה, ואע"פ שהביא רש"י בתחילת הפרשה (יה, א) שנקרא יתרו "על שם שיתר פרשה אחת בתורה ואתה תחזה", מ"מ מה המובן שמתן תורה שייך לכאן ג"כ.

עוד צ"ב מה החידוש הגדול שנאמר בפרשה שחידש יתרו, "ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וגו'" וכי זה שמשה "נבל תבול" הוא חידוש כ"כ גדול שמשה היה זקוק לעצת יתרו בשביל כך? וכן מדוע יש חשיבות כל כך גדולה לאותה פרשה שבגינה נוספה פרשה נוספת בתורה? וכן צ"ב מדוע פרשה זו נכתבה כהקדמה למתן תורה, ובמיוחד לאור דברי רש"י על הפסוק הראשון בפרשה זו (יה, ג): "ויהי ממחרת מוצאי יוה"כ היה כך שינוי בספרי, ומהו ממחרת למחרת רדתו מן ההר, ועל כרחק אי אפשר לומר אלא ממחרת יוה"כ שהרי קודם מתן תורה א"א לומר והודעתי את חקי וגו' ומשנתנה תורה עד יוה"כ לא ישב משה לשפוט את העם שהרי ב"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות ולמחר עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ביוה"כ. ואין פרשה זו כתובה כסדר", וכיון שמעשה זה היה רק לאחר מתן תורה מדוע נקבע מקומו כהקדמה למתן תורה.

בעניין ט"ו בשבט כבר הקשה רבי צדוק (פרי צדיק ט"ו בשבט, ג) דמה עניין ט"ו בשבט לבני חו"ל ששם אין מעשרות, שהרי חג זה הוא זמן תחילת השנה לגבי מעשרות, ומדוע הוא נוקט שם חג לעצמו שאין אומרים בו תחנון?

ב.

תכלית התורה לרדת לתחתונים

"בארבעה פרקים העולם נידון וכו' בעצרת על פירות האילן" (רה זט.), בחג מתן תורה נידונים על פירות האילן, מהו השייכות בין תורה לפירות האילן?

הגמ' בשבת (פח:): אומרת: "בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפניו חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם

ובזה מתבאר מדוע דוקא בפרשת יתרו נאמרה פרשת מתן תורה, דעיקר התורה הוא להתגלות בתחנתו התחתונים, ועל כן יתרו שלא רק ששייך לבחינה ברחוקה ביותר, אלא שהוא זה שמסייע לתורה להתגלות בתחנתו ע"י עצתו, זכה שמתן תורה תהיה בפרשה שקרויה על שמו שזהו עיקר עניין מתן תורה בזה העולם. וזה הטעם שפרשה זו היא ההקדמה למתן תורה, שהיא באה לבאר דעיקר נתינת התורה בעולם היא הורדה לתחתונים, כפי שמתבאר בפרשה זו.

ד.

ט"ו בשבט – מ' יום קודם בריאת העולם דניסן

ונבאר לבאר על פי זה את עניין ט"ו בשבט. הנה מבואר בבני יששכר (חדש שבט ב, ג) שעניינו של ט"ו בשבט הוא שהוא מ' יום קודם בריאת העולם בניסן. וביאור הדבר הוא דהנה נחלקו בגמ' בר"ה (י:) "רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם וכו' רבי יהושע אומר בניסן נברא העולם", ומ"ד בתשרי נברא העולם פירושו שבא' תשרי נברא האדם וממילא בכ"ה אלול הוא יום הראשון דבריאה, ולמ"ד בניסן נברא העולם א' ניסן הוא יום בריאת האדם וכ"ה אדר הוא יום הראשון דבריאה. והנה ארבעים יום קודם יצירה תכנית הבריאה נגמרת וכדברי הגמ' בסוטה (ב.) דארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואמרת בת פלוני לפלוני, וא"כ מ' יום קודם כ"ה אלול וכ"ה אדר הוא תכנית הבריאה, והם ט"ו באב וט"ו בשבט. עיין שם בדברי הבני יששכר.

והנה התוס' כבר כתבו (ר"ה זז.) דאלו ואלו דברי אלקים חיים, ועלה במחשבה ליבראות בתשרי ולא נברא עד ניסן, והדברים עמוקים, אבל ביאר בזה רבי הגרי"א חבר ורבי צדוק הכהן בכמה מקומות לפי הפשטות דתשרי הוא זמן בריאת אדם הראשון שהוא "עלה במחשבה", וניסן הוא בריאת צורת האדם למעשה שהוא עם ישראל שהתחילו דרכם בהחודש הזה לכם ראש חדשים.

נמצא דשיטת רבי יהושע קאי על בריאת עם ישראל, וט"ו בשבט הוא ארבעים יום קודם לבריאת עם ישראל בר"ח ניסן, דו"ק (אלא דצ"ע קצת לפי זה מה אירע בכ"ה אדר שהרי לא היה ביראת העולם ממש). וכיון שתכלית וגמור יציאת מצרים הוא במתן תורה, וכמבואר ברמב"ן פרשת אמור דהימים שבין פסח ושבעות הם כחולו של מועד, והוא משום שעיקר תפקיד עם ישראל בעולם הוא ע"י התורה, א"כ נמצא דתחילת מהלך בריאת עם ישראל הוא בט"ו בשבט, וסוף מהלך זה הוא במתן תורה, אנו הולכים מארבעים יום קודם עד לגמור של נתינת התורה לתחתונים.

ט"ו בשבט ר"ה לאילנות כנגד עצרת שנידונים בו על פירות

האילן

ולפי הנ"ל מתבאר דט"ו בשבט הוא ר"ה לאילנות, ועצרת הוא דין על פירות האילן, ביאור דט"ו בשבט הוא התכנית- השורש, האילן עצמו, ובעצרת הדין הוא כמה הפירות של בני אדם מתחברים לאותו שורש, כמה הם פירות האילן ולא תבואה.

ויש להוסיף על זה שכבר העירו על דרך הדרוש שבט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות מנהיג ישראל לאכול פירות, וביום הדין על פירות האילן אז מקשטים בתי כנסיות באילנות, להורות שהפרי זקוק לעץ - לשורשו, והעץ זקוק לפרי שילך למרחוק. ולפי הנ"ל יש להוסיף בזה בעומק, שבט"ו בשבט שהוא יום התכנית מדברים על תכלית התכנית להגיע לפירות האילן, אבל בעצרת שהוא יום הדין על פירות האילן, אז מתמקדים על האילן להורות עד כמה הפירות מחוברים לשורש-אילן.

ובהרבה שנים חיבור זה בא יחד ממש שט"ו בשבט נופל בשבוע דפרשת יתרו, שתחילת המהלך והפרשה שמדברת על סוף המהלך באים יחד. יה"ר שנזכה להביא לפירות אילן ממש..

חטה היתה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן, סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר רבי יהודה חטה מין אילן היא ליברך עליה בורא פרי העץ קמשמע לן היכא מברכינן בורא פרי העץ היכא דכי שקלת ליה לפירי איתיה לגוואז והדר מפיך אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי ליתיה לגוואז דהדר מפיך לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה", לדעת רבי יהודה האילן שאכל ממנו אדה"ר היה חטה, וע"כ יש ה"א לברך על החיטה בורא פרי העץ.

אלא דצ"ב מדוע חטה היא עץ? קושיה זו הקשו במדרש ויישבו (ב"ר טו, ז): "רבי שמואל בר ר' יצחק בעי קמי רבי זעירא א"ל אפשר חטים היו אמר לו הין א"ל והכתיב עץ א"ל מתמרות היו כארזי לבנון", חטה היתה עץ, אלא שאחר החטא ירד להיות תבואה (וכן ביאר שם העץ יוסף). ומה העניין בזה דחיטה ירדה ממדרגת עץ למדרגת תבואה?

ביאר מו"ר זצ"ל דעניין העץ הוא כמבואר בגמ' שם שגם לאחר שניטל הפרי עומד העץ, שורש הפרי, במקומו, וידוע וברור מהיכן הגיע אותו פרי. אבל תבואה כאשר ניטלת מהקרקע אי אפשר להבחין בשורש אותה תבואה ומהיכן הגיעה. וביאור הדבר הוא שהאדם עניינו הוא לפעול פעולות בזה העולם שהם המשך גילוי יתברך, ופעולותיו ומעשיו צריכים להיות פירות שנמשכים משורש העץ. אדם הראשון קודם החטא היה במעלה שבאופן ברור היה יציר כפיו של בורא העולם, ובכל מעשיו היה ניכר שהוא פרי המגיע מאותו שורש. אבל לאחר החטא, נתמעט העולם ומעטת האדם הוא כתבואה שלא ברור שהוא המשך ממנו, הפרי כשעומד לעצמו לא רואים בבירור מהו שורשו. ודבר זה חל על החיטה בדוקא שהיא עיקר מאכל אדם להורות על האדם עצמו. החיטה היתה עץ וירדה למדרגת תבואה להורות שכן נהיה לאדם עצמו.

וממילא ביאר מו"ר דזהו העניין שבעצרת נידונים על "פירות האילן" בדוקא, בעצרת ניתנה תורה, פירוש שניתנה לתחתונים כדי לגלות דרכה את בורא העולם בתוך מעשי בני אדם התחתונים, לחבר את הרחוק ביותר למקורו, את הפרי לשורשו. וכפי שמבואר בגמ' בע"ז, יש כאן מהלך לתיקון חטא אדם הראשון, אני אמרתי אלוהים אתם. על כן ביום זה יש דין כמה האדם הוא פרי של אילן - כמה הפרי ניכר עלי שהוא המשך מהעץ. האם יש כאן תיקון של חיבור הפרי לשורשו הוא שעדיין הפרי הוא תבואה שאינה ניכרת בה מהיכן שורשה. בעצרת נידונים על פירות האילן בדוקא. והדברים נפלאים.

ג.

יתרו מסמל את התורה שירדה לתחתונים

ובזה מבואר עניין פרשת יתרו. יתרו היה זה זהה רחוק ביותר מבואר העולם, וכמבואר ברש"י לא היה ע"ז בעולם שלא עבדה. והוא שבא מעצמו לקבל תורה הוא זה שמסמל יותר מכל את כח התורה שכיון שעיקר התורה הוא לחבר את הדבר הרחוק ביותר חזרה אליו, יתרו שהוא רחוק ביותר הוא זה שמגלה עד היכן הדברים מגיעים כמה התורה מחברת את התחתונים.

וזה החידוש הגדול שיש בפרשה שחידש יתרו. דהנה יתרו הוא זה שגילה למשה נבל תבול, ומה היה קודם לזה? אלא מבואר שקודם הדרך שמשו רבינו לימד תורה לישראל היה בצורה שהיא שמעבר לדרך הטבע, שאין כח לאדם אחד ללמד תורה לששים ריבוא, אבל משה שהוא כבד פה, ואינו שייך לתחתונים, ועלה למרום והיה שם מ' יום ומ' לילה, הוא שייך למקום שהוא מעל ומעבר למגבלות של טבע העולם, ועל כן יכול ללמד את כל כלל ישראל לבדו. אך א"כ מהי עצת יתרו? לפי הנ"ל הדברים מתבארים, יתרו אומר למשה שאמנם כפי מדרגתו בעליונים יכול הוא ללמד תורה בלא מניע, אבל כיון שתכלית התורה היא לירד לתחתונים א"כ היא צריכה להינתן ולהתקבל בדרכי התחתונים, וע"ז באה עצת יתרו למנות שרי אלפים וכו'. וכביכול דוקא יתרו שמכיר היטב את כל ענייני העולם הזה יותר מכל אדם הוא זה שמגלה היאך תורה תריכה לינתן בדרכי התחתונים.

עבודת אהרן

מאת הרדה"ג יצחק גבריאל פרוינד שליט"א
מח"ס "עבודת אהרן"

דין מקום ודין תבנית, במקדש ובמשכן

חזיון מכל הליון, דאין צורת בית הבחירה מחייבת את גובה הכלים. מדלא הזכיר הרמב"ם את גובה השלחן ומזבח הזהב. וכן במזבח העולה, איתא בגמרא, ד"מידת ארכו ומידת רחבו ומידת קומתו, אין מעכבין". ואף גובה המנורה שכתב הרמב"ם, נתבאר לעיל, שהוא רק לכתחילה, אך בדיעבד כשירה המנורה בכל גובה שתעשה. ויש להבין.

ובמזבח הקטורת יש לעיין עוד. דהנה כתב הרמב"ם (פ"ג ה"ז): "מזבח הקטורת היה מרובע אמה על אמה". לא הזכיר הרמב"ם את גובהו, ואף לא את צורתו המפורשת בתורה, [ודלא כשאר הכלים]. וכתב רק "שהיה מרובע אמה על אמה". ובגמרא (עירובין צז), נחלקו ר' מאיר ור' יהודה, אם אמה של כלים, היתה בת חמישה טפחים או בת ששה טפחים. וס"ל לרמב"ם, דגם אמת בנין (פ"ב ה"ו), וגם אמת הכלים (פ"ג ה"ב), היתה בת ששה טפחים. אך מזבח הזהב, דנקרא בנביא (יחזקאל מג, ג), "גב המזבח", נתייחד משאר הכלים, ולכו"ע הוא באמה בת חמישה טפחים. והקשה בכס"מ, אמאי השמיט הרמב"ם, שאמת מזבח הזהב היתה בת חמישה טפחים, ואילו במזבח העולה ובשלחן, באר הרמב"ם באיזו אמה הם נעשו. ועייין בברייתא דמלאכת המשכן (פי"א), ובבאור הגר"ח קנייבסקי שליט"א שם, (הערה קי וקיב), בישוב קושיא זו.

עוד יש לעיין בדברי הרמב"ם, דלא הזכיר את ה'בדים' שהיו לכלים במשכן משה, בכארו את צורת המזבח והשלחן. וביותר תמוה, דבהל"כ לא מ, לאחר שהביא את דיני עשיית הקטורת, כתב הרמב"ם (שם, פ"ב ה"ג): "כשנושאים אותו [הארון] על הכתף... ונוהרין שלא ישמטו הבדים מן הטבעות. שהמסיר אחד מן הבדים מן הטבעות, לוקה. שנא'...". דוק בארון, אף שלא באר הרמב"ם את צורתו כלל, הזכיר את הבדים, בענין האיסור שלא ישמטו מן הטבעות. כן מצינו בברייתא דמלאכת המשכן, דלא הוזכרו הבדים בתאור כלי המשכן, אלא רק בארון (פ"ז). ועיין במה שיתבאר בזה בספרי עבודת אהרן.

כמו כן צריך עיון, דלא הזכיר הרמב"ם את ה'זר' שהיה לשלחן ולמזבח הזהב. [עיין גמרא (סוכה ה), דהחשיבה את הזר כ"הכשר כלי"].

ב. והנה יתבאר לקמן, בענין מזבח העולה ובענין משכן שילה, דהתחדש במקדש ובמזבח, דין 'מקום'. כפי המדויק ברמב"ם (ביהב"ח, פ"ב ה"א), דכתב על מזבח העולה, ד"מקומו מכוון ביותר". ומרן רי"ז הלוי בספרו על הרמב"ם (מכתבים, ע' פא) באר, דבבית המקדש [הבחירה] התחדש דין בחירת מקום על ידי דוד המלך וגד החוזה, בנוסף על דין קידוש המקום על ידי שלמה בנו. עיי"ש באורך.

ואמרינן בגמרא (זבחים טז): "מזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו". ובאר המשך חכמה (שמות מ, ה. וע"ע בדבריו, במדבר ז, א), דהיינו דוקא במקדש, שהיה המקום עצמו קדוש. אבל במשכן שהיה מיטלטל ממקום למקום, לא היתה קדושה במקום. אלא הכלים עצמם, נתקדשו מכה משיחתן בשמן המשחה, בשבעת ימי המילואים. לכן כל כלי מכלי המשכן, שימש כדיון 'מקום', המקודש לעבודה הראויה להעשות בו. דהיה לו דין 'תבנית', שנאמרה בפסוק: "את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו" (כה, ט). [ע' במה שנתבאר בענין 'ככל אשר אני מראה אותך']. אך בבית עולמים ובמשכן שילה, שהגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט), במקום המקדש עצמו, היתה קדושת מקום. והחיוב והמצוה הוא, לבנות ב'מקום' זה את 'בית הבחירה', לצורך הקרבנות הקרבנות. כמו כן, צורת הכלים ודין 'תבניתם', הוא חלק מצורת בית הבחירה. אך לא נאמר דין 'תבנית', בכל כלי בפני עצמו. ממילא, לא היה חיוב בצורה מסוימת של הכלים, דהרי לא נאמר בהם דין 'תבנית'. כפי שחידש מרן רי"ז הלוי עה"ת, שהובא לעיל.

א. כתב הרמב"ם (ביהב"ח, פ"א ה"ה): "ואלו הדברים שהן עיקר בבנין הבית. עושין בו קדש וקדש הקדשים, והיה לפני הקדש מקום אחד, והוא הנקרא אולם. ושלשתן נקראים היכל. ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל רחוקה ממנו, כעין קלעי החצר שהיו במדבר... והוא הנקרא עזרה. והכל נקרא מקדש". "ועושין במקדש שבעה כלים...". ויש להבין מה שכתב: "שהן עיקר בבנין הבית". דמשמע, דיש דברים שאין צורת בית הבחירה מחייבת את עשייתם בבנין בית הבחירה, הן בבנין עצמו, הן בכלים המשמשים לצורך העבודה בו.

בריש הל' בית הבחירה כותב הרמב"ם: "מצות עשה לעשות בית לה'... וכבר נתפרש בתורה, משכן שעשה משה רבינו, והיה לפי שעה, שנא'...". וצריך עיון, אמאי מזכיר הרמב"ם את המשכן שעשה משה רבינו, הרי לא כל צורת הכלים במקדש, היתה ממש כצורת הכלים במשכן, כפי שיתבאר. דצורת בית הבחירה לא חייבה עשיה כתבנית כלי המשכן. כפי שכתב הרמב"ם להדיא, "והיה לפי שעה".

במשכן שעשה משה, נתבאר גובה כלי המשכן. שלחן, "אמה וחצי קמתו". מזבח העולה, "שלש אמות קמתו". [ע' מח' ר' יהודה ור' יוסי (זבחים ס). וברש"י שם. וברמב"ם, פ"ב ה"ה]. מזבח הזהב, "אמתים קמתו". אך הרמב"ם, כאשר מבאר את צורת השלחן (פ"ג ה"ב), כתב רק את מידת ארכו ורחבו, הנוכרות בתורה במשכן שעשה משה. אך לא באר כלל את מידת גובהו. כן במזבח הקטורת, כתב רק שהיה "מרובע אמה על אמה", כנוצר בתורה במשכן משה. אך לא הזכיר כלל את מידת גובהו.

ובענין גובה המנורה, דלא נתבאר גובהה בתורה, איתא במנחות (כח): "אמר שמואל משמיה דסבא, גובהה של מנורה שמונה עשר טפחים...". וכ"כ הרמב"ם (פ"ג ה"י). ובאר בתוד"ה "גובהה של מנורה: 'יש אומרים בשם ר"ת, דנפקא ליה לסבא, מסניפין שאצל השלחן לצורך לחם הפנים. שהיו גובהן יח' טפחים, והמנורה היתה להאיר על השלחן. ונראה שלא אמר ר"ת דבר זה מעולם...". עיי"ש. אך הטור בפרושו עה"ת (פ' תרומה), מבאר כן להדיא. וכן יתבאר במקומו, דמקום המנורה תליא בשולחן, "נכח השולחן". והבאנו שם את דברי הראשונים עה"ת, דהנרות מאירים "אל מול פני המנורה" (במדבר ח, ב). ד"פני המנורה", זה השלחן, שנרות המנורה מאירים עליו.

למעשה, משמע מדברי השו"ע (יור"ד, קמא ח), דאין גובה המנורה מעכב. מהא דכתב, דאסור לעשות בית, תבנית היכל, כשעור גובהו וארכו ורחבו. וכן תבנית שאר כלי המקדש. אך במנורה כתב, דאסור לעשות מנורה כתבנית מנורה שבמקדש, "ואפילו אינה גבוהה יח' טפחים". והיינו משום, דבדיעבד גובהה של מנורה אינו מעכב במקדש. וכתב שם בבאור הגר"א (ס"ק לה), דילפינן ממזבח: "גובהה של מזבח אינו מעכב (זבחים סב), אע"ג דגובהו כתיב בקרא. כ"ש במנורה, דלא כתיב בקרא...". וע"ע בשו"ת מהרי"ק ס' עה.

ובחידושי מרן רי"ז הלוי עה"ת פ' תצוה, הקשה, אמאי נתקשה משה בעשיית המנורה, והרי בבית שני עשו שתי מנורות, ולא נתקשו בעשייתן. ובאר, דאמנם כפתוריה ופרחיה וככר זהב, מעכב לדורות, אך שעור גודלם, אינו מעכב. אך במנורת משה, נאמר דין 'תבנית'. דבעינן שגודלם יהיה כפי שנצטוה. וצריך לומר, דה"ה לענין גובהה של המנורה במשכן. דדין תבנית מחייב היה לעשותה בגובה שהראה למשה בסניני. אך גובה זה אינו מחייב לדורות, דאינו דין בצורת המנורה, אלא תלוי בגובה השלחן, כפי שהתבאר.

דבמנורת משה נאמר דין 'תבנית'. דתבניתה, כפי שנאמר למשה בהר, מחייבת את צורתה. לכן דוקא בזה נתקשה משה. אך במנורות שיעשו בעתיד, אין במנורות עצמן דין תבנית, ויכולים לעשותן בכל צורה שירצו. ובתנאי שיהיו להן כפתורים ופרחים, ושתהא ככר זהב, דזה מעכב לדורות. דדין 'תבנית' נאמר רק היכא דלא התקיים דין 'מקום'.

כן מצינו בגמרא (שבועות טז): "דתניא ר' אליעזר אומר, אם נאמר משכן, למה נאמר מקדש, ואם נאמר מקדש, למה נאמר משכן. אילו נאמר משכן ולא נאמר מקדש, הייתי אומר, על משכן יהא חייב, שהרי משוח בשמן המשחה, ועל מקדש לא יהא חייב. ואם נאמר מקדש, ולא נאמר משכן, הייתי אומר, על מקדש יהא חייב, שהרי קדושתו קדושת עולם, ועל משכן לא יהא חייב. לכן נאמר משכן. חזינו, דקדושת המשכן, היא מפני שנמשח, הוא וכליו בשמן המשחה. אך קדושת המקדש היא קדושת מקום. שנתקדש עולמית לצורך הקרבת הקרבנות, ואין אחריו היתר במות (לפרש"י). ואין ראוי לחזור ולקדש, אלא באותו מקום [לתוס']. חזינו, דמזבח שעשה משה, שנמשח בשמן המשחה, ונאמר בו דין 'תבנית', עליו היתה האש שירדה מן השמים בימי משה. דלא נסתלקה עד שהוקם מזבח אבנים במשכן שילה ובמקדש [עיי"ש בגמ']. דהיה לו קביעות מקום. "מנוחה" ו"נחלה". דמזבח שעשה משה, שנמשח בשמן המשחה, שימש רק היכא דלא היה דין 'מקום' על המשכן. היינו, במדבר, בנוב ובגבעון [ופרש"י: "דשניהם במה, ואינם קדושים"]. והיינו, דדין 'תבנית' שהיה בו, מחשיב אותו, ואת שאר כלי המשכן שיש בהם דין זה, כקביעות מקום לצורך העבודה הנעשית בהם. אע"פ שעדין לא הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט), לשילה ולבית עולמים. אך במקדש, שהיה לו דין 'מקום' בעצם, לא היה צורך שיהיה בכלים שהיו בו, דין 'תבנית'.

סמך לזה, יש לראות בלשון הפסוקים. דהנה, בכל כלי המשכן שכתבה התורה את מידותיהם, לשון הפסוק הוא: "...ארכו, ...רחבו, ...קמתו" (כה י. כה כג. ל ב). אך במזבח העולה נאמר: "...חמש אמות ארך וחמש אמות רחב, רבוע יהיה המזבח, ושלוש אמות קמתו" (כו א). מידות הכלים נסמכו לכלי עצמו, אורכו, רוחבו וקומתו. אך במזבח העולה, מידות האורך והרוחב, לא נסמכו למזבח, אלא נכתבו בסתם: "חמש אמות ארך וחמש אמות רחב". רק מידת קומתו של המזבח נסמכה אליו, "ושלוש אמות קמתו". והיינו משום, דמידות אורך ורוחבו של מזבח העולה, הם מדין 'ריבוע' שהיה במזבח. ודין 'ריבוע', מתחייב מדין 'מקום' שנאמר בו, ולא מדין 'תבנית'. דדין 'תבנית' מתחייב מדין 'כלי שרת' שבו, ולא מדין 'מקום'. לכן, לא תלה הכתוב את מידת האורך והרוחב של המזבח, במזבח עצמו. אך מידת קומתו של מזבח העולה, היא מדין כלי שרת שבו, המתחייבת מחיוב 'תבנית' דאית ביה. לכן נסמכה מידת גובהו של המזבח, למזבח עצמו. [בבאור דין 'ריבוע', שנאמר במזבחות, עיין במה שמתבאר בספרי עבודת אהרן, ב'באור ענין הדגלים'. "דאין מרובע מששת ימי בראשית"].

אף בענין מזבח הזהב והקטורת, יש לדון כעין זה. דהנה בארנו בענין 'שמן המשחה וקטורת הסמים', דהקטרת הקטורת אינה מחייבת מזבח. כדמצינו, ד"מזבח שנעקר, מקטירין קטורת במקומו" (זבחים ט). אלא היא דין כהן המשוח בשמן המשחה, המקטיר קטורת. דזה נלמד מהפסוק, "שמן וקטרת ישמח לב" (משלי כו, ט). חזינו, דאין חיוב 'תבנית' במזבח הזהב שבמקדש, אשר על כן, לא כתב הרמב"ם את צורתו וגובהו. צורת בית הבחירה מחייבת, שיהא בו כהן הלבוש בבגדי כהונה, שנמשח בשמן המשחה, מקטיר קטורת. אלא דמקום הקטרת הקטורת, בעיני שיהיה "מרובע אמה על אמה" [ללשון הרמב"ם, פ"ג ה"א]. ואמרה תורה, שבמקום זה יהיה כלי שרת, מזבח הזהב, שגם עליו אפשר להקטיר את הקטורת. אך אין בכלי שרת זה, דין תבנית.

כן מצינו, דרק במזבח העולה, נאמר, ד"קרן וכבש ויסוד וריבוע, מעכבין" (זבחים סב). אך במזבח הזהב שבמקדש, שנקרא "גב המזבח" [כמש"ל], דאין בו דין תבנית, כפי שבארנו, אין צריך מעיקר הדין לעשות בו, קרן ויסוד וריבוע, דנקרא "גב המזבח". [כפי שבאר רבינו גרשום שם]. דבענין הקטורת, צורת בית הבחירה מחייבת רק דין 'מקום', שיהיה מקום מיוחד, "מרובע אמה על אמה". ולרבי מאיר, אף עושין אותו באמה בת חמישה טפחים, כדין אמת הבנין, עיי"ש. והיינו משום, דדין "מרובע אמה על אמה", צריך לקיים אף במקדש, אע"פ דלא נאמר בו דין

'תבנית', שנאמר במשכן שעשה משה. דהוא מתחייב מדין 'מקום' שיש בו. כן מדוייק בדברי הרמב"ם בריש הל' בית הבחירה, כאשר באר את שבעת הכלים שהיו במקדש (ה"ז). דציין שם את מקומם, ולא באר את צורתם ותבניתם. דלאחר שכתב: "ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושין בו קדש וקדש הקדשים...". הוסיף וכתב: "ועושין במקדש שבעה כלים. מזבח לעולה... ומקומו לפני האולם... וכיור וכנו... ומקומו בין האולם ולמזבח... וכן בשאר הכלים. הזכיר בתחילה, רק את הכלים ומקומם במקדש, אך לא את צורתם. והיינו משום, דרק דין 'מקום' מחייב בבית עולמים, אך לא דין 'תבנית', שנאמר בצורת הכלים.

ובזה מבואר, הא דלא כתב הרמב"ם באיור אמה עושין את מזבח הזהב. דמכיון ואין חיוב 'תבנית' בעשיתו, אלא רק דין 'מקום'. ולדין 'מקום', סגי בזה "שיהיה מרובע אמה על אמה". דמקום מזבח הזהב מתקיים בכל אמה שתהיה. ולא דמי לשאר הכלים שהיו במקדש, שדייקו האחרונים בדבריו, שהיו באמה בת ששה טפחים. דשאני מזבח הזהב, דאינו נצרך לעצם "עבודתו". דמעיקר הדין, הקטרת הקטורת מחייבת, רק כהן הלבוש בגדי כהונה שנמשח בשמן המשחה ומקטיר קטורת, כמש"ל. משא"כ שאר כלי השרת, דמציאותם וצורתם במקדש, מעכבת את העבודה שנעשית בהם.

ג. השתא אתינן להכי, דבבית עולמים לא נאמר דין 'תבנית' על כלי המקדש. דקדושתו קיימת מדין 'מקום' שיש בו. כפי שכתב הרמב"ם (ביה"ב, ח, פ"ב ה"א), בענין מזבח העולה, שהוא "מכוון ביותר". עוד מאז ש"בו הקריב אדם הראשון כשנברא, קרבן, ומשם נברא". אם כן, צורת הכלים שהיו במשכן, דנאמר בהם דין 'תבנית', לא מחייבת להיות במקדש, ואינם "מעיקר הבית". מעתה מובן, אמאי לא מוזכר הרמב"ם את הזר של השלחן ומזבח הזהב. דהזר הוא חלק מדין 'תבנית' הכלים שהיה במשכן. ומכיון ובמקדש לא נאמר דין תבנית, הרי צורת השלחן ומזבח הזהב שבו, לא מחייבת שיהיה בהם זר. ואף אם למעשה, עשו זר בשלחן ובמזבח הזהב שבמקדש, מ"מ, אין הוא מתחייב מדין מקום של המקדש, ואינו מעכב בצורת בית הבחירה של המקדש.

כמו כן, הבדים שהיו לכלי המשכן, התחייבו להיות בהם, מדין 'תבנית', ולצורך נשיאת הכלים במסע עם ישראל במדבר. אך במקדש, דלא נאמר בו דין תבנית, ולא נצרכו הבדים לצורך נשיאת הכלים, אין הבדים מעכבין בצורת בית הבחירה, דאינם צורך לעבודת הקרבנות. אמנם, בארון הברית, בבית ראשון, כתב הרמב"ם את ענין הבדים (כלה"מ, פ"ב ה"ב), אך לא מדין צורת ותבנית הארון. שהרי אין ארון הברית נחשב ככלי שרת, כפי שמתבאר בספרי עבודת אהרן. ואף הרמב"ם (פ"א ה"ו), לא מנה אותו בכלל שבעת הכלים שהיו במקדש. אלא בדי הארון היו לצורך עבודת ארון הברית עצמו. לקיים בו בעת הצורך, את דין הנשיאה המיוחד שנאמר בו, כפי שיתבאר במקומו. לכן גם, הזכיר הרמב"ם את דין בדי הארון, בהל' כלי המקדש, שבו באר את חלקי העבודה שנעשתה בכלים, ולא בהל' בית הבחירה, העוסק בדין 'מקום' שנאמר בכלים ובצורתם, שהיא חלק מצורת בית הבחירה.

ומבואר בזה, הא דלא הזכיר הרמב"ם את גובה הכלים שהיו במקדש. דגובה הכלים, מתחייב מדין 'תבנית' שנאמר רק בכלים שהיו במדבר. אך במקדש, דנאמר בו רק דין 'מקום', הרי אין גובה הכלים קשור למקום הכלים, אלא רק מידות אורכם ורוחבם. לכן לא הזכיר הרמב"ם את גובה השלחן ומזבח הזהב. והא דכתב את גובה המנורה, יח' טפחים. היינו משום, שהיה חיוב במנורה להיות "נכח השלחן", להאיר על לחם הפנים, שגובהו היה יח' טפחים, כפי שבארנו במקומו. ומכיון וגובה המנורה הוא צורך עבודת עם ישראל בלחם הפנים שבמקדש, הוצרך הרמב"ם לכתבו.

וזה מה שכתב הרמב"ם בריש הל' בית הבחירה: "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו, והיה לפי שעה". דבא לומר לנו, דכמשכן שעשה משה, נאמר דין 'תבנית'. ואומר הרמב"ם, דלא בא לפרש עתה את דין 'תבנית', משום דדין 'תבנית' נאמר במשכן משה, "והיה לפי שעה". דבהלכות אלו בא הרמב"ם לבאר, רק "דברים שהם עיקר הבית" (ה"ה). דעיקר הבית, הוא דין 'מקום' שנאמר בבית עולמים. והוא מחייב רק את הכלים שהם לצורך עבודת הקרבנות והקטורת, ומקומם בבית הבחירה. אך לא את צורת תבניתם, שהראה הקב"ה למשה בהר סיני.

לקראת שבחת מלכתא

ושמעתי מפי רבינו החזו"א בשעה ששאלוהו איזו מעלה הבחור צריך לחפש ולבדוק היטב שנמצאת בכלה שמציעים לו, והשיב: ראשית אם היא זהירה בכיבוד אב ואם, ושנית אם איננה עקשנית

אלומות אור על גודל שכר מצוות כיבוד אב ואם, מפוסק הדור מרן הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

"כבד את אביך ואת אמך", (כ, י"ב)

ומטעם זה היה רגיל לבקש עזרה מבניו ובנותיו גם כאשר הייתה 'עוזרת' בבית והיה יכול להסתדר מבלעדי בניו ובנותיו, שכן ברצונו היה לזכות את בניו ובנותיו במצוות כיבוד אב ששכרה רב מאוד. כיבוד אב ואם היא מצווה שבין אדם למקום, שהרי היא מחמשת המצוות הראשונות.

ידוע מה שכתבו הקדמונים (עי' רמב"ן כאן, העיקרים, מב"ט), שעשרת הדיברות נכתבו על גבי שני לוחות הברית, בלוח אחד נכתבו חמשת הדיברות הראשונות שהם המצוות של בין אדם למקום, ובלוח השני נכתבו חמשת הדיברות השניות שהם מצוות שבין אדם לחבירו. ולפי"ז כיבוד אב ואם היא מצווה שבין אדם למקום, שהרי היא מחמשת המצוות הראשונות.

וביאור הדבר נראה, דכל יסוד אמונת דת ישראל בנויה על המסורת ששמענו איש מפי איש דור אחר דור עד משה רבינו ע"ה, והמזלול בהוריו הוא מזלול במסורת ישראל מהדור הקודם, ובוה הוא מקעקע את יסודות הדת והאמונה. (ועי' בס' העיקרים ח"א מאמר י"ט שזהו חומר עוון בין סורר ומורה כי א"א לדת האלקית להתקיים זולת המסורת מאב לבנו, עיי"ש).

ועובדא הוי באמי מורתי ע"ה, שבאה פעם לביקור בארץ ישראל, ושמעה במקרה ילד אחד ידוע שעיקר מלאכת החופשיים כשבאו לארץ ישראל היה לנתק את הצעירים מההורים ולומר להם שההורים הם "גלותיים ומיושנים" ואינם מבינים כלום, וכדאי להם לתנתק מיהוריהם הבטלנים ולעזוב את דרכם הנושנת, (עפ"ל), ובדרך זו ניתקו את הצעירים מאבותיהם והעבירו מעל הדת אלפים ורבות, ולכן מיסודות החינוך הוא לראות שהבנים והבנות יכבדו את הוריהם ויכירו בגודל מצוות כיבוד אב ואם ועיי"ז הבנים יהיו מקושרים להוריהם, אך בלא זה עלולים הבנים להתנתק לגמרי מדרך הוריהם רח"ל.

ועובדא הוי באמי מורתי ע"ה, שבאה פעם לביקור בארץ ישראל, ושמעה במקרה ילד אחד אומר לחבירו "אבא שלי חמור, הוא לא מבין כלום...", והזדעזעה ואמרה "אכן נודע הדבר, החופשיים הצליחו להעביר רבים מצעירי העם מדרך התורה על ידי שהשרישו אצל הצעירים את הדרך לזלול בהוריהם, ועל ידי זה נפתחה הדרך בפניהם לפרוק מעצמם עול מלכות שמים רח"ל.

(מתוך ביאורים והנהגות)

מצוות כיבוד אב ואם, היא זכייה עצומה, שבכל פעולה מקיים מצוות עשה ומשרה את השכינה בביתו ונחשב לו כאילו כיבד את הקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל (קידושין ל' ע"ב) "בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני".

ועוד אמרו חז"ל (ב"מ ל"ב ע"א) שהוקש כבודם לכבוד המקום, ובירושלמי (פאה פ"א ה"א) מבואר יתרה מזו ש"גדולה כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו", ואפילו עשיו הרשע הקפיד מאוד על מצוות כיבוד אב ואם, וכיבד את אביו באופן מיוחד וכמו שאמרו חז"ל, שלא היה משמש את אביו אלא בבגדים מיוחדים, ועוד אמרו (ב"ר) שיעקב אבינו כשניגש למלחמה נגד עשיו, פחד שמא יעמוד לו לעשיו זכות מצוות כיבוד אב ואם לנצח במלחמה כנגדו [ומשום שמא ידך יעקב לא כיבד את אביו ואמו בכל השנים שהיה בבית לבן], והרי מבואר מהו גודל מעלת מצווה זו.

וזכרני שפעם אחת בהיותי אצל כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"בית ישראל" זצ"ל שאלו אותו בעניין הקשור לכיבוד אב ואם

וגדולי ישראל היו מוציאים זמן רב לקיום מצווה זו דכיבוד אב ואם, וכפי שידוע החזון איש היה בא לאמו לדבר עמה בכל יום לחצי שעה כיון שהייתה נהנית מזה.

וזכרני שפעם אחת בהיותי אצל כ"ק האדמו"ר מגור בעל ה"בית ישראל" זצ"ל שאלו אותו בעניין הקשור לכיבוד אב ואם, והשיב שמצוות כיבוד אב ואם היא מהחמורות שבחומרות, וצריך לשאול גדולי ההוראה בזה ולא הסכים להכריע בזה.

וזכרני אצל אבי זצ"ל שכאשר היה מבקש דבר מבניו או בנותיו, היה אומר להם "הריני רוצה לזכות אתכם במצוות כיבוד אב" בת גם חייבת לכבד אביה ואמא, ושמעתי מפי רבינו החזו"א בשעה ששאלוהו איזו מעלה הבחור צריך לחפש ולבדוק היטב שנמצאת בכלה שמציעים לו, והשיב שיש לבדוק ולחקור שני דברים, ראשית אם היא זהירה בכיבוד אב ואם, ושנית אם איננה עקשנית. [שכן אם היא נכנעת ואיננה עקשנית על דעותיה, היא תלך אחר בעלה ותעשה כדעתו ברוחניות ובגשמיות].

ושמעתי שמרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, היה מדקדק שבניו דווקא ישמשו אותו כדי שיזכו במצוות כיבוד אב. וזכרני אצל אבי זצ"ל שכאשר היה מבקש דבר מבניו או בנותיו, היה אומר להם "הריני רוצה לזכות אתכם במצוות כיבוד אב", ורצה לעורר את בניו ובנותיו שיזדרזו בקיום המצווה ויתכוונו לשם מצווה ועיי"ז יזכו לשכר רב.

הבנתי כי החתן מתחמק מן הסיכום הברור, ושאלתי מיד: "בעלך שלח אותך לבקש עבורו? לא, אבא, הוא אפילו אינו יודע שאני מתקשרת אליך בעניין זה... מה שקרה הוא, שזה עתה השתתפתי בשיחה של רבי יענקל'ה גלינסקי שהגיע מארץ ישראל. אני מתחננת לפניך... גם אני רוצה להיות ידידה של בורא עולם!

הגאון רבי יחיאל צוקר שליט"א, מרבני ישיבת 'תורה בתפארתה' מחבר ספרי 'להאיר', על מעלתה של אשת תלמיד חכם

כה תאמר לבית יעקב ותגידי לבני ישראל (יט, ג)

כך אנשים, ובלשון הזו - אמירה רכה לאשה ודברים קשים לאנשים.

למעשה, מה שאמרו לאנשים אמרו לנשים, והתוכן הוא: אתם ראייתם את אשר עשיתי למצרים. ההבדל הוא רק במנגינה. המסר לאנשים הוא: אתם ראייתם את

מהי הכפילות "תאמר לבית יעקב ותגידי לבני ישראל"?

רשי"י מביא על כך את דברי המדרש, ש"בית יעקב" אלו הנשים ו"בני ישראל" אלו האנשים. משה נצטווה לומר כסדר הזה ובלשון הזו. כסדר הזה - קודם נשים ואחר

אשר עשיתי למצרים. בורא עולם יודע גם להעניש את עוברי מצוותו! ומאחר ולנשים קשה לשמוע על עונשים, המסר להן הוא: ראי את אשר עשיתי למצרים, אבל אתכם נשאתי על כנפי נשרים והבאתי אתכם אלי, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי והייתם לי סגולה מכל העמים.

אבל אנחנו צריכים לשאול, מפני מה חשוב היה לומר את הדברים דווקא בסדר הזה - נשים לפני אנשים?

אלא, שכבר אמר רבנו בחיי: "כי תהיה האשה הטובה סיבה לתורה". כאשר רוצים לגדל דורות של תלמידי חכמים, שיקבלו את התורה באהבה ובשמחה, מגלה הקב"ה למשה סוד: דע לך, כי לאשה יש כוח להאריב את התורה הקדושה על בניה, ולפיכך היא צריכה לשמוע תחילה ואותה צריך לדרבן לעשייה למען התורה.

וכי כך הולכים ברחובה של עיר?

רבי אייזיק שר זצ"ל, ראש ישיבת סלבודקא, היה גאון בתורה, גאון במחשבה וגאון בכוחות הנפש, מוחנך שכל כולו חינוך. הרופאים ציוו עליו לצאת מדי יום לטיול יומי כדי לשאוף אוויר, והוא ניצל את זמן הטיול לשיחה עם בחורים. מדי יום לקח אתו בחור אחר ושוחח עמו. באחד הימים, כשהלך כהרגלו עם תלמיד, הגיחה לעברם מפינת הרחוב, אשה שהובילה עגלת תינוק. היא פילסה לעצמה דרך במהירות, מבלי להסתכל, וכמעט הפילה במרוצתה את רבי אייזיק. התלמיד התכעס: וכי כך הולכים ברחובה של עיר? הלא עלולה הייתה לגרום לנזק בלתי הפיך! מי הרשה לה לדחוף ולהידחף כך? איזו חוצפה! יש כאן רבנים, וגם לאנשים אחרים צריך לתת כבוד... שתק רבי אייזיק עד שסיים לשחרר את זעמו, ואז אמר: "לא אענה לך תשובה על מה שהתלוננת. רוצה אני לדבר לעצמי, ואם תסכים לשמוע, מה טוב ומה נעים".

הקשיב התלמיד ורבי אייזיק המשיך: "ישנתי ברוך הי שנת לילה טובה, הודו לה' כי טוב. קמתי בבוקר, אמרתי 'מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמת', והודיתי לבורא עולם על עצם החיים. הרי לא כל כך ברור שאני אקום, וברוך ה' קמתי. נטלתי ידיים והתלבשתי כהלכה. ידעתי שעל כל פרט ממעשי אקבל שכר. סיימתי לערוך את ההכנות לתפילה והלכתי להתפלל. התפללתי, ולאחר מכן הלכתי לסעוד ארוחת בוקר. נטלתי ידיים ובירתי כהלכה, מעשים שודאי אקבל עליהם שכר, ואז אכלתי כדי שיהיה לי כוח לעבוד את הבורא, ולכן גם על האוכל אקבל שכר. לאחר מכן בירכתי ברכת המזון בכוונה מתוך ברכון, ואקבל על כך שכר בעזרת ה', וכעת יצאתי לטיול בבוקר כמצוות הרופאים.

"מאז שקמתי עד עתה עשיתי מעשים נפלאים: דיברתי עם הקב"ה והתפללתי אליו, אכלתי כדי שיהיה לי כוח לעבוד אותו, אולם כל המעשים הללו - עבור נפשי נעשו. עדיין לא הטבתי עם אף אחד בעולם.

סוף סוף, בשעת לילה מאוחרת הלכה לישון

"ואילו הגברת הזו? הבוקר שלה התחיל כבר מאתמול אחר הצהרים. היא קיבלה את הילדים ששבו מהחיידר, שיחקה איתם, הכינה להם ארוחת ערב, קילחה אותם, הלבשיה להם פיג'מה וסיפרה להם סיפור לפני השינה. אחר כך סידרה את המטבח, והמתנה לבעלה שגיע מהכולל כדי לאכול אתו ארוחת ערב. לאחר מכן הוא רץ לכולל ערב, והיא נשארה לנקות ולסדר, והכינה את ארוחת הצהרים של היום כדי שאם יקראו לה למילוי מקום בבית הספר, היא תהיה מוכנה.

"סוף סוף, בשעת לילה מאוחרת הלכה לישון. היא רצתה כל כך לחלץ את עצמותיה, אבל אחד הילדים התחיל לבכות. יכולה היתה לשלוח אליו את בעלה, אך היא ידעה שבעלה צריך לשבת ללמוד בבוקר, ולכן קמה בעצמה לילד הבוכה והרגיעה אותו בסבלנות. כשנרדם פרשה לישון, אלא שכעבור שעה התעורר הילד השני וביקש לשתות... כך התהפכה מצד לצד עד שהגיע הבוקר. היא קמה בשעה מוקדמת, מיהרה להכין כריכים לילדים, הכניסה בגדים למכונת כביסה ותלתה את הכביסה מאתמול, העירה את הילדים, הלבשיה אותם ושלחה אותם לחיידר ולבית הספר.

"אל תוך מהומת הבוקר הגיח טלפון מהמנהלת, שביקשה ממנה לבוא לחמש שעות של מילוי מקום. לא היה לה כוח, אך הידיעה כי בעלה צריך לשבת וללמוד והיא רוצה לקחת חלק בתורתו, נסכה בה כוחות ליטול על עצמה מעט מעול פרנסת הבית.

"נותר לה רק להפקיד את התינוק אצל מטפלת, ולשם כך היא רצה כל עוד נשמתה בה, וכך נתקלה בנו..."

"שמות לב, כמה פעמים היטיבה האישה הזו עם אנשים מסביבה - עם בעלה ועם

ילדיה? הרי זה פלאי פלאים! באיזו זכות אתלונן עליה שאינה נוהגת בי בכבוד הראוי, כשאני לא הטבתי עדיין עם אף אדם בעולם!?"

רבי אייזיק שר לימד אותנו כאן יסוד עצום בהסתכלות אמיתית על החיים: יש מצוות שמביאות את האדם לדרגה עצומה. היא השיאים הוא מצות לימוד התורה, שהרי התורה היא מעל הכל ו"אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת". ואמרו חז"ל יכל הנבואות שהתנבאו הנביאים לא התנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם, ועושה פרקמטיא לתלמיד חכם, כלומר אלו שעוזרים לתלמידי חכמים, אבל תלמיד חכם עצמו - עין לא ראתה אלוקים זולתך'. הנביאים עצמם לא יכולים היו לתאר את שכרו של העוסק בתורה, כיון שזהו לא דבר הניתן לתיאור.

והנה, גם מי שלמד תורה הרבה - מילא את חובתו לעצמו, אך עדיין לא עשה דבר למען הזולת!

אם בישראל - תפקידה להתחסד כל היום עם בעלה וילדיה! ובת ישראל, שלומדת בבית הספר ומתכוונת להקים בית בישראל, מכשירה את עצמה להקים אימפריה של חסד בבית הקטן שלה. זהו תפקיד עצום!

בעשרת הדיברות ישנם חמשה ציוויים בין אדם למקום וחמשה ציוויים בין אדם לחברו. למעשה זה היינו הך, שכן מצוות שבין אדם לחברו ומצוות שבין אדם למקום כרוכים זה בזה ואינם נפרדים זה מזה. כמה גדולה, אפוא, ההערכה שיש לחוש לאשה, אם בישראל, על תפקידה בתוך ביתה! אמנם היא אינה מתנדבת לשום ארגון חסד, אך בביתה, הרחק מאזור הזרקורים, מתקיימת אימפריה של חסד!

חוג 'ידידי רבנו של עולם'

רבי יעקב גלינסקי זצ"ל מספר, כי בהגיעו ללייקווד הוא התבקש לתת שיחת חיזוק לגברים בישיבה, ולאחר מכן שיחת חיזוק לנשים. בדבריו לנשים הצדקניות אמר את הדברים הבאים:

זכיתי לקבל הרבה שליחיות ממרן החזון איש, וזכיתי שהוא יהיה שבע רצון ממעשי ויביע את שביעות רצונו ממני. אולם מעולם לא קיבלתי ממנו מכתב, שבו כתב 'לכבוד ידידי רבי יעקב...' אילו הייתי מקבל מכתב כזה, הייתי הולך מרחף מרוב אושר. הייתי מבקש שכאשר יקברו אותי, שיניחו בכף ידי את המכתב הזה...

ואם כך היה אושרו של אדם שקיבל מכתב מן החזון איש - המשיך רבי יענקל'ה - תארו לעצמכם כמה מאושר היה אדם שהיה מקבל מכתב כזה מהגאון מוילנא או מהבעל שם טוב, מהבית יוסף או מרבי עקיבא... ומה היה עושה מי שהיה מקבל מכתב כזה מאברהם אבינו או משה רבנו? מן הסתם לא היה אפשר לדבר אתו בכלל. והנה, יש מי שהקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו קורא לו 'ידידי'! כתוב מפורש הוא "ונתנו ידידים זמירות שירות ותשבחות!"

מיהו הידיד של ה'?

הגמרא (יומא עז"א) מספרת, שנגזרה גזירה ועם ישראל ניתן תחת שלטון השר של פרס בשמים. תכף ומיד ביקש שינתו לו את תלמידי החכמים, כדי שיהיה מופקד עליהם. זוהי גזירה איזומה ונוראה, שכן יכול הוא להרוג אותם, וגבריא המלאך ניסה לעשות דבר מה כדי שהגזירה לא תצא לפועל. הלך גבריא ועמד מאחורי הפרגוד, וקרא: "שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אכלי לחם העצבים כן ידן לידידו שנא" (תהלים קכז, ב), ועל כך דרשו שם בגמרא: "אמר רבי יצחק: אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנדדות שינה מעיניהן בעולם הזה וזוכות לעולם הבא."

ידידי ה' הן, אפוא, נשות תלמידי חכמים!

בשלב זה צייר רבי יעקב לפני נשות לייקווד את דמותה של אותה אשה צדקנית: במהלך היום היא עובדת קשה כדי להביא כמה שקלים הביתה, על מנת שבעלה יוכל לשבת וללמוד בשקט. היא מקבלת את בעלה לארוחת ערב ויושבת אתו כמה דקות, עד שהוא רץ לכולל ערב. בשעת לילה מאוחרת הוא חוזר והולך לישון, ואז הילד מתחיל לבכות: 'אמא, רוצה מוצץ, רוצה בקבוק'... טבעי שתאמר: כל היום עבדתי, שבעלי יטפל בו קצת... אך כל מחשבותיה עסוקות בבעלה: 'הוא התחיל כעת חברותא חדשה, שחיכה לה כל כך הרבה זמן. אם יקום כעת הוא עלול להירדם לחברותא... עדיף שישן במנוחה!' והיא עצמה קמה לילד, מרגיעה ומנדנדת אותו כדי שירדם ומנדדת שינה מעיניה. עליה אומר הקב"ה: 'היא הידיד שלי! כן יתן לידידו שנא'.

המהר"ל כותב, שהמילה ידיד מורכבת מפעמיים 'יד' - יד ימין ויד שמאל. כאשר יד שמאל כואבת, גם יד ימין כואבת, כי הידיים הן גוף אחד. יש כל מיני בחינות לקשר

בין כלל ישראל לקב"ה. קשר אחד הוא בבחינה של 'ידידות'.

בנימין נקרא ידיד ה'. מדוע? משום שהם היו השבט הראשון שקפץ לים [על פי אחת הדעות בגמרא], והם מסרו נפשם למען רבונו של עולם. יהודי שמוכן למסור נפש נקרא ידיד.

אומר הקב"ה: יש לי עוד ידיד. אין צורך לקפוץ לים כדי להיות ידיד. גם אשת תלמיד חכם שמסמנת לעצמה מטרה - לשרת בעל תלמיד חכם ולגדל ילדים תלמידי חכמים, ולשם כך מוותרת על תענוגות ונוחיות - גם היא נחשבת ידיד. אשריה וטוב חלקה!

רבי יענקל'ה, איני יכול עכשיו לתת לך

מוסיף רבי יעקב גלינסקי ומספר:

כאשר סיימתי את ביקורי בלייקווד, נסעתי לניו יורק, והגעתי לביתו של יהודי מבוגר. בעבר למד בנובהרדוק, ובהמשך נסע לאמריקה ונכנס לביזנעס, אולם נותר נובהרדוקר בנשמתו, והרים אחת לזמן מה תרומה נאה לשיבה. דפקתי בדלת ונכנסתי פנימה, מקוה לקבל - כתמיד - תרומה יפה. אלא שתכף בהיכנסי סימן לי: "לא, רבי יענקל'ה, איני יכול עכשיו לתת לך!"

"מה קרה?" - התעניינת.

"רבי יענקל'ה, לא" - השיב.

התחלתי לדאוג. ביקשתי שרק יאמר לי מה הסיבה ואלך. קיויתי שכולם בקו הבריאות בביתו.

תשובתו היתה: "כן יתן לידידו שנה, כן יתן לידידו שנה..."

לא הבנתי דבר, והוא סיפר: בת יחידה יש לי. בהגיעה לפרקה חיתנתי אותה עם בחור טוב מלייקווד. הוא רצה לשבת ללמוד, ואני התחייבתי לתמוך בהם כספית במשך שלוש שנים. בתום תקופת זמן זו - כך סוכם - הוא יעזוב את הכולל ויבוא לעזור לי בביזנעס. אתמול בלילה התקשרה בתי, ושאלה: "אבא, אפשר להאריך את החוזה בשנה נוספת?"

הבנתי כי החתן מתחמק מן הסיכום הברור, ושאלתי מי: "בעלך שלח אותך לבקש

עבורו? הוא מתבייש לפנות אליי בעצמו?"

"לא, אבא" - השיבה מיד - "הוא אפילו אינו יודע שאני מתקשרת אליך בעניין זה... מה שקרה הוא, שזה עתה השתתפתי בשיחה של רבי יענקל'ה גלינסקי שהגיע מארץ ישראל, והוא דיבר על 'כן יתן לידידו שנה'. אבא, גם אני רוצה להיות ידידה של בורא עולם! אני מתחננת לפניך... אני לא רוצה לוותר על הזכות להיות אשת תלמיד חכם הנחשבת ידידה של ה'!"

"נו, רבי יענקל'ה" - סיים אותו איש עסקים - "אחרי כזו שיחת טלפון באמצע הלילה, כלום יכולתי לומר לה שאיני מסכים?... הסכמתי, אבל תרומה איני יכול לתת במצב כזה".

נאנחתי בהקלה. הלוואי על כל עם ישראל כאלו צרות... עודדתי אותו שדחיייה בשנה אחת אינה קשה יותר מדי, ובעזרת ה' יצליח להתמודד בעסקים בכוחות עצמו עד שהחתן יסיים את לימודיו ויגיע לעזור לו. חלפה שנה, ושוב התמהמהה תרומתו. באתי לביתו, ומיד כאשר הבחין בי אמר: "לא, לא, גם השנה איני יכול לתת. היודע אתה מדוע? משום שחתני למד עוד שנה, וכעת קיבל משרה בשיבה קטנה, וכבר אינו יכול לעזור לי יותר..."

אהה! - סיים רבי יעקב גלינסקי במתק לשונו - כמה שמחתי! אמנם למוסדות שלי לא היה לי כסף, אבל זכיתי להביא עוד ידידה לרבונו של עולם!...

זה היה המבט של רבי אייזיק שר. אשה צריכה לדעת להעריך את התפקיד העצום שלה, שתהיה לה דרך ארץ כלפי עצמה... היא מתעסקת בחסדים ובהקמת תורה בעם ישראל! ניתן בידה כוח עצום! מדי יום יש לה אפשרות להיות ידידה של רבונו של עולם!

מה ידמה ומה ישווה לזכות הזו, להיות אשת חסד ולהיטיב ללא הרף עם בעלה וילדיה, ולהביאם ללימוד תורה!

על כן פותחת התורה ואומרת "כה תאמר לבית יעקב" עוד לפני האמירה לאנשים. כשאשה מסמנת לעצמה מטרה ומבינה את הייעוד שלה - להיות ידידה של בורא עולם, היא רואה בכך את הזכות הגדולה ביותר שקיימת בעולם. בה רואה הקב"ה את התקווה הגדולה ביותר לבניית תורה. יודע הוא כי ממנה תצא תורה לישראל!

היה לו כרטיס הגרלה מבנק אוסטריה ומכר אותו לדוקטור שווארץ, עבור כמה מטבעות זהב, לאחר כמה שבועות בא לפני דוקטור שווארץ בהתרגשות גדולה, שכרטיס ההגרלה זכה במאה אלף מטבעות זהב!

הגדה"ח רבי מנשה ישראל רייזמן שליט"א על אנשי אמת שונאי בצע

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלקים אנשי אמת שונאי בצע (יה, כא)

במכילתא אמרו: "אנשי אמת - כגון רבי חנינא בן דוסא, ונלאו המפרשים לבאר ענין זה, כי אמנם נודע מדברי חז"ל על מעלותיו של רבי חנינא בן דוסא כפועל ישועות בישראל, מבטל כל דרכי הטבע ומסתפק בקב חרובים משבת לשבת, ואף שבדודאי היה איש אמת, אך היכן מצינו בדברי חז"ל שהתייחד במדה זו?"

והביאו המפרשים את המעשה המסופר בגמרא (תענית כה"ע"א), שאחד שכח בחצרו של רבי חנינא בן דוסא תרנגולות, ושמר עליהם וקנה מהם עיזים וכו'. ואחר זמן, כשבא זה שאיבד את התרנגולות - החזיר לו רבי חנינא בן דוסא עדר שלם של עיזים. וצריך להבין איך מתגלה כאן במיוחד ענין "איש אמת", והלא התרנגולות היו עם סימנים, והיה חייב להשיב אבידה מעיקר הדין, ואם כן היכן מודגש בזה ענין "אנשי אמת"?

הגאון רבי יוסף שאול נתנון זצ"ל, בעל ה"שואל ומשיב", כתב ביאור נפלא בדברים, על פי מה שאמרו חז"ל "כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת". כי באמת מה שאדם צריך כדי לקיים את נשמתו בגופו הוא קב חרובים משבת לשבת.

רבי חנינא בן דוסא היה איש אמיתי, שידע שיכולים לחיות מקב חרובים, וכל השאר אינו אמת. כל מה שנדמה לאדם שהוא "מוכרח" להוסיף חדר לביתו, לקנות עוד רהיטים ובגדים מפוארים או מעדנים ודברי מאכל משובחים - כל זה אינו אמת כלל! אילו היה אדם חי באמת, היה מבין שיכולים לחיות מקב חרובים משבת לשבת, ואם יאכל אדם כשיעור הזה יחיה חיים טובים, ולא ימות חלילה מרעב. וביודעי ומכירי קאמינא, מאיש חסיד שהאריך ימים יותר ממאה שנה, ושאלוהו "במה הארכת

ימים" והשיב: "במיעוט אכילה". וכמו שכתב הרמב"ם שריבוי האכילה מזיק לאדם. וכך גם רבי חנינא בן דוסא, שהסתפק באכילה מועטה, האריך ימים ושנים.

והוסיף ה"שואל ומשיב", שזהו המשך הפסוק "שונאי בצע", כי מי שהוא איש אמת, ולוקח מהעולם הזה רק מה שצריך באמת - הוא שונא את הממון, כי מה לו ולממון, סתם מכביד על הנשמה, וכפי שמספרים על האדמו"ר ה"דברי חיים" מצאנו זצ"ל, שלא יכול היה לישון בלילה אם היתה ברשותו פרוטה שלא נתנה לצדקה.

וכן אמר רבי משה פיינשטיין זצ"ל, שאין טענה על הסיגריה שאדם צריך, לאחר שהתרגל לעשן זמן רב, אלא על הראשונה ששכנע את עצמו שהוא צריך. שהרי באמת אין שום צורך בסיגריה הראשונה, והא ראייה שכל מי שאינו מעשן, אינו מרגיש שום צורך לעשן. הרי שבאמת אין בזה צורך אמיתי, אלא שלאחר ההרגל, נדמה לו בדמיון חזק שהוא מוכרח לזה. וכך הם כל המותרות שהם "אמת שבהה על ידי שקר".

"חנינא בני די לו בקב חרובים" - זוהי הגדרת איש אמת, ומי שהוא איש אמת יכול להיות שונא בצע.

על רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, אב"ד ירושלים, מספרים סיפורים נוראים אודות שנאת הבצע שלו, שלא לקח ממון מאיש כל ימי חייו, חוץ מהמשכורת שנתנו מכולל "שומרי החומות" לכל יושבי ארץ ישראל, וכמו שכתב ה"חתם סופר" (אורח חיים ס"ג) שאין זה נכלל בלקיחת מתנות, כי הוא חיוב על בני חוץ לארץ לתת צדקה לבני ארץ ישראל.

ומסופר בספר "איש על החומה", שבכולל שומרי החומות היתה תקנה שכל מי

שמשיא בנו או בתו מקבל עשרה מטבעות נפוליון, שזה היה מכסה את הוצאות החתונה בימים ההם. באותם הימים עדיין לא היה רבי יוסף חיים אב"ד בירושלים, ואירס את בנו רבי יעקב מאיר עם משפחת שפיצר, והגזבר שכח לתת לו את עשרת הנפוליון לכבוד החתונה, וזאת על אף שהיה רבי יוסף חיים מעסקני קופת שומרי החומות.

הימים חלפו, גם השבועות והחדשים, זמן החתונה מתקרב, ולרבי יוסף חיים אין פרוטה לפרוטה. כדרכו בקודש לחיות באמונה ובטחון באופן נפלא עד מאד, גם כאן לא זז ממנהגו ולא ביקש כלום מאיש, גם לא מהגזבר, ומחוסר ברירה הלך לגמ"ח ולקח הלוואה גדולה לצרכי החתונה.

בשבת קודש לפני החתונה, בשמחת ה"אופרוף", שאל הגבאי את רבי יוסף חיים, למי יש לתת עליה לתורה? רבי יוסף חיים היה לו חשש טינא בלבו על אותו גזבר ששכח לתת לו עשרה נפוליון, וכדי לטהר את לבו, ביקש מהגבאי שייתן לו עליה בשמחתו, שיבינו הכל שהוא ממקורביו הכי חשובים בעיניו.

כל עוד נשמתו בו, דפק על דלתו של רבי יוסף חיים

ויהי ביום שישי בבוקר, ביום החופה, נזכר הגזבר שהיום יש חתונה, ולא נתן לו עשרה נפוליון. הגזבר נכנס למשרד הכולל, בערפול חושים, מרוב צער ובושה, וצווה למשמש שישכור עגלה שנוסעת במהירות גדולה, לנסוע לרבי יוסף חיים ולתת לו עשרת הנפוליון בתכלית המהירות. המשמש רץ ונכנס לבתי מחסה, כל עוד נשמתו בו, דפק על דלתו של רבי יוסף חיים, וביקש לתת לו את הכסף להוצאות החתונה.

רבי יוסף חיים החזיר לו את המעות, בטענה שאינם שייכים אליו, כי הם הוקצו לאנשים שמשיאים את בניהם ונבנותיהם ואין להם להוצאות החתונה, ואילו אני ב"ה כבר עומד ביום החופה, והנה יש לי להוצאות החתונה, א"כ אסור לי לקחת, כי לא כתוב בתקנת הקופה שנתנים אלו המעות למי שצריך לשלם חובות...

הרי לנו איש אמת שונא בצע, ששונא ממונו בדין.

עוד מעשה שסיפר רבי יוסף חיים בעצמו, ולדעתו לא היה בזה שום חידוש, שאם לא כן לא היה מספרו, כנודע מדת הענוה שלו. וכן היה המעשה: יום אחד נולד לו לרבי יוסף חיים בן זכר, ולא היה לו להוצאות סעודת ברית המילה, והרי עדיין עושים אותה בשמחה. מה יעשה? והרי אינו מקבל מתנות מאיש!

והנה היה לו כרטיס הגרלה מבנק אוסטריה, מלפני כמה שנים שעוד לא נפדה, והלך אל הרופא שווארץ ומכר לו את הכרטיס ההגרלה עבור כמה מטבעות זהב, ועשה סעודת ברית מילה בשמחה.

לאחר כמה שבועות בא לפניו דוקטור שווארץ בהתרגשות גדולה, שכרטיס ההגרלה הזה שמכר לו, זכה במאה אלף מטבעות זהב! הוון עתק. ונתן לו שטר של מאה נפוליון זהב, כי הרגיש שהוא חייב לתת לרבי יוסף חיים איזה סכום מכובד כדי לפצותו. רבי יוסף חיים בתמימות, החזיר לו המאה נפוליון, ולא עלה על דעתו שמגיע לו משהו. "הרופא טעה בשיקול הדעת", הסביר רבי יוסף חיים, "וחשב שכרטיס ההגרלה הוא הזוכה, בה בשעה שהסברא הפשוטה והישירה אומרת שהאיש הוא הזוכה, ואילו היה נשאר הכרטיס בידי - בוודאי לא הייתי זוכה..."

זהו דיין אמיתי, ששונא ממונו בדין. די לו בקב החרובים, בביתו הפשוט, עם הצרכים המינימאליים ביותר, אך מלא בשמחה במה שיש לו, ואינו מתלונן שצריך יותר.

במהלך הסעודה קמה מהומה: ויאמר משה אל העם אל תיראו (כ, טז)

לכאורה ישנה סתירה בפסוק. בתחילה אומר משה לעם ישראל "אל תיראו", ולבסוף הוא מסיים "ובעבור תהיה יראתו על פניכם", והשאלה הנשאלת היא: האם היראה היא דבר רצוי או לא?

מתרץ האדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זצ"ל:

משל לאב שמצוה על בנו הקט שלא יצא לרחוב כשהוא יחף, וכיון שאין בכח שכלו של הבן להבין את הנוק העלול להיגרם לו על ידי כך, האב מסתפק באזהרה נמרצת לילד שאם הוא יצא יחף, הוא יענש על כך. התוצאה היא שהילד לובש נעליים, אך אין הוא עושה זאת מפני שהוא חושש מהנוקים שיגרמו לרגליו, אלא מפני יראתו מאביו. נמצא שיש כאן שתי בחינות שונות של יראה באותו הדבר: היראה של האב מכך שבנו ייזוק, ויראת הבן מגערת אביו.

והנמשל: הקב"ה מצוה את עם ישראל שלא ייכשלו בעבירות, אך בעוד שהקב"ה מתירא כביכול מכך שהאדם יחטא, ולא מחמת העונש שיקבל, כי אם מעצם הנוק והירידה הרוחנית שתגרם כתוצאה מהחטא, האדם חושש רק מהעונש שיקבל, ואינו נותן דעתו על הנוק שנגרם מהחטא.

בעת גלותו של רבי זושא מאינפולי זצ"ל, הוא הגיע לאכסניה והתארח בה. והנה, במהלך הסעודה קמה מהומה: חפץ יקר נעלם מהבית כאילו בלעה אותו האדמה!

החדש נפל על האורח רבי זושא, ובעל האכסניה הביא אותו לפני רב העיר כדי שיוורה לו להשיב את הגניבה.

"מה זה? כיצד יתכן שיהודי גונב חפץ שאינו שלו?" הוכיח הרב את רבי זושא. "אין לי כל קשר לגניבה", השיב רבי זושא.

כשראה הרב כך, החל להוכיח את רבי זושא בקול גדול: "האם אתה יודע איזה עונשים יש בגיהנום על גניבה?", וכך הוא המשיך וצעק עליו במשך דקות ארוכות.

לבסוף נענה רבי זושא ואמר: "יאמין לי כבוד הרב, היראה שלי מהקב"ה גדולה הרבה יותר מהעונשים שתיראתם זה עתה!" הרב התרשם שמדובר בדברי אמת, ופטר את רבי זושא לשלום.

על פי זה מיושב הפסוק כמין חומר: לאחר שבני ישראל ראו במתן תורה את הקולות, הלפידים והאש הגדולה, נפל עליהם פחד גדול, אך לא היתה זו יראת שמים אמיתית, אלא יראה מהאש הגדולה.

לכן אמר משה לעם ישראל: "אל תיראו" - אל תיראו את היראה הפשוטה של יראת העונש והפחד מהאש הגדולה, "כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים" - זהו רק נסיון שהקב"ה מנסה אתכם בו, "ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" - אך באמת הוא חפץ לרומם אתכם ליראה גבוהה יותר שהיא בבחינת "יראתו", דהיינו יראת האב המתירא על הנוק שיגרם לבן מהחטא, וכאשר מגיעים לדרגת יראה זו, מתאחדים יראת האב ויראת הבן יחדיו, וכמו במעשה עם רבי זושא שיראתו מפני הקב"ה ומציוויו היתה גדולה יותר מהיראה מפני העונשים.

(נאה דורש שמות בהוצאת 'יפה נוף')

הורי יזמו מסורת מיוחדת: בחנוכה לא מסתפקים בהתכנסות רגילה, אלא הופכים את היום ל'יום הסיומים'. מי שסיים מסכת - זוכה לעידוד מיוחד. השנה, ב"ה, נערכו באותה התכנסות 23 סיומים!

הרב עמרם בינעט על ההשפעה שאפשר וצריך לייצר על נפש הילדים, להחדרת אהבת תורה

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (יטו)

כמה שנים טובות, ובכל פעם שנכנסתי לחדרו או צפיתי בו מן הצד, ראיתי דוגמה חיה להתמדה עילאית שאין לה גבול.

אחת התמונות שנחרטו בי ביותר היא הדרך שבה היה שקוע בסוגיה עד כדי כך, שהוא לא שם לב אפילו לעצמו. לא פעם, ולא פעמיים, הוא היה מדליק סיגריה אחרי סיגריה, ולפתע היינו רואים אותו אוחז בשלוש סיגריות דולקות בו זמנית, מבלי שהבחין בכך - כל כולו היה נתון בעומק הלימוד. זה לא היה עניין של הרגל, זה

כשאנו קוראים השבוע את המעמד המרטיט של קבלת התורה, אני רוצה לחזור ולדבר שוב על נושא חשוב בלימוד התורה. התורה צריכה להילמד מתוך גישמאק, מתוך שמחה, מתוך חיות אמיתית. לא כעול, לא כמשא, אלא כתענוג שאין לו סוף. כשאני חוזר אל ימי נעוריי, אל הישיבה הגדולה שבה למדתי, ישיבת אטיק, עולה בזיכרוני דמותו של הגאון האדיר רבי אברהם אטיק זכר צדיק לברכה, ראש הישיבה, דמות שכולה שקיעה מוחלטת בלימוד. זכיתי להיות תלמידו וגם לשמש אותו במשך

שכטער שליט"א.

הגרי"ם שכטער חגג פעם ברית מילה לנכדו, והתעוררה שאלה אם אפשר לשלב בסעודת הברית גם סעודת ישיבת ברכות' לחתן וכלה. השאלה היתה האם יש כאן בעיה של "אין מערבין שמחה בשמחה"? בא רבי יעקב מאיר לפני הגאון האדיר רבי דוד יונגרייז זצ"ל, שכיהן כראב"ד ירושלים שהיה ידוע כבקי עצום שכל מוחו היה ספוג באוצרות התורה. ואכן, כשהציגו לפניו את השאלה, נזכר מייד שיש שאלה דומה בישיבת חמד', לגבי שני אנשים שסיימו מסכת כל אחד בנפרד, האם יכולים הם לערוך יחד סעודת סיום, או שמא יש בזה משום "עושיין מצוות חבילות חבילות"? רבי דוד הרהר רגע קל, ואז לפתע הגביה את עיניו ונעץ מבט חודר בשואליו, "הערסט א שאלה? הערסט א שאלה!?", אתה שומע איזו מן שאלה זו?

אדם שסיים מסכת - מסיים מסכת! איזו שמחה גדולה מזו יש?! ובמקום לעשות סעודה מפוארת, להזמין את כל אוהביו ולשמוח עם חבריו בלב רחב, הוא שוקל לצרף עוד מישהו רק כדי לחסוך בהוצאות?! איך אפשר בכלל לשאול שאלה כזו?! וכי אין זו פגיעה בכבוד התורה?."

רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א מספר: "עברו מאז עשרות שנים, אבל הרגע ההוא צרוב אצלי בנפש עד היום. ראיתי את רבי דוד מתפעל ומשתומם מעצם המחשבה של פגיעה בכבוד התורה ובחגיגה לרגל סיום מסכת. אצלו, התורה הייתה חיה, בוערת, רותחת! לא בכדי זכה להיות גאון עצום הבקי בכל מכמני התורה, הוא הגיע לידי כך כי הוא חי את התורה, אהב את התורה והרגיש אותה בליבו!".

אפשר היה לראות את האור בעיניהם

כשמתייחסים לסיום מסכת כאל "שמחה" של ממש, התוצאות מדברות בעד עצמן. אני יכול להעיד על כך באופן אישי, מתוך חוויה מרגשת במשפחתי שלי: הורי היקרים שיחיו, יזמו מסורת מיוחדת: בכל שנה, במסיבת חנוכה המשפחתית, לא מסתפקים בהתכנסות רגילה, אלא הופכים את היום ליום הסיכומים'. כל אחד מהילדים או הנכדים שסיים מסכת, עושה את הסיום בבית הסבא והסבתא, והשמחה גדולה מאוד. מי שסיים מסכת - זוכה לעידוד מיוחד מאבי מורי ואמי מורת', מתנה או מעטפה עם סכום כסף שמעודד אותם להמשיך הלאה.

וכך, הסיכומים הללו הופכים לנושא מרכזי במהלך כל השנה. הילדים והנערים לומדים בהתלהבות, יודעים שיש להם יעד - לסיים, לחגוג, לזכות בהוקרה. והשנה, ב"ה, נערכו באותה התכנסות 23 סיומים! אי אפשר לתאר את השמחה העצומה של אבי ואמי אל מול השפע העצום הזה של הידישע נחת' שעטף אותם מכל עבר.

זו מהפכה של ממש, שמעצבת את כל מהלך החיים בבית ובמשפחה כולה. כשהלימוד הופך למשימה נחשקת, כשהילדים מחכים לרגע שבו יעמדו מול כולם ויחגגו סיום נוסף - זה כבר לא רק לימוד של עוד מסכת, זו דרך חיים.

אפשר היה לראות את האור בעיניהם, את הסיפוק הגדול, את הרצון להמשיך. כי כשנותנים ללימוד טעם של הצלחה, כשהופכים אותו להישג שמלווה בעידוד והערכה - הוא נטמע עמוק יותר בלבבות. וכך, במקום שסיום מסכת יהיה אירוע נדיר, הוא הפך אצלנו לחלק משגרת החיים. השיח בבית השתנה - במקום לדבר על משחקים או טיולים, הנכדים מספרים זה לזה, איזו מסכת הם לומדים כעת, כמה דפים עוד נשארו לסיום, ומה היעד הבא.

בעקבות מאמר שפרסמתי לא מזמן פה ב'לקראת שבת', על החשיבות של 'לעשות עסק' מסיום מסכת, ניגש אליי אברך בבית הכנסת ורצה לשתף אותי בסיפור אישי.

"כשאני מסיים מסכת," הוא מספר, "אצלנו זה לא סתם אירוע - זה יום חג של ממש! מרגע הבוקר ועד הערב, כל הבית לובש אווירת יום טוב. אשתי מלבישה את כל הילדים בבגדי שבת - הבנים, הבנות, כולם לבושים חגיגי. הבית כולו מקושט בפלקטים, בלונים וכל מה שרק אפשר לדמיין כדי להפוך את הסיום לרגע מרומם.

ואם יש מישהו שאני יכול לומר בזכותו הגעתי למה שהגעתי - זה רק בזכותה. כי היא לא רק תומכת, היא חיה את הסיומים שלי! היא משקיעה בכל פרט, מבשלת סעודה כיד המלך, מכינה קינוחים ו'פטיפורים' מושקעים, וכל זאת מתוך התלהבות אמיתית.

שאלתי אותה: 'מאיפה יש לה כל כך הרבה כוח לכל זה?' והוא ענה בפשטות: 'זה כל החיות שלה. היא חיה בשביל הסיומים שלי'.

היה ביטוי חי לעוצמת הדבקות שלו בתורה.

בישיבה שלנו כיהן גם מגיד שיעור חשוב, רבי אפרים הלפרין שליט"א, אישיות מרוממת בעלת ראייה חינוכית חדה. פעם אחת הוא סיפר לנו סיפור נורא הוד, סיפור שמטלטל את הלב.

"למדתי בישיבה," סיפר הרב הלפרין, "שהייתה מלאה בבחורים ששקועים בלימוד בעוצמות שלא ניתן לתאר. כדי לחזק עוד יותר את האווירה, הנהלת הישיבה הביאה אברכים יר"ש שישמשו דוגמה חיה לבחורים ויעלו את הרמה. בין אותם אברכים היה הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל, הראב"ד של ירושלים לימים, שכבר אז היה עליו מופלא."

רבי אפרים הלפרין תיאר לנו כיצד התנהלו אותם ימים: רבי ישראל יעקב לא דיבר הרבה, הוא לא היה צריך לומר מילה. הוא היה מגיע לישיבה מדי יום אחר הצהריים, מת'ישב לו בכניסה לבית המדרש, ומתחיל ללמוד. הדפים התחילו "לנסוע" - דף אחרי דף, מסכת אחרי מסכת, בקצב מסחרר.

ולא האמנתי. שעה וחצי הוא לא זז מהמקום

"הייתי מתבונן בו" סיפר הרב הלפרין, "ולא האמנתי. שעה וחצי הוא לא זז מהמקום, לא מרים את הראש, כולו שקוע, כולו דבקות בלימוד. אחרי שעה וחצי הוא היה מתחיל להסתובב בין הבחורים, שואל שאלות, מדליק את כולם."

לא היה צורך בנאומים חוצבי להבות, לא היה צורך בהסברים ארוכים - ראינו מול עינינו אדם שחי את התורה, אדם שכל כולו תורתו ומשאת נפשו. ההשפעה הייתה עצומה. בחורים ששאפו להרגיש את המתקנות הזו, להידבק בהוויית הלימוד הזו, קיבלו כוח רק מההתבוננות בו.

זה המסר שאי אפשר לשכוח: לימוד התורה צריך להיות מתוך גישמאק, מתוך תשוקה. לא מתוך לחץ ולא מתוך הכרח, אלא מתוך אהבה. כשזוכים לראות אדם שחי כך - זה מחלחל, זה משפיע, זה משנה חיים.

רבי יואל דייטש סיפר לי פעם סיפור

מדי דברי במרן הגריי"י פישר זצ"ל, אני נזכר ביהודי מיוחד, הגאון רבי יואל דייטש, בנו של רבי יוסף אליהו דייטש, ראש ישיבת 'אנשי מעמדי'. כבחור צעיר, היה לי קשר קרוב עם בית הכנסת 'אנשי מעמדי', השוכן ברחוב מאה שערים, פינת רחוב הרב זוננפלד. המקום הזה היה יותר מסתם בית כנסת - הייתה בו אווירה של קדושה ולימוד, וזכיתי לפגוש ולהכיר שם כמה מדמויות ההוד של ירושלים.

רבי יואל דייטש שבעצמו היה תלמיד חכם מופלג והיה בקי בש"ס כולו, סיפר לי פעם סיפור שמכניס לאדם פרופורציה אמיתית על מסירות לתורה.

הוא סיפר שבהיותו בחור צעיר הם התגוררו בבית הצמוד לבית הכנסת שהקים אביו, ואמו ע"ה הייתה מעירה אותו מדי בוקר בשעה חמש לפנות בוקר, באומרה: "רבי ישראל יעקב לומד כבר שעתיים ואתה עדיין ישן?".

המסר הזה של 'רבי ישראל יעקב לומד כבר שעתיים ואתה עדיין ישן', - זה היה כמו מנוע חזק שהפעיל את רבי יואל דייטש ונתן לו תעצומות נפש להתייגע בלימוד התורה הקדושה.

כשרציתי לרענן את הזיכרון, להיזכר בפרטים המדויקים, פניתי למורי ורבי הגאון רבי אפרים הלפרין וביקשתי ממנו לרענן את זיכרוני ממה שמעתי ממנו בעבר. הוא הפנה אותי לשוחח גם עם הסופר הנודע הרב נתן אנשין שלמד יחד איתו בישיבה, ואכן שוחחתי עמו והוא אמר לי שגם הוא זוכר בדיוק את אותם הדברים. הרב אנשין מוסיף ומספר, שרבי ישראל יעקב פישר היה דוגמה חיה לניצול זמן מופתי. אחד המאפיינים הבולטים שלו היה הדיוק המדהים בסדר יומו. הוא שימש בבית הוראה והשיב לשאלות הלכה עד השעה ארבע בדיוק. לא היה דבר כזה שהוא יאחר אפילו בשנייה. בשעה 4:03 בדיוק - שלוש דקות זה היה הזמן המדויק שלקח לו להגיע מבית ההוראה לישיבה - הוא כבר ישב במקומו, שקוע בלימוד. זה היה קבוע, יום אחרי יום, ללא יוצא מן הכלל.

הדייקנות הזו לא הייתה רק עניין של סדר, אלא ביטוי לעומק מחויבותו ללימוד התורה ולניצול כל רגע באופן מיטבי. בעיקר היא הדגישה את האהבה העצומה שלו לתורה הקדושה.

סיפר לי הרב אנשין, ששמע מעשה נפלא

בהזדמנות זו סיפר לי הרב אנשין, ששמע מעשה נפלא מהגה"צ רבי יעקב מאיר

איש מופלא ארום מעלה

רסיסי אורה ממסכת חייו של הגאון הצדיק המקובל לחסיד אופרישא

רבי דניאל פריש זצ"ל

הנודע בחיבורו הגדול 'מתוק מדבש' על הזוהרה הקדוש

יריעה מיוחדת לגליון השנה העשרים להסתלקותו – י"ד שבט תשס"ה

מאת: הרב בנימין לוין

שבהונגריה. להוריו הרה"צ רבי נפתלי הירצקא פריש זצ"ל וזוגתו הצדקנית ע"ה, ונקרא על שם סבו הצדיק רבי דניאל פאלאטשעק זצ"ל, מיקירי תושבי העיר נאנאש. חודשים ספורים לפני לידתו, קרא הסבא רבי דניאל לאמו של רבי דניאל פריש, שהיתה אשת נכדו רבי נפתלי הירצקא, ולחש לה משהו בסודי-סודות כשאחר-כך הוא נפרד ממנה בברכה. הנכדה שבה לביתה ולא הסכימה לגלות לאיש מה לחש לה סבה. אך הנה לא עברו ימים מרובים והסבא רבי דניאל הסתלק מהעולם בפתאומיות, הוא היה בריא ושלם ודבר לא הצביע על כך שסופו קרב. העיירה נאנאש התאבלה קשות על פטירת אחד מיקירי העיר, צדיק ירא וחרד, כשרק לאחר ההלוויה פתחה הנכדה את סגור-לבה ושחה לבני משפחתה את הסוד שאמר לה. אותו בוקר קרא לי הסבא ואמר לי כדברים הללו: "חש אני כי חיי עלי-אדמות עומדים בסיומם. בעוד מספר חודשים אאלץ להיפרד מכם וללכת בדרך כל האדם. באותו פרק זמן תלדי בן בעל נשמה גבוהה שמסוגל להאיר את עיניהם ולבם של ישראל. בקשתי אחת היא ממך, שתעניקי לו את שמי 'דניאל', ויהיה זה טובה גדולה עבורו!..." לא רציתי להאמין לדברים, סיימה בקול בוכים, ולכן לא אביתי לגלות את דבריו. אבל הנה עיניכם רואות כי התקיימו דבריו הראשונים. עתה נמתין לקיום דבריו האחרונים...

ברבות הימים נתקיימו הדברים במילואם. זכה רבי דניאל להאיר עיניהם ולבם של ישראל בשלל חיבוריו המאלפים שהפיץ בכרם בית ישראל.

"במעלליו יתנכרנער"

שנותיו ילדותו של רבי דניאל מלאות היו בקשיים רבים ובמהמורות. כבר בגיל שלוש

על כך הצביעו על מאורע זה כרמז עב וברור כי השלים צדיק זה את משימתו העילאית עלי אדמות, ושוב אין לו חפץ בתחוננים. מקומו בשמי רום בהיכלות קדושים וטהורים כזוהר הרקיע מזהירים.

במלאות עשרים שנה לפטירתו, נעשה נסיון ביריעה זו לתמצת את קורות חייו, ולהציץ ולו-במבט קל על דמותו הנשגבה והליכותיו

הנעלים. לקיים מה שנאמר: "זכר צדיק בברכה".

מקור מחצבתו

לפי צורת לבושו וחזותו נדמה היה רבי דניאל לאלו שלא הכירוהו כאילו דמותו נחצבה מתוך אבני חומות ירושלים. צורתו המאירה, עטורה בבגדי השיראין הירושלמיים, הטעתה כאילו חיינו ניטעו כאן בעיר הקודש והמקדש. כאן נולד, כאן גדל וכאן צמח, אף שלא כך היו פני הדברים.

אורו זרח ביום ז' בשבט תרצ"ה בעיר נאנאש

שליח משמים

הגה"צ המקובל רבי דניאל פריש זצ"ל זכה מן השמים בזכות מיוחדת, שְׁלִשְׁפַעַת חיבוריו הרבים שחיבר בימי חייו מתלווים חן קדוש אשר מותיר רושם עז על הלומדים בהם. חיבוריו - שהם יצירות של ממש - מלאים מזן אל זן בתחומי התורה השונים; תורה, חסידות, מוסר וקבלה, ומגלים טפח מגדלות גאונותו וידענותו רבת-האנפין, אך לא פחות גם על מדרגותיו הגבוהות ביראה, בבחינת "מאן דנפח מדיליה נפח". גאון וצדיק נשגב היה אשר עבד את ה' בסילודין כל ימיו במסירות נפש, ורוח הקדושה והטהרה שפיעמה בו וחפפה עליו תדיר מורגשת היטב בין שורות ספריו. אשו היוקדת פשטה בין ספריו, והשלהבת עולה מאליה ומלהיבה עד עצם היום את המוני בית ישראל לדעת פנימיות התורה ומצוותיה.

עם זאת אין ספק כי גולת הכותרת של יצירותיו ומפעלי-חיו היתה היצירה הכבירה "מתוק מדבש", פירוש צמוד לספר הזוהר הקדוש. חיבור ייחודי רב היקף אשר כינס רבי דניאל בעשרים ושלושה כרכים מהודרים, ובאמצעותם זכה לפתוח את שערי הזוהר בפני באי עולם. סימן מובהק מן השמים כי ייעודו העיקרי עלי אדמות היתה משימה זו - הוא העיתוי והאופן שבו הסתלק מן העולם ביום י"ד בשבט תשס"ה. ביום זה בו מלאו לו שבעים שנה מיום מהכנסתו בבריתו של אברהם אבינו, הוא קיבל לידיו את הספר 'שערי הזוהר', המהווה הקדמה לכרכי הזוהר עם פירושו, בעת יציאתו ממכבש הדפוס. הוא החזיק בו בהתרגשות רבה, והודה לד' יתברך שזיכהו להשלים את היצירה, ולא עברו כי אם שעות אחדות ובפתע פתאום התבקש לישיבה של מעלה במיתת נשיקה. גדולי ישראל ששמעו

באותה שנה הוא זכה לחוג את הימים הטובים בצילו של האדמו"ר הרה"ק אהרן מבעלזא זצ"ל שקבע אז את משכנו בשכונת קטמון.

בחבורת האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל

בהגיעו לירושלים נתוודע באקראי באחד מימי החנוכה לחבורה המקודשת של האדמו"ר מתולדות אהרן הרה"ק רבי אברהם יצחק קאהן זצ"ל, בעל ה'דברי אמונה'. חבורה של עובדי ה' קדושים ובעלי מדרגה מיסודו של הצדיק הנודע האדמו"ר הרה"ק רבי אהרן ראטה משומרי-אמונים זצ"ל. הוא נכבש ברוחה, והחליט להצטרף אליה. ליבו בער וכסף לעלות בסולם העולה בית ק-ל, והחבורה הזאת היתה עבורו למשיב נפש. בשנים הללו הוא החל לטפס במדרגות סולמו של רבי פנחס בן יאיר. הוא למד תורה בקדושה ובטהרה, בזהירות ובנקיטת. סדר יומו התחיל מידי יום עם תיקון חצות בהשתפכות הנפש, כשאחריו הקדיש את לילותיו לתורה ולעבודה.

בהגיעו לפרקו הקים את ביתו עם הרבנית הצדקנית, בת הגה"ח רבי משה גוטליב זצ"ל, מנקיי הדעת שבירושלים, ומאז החל תקופת הזוהר של עמידתו לימין רבו בביסוס הרוחניות של חבורת 'תולדות אהרן' ומוסדותיה. בעודו מקדיש את רוב שעות היממה ללימוד ביגיעה בכולל אונגארין, נקרא אל רבו האדמו"ר זצ"ל וזה הורה לו לאחוז במלאכת הקודש של חינוך צעירי הצאן, להחדיר אמונה ויראת-שמים בלבבות הצעירים. לימים גם חיבר את הספרים הנודעים 'מי הבחרות' למשימת התעלותם בקודש של פרחי וצעירי עם סגולה ו'יום החופה' הכולל ענינים נשגבים הנחוצים לידיעת חתן וכלה לתועלת מטרת הקמת בית נאמן בכרם בית ישראל. כל ימיו אף השפיע על נערים וחתנים שהגיעו אליו מכל העולם לשמוע ממנו דברי הדרכה לפני הבר מצוה ולפני יום החופה. אגב, רוב ספרי המוסר שכתב, נערכו בשעה שסעד את ארוחותיו הדלות.

תורתך שעשועי

אהבתו לתורה הייתה ללא גבול ומידה. מים רבים לא יכלו לכבותה. ביתו היה כעין בית מדרש קטן, שלא פסק קול התורה ממנו יום וליל. בני-ביתו מספרים כי התמונה הקבועה של אביהם בכל השנים בבית היתה איך שיושב שעות על גבי שעות רכון על ספריו, לומד והוגה בהם בהתמדה. אף בערוב ימיו כשהתרגשו עליו צרות רבות מבית ומבחוץ,

במחנות, לא נפלה רוחו בקרבו. אהבת התורה המשיכה לפעום בו בכל עוז. האם וילדיה החורגים החליטו לשוב לעיר מגורם נאנאש. את האב הם לא ראו מזה שנים, מאז נלקח למחנות העבודה. לא היה להם מושג מה מתרחש איתו. היו מהשרידים שנתפסו לייאוש, היו שהסתובבו בחוסר מעש, אך הנער דניאל חיפש דבר אחד. ספרים! הוא הלך לבית המדרש שלא נחרב, אבל היה נעול על מנעול ובריח. בדרך-לא-דרך מצא דף או שנים קרועים מספר הזוהר, וממש עט עליהם כאיש צמא במדבר על מים חיים. מאז - כך אמר - נקשרה נפשו עם הזוהר הקדוש. בשנת תש"ח הגיע לערלוי והתקבל כתלמיד מן המניין בישיבתו של הגאב"ד מערלוי, הגה"צ רבי יוחנן סופר זצ"ל. מסופר, שכאשר הגיע לישיבת ערלוי על מנת להתקבל אליה אמר לו ראש הישיבה כי הוא מאד מצטער אך אין די מקום בישיבה לקבל תלמידים חדשים, אך היות ואיחר את הרכבת חזרה לביתו הציע לו שלבינתיים ישאר בישיבה עד למחרת ואז יסע חזרה לביתו. רבי דניאל נכנס להיכל הישיבה והחל ללמוד בחשק רב. לאחר שראה ראש הישיבה את לימודו ותפילתו אמר לו כי נמלך בדעתו ולמרות מצוקת המקום חפץ הוא שישאר ללמוד בישיבה. הוא התקשה לוותר על תלמיד מיוחד כמותו. הוא למד בישיבה כמה שנים והתחבב מאד על רבו, ובמחיצתו המשיך להתעלות בתורה ויראת-שמים.

בשלהי שנת תש"י, החליט בעצה אחת עם אביו לעזוב את אירופה ולחון את עפר ארץ-הקודש. בשבת הראשונה הם חנו בעיר חיפה ועשו את ימי ראש השנה בעיר. אך מיד לאחר ראש השנה יצא לירושלים עיה"ק לישיבת ערלוי בקטמון שעלתה באותם ימים על ראשיה ותלמידיה לארץ.

נפטרה עליו אמו יולדתו וחי ייתמות בצל אביו האלמן השבור והרצוף. כעבור כמה שנים כשאביו כבר נישא בשנית, והבית החל לחזור למתכונתו הראשונה, פרצה השואה האיזומה באירופה שאשר שיבשה סדרי עולם, כשהוא בן תשע בלבד. אביו נלקח בעל כורחו לשרת בשדה הקרב, והאם החורגת השתדלה בכל כוחה להעניק לו ולאחיו את החום והחינוך הנדרשים. בשנות המלחמה חווה ניסים גדולים, למעלה מדרך הטבע ממש. לא פעם ולא פעמיים הוא נחשב כבר בין המתים ולמרות כן התאוּשש ויצא מאפילה לאורה. בשנת תש"ד נשלח ברכבת לאושוויץ וברגע האחרון ניצל שם בגיא-צלמות ממוות בטוח. באותם ימים קשים ונוראים ניכרה בו גדלותו הנפשית, כשהוא שומר שם במחנה על קדושת האכילה במסירות נפש. למרות התנאים הלא אנושיים, ולמרות חולשתו וגילו הצעיר, לא הכניס שום דבר ספק לפיו.

כבר מינקותו התבלט רבי דניאל בטהרת ליבו וצדקתו. אָחיו סיפרו עליו, כי כבר אז ניכר בו שאינו נער רגיל בכך שכמעט ולא עניינו אותו משחקי הילדים בני-גילו. בערה בו תשוקה לספרי קודש ולסידור התפילה. "אנחנו היינו מלאי יגון כשהאמא נפטרה", סיפרו האחים, "אך בעוד שאנחנו מנסים להשכיח זאת על ידי משחקי ילדות בהפסקות, הוא עצמו הסיח את יגונו בלימוד משניות בעל פה ובהשתפכות הנפש בתפילה. שוב ושוב שמענו מיהודים שונים שדניאל אינו נער רגיל, הוא ודאי יצמח לעתיד כאחד מגדולי ישראל. בימים בהם היתה הגזירה בהונגריה ללמוד לימודי חול במשך היום הוא הצליח לחמוק בערמה ועסק אך ורק בלימודי קודש ועבודת השם". לאחר המלחמה, למרות כל מה שעבר עליו

רבי דניאל עם רבו האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק ולהבח"ח הגאון הגדול רבי מאיר ברנסדורפער זצ"ל

התנעצם בשקידתו בכל עוז. במשך השנים הוא לקה בדלקת מפרקים שהקשתה על תפקודו, ובכלל זאת ישב לילה-לילה משעת חצות עד אור הבוקר ולמד מאין הפוגה. סובביו שידעו על מצב בריאותו הרופף הביטו בהשתאות ונפעמו לראות כיצד הוא דבוק כל כך בתורה, ומתמיד בה ללא רפיון.

בשנים הראשונות לאחר נישואיו הוא חי בדחקות נוראה שהגיעה לפעמים עד לכדי חרפת רעב ממש, עד שייחלו בבית לפת לחם. אך דבר לא הניאו מעסק התורה הקדושה, במלוא הצהלה והשמחה. כל מנעמי העולם התגמדו אצלו לעומת התורה הקדושה ששימחה אותו ומילאה את כל ישותו, ובה מצא נוחם ועידוד מייסוריו. ככלל, כמעט ולא נהנה מן העולם הזה, וסיגף את עצמו עד הקצה. אכילתו המועטת היתה מלאה ביחודים וכוונות טמירות, והכל ב'הצנע לכת' ובאופן כמעט בלתי מורגש. באי רחוב הנביאים בה גר עשרות שנים זוכרים את דמותו הצנומה של רבי דניאל מגששת כבאפילה את דרכו הביתה בהיותו זהיר בקדושת העיניים מבלי להביט סביבותיו כלל.

את בקיאותו הגדולה וזכרונו הכביר בתחומי התורה השונים התקשה להסתיר. מבלי משים לב התגלגלו מפיו אמרות חכמים מפורסמים יותר ומפורסמים פחות, עם ציון מקורם המדויק בש"ס או במדרשים. כשאחד מבני מקורביו נטפל אליו עם שאלה: "למדנו רבינו, כיצד זוכה אני לעסוק בתורה בש"ס ובפוסקים, בעוד אתם עוסקים בזוהר ובכתבי האר", ואעפ"כ תלמוד ש"ס ומדרשים שגורים על לשונכם, בעוד שאני לא זוכר כל כך?", רבי דניאל דחה לזמן אחר. אך פעם במהלך משתה היין ביום הפורים, כטוב ליבו ביין, החליט אותו מקורב לשאלו שוב, כיצד נצורים בזיכרונו אלפי גמרות ופסקי הלכות במקורם המדויק. רבינו החל לזלזל כדיבורים של גנאי על עצמו, עד שהספיק אותו מקורב לחזור בו משאלתו.

יהודי נוסף שהפציר בו לגלות את סוד שליטתו בש"ס ובפוסקים, זכה לאחר תחנונים לתשובה הבאה: "מה הנכם עושים עסק? הרי אני זוכר רק את הגמרות ומאמרי חז"ל שעלי למסור הלאה..." דהיינו, מה שהוא אמור לדבר בדרשות לפני שומעי-ליקחו.

דרכו היה כל פעם לאחר עיונו בסוגיות גדולות שעסק והתעמק בהן, מיהר על אתר להעלות על הכתב סיכומים והערות. כאשר מוציא לאור גדול שהתוודע לכתביו הנפלאים, ביקש את רשותו לשלב את הערותיו המחכימות במהדורת השו"ע שהוציא לאור, ניאות לכך בעילום שם. כך שעד היום הזה, רבבות אלפי ישראל נהנים

מתורתו שבנגלה, מבלי לדעת שזה תורתו של אותו צדיק.

גאונותו העצומה הפליאה את גאוני ארץ שנחשפו לאוצרות תורתו ומעיינו הבלתי נדלה, כאשר מספר גאונים וחכמי תורה תמיד ביקשו וחיזרו אחר כתביו וסיכומיו העיוניים שכה היטיב ללבן. הנוכח לראות את התכתביותיו עם אב"ד יסודות, הגה"צ רבי **דוד צבי קליין** זצ"ל, המשולבים בקיאות ופלפול, דברי ידידות ואהבה, מבין עד להיכן הדברים מגיעים. להלן פניני שורות בהן מעלה רבינו הגה"צ את שפלות רוחו הנדכה, טרם משיב את עיצומו של השאלה: "האמת

בעודו כבן ז"ך שנים כבר רשם במחברותיו פירוש לספר יצירה, כשבהקדמה הוא מתאונן כדרכו בכל חיבוריו ומבכה מרות את שפלות מצבו ואת העובדה שהוא עצמו צריך לתקן עוד הרבה. כנגד כל ספר קודש שהכניס לתוכו הוסיף וגדר את עצמו בגדרים ובסייגים נוספים להתרחק מהמידות הרעות המפסידות את הדבקות. אמרו עליו ידידי ורעיו לחכמת הנסתר כי כל התנאים שהציב הגה"ק רבי **חיים ויטאל** זצ"ל לבוא בשערי חכמה זו, אכן התקיימו בו. ברבות הימים הוסיף על עמלו את ענין עריכת סיגופים ותיקוני נפש המובאים בספרי המקובלים. את הכל כאמור קיים בהצנע לכת אלא

בשיעורו בישיבת המקובלים 'אנשי מעמד' בירושלים

שנתפס 'בקלקלתו' בעת שקיים בעצמו פעם אחת ענין מתיקוני גלגול שלג.

הרבה מיסודות החכמה למד אצל המקובל הירושלמי הנודע הגה"צ ר' **אהרן סלאטקי** זצ"ל ומקובלים חשובים נוספים. במשך שנים היה ממתיק סוד בתורת הח"ן עם הגאון רבי **יוסף ליברמן** זצ"ל, בעל המ'שנת יוסף'. הם למדו את הזוהר הקדוש יחד בחברותא במשך שנים ארוכות, ורבי יוסף היה מהפועלים הגדולים על רבי דניאל שישקיע עצמו בעבודת הקודש לחבר את ביאורו על הזוהר הקדוש. כן שימש כר"מ בישיבות המקובלים בירושלים 'אנשי מעמד', 'משכן יוסף' ו'שער השמים', בהן לימד את תורת הח"ן ויסודותיה בפני חברים מקשיבים, מקובלים גאונים וצדיקים.

נוהג היה רבי דניאל לפקוד רבות את ציון הרשב"י במירון, ושם בהיכלא קדישא שלו נתעלה בלימוד תורת הנסתר. אמנם ניתן להקדיש לכך יריעה שלימה רק על דבר מסירות נפשו לשהות עם זוגתו וילדיו התינוקות במקום שהיה בזמנו שומם מאנשים ועמוס ביתושים, ובלבד שנפשו תקבל פורקן והתעלות במקום קדוש זה.

אגיד, שרעדה אחזתני לפלפל עם כבוד תורתו הרמה, איך יבוא שפל אנשים כמוני להתריס כנגד ארי כבוד תורתו הרמה, אמנם באהבתו ובידידותו בטחתי וידעתי טוב לבבו שמרשה לי לדבר בפניו כדבר איש לרעהו, בוודאי לא יקפיד עלי..."

זכרונו בתורה לא הסתכם רק באמרות חז"ל בש"ס ופוסקים, אלא הקיף הרבה משטחי התורה, חסידות מוסר, וספרי קבלה. תלמידיו העידו כי ספרי ה'תניא' כמו גם ספרי יסוד נוספים, היו שגורים על לשונו כפי ששגור "אשרי יושבי ביתך" בפי הבריות. בחיבתו לספרי ה"בן איש חי" והחיד"א, זכר את כל ספר "עבודת הקודש" להחיד"א בעל פה, על הלשון ממש.

כאורהחמהמזהיר

עוד מימי צעירותו, לצד עיסוקו בתורת הנגלה מרבית שעות היום, בערה נפשו במסתרים ובלע בצימאון קודש דפים שלימים מספר הזוהר הקדוש והתיקונים, ולאחר מכן בלימוד בספר 'עץ חיים' ושאר ספרי המקובלים.

לו: "עשיתי ככל אשר ציוויתני". אבל היתה לו מטרה נוספת בביקורו, כי הרבי היה נוטל את הספר מעיין בו, נועץ בו מבטים נוקבים ואז קורא בלהט: "אבל אם יש מחשבה אחת שלא לשם שמים אין זה שווה כלום!"... רבי דניאל היה שומע את המילים, מחזירן לליבו, ומתיישב לכתוב את הכרך הבא.

יתרון פירושו של רבי דניאל על פני פירושים אחרים הוא בכך שלא שילב בו פירושים משל עצמו. אלא עיקר פירושו מבוסס אך ורק על פירושי הקדמונים וראשוני המקובלים, כאשר מעולם לא השמיע דבר שלא שמע מרבותיו, וכאן כאמור שבחו ותהילתו. עיקר מגמתו היה לעשות את פירושו שווה לכל נפש, שיועיל גם למתחילים בחכמת הקבלה. כך שגם מי שלא נכנס לעומק תורת החן, ויש לו רק ידיעה בסיסית ויסודית בהקדמות כתבי האריז"ל יוכל ללמוד הזוה"ק עם פירוש זה.

יודעי דבר העידו שלא היתה זו כתיבה גשמית כלל. בן-אנוש עם פרקי ידיים מעוותים שכאלו, בקושי יכול לכתוב כמה אותיות ואילו הוא שפע חיבורי קודש. בחדר זה הוא למד וישן וכתב בלי סוף. ישן שעות מועטות ביממה וביתר הזמן ישב למרגלות הררי ספרים וכתב בלי סוף. "הוא לא כתב ב'השבעת הקולמוס' כפי שרבים סוברים", אמר בשנינות אחד מגדולי ירושלים, "אלא בהשבעת הזמן". כל שנייה שלו היתה קודש לעבודת ה'. בזמן שרוב האנשים מכלים ימיהם לריק, הוא כתב עשרות ספרים.

בני הבית מספרים על אירועים שונים ומיני הפרעות רבות מספור שתקפוהו בעת שעסק בחיבורו 'מתוק מדבש': תאונת דרכים, התמוטטות, חולשות קשות ועוד ועוד, ההרגשה בביתו היתה במהלך השנים שבין תשנ"א לתשס"ב שאביהם ממש נלחם כנגד הטבע בשביל להשלים את מלאכת הקודש. כל כרך שהוציא, היה גורם לו לחולשה נוספת...

זכה רבי דניאל שפירוש "מתוק מדבש" הפך ברבות השנים לחלק בלתי נפרד מכרכי הזוהר-הקדוש, ורבבות אלפי ישראל נהנים מפירושו. עד היום הודפסו קרוב לשלושים אלף עותקים של הסדרה, ובכל קצוות תבל יש יהודים הלומדים בספריו ונקשרו לדמותו של מי שהאיר את עיניהם בפנימיות התורה. במהלך ימי ה'שבעה' הופתעו הבנים לקבל שיחת טלפון מפתיעה. על הקו היה יהודי המתגורר באיראן העויינת. הלה סיפר בהתרגשות על שיעור שהוא וחבריו מקיימים בזוהר הקדוש עם פירוש של אביהם 'מתוק מדבש'.

מן שר התורה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל,

הכותרת שבין כלל חיבוריו הנעלים למטרת זיכוי הרבים.

אך הרעיון הזה שהתנוצץ בו יצא אל הפועל כאשר ביום אחד קרא לו רבו **האדמו"ר מתולדות אהרן הרה"ק רבי אברהם יצחק קאהן זצ"ל** והציג בפניו גיליון גדוש בכתב יד צפוף. רבי דניאל הביט בגיליון ונתרגש. הוא הבין שהרבי כותב פירוש על ספר הזוהר. הרבי פתח ואמר: "מקובלני מהרבי מלובלין שאמר לתלמידיו כי קודם ביאת המשיח יקום יהודי שיחבר פירוש על ספר הזוהר בדרך הפשט, ובוזה יאיר את עיני ישראל המצפים לישועה". האמת לא אכחד, כי חשבתי שיהיה זה אני והתחלתי לכתוב פירוש כפי שראוה עיניך. אמנם אני רואה שאין כוחותי עוד במותני. הנני מבקשך אפוא למנותך שליח לדבר זה. לכתוב פירוש השווה לכל נפש שיפתחו את שערי הזוהר"... רבי דניאל שנפשו כבר נכספה לכך עוד לפני כן, הנהן בראשו לאות הסכמה, והרבי החל מונה באוזניו כמה מעלות טובות שחפץ שיהיו כלולים בפירוש זה, אך זה עדיין התעכב בכמה שנים מפני סיבה לא ברורה.

כה כתב רבי דניאל באחת ממחברותיו שנמצאו לאחר פטירתו: 'רבינו זי"ע בעל ה"דברי אמונה" התחיל לעשות פירוש על הזוה"ק בשנת תשל"ח, ואח"כ אמר שכנראה אינו לפי כוחו וביקש ממני שאשתדל בזה. אמנם לא התחלתי בו עד שנת תשמ"א בערך, עד שהקב"ה סייעני בו והוצאנו לאור את כל ספרי הזוהר בכ"ב כרכים, משנת תשנ"א עד שנת תשס"ב"... לשם תחילת עריכת הביאור בפועל, עבר מחדש על כל כתבי האריז"ל יחד עם חברים מקשיבים.

לאחר כל כרך היה נכנס בחרדת קודש אל משלחו הרבי מתולדות אהרן זצ"ל כדי לומר

נגרר היה למירון עם חבילותיו ומטלטליו הרבים. אף אדם לא יודע לספר אכן כיצד ערך אלו הנסיעות בשנים הללו בתשכ"ח. הרי אוטובוסים למירון לא היו אז. וחזונו מוכחת עליו שגם מכונית פרטית לא היתה לו. אך למירון היה מגיע עם כל בניו ובנותיו. ובחדר קטן וחשוך מבלי מים ובלי חשמל, שם התאכסנו. רבינו כמעט לא שהה בחדר. רוב שעות היממה בילה בציון הקדוש כשהוא עוסק בלימוד ותפילות. לא העזו צאצאיו להפריע לו. אבל אהבה ומידת היראה לרבי שמעון נכנס אל לבבותיהם.

במשך השנה שהה כחודשיים בציונו של הרשב"י ועסק ברוב שעות היממה בתורת הזוהר הקדוש, ואט אט החל רוח ה' לפעמו. כאשר התחיל להבין דברים שלא השכיל בהם מעודו, שערי הזוהר וספרי המקובלים נפתחו לפניו והוא חש בהם מתיקות על טבעית מוארת באור צח ובהיר.

החיבור 'מתוק מדבש'

בימי שבתו בהיכלא דרשב"י כבר התחיל להירקם בליבו הרעיון לחבר את הספר 'אוצר הזוהר', הכולל בתוכו מפתח ענק שחובק את כל חלקי ספר הזוהר ומראה מקום לאלפים בערכים נשגבים שבו בנגלות ובנסתרות. עריכת הספר היתה מלאכת אומן ממש ומאות הפנקסים שנשתיירו הימנה, מלמדים על רב היקפה והדר גאונה. כך גם החל להתרקם בליבו הרעיון הטהור לכתוב ולהוציא לאור את חיבורו הגדול 'מתוק מדבש' המשמש כביאור נפלא בדרך קלה להבין ולהשכיל את הזוהר הקדוש, משנתו של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי. חיבור ענק זה ההולך ונפרס על פני עשרים ושלושה כרכים מהווה כגולת

על ציון הרשב"י במירון

אחת שכולם סבלו ממנה. לא כן בעקבות המשיח בתקופתנו אנו, בתקופה שלפני ביאת המשיח תהיה הגלות שונה. לא עוד גזירות גדולות וכלליות, אלא גלות פרטית לכל יהודי ויהודי. כל יהודי יחיה עם ניסיונותיו הפרטיים ועם התמודדותיו שלו. ההתמודדות של כל אחד היא גלות ישראל, אלא שהיא גלות פרטית המתחלקת לכל אחד ואחד ולא גלות כללית של גירוש או גזירה כזאת או אחרת. לכן מעורר הרמ"ק את ליבנו, לב בני הדור האחרון ואומר, כל התמודדות שמגיעה עלינו בכל תחום שהוא

ידיו. כאשר התחיל הרופא את הטיפול חשב לעצמו אולי חלילה משתמש אותו מטפל בכוחות של טומאה והחליט לחשוב כל העת על שם הוי"ה. לאחר כמה דקות המטפל הפסיק את הטיפול וצעק לעברו של רבי דניאל: "אדוני! אתה מפריע לי בעבודה, אתה לא זורם איתי, אתה צריך לנקות את הראש מכל המחשבות"... בשניה זו קם רבי דניאל מכסאו ואמר לרופא: "תודה רבה על הניסיון, אני לא מעוניין בהמשך הטיפול", והלך הביתה. הוא הפסיד בכך כסף רב סכום עתק ששילם על הטיסה

כשסקר בעיון את דפי הזוהר-הקדוש במהדורה החדשה, אמר בהשתוממות לבניו של רבי דניאל, כי זכה המחבר לעשות דבר שאיש לא זכה כמותו, להנגיש את לימוד הזוהר לכל יהודי, שיהיה קל להגות וללמוד בזוהר אף בדרכים.

בניו של הגה"צ רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל סיפרו שכאשר יצא לאור ספר הזוהר הקדוש עם פירוש 'מתוק מדבש' שמח עליו כמוצא שלל רב, והיה אומר כי אור חדש זורח עתה בעולם עם צאתו. במשך תקופה עבר על כל כרכי הספר ולא נחה דעתו עד שלמד אותם מרישא ועד גמירא.

כך חרט רבינו רבי דניאל בעצמו עלי גווילי צוואתו לצאצאיו בעוררו על לימוד הזוהר בכלל ועם פירוש מתוק מדבש, בפרט: "מי יתן והיה לבבכם ללמוד כל יום קצת מספר הזוהר"ק עם הפירוש "מתוק מדבש"... שאין ספק שיהיה לכם תועלת רב בין ברוחניות ובין בגשמיות, וצריך לזה רצון חזק ולהתבונן בזכות הגדול שיש בזה... אשרי אדם שומע לי יזכה לכל טוב בזה ובבא".

קדושיאמרלו

ידוע היה רבי דניאל בשגב עבודתו הקדושה, בתפילותיו הנלהבות וצדקותו, ורבים השכימו לפתחו לעצה ולישועה ונושעו על ידו. הוא עסק רבות בגמילות חסדים

לומד תחת האילן

עלינו להבין שהיא היא גלות ישראל והיא היא צער השכינה, וממילא עלינו להתאבל בצערה של השכינה הקדושה אשר מצטערת בכל קושי העובר עלינו. ומאידך-גיסא אילו היינו מבינים שכל קושי וקושי שמגיע עלינו הוא חלק מתהליך השלמת הגלות והבאת הגאולה השלימה כמה היינו מקבלים את כל המעברים בשמחה. כשאנחנו מתפללים שנזכה לצאת מהצרות הפרטיות שלנו אנו בעצם מתפללים על הגאולה השלימה גאולת ישראל שתבוא במהרה.

הדברים הללו מעמידים אותנו בפני מציאות מרטיטה. בכל פעם שניסיון נעמד בפתחנו, בכל פעם שאנחנו מרגישים שהנה הגיעה שעת ניסיון ובידינו להתגבר ולעשות רצון הבורא לא מדובר בניסיון אישי גרידא, אלא בחלק מתהליך הגאולה השלימה. אם נתגבר על הניסיונות שלו נשלים את הגלות ונצא במהרה אל הגאולה ואל הדרור, ועד אז עלינו למלא את שפתותינו בתפילה לפני הבורא שנזכה להתגבר ולעמוד בפני פיתויי היצר עם כל הכח והעוז.

למדינה מרוחקת זו וכן את הכסף ששילם על הטיפול. אך הבין כי אם ייחודים של שמות קדושים מפריעים למטפל בהכרח שהוא פועל בכוחות הטומאה וידי זרים לא יטפלו בכוחות הטומאה את גופו המקודש.

לעמוד בניסיונות ולהביא את המשיח

נסיים בדברים שסיפר הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א: "באחד הימים בעודי מהלך ברחובה של עיר עצר אותי המקובל הנודע הצדיק רבי דניאל פריש זצ"ל. הוא היה אחוז התפעלות וביקש להראותני דברי גילוי שהודפסו מכתבי ידו של הרמ"ק הקדוש, מגדולי מקובלי צפת. הרמ"ק כותב כך: בשנים קדמוניות, תקופת רבותינו הראשונים, היתה גלות ישראלית צרה כללית. אומות שונות היו גזרות גזרות על בני ישראל בגזירות גירוש וכדומה שגזרו על קהילות יהודיות שלמות לעקור ממקומן בחוסר כל ולנדוד, גזירה

וחיזק לבות נשברים בגוף ובמעש, ורבים השיב מעוון.

שח המקובל הגאון רבי יעקב הלל שליט"א, ראש ישיבת 'אהבת שלום': רבי דניאל היה לו מום בידיו שעל פי הרפואה הקונבנציונאלית לא היה למום זה רפואה. לאחר כמה שנים שמע כי יש איזה מטפל בפיליפינים שיש לו כוחות לרפא מום זה, ונסע לשם לנסות אולי יצליח לרפא את

מתיקות בשפתייס - האיכה לעיניים

מתיקות

כהירות אלפון הרע

ספרו רב המכר של
הרב ישראל שמש שליט"א
רואה כעת אור במהדורה מיוחדת
משולבת ומאירת בסגנון קומיקס

עשרות ציורים מאירי עיניים, שהילדים לא ירצו להפסיק לקרוא. ספר מנוקד הכתוב בשפה משובבת, פרטי ההלכות מלווים בסיפורים, בהמחשות ובאיורים הוא דרך נפלאה להטמעת הזהירות מלשון הרע 'על פי דרכו'.

50 ₪

30 ₪

מאן בעי חיי לילדיו?

מי רוצה לזכות את ילדיו בחיים נפלאים של שמירת הלשון? מי לא?!

עכשיו באתגור
משלבת קומיקס

שני הספרים ב-70 ₪

♦ ראה אור במהדורה חדשה ♦

הספר שחולל מהפכה בהנגשת דיני שבת
הנוגעים לחולים שיש בהם סכנה
ושאינן בהם סכנה

ספר חובה בכל בית יהודי

ספר

נפשנו בחיים

הלכות רפואה בשבת

דיני יולדת, דיני מעוברת
דיני הטיפול בוולד
דיני רפואה לסובל ממחש
ורפואה לבריא

ועליהם נוסף
מדריך הלכתי רפואי מפורט
המכיל את רוב סוגי המחלות
והאירועים שעלולים להתקל בהם
ביום השבת ופתרונם ההלכתי

050-415-0462

• אור חדש על ציון תאיר •

אנשי בשורה אנו היום
בהגלות נגלות אור גדול
בשמי תורת סדר קדשים

◇◇ ספר ◇◇

נתיבות הקודש

על מסכת תמורה

מאת הגאון הגדול ר' אברהם ישראל משה סלומון זללה"ה
"הרב מחרקוב"

במהדורה חדשה מיוחדת במינה

פרי עמל נין המחבר

הרה"ג רבי דוד סלומון שליט"א

וחבר תלמידי חכמים

ממעלות המהדורה החדשה:

- מראי מקומות רבים לש"ס, ראשונים ואחרונים
- חלוקה מחדש של קטעים ארוכים
- כותרות צד לתמצית הנידונים
- ציונים לדברי המחבר העשירים במקום אחר
- מפתח ערכים מפורט לכלל סדר קדשים

בישורה אדירה לעולם התורה.

סדרת ספרי

ביכורי הלכה

מביאה מהפכה בעולם הלימוד ההלכתי עם מערכות סדורות ומעמיקות על שו"ע א"ח

בהסכמת מרגן ורבענן גדולי ראשי הישיבות וגדולי הפוסקים:

והם מלאים ונדושים בחרית ערבים ושמהים המעמידים את יסודות ההלכה בכל היקפם ועומק עין והם ספרים מיוחדים במינם שיש בהם תועלת גדולה לכל העוסק בענינים אלו בעומק עיונם, וגיבוי בהם הרבה עמל ויגיעה להעמיד הדברים בדרך אמת [מתוך הסכמת הגדול כהן שליט"א]

ר.ט.ט.

מבאר במסורת העיון של רבותינו ז"ל מעתיקי השמועה חידושים אשר נתנו לעם ישראל את דרך הראויה בסדרי נשים נורק הנהוגים בישיבות הקדושות. ובוה בא המחבר שליט"א ברובן להרחיב ידיעת המשכן גם לסדרי הש"ס הקשורים לאו"ה [מתוך הסכמת הגר"א פילץ שליט"א]

ר.ט.ט.

והתפעלתי מההיקף הגדול בכל אופניו יחד עם העמקה והנהיגה ישראל בהסבר השיבות וחילוקי הדברים [מתוך הסכמת הגר"ש דייטש שליט"א]

ר.ט.ט.

והגמ"ח שליט"א טרח טובא בזה לחבר את ההלכה עם המשנה כמה שידונו יכולה להגיע, והעלה דברים נפלאים כאשר יראה כל מעיין ושופט בצדק [מתוך הסכמת הגר"ב שרייבובי שליט"א]

- טח האון הגדול רבי ברוך רב פוירסקי שליט"א
- טח האון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א
- טח האון הגדול רבי אביעזר פילץ שליט"א
- טח האון הגדול רבי ברוך שמואל דייטש שליט"א
- טח האון הגדול רבי דוד כהן שליט"א
- טח האון הגדול רבי בונים שרייבר שליט"א
- טח האון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
- טח האון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א
- טח האון הגדול רבי איתמר גרבוז שליט"א
- טח האון הגדול רבי מרדכי גרוס שליט"א
- טח האון הגדול רבי שריאל רוזנברג שליט"א
- טח האון הגדול רבי מעדל לובין שליט"א

להזמנות: **יבלוי**
054-856-40-33

לישיבות ובתי מדרשות
ניתן לקבל את הספרים בתרומה
בטלפון: 052-7631067 או במייל: bh@apt1.net